

ΠΟΝΤΙΑΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ
«ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΕΡΙΣΤΕΡΕΩΤΑ»

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑΣ • ΜΕ ΤΗ ΣΥΝΑΡΜΟΝΗ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΤΑΜΕΙΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΣ ΑΠΟΔΗΜΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

B L A C K S E A

ΟΜΟΓΕΝΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΩΗΝ ΣΟΒΙΕΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ

1985 - 1995



ΜΑΡΙΑ Κ. ΒΕΡΓΕΤΗ

ΣΕ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΒΛΑΣΗ ΑΓΤΖΙΔΗ, ΒΑΣΩ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ, ΙΩΑΝΝΗ ΑΝΑΝΙΑΔΗ,
ΑΥΓΑΣΤΑΣΙΑΔΗ, ΠΟΠΗ ΜΑΣΤΟΡΑ, ΕΥΑ ΠΑΠΑΔΑΤΟΥ, ΠΑΡΥΣΑΤΙΔΑ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥ-
ΛΟΥ, ΣΥΜΕΩΝΙΔΟΥ ΚΑΙ ΓΙΩΡΓΚΙΟ ΣΥΝΕΦΑΚΗ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ

Αδελφών Κυριακίδη α.ε.



ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑΣ (ΕΛ.ΚΕ.ΠΑ.)
ΜΕ ΤΗ ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΤΑΜΕΙΟΥ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΣ ΑΠΟΔΗΜΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ΠΟΝΤΙΑΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ
«ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΕΡΙΣΤΕΡΕΩΤΑ»

ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ ΓΙΑ
ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟ ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ ΚΑΙ
ΠΑΡΕΥΞΕΙΝΙΩΝ ΧΩΡΩΝ (Κ.Ε.Τ.Ε.Β.ΠΑ.Χ.)

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

*Ομογενείς από την πρώην Σοβιετική Ένωση, 1985-1995:
Ζητήματα στέγασης, απασχόλησης, ταυτότητας*

Μαρία Βεργέτη

Σε συνεργασία με:

Βλάση Αιγυζίδη
Βάσω Αναγνωστοπούλου
Ιωάννη Ανανιάδη
Άγι Αναστασιάδη
Πόπη Μάστορα
Εύα Παπαδάτου
Παρύσατις Παπαδοπούλου-
Συμεωνίδου
Γιώργο Συνεφάκη

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ

Αδελφών Κυριακίδη α.ε.

Αριθμός Εκτύπωσης: 290

ISBN 960 - 343 - 447 - 7

© 1998

Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη Α.Ε.
Κων. Μελενίκου 5, Τ.Κ. 546 35, Θεσσαλονίκη
Τηλ. 031/208.540, 210.360, 210.067, Fax 245.541
e-mail: johnkyr@the.forthnet.gr

Αθήνα: Ένωση Εκδοτών Βιβλίου Θεσσαλονίκης
Κεντρικό Αρσάκειο Μέγαρο, Στοά του Βιβλίου,
Πεσμαζόγλου 5, Τ.Κ. 105 64
τηλέφωνο και fax: 32.11.097

Η πνευματική ιδιοκτησία αποκτάται χωρίς καμμία διατύπωση και χωρίς την ανάγκη ρήτρας απαγορευτικής των προσβολών της. Πάντως, κατά το Ν. 2121/1993 και τη διεθνή σύμβαση της Βέρνης (που έχει κυρωθεί με το Ν. 100/1975) απαγορεύεται η αναδημοσίευση και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου, με οποιονδήποτε τρόπο, (ηλεκτρονικό, μηχανικό, φωτοτυπικό, ηχογράφησης ή άλλο), τμηματικά ή περιληπτικά, στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση ή άλλη διασκευή, χωρίς γραπτή άδεια εκδότη.

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Η μελέτη αυτή είναι προϊόν συλλογικής προσπάθειας. Επιστημονική υπεύθυνος ήταν η Μαρία Βεργέτη Δρ. κοινωνικής ιστορίας-λέκτωρ Α.Π.Θ. Συμμετείχαν στην ερευνητική διαδικασία ή στην επεξεργασία των πληροφοριών οι Βλάσης Αγτζίδης Δρ. ιστορίας, Βάσω Αναγνωστοπούλου νομικός, Ιωάννης Ανανιάδης οικονομολόγος-λέκτωρ Α.Π.Θ., Άγις Αναστασιάδης αρχιτέκτων πολεοδόμος-αναπληρωτής καθηγητής Α.Π.Θ., Πόπη Μάστορα οικονομολόγος, Εύα Παπαδάτου D.E.A. στις πολιτικές επιστήμες-διευθύντρια οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής της Γενικής Γραμματείας Αποδήμου Ελληνισμού, Παρύσατις Παπαδοπούλου-Συμεωνίδου αρχιτέκτων πολεοδόμος-αναπληρώτρια καθηγήτρια Α.Π.Θ., και ο Γιώργος Συνεφάκης αρχιτέκτων-πολεοδόμος. Τις συνεντεύξεις έκαναν οι Μαρία Αποστολίδου, Δέσποινα Εξακουστίδου, Αντώνης Κούβαρης, Αλέξης Τσουκαλίδης και Αναστάσιος Χατζηαναστασίου. Τα κείμενα έγραψαν οι Μαρία Βεργέτη που είχε και την επιμέλεια του κειμένου, Βλάσης Αγτζίδης, Βάσω Αναγνωστοπούλου, Εύα Παπαδάτου και Παρύσατις Παπαδοπούλου-Συμεωνίδου. Ο Άγις Αναστασιάδης έκανε την πρώτη καταγραφή των στοιχείων σε πίνακες και η ερευνητική ομάδα του οφείλει θερμές ευχαριστίες για την συνεργασία όσον αφορά την αξιοποίηση των πινάκων και την συμπαράσταση ώστε να γίνει δυνατό να εκδοθεί η μελέτη μέσα στον καθορισμένο περιορισμένο χρόνο του προγράμματος.

Στην ολοκλήρωση της μελέτης αυτής συνέβαλαν εκτός των μελών της ερευνητικής ομάδας και άλλοι συνεργάτες, οι οποίοι βοήθησαν καθοριστικά με τον δικό τους τρόπο. Θερμές ευχαριστίες οφείλουμε στην Γενική Γραμματεία Αποδήμου Ελληνισμού για την εθνική χρηματοδότηση, στους ομογενείς που έδωσαν τις συνεντεύξεις, στους εκπροσώπους του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και του Ε.Ι.Υ.Α.Π.Ο.Ε. για την συνεργασία τους και στους ποντιακούς συλλόγους των περιοχών Αχαρνών Αττικής και Ξάνθης για την βοήθειά τους σ' όλη την διάρκεια της ερευνητικής διαδικασίας.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	σελίδα
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι	
ΤΑ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΑ ΚΥΜΑΤΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΤΗΣ ΠΡΩΗΣ ΣΟΒΙΕΤΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΟΝ ΕΙΚΟΣΤΟ ΑΙΩΝΑ	17
1. Τα μεταναστευτικά κύματα	17
2. Η σημερινή κατάσταση και οι προοπτικές για τους Έλληνες στην πρώην Σοβιετική Ένωση	21
2.1. Το αριθμητικό μέγεθος	21
2.2. Η ταυτότητα	24
2.3. Η σύγχρονη ελληνική παρουσία στον Εύξεινο Πόντο	31
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ	
ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ «ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΗΣΗΣ»	45
1. Η «παλιννόστηση» της περιόδου 1985-1995	45
2. Υπηρεσίες υποστήριξης.....	51
2.1. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων (ΥΠ.Ε.Π.Θ.).....	51
2.2. Κοινοτικά προγράμματα.....	54
2.2.1. Γενικά	54
2.2.2. Ελληνικό Κέντρο Παραγωγικότητας (ΕΛ.ΚΕ.ΠΑ.)	55
2.3. Γενική Γραμματεία Αποδήμου Ελληνισμού (Γ.Γ.Α.Ε.).....	57
2.4. Εθνικό Ίδρυμα Υποδοχής και Αποκατάστασης Αποδήμων και Παλινοστούντων Ομογενών Ελλήνων (Ε.Ι.Υ.Α.Π.Ο.Ε.)	64
2.5. Κέντρα συμβουλευτικών υπηρεσιών. Λοιπές υπηρεσίες εξυπηρέτησης.....	68
2.6. Ποντιακοί σύλλογοι.....	69

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	73
1. Γενικά	73
2. Πληθυσμός και δειγματοληψία	73
3. Μονάδα έρευνας	74
4. Τρόπος συλλογής των πληροφοριών	74

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙV

Η ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	79
1. Λόγοι μετανάστευσης	79
2. Δημογραφικά χαρακτηριστικά	83
2.1. Γενικά	83
2.2. Τόπος γέννησης	83
2.3. Πυραμίδα ηλικιών	84
2.4. Σύθεση του νοικοκυριού	86
2.5. Οικογενειακή κατάσταση	90
3. Στέγαση	91

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	103
1. Εκπαιδευτικό επίπεδο στην πρώην Σοβιετική Ένωση	103
2. Ειδικότητες των αποφοίτων ανώτατης εκπαίδευσης	104

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VI

ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ, ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΚΑΙ ΣΤΕΓΑΣΗΣ ΣΤΗΝ ΑΤΤΙΚΗ	107
1. Γενική τοποθέτηση	107
2. Δομή του πληθυσμού	109
3. Απασχόληση	111
4. Στέγαση	116
5. Επίλογος	117

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VII

Η ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ	127
1. Απασχόληση	127
2. Επάγγελμα	128
3. Προβλήματα στην εργασία	129

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VIII

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΝΤΑΞΗΣ	133
1. Το σημαντικότερο πρόβλημα τον πρώτο χρόνο εγκατάστασης και δύο χρόνια μετά	133
2. Προβλήματα παιδιών	134
3. Προβλήματα στην κοινωνική ζωή	135

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΧ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	139
-----------------------	-----

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1. Ερωτηματολόγιο	149
2. Διαγράμματα	159

ABSTRACT	173
-----------------------	-----

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το ερευνητικό πρόγραμμα «Ομογενείς από την πρώην Σοβιετική Ένωση, 1985-1995: Ζητήματα στέγασης, απασχόλησης, ταυτότητας» υλοποιήθηκε από το Κέντρο Έρευνας και Τεκμηρίωσης για τον Ελληνισμό των Βαλκανικών και Παρευξινίων Χωρών (Κ.Ε.Τ.Ε.Β.ΠΑ.Χ.) του ποντιακού συλλόγου «Άγιος Γεώργιος Περιστερεώτα» σε συνεργασία με το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.¹ Το πρόγραμμα άρχισε τον Μάρτιο του 1996 και ολοκληρώθηκε τον Σεπτέμβριο του 1997. Χρηματοδοτήθηκε από την Γενική Γραμματεία Αποδήμου Ελληνισμού με την συνδρομή του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου.

Το πρόγραμμα ήταν ενταγμένο σε ευρύτερο επιστημονικό πρόγραμμα με τίτλο «Ευρωπαϊκοί μηχανισμοί συνεχιζόμενης κατάρτισης», του οποίου την εποπτεία είχε το Ελληνικό Κέντρο Παραγωγικότητας (ΕΛ.ΚΕ.ΠΑ.), και στο οποίο μετείχαν το ΕΛ.ΚΕ.ΠΑ., το Εθνικό Ίδρυμα Υποδοχής και Αποκατάστασης Παλινοστούτων Ομογενών Ελλήνων (Ε.Ι.Υ.Α.Π.Ο.Ε.), το Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, ποντιακοί σύλλογοι κ.α. Το όλο πρόγραμμα, το οποίο χρηματοδοτήθηκε από την Κοινοτική Πρωτοβουλία «Απασχόληση - Αξονας Horizon, Παλινοστούντες» ολοκληρώθηκε στις 30 Ιουνίου 1998.

Στόχος του ερευνητικού προγράμματος ήταν η μελέτη των διαδικασιών κοινωνικής ένταξης των περισσότερων από 70.000 Ελλήνων Ποντίων από την πρώην Σοβιετική Ένωση οι οποίοι εγκαταστάθηκαν στο ελληνικό κράτος την περίοδο 1985-1995. Ο στόχος επιμεριζόταν στην:

- α) καταγραφή και ανάλυση των δημογραφικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών των μεταναστών,
- β) παρουσίαση των συνθηκών προσωρινής και μόνιμης εγκατάστασης,
- γ) παρουσίαση και ανάλυση της κρατικής πολιτικής στέγασης των ομογενών
- δ) επισήμανση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν στην προσπάθεια ένταξής τους στην ελλαδική κοινωνική δομή,

Η επιλογή μελέτης της περιόδου 1985-1995 έγινε με στόχο την κάλυψη όλης

1. Βάσει του καταστατικού του Κ.Ε.Τ.Ε.Β.ΠΑ.Χ. οι επιστημονικοί υπεύθυνοι των ερευνητικών προγραμμάτων είναι μέλη Δ.Ε.Π. των Α.Ε.Ι. και αυτό έχει ως αποτέλεσμα την μόνιμη συνεργασία του ερευνητικού κέντρου με πανεπιστήμια.

της χρονικής περιόδου που παρατηρήθηκε το τελευταίο μεγάλο μεταναστευτικό κύμα. Η έρευνα έγινε στον δήμο Αχαρνών Αττικής σε δείγμα εκατό νοικοκυριών και στον νομό Ξάνθης σε δείγμα εκατό νοικοκυριών. Η επιλογή των δύο περιοχών έγινε αφενός λόγω της ομοιότητάς τους ως προς την ύπαρξη σημαντικού σε μέγεθος και συγκεντρωμένου σε συγκεκριμένες περιοχές ποντιακού πληθυσμού, αφετέρου λόγω της διαφοράς τους ως προς την κρατική πολιτική υποστήριξης των ομογενών. Στις Αχαρνές δεν υπάρχει κρατική παρέμβαση στις διαδικασίες ένταξης, ενώ στον νομό Ξάνθης εφαρμόζεται το πρόγραμμα του E.I.Y.A.Π.O.E.

Το αντιπροσωπευτικό δείγμα για το τελευταίο μεγάλο μεταναστευτικό κύμα από την πρώην Σοβιετική Ένωση προς την Ελλάδα είναι το δείγμα του δήμου Αχαρνών Αττικής, το οποίο καλύπτει όλη την δεκαετία. Ειδικότερα, στην Αττική, όπως προέκυψε αργότερα από τα στοιχεία της έρευνας, το 46% είχε εγκατασταθεί στην Ελλάδα πριν από το 1991. Στην Ξάνθη το 75% μετανάστευσε από το 1991 μέχρι και το τέλος του 1994.

Η συλλογή των πληροφοριών έγινε με ειδικά σχεδιασμένο ερωτηματολόγιο (βλ. Παράρτημα). Τμήμα της πληροφόρησης αφορούσε την ζωή των ομογενών στην πρώην Σοβιετική Ένωση, γιατί οι διαδικασίες ένταξης στον νέο κοινωνικό τους χώρο έχουν άμεση σχέση με την κοινωνικοποίησή τους στην πρώην Σοβιετική Ένωση, με την κοινωνική κατάστασή τους εκεί και με τους συγγενείς πρώτου βαθμού που ακόμη παραμένουν στις πρώην σοβιετικές δημοκρατίες.

Το ερωτηματολόγιο έδωσε απαντήσεις σε ερωτήματα σχετικά με:

α) τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του νοικοκυριού στην Ελλάδα και των συγγενών πρώτου και δεύτερου βαθμού που έχουν παραμείνει στην πρώην Σοβιετική Ένωση,

β) την ιστορική πορεία της οικογένειας από την αρχή του αιώνα μέχρι σήμερα,

γ) το εκπαιδευτικό τους επίπεδο στην πρώην Σοβιετική Ένωση και στην Ελλάδα, όπως αυτό διαμορφώθηκε από πιθανή συνέχιση των σπουδών τους εδώ,

δ) την απασχόλησή τους στην πρώην Σοβιετική Ένωση και στην Ελλάδα,

ε) τις συνθήκες στέγασής τους στην Ελλάδα και στην Σοβιετική Ένωση,

στ) το ιστορικό μετακινήσεων της οικογένειας στον ελλαδικό χώρο και τους λόγους που προκάλεσαν την επιλογή του τελευταίου τόπου εγκατάστασης,

ζ) την χρήση του ελεύθερου χρόνου τους στην Ελλάδα και στην πρώην Σοβιετική Ένωση,

η) τις προσδοκίες που έχουν για την ζωή τους στον ελλαδικό χώρο,

θ) τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν σε όλους τους τομείς της επαγγελματικής και κοινωνικής τους ζωής και ειδικότερα τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν ως προς την στέγαση, την απασχόληση, την συνέχιση των σπουδών τους, την μόρφωση και προσαρμογή των παιδιών τους στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα,

την προσαρμογή των γονιών τους στον νέο κοινωνικό τους χώρο και τις συναναστροφές τους.

Έγιναν προσωπικές συνεντεύξεις με ένα μέλος του νοικοκυριού ηλικίας 18-68 χρονών, επιλεγμένο με τυχαίο τρόπο από ειδικά εκπαιδευμένο συνεντευκτή, πτυχιούχο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ή φοιτητή ποντιακής καταγωγής και γνώστη της ποντιακής διαλέκτου. Το επιλεγμένο μέλος του νοικοκυριού έδινε πληροφορίες για όλα τα μέλη του νοικοκυριού σε ότι αφορούσε δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά και μόνο για τον εαυτό του σε ότι αφορούσε προσδοκίες και προβλήματα κοινωνικής ένταξης.

Στον νομό Ξάνθης πραγματοποιήθηκαν προσωπικές συνεντεύξεις της επιστημονικής υπευθύνου με εκπροσώπους του Ε.Ι.Υ.Α.Π.Ο.Ε. και των ποντιακών συλλόγων με στόχο την παρουσίαση και ανάλυση της ελληνικής κρατικής πολιτικής για την στέγαση και την επαγγελματική αποκατάσταση των ομογενών. Η επιτόπια έρευνα στον νομό Ξάνθης εμπλούτισε την μελέτη με φωτογραφικό αρχείο, το οποίο παρουσιάζει την κρατική πρακτική στέγασης την τελευταία δεκαετία.

Στην παρούσα έκδοση λόγω του περιορισμού στον αριθμό των σελίδων δεν παρουσιάζονται όλες οι πληροφορίες που έδωσαν τα ερωτηματολόγια. Ειδικότερα παρουσιάζονται και αναλύονται τα δημογραφικά χαρακτηριστικά, οι λόγοι που προκάλεσαν την επιλογή του τελευταίου τύπου εγκατάστασης, οι συνθήκες στέγασης, το εκπαιδευτικό επίπεδο, η απασχόληση και τα σημαντικότερα από τα προβλήματα του νοικοκυριού.

Συντάκτες της μελέτης αυτής, που αποτελείται από εννέα κεφάλαια είναι η υπεύθυνη του ερευνητικού προγράμματος και μέλη της ερευνητικής ομάδας. Αναλυτικά σε κάθε κεφάλαιο και υποκεφάλαιο αναφέρεται ο συγγραφέας του, ο οποίος έχει και την αποκλειστική ευθύνη των γραφομένων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

ΤΑ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΑ ΚΥΜΑΤΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΤΗΣ ΠΡΩΗΝ ΣΟΒΙΕΤΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΟΝ ΕΙΚΟΣΤΟ ΑΙΩΝΑ

Μαρία Βεργέτη

1. Τα μεταναστευτικά κύματα

Βλάσης Αγτζίδης

2. Η σημερινή κατάσταση και οι προοπτικές για τους Έλληνες στην πρώην Σοβιετική Ένωση
 - 2.1. Το αριθμητικό μέγεθος
 - 2.2. Η ταυτότητα
 - 2.3. Η σύγχρονη ελληνική παρουσία στον Εύξεινο Πόντο

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

ΤΑ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΑ ΚΥΜΑΤΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΤΗΣ ΠΡΩΗΣ ΣΟΒΙΕΤΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΟΝ ΕΙΚΟΣΤΟ ΑΙΩΝΑ

Μαρία Βεργέτη

1. Τα μεταναστευτικά κύματα

Μεταναστευτική ροή Ελλήνων του Πόντου από την πρώην Σοβιετική Ένωση προς την Ελλάδα παρατηρείται από τις αρχές του αιώνα. Το πρώτο κύμα μαζικής μετανάστευσης παρατηρήθηκε από το 1918 μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1920, και κυρίως από το 1921 μέχρι το 1923. Το αποτελούσαν πρόσφυγες από τον Μικρασιατικό Πόντο που είχαν καταφύγει στην Σοβιετική Ένωση λόγω των διωγμών των Νεοτούρκων εναντίον τους στην περίοδο 1914-1924 και Πόντιοι μονίμως εγκατεστημένοι στις περιοχές της Ουκρανίας, της Ρωσίας και της Υπερκαυκασίας (σημερινές δημοκρατίες της Γεωργίας, Αρμενίας και Αζερμπαϊτζάν). Στον ελλαδικό χώρο κατέφυγαν κάτω από την πίεση ιστορικών γεγονότων, όπως η Οκτωβριανή επανάσταση του 1917, η εθνικιστική πολιτική που ασκήθηκε από τους μενσεβίκους στην Γεωργία,¹ η προέλαση του τουρκικού στρατού στον Καύκασο το 1918² η βία την οποία η αρμενική κυβέρνηση ασκούσε στην στρατολόγησή τους³ και η αποτυχημένη εκστρατεία της Αντάντ στην Ουκρανία εναντίον των μπολσε-

1. Η πολιτική αυτή αφορούσε σημαντικό τμήμα του ελληνοποντιακού πληθυσμού της Τσάλκας, η οποία είναι περιοχή της ορεινής Γεωργίας. Βλ. Θ. Κεσίδη, «Η εδαφική διάταξη των Ελλήνων της ΕΣΣΔ», *Νέοι καιροί: Σοβιετικό πολιτικό περιοδικό* 3 (Μάρτης 1989): 38.

2. Η προσάρτηση της περιοχής του Καρς στην τουρκική επικράτεια πραγματοποιήθηκε το 1918. Βλ. Χρήστο Σαμουηλίδη, *Το χρονικό του Καρς* (Αθήνα: Εκδ. Γκοβόστη, αχρονολόγητο).

3. Βλ. Γαβριήλ Καραπατάκη, «Υπόμνημα περί των Καυκασίων μεταναστών και των προσφύγων του Πόντου», *Ποντιακή Εστία* 3 (Μάϊος-Ιούνιος 1975): 29.

βικικών στρατευμάτων το 1919.⁴ Οι Έλληνες της Γεωργίας πήγαν στο Βατούμ και από εκεί με πλοία έφτασαν στην περιοχή της Θεσσαλονίκης, όπου εγκαταστάθηκαν κυρίως στους ποντιακούς οικισμούς της Καλαμαριάς και του Χαρμάν-Κιοϊ.⁵ Επειδή δεν βρήκαν αμέσως ατμόπλοια παρέμειναν στο Βατούμ κάτω από άθλιες συνθήκες έναν ολόκληρο χρόνο, με αποτέλεσμα τον θάνατο του 1/3 του πληθυσμού ήδη στο Βατούμ.⁶

Άθλιες ήταν και οι συνθήκες μεταφοράς και οι συνθήκες απολύμανσης στις καραντίνες Καράμπουρνου της Θεσσαλονίκης, με αποτέλεσμα νέους θανάτους.⁷ Αλλά και η διαβίωση στους συνοικισμούς Καλαμαριάς και Χαρμάν-Κιοϊ της Θεσσαλονίκης ήταν πολύ δύσκολη. Η θνησιμότητα έφτασε το 13%, δηλαδή το 46% των Ελλήνων του Πόντου που ήρθε από το Βατούμ πέθανε ή στο Βατούμ ή στην Θεσσαλονίκη.

Ο συνολικός αριθμός των Ποντίων προσφύγων από τον Μικρασιατικό Πόντο και από την πρώην Σοβιετική Ένωση, οι οποίοι κατέφυγαν στο ελληνικό κράτος την περίοδο 1918-1930 είναι τουλάχιστον 230.000.⁸ Σύμφωνα με την πληθυσμιακή απογραφή του 1928, η οποία παρουσιάζεται στην στατιστική επετηρίδα της Ελλάδας του 1930, ο αριθμός των Ποντίων προσφύγων ανερχόταν σε 229.260 άτομα, από τα οποία τα 182.169 δήλωσαν τόπο καταγωγής τον Πόντο και τα 47.091 δήλωσαν τόπο καταγωγής τον Καύκασο. Ο αριθμός αυτός είναι μικρότερος του πραγματικού, κυρίως γιατί παρατηρήθηκε ιδιαίτερα υψηλή θνησιμότητα στην διάρκεια των πρώτων μετά τον εκπατρισμό χρόνων. Στην περίοδο 1923 με 1925

4. Η συμμετοχή της Ελλάδας με 23.000 στρατιώτες στην αποτυχημένη αντιμπολσεβικική εκστρατεία της Αντάντ (Ιανουάριος-Μάιος 1919) είχε καταστροφικές συνέπειες για τις ελληνικές κοινότητες, καθώς χιλιάδες Έλληνες εγκατέλειψαν πανικόβλητοι τα σπίτια τους ακολουθώντας την υποχώρηση του ελληνικού στρατού. Για τις συνέπειες της εκστρατείας στις ελληνοποντιακές κοινότητες της περιοχής, βλ. Αλέξη Αλεξανδρή, «Η ανάπτυξη του εθνικού πνεύματος των Ελλήνων του Πόντου 1918-1922: ελληνική εξωτερική πολιτική και τουρκική αντίδραση», στο Θάνος Βερέμης και Οδυσσέας Δημητρακόπουλος (Επιμ.), *Μελετήματα γύρω από τον Βενιζέλο και την εποχή του* (Αθήνα: Εκδ. Φύλιππότη, 1980), σελ. 440-441, και Γεώργιο Η. Σακκά, *Η ιστορία των Ελλήνων της Τριπόλεως του Πόντου* 2η έκδ. (Αθήνα, 1979), σελ. 218.

5. Βλ. Γαβριήλ Καραπατάκη, *ό.π.*, σελ. 28.

6. Για τις συνθήκες διαβίωσης στο Βατούμ βλ. Γαβριήλ Καραπατάκη, *ό.π.*, σελ. 29-30.

7. Βλ. Γαβριήλ Καραπατάκη, *ό.π.*, σελ. 30.

8. Βλ. Χρήστο Σαμουηλίδη, *Ιστορία του ποντιακού ελληνισμού*, (Αθήνα: Εκδ. Αδελφών Κυριακίδη, 1992), σελ. 272. Επίσης, βλ. Οδ. Λαμπρίδη, «Οι εκ του Πόντου Έλληνες κατά την πεντηκονταετία 1922-1972», *Αρχαίον Πόντου* 32 (1973-1974): 16-17. Οι πηγές αυτές αναφέρουν τον αριθμό των 400.000 μόνο για τους πρόσφυγες από τον Μικρασιατικό Πόντο.

αντιστοιχούσαν τρεις θάνατοι προς μία γέννηση.⁹ Σύμφωνα με την Κοινωνία των Εθνών σε ορισμένες περιοχές της χώρας το 20% των προσφύγων πέθανε τον πρώτο χρόνο.¹⁰ Επιπλέον στην απογραφή του 1928 αριθμός προσφύγων από τον Πόντο έχουν καταγραφεί ως πρόσφυγες από την Μικρά Ασία ή την Θράκη.¹¹ Επίσης, αρκετές οικογένειες μετανάστευσαν στην περίοδο 1922-1928 από την Ελλάδα προς άλλες χώρες, όπως προς την Αίγυπτο, την Γαλλία και τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής. Αρκετές επίσης οικογένειες, οι οποίες είχαν καταφέρει να μεταφέρουν τμήμα της περιουσίας τους και δεν κατοικούσαν σε συνοικισμούς προσφύγων, δεν απογράφησαν ως πρόσφυγες.¹²

Η μεταναστευτική ροή από την πρώην Σοβιετική Ένωση προς την Ελλάδα συνεχίστηκε και μετά την δεκαετία του 1920 με σημαντικές σε χρονική διάρκεια διακοπές, αλλά και με μεγάλα μεταναστευτικά κύματα, από τα οποία τα σημαντικότερα παρατηρήθηκαν το 1939, το 1965 και από το 1988 μέχρι σήμερα.

Το δεύτερο μεγάλο κύμα μετανάστευσης Ποντίων από την Σοβιετική Ένωση προκλήθηκε από τις διώξεις σημαντικού τμήματος του πληθυσμού στην περίοδο 1937-1939. Περίπου 20.000 Ελληνίδες και παιδιά μετανάστευσαν από την Σοβιετική Ένωση στην Ελλάδα το 1938.¹³ Εγκαταστάθηκαν σε πολλές περιοχές της Ελλάδας, όπως στην Μακεδονία, Αττική, Πελοπόννησο. Στην διάρκεια της γερμανικής κατοχής (1941-1944) η χώρα μοιράστηκε στους Γερμανούς, στους Ιταλούς και στους Βούλγαρους. Οι πόροι του κράτους ήταν στην διάθεση των κατακτητών. Ο λιμός που ακολούθησε οδήγησε στην εσωτερική μετανάστευση και οριστική εγκατάσταση στην Μακεδονία πολλών ποντιακών οικογενειών από την Σοβιετική Ένωση που είχαν εγκατασταθεί στην νότια Ελλάδα.¹⁴

Τα χρόνια που ακολούθησαν περιορισμένος αριθμός οικογενειών κατόρθωσε

9. Βλ. Renée Hirschon, *Heirs of the Greek catastrophe: The social life of Asia Minor refugees in Piraeus* (Oxford Press, 1989), σελ. 37.

10. Κοινωνία των Εθνών, 1926. Βλ. Renée Hirschon, *ό.π.*, σελ. 37.

11. Βλ. Ισ. Ν. Λαυρεντίδη, «Η εν Ελλάδι εγκατάστασις των εκ Πόντου Ελλήνων: Α' νομός Σερρών», *Αρχεῖον Πόντου* 29 (1968-1969): 344.

12. Βλ. Μαρία Κ. Βεργέτη, *Από τον Πόντο στην Ελλάδα: Διαδικασίες διαμόρφωσης μιας εθνοτοπικής ταυτότητας* (Θεσσαλονίκη: Εκδ. Αδελφών Κυριακίδη, 1994), σελ. 169.

13. Βλ. Ανδρέα Η. Ζαπάντη, *Ελληνο-σοβιετικές σχέσεις 1917-1941*, Μετ. Άγγελος Σ. Βλάχος (Αθήνα: Εκδ. «Εστία», 1989), σελ. 341.

14. Πληροφορίες από συνέντευξη της Μαρίας Βεργέτη με τον κ. Χαράλαμπο Τοσουνίδη, ιδρυτικό μέλος του «Συλλόγου Ποντίων Προσφύγων εκ Ρωσσίας Θεσσαλονίκης», 1996. Ο σύλλογος ιδρύθηκε στην Θεσσαλονίκη το 1950.

να πάρει άδεια μετανάστευσης προς την Ελλάδα, γιατί η έξοδος από την Σοβιετική Ένωση ήταν ουσιαστικά απαγορευμένη. Από το 1946 μέχρι το 1948 ήρθαν λίγες οικογένειες. Οι οικογένειες που απέκτησαν άδεια μετανάστευσης το 1946 ήταν κάτοικοι της δημοκρατίας του Καζαχστάν, και όσες πήραν άδεια το 1948 ήταν κάτοικοι της πόλης Κοκάν του Ουζμπεκιστάν¹⁵ Το 1957 εκατό οικογένειες από την κεντρική Ασία εγκαταστάθηκαν στην Νέα Βίγλα της Άρτας.¹⁶

Από το 1965 μέχρι το 1967 παρουσιάστηκε νέο μεταναστευτικό κύμα, κυρίως από την κεντρική Ασία, το οποίο λόγω της επιβολής δικτατορικού καθεστώτος την περίοδο 1967-1974 διακόπηκε και συνεχίστηκε μετά την μεταπολίτευση. Το 1971 ήρθε περιορισμένος αριθμός οικογενειών από την πόλη Κεντάου του Καζαχστάν.¹⁷

Το 1985 η άνοδος του Μ. Γκορμπατσώφ στη θέση του Γενικού Γραμματέα του Κ.Κ.Σ.Ε. καθόρισε την αρχή της πολιτικής, που δημιούργησε τις προϋποθέσεις για την εμφάνιση του μεταναστευτικού κύματος του 1987, το οποίο από το 1988 παρουσιάστηκε ιδιαίτερος αυξημένο.

Οι τραγικές εξελίξεις που ακολούθησαν την περίοδο της «ανασυγκρότησης» της Σοβιετικής Ένωσης (1985-1991) και την κατάρρευση του καθεστώτος του υπαρκτικού σοσιαλισμού το 1991 είχαν άμεσες επιπτώσεις στις ελληνικές κοινότητες της περιοχής. Οι περισσότεροι από 500.000 Έλληνες που διαμένουν στις δημοκρατίες της Κοινοπολιτείας Ανεξαρτήτων Κρατών αντιμετωπίζουν από τα τέλη της δεκαετίας του 1980 μεγάλη οικονομική κρίση και εθνικιστικές ταραχές. Ειδικότερα, ενώ το 1987 μετανάστευσαν από το σοβιετικό στο ελληνικό κράτος μόνο 527 άτομα, το 1988 ο αριθμός αυτός ανήλθε σε 1.365, το 1989 σε 6.791, το 1990 σε 13.836, το 1991 σε 11.420, το 1992 σε 8.563, το 1993 σε 10.926, το 1994 σε 5.793, το 1995 σε 6.551 και το 1996 σε 5.579 άτομα.¹⁸

Συνοψίζοντας, τις τελευταίες δεκαετίες, και ειδικότερα από το 1965 μέχρι το 1997 εγκαταστάθηκαν στο ελληνικό κράτος περίπου 100.000 Πόντιοι, από τους οποίους οι 30.000 από το 1965 μέχρι το 1988¹⁹ και οι 71.351 από το 1987 μέχρι το

15. Βλ. Μαρία Κ. Βεργέτη, ό.π., σελ. 200.

16. Βλ. Μαρία Κ. Βεργέτη, ό.π., σελ. 200.

17. Βλ. Μαρία Κ. Βεργέτη, ό.π., σελ. 200.

18. Τα αριθμητικά στοιχεία προέρχονται από το Εθνικό Ίδρυμα Υποδοχής και Αποκατάστασης Παλινοστούτων Ομογενών Ελλήνων.

19. Ο αριθμός πρωτοαναφέρθηκε το 1988 από τον Θεόδωρο Κιαχόπουλο στην εισήγησή του στο δεύτερο παγκόσμιο συνέδριο του ποντιακού ελληνισμού, για «Τα προβλήματα των νεοφερμένων από τη Σοβιετική Ένωση και των εκεί ομοεθνών τους».

1997. Ο αριθμός των 70.000 είναι μικρότερος του πραγματικού, αφενός λόγω της ελλιπούς καταγραφής η οποία πραγματοποιείται στα ελληνικά σύνορα, αφετέρου επειδή η καταγραφή αφορά μόνο όσους έρχονται για μόνιμη εγκατάσταση ακολουθώντας όλες τις νόμιμες διαδικασίες. Δεν συμπεριλαμβάνει τα άτομα που έρχονται για προσωρινή διαμονή στο ελληνικό κράτος και τελικά εγκαθίστανται μόνιμα.

Καθώς οι εθνικιστικές ταραχές συνεχίζονται στην πρώην πλέον Σοβιετική Ένωση και παράλληλα τα σύνορα παραμένουν ανοικτά, τα μέλη εθνών που έχουν εθνικό κράτος αναφοράς, όπως παραδείγματος χάρη οι Γερμανοί, οι Εβραίοι, οι Έλληνες, εξακολουθούν να έχουν την δυνατότητα μετανάστευσης στα ομοεθνή τους κράτη. Το ελληνικό κράτος, το οποίο για πρώτη φορά μετά το 1922 αντιμετωπίζει από τα τέλη της δεκαετίας του 1980 πρόβλημα υποδοχής μεγάλης πληθυσμιακά ομοεθνούς ομάδας.

Βλάσης Αγτζίδης

2. Η σημερινή κατάσταση και οι προοπτικές για τους Έλληνες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης

2.1. Το αριθμητικό μέγεθος

Οι Έλληνες της ΕΣΣΔ ήταν ένας ενσωματωμένος πληθυσμός με συμμετοχή στο κοινά.²⁰ Σύμφωνα με την απογραφή του 1989 ο αριθμός των Ελλήνων στη Σοβιετική Ένωση ανερχόταν σε 358.068. Οι προηγούμενες απογραφές έδιναν τους αριθμούς 336.869 το 1970 και 343.809 το 1979.²¹ Οι ίδιοι οι Έλληνες θεώρησαν τις απογραφές αυτές ανακριβείς και τους επίσημους αριθμούς μικρότερους

20. Αναδείχθηκαν αρκετοί, που διέπρεψαν στα γράμματα, τις τέχνες και την πολιτική. Ενδεικτικά αναφέρονται ο Γαβριήλ Ποπόφ που διετέλεσε Δήμαρχος της Μόσχας την περίοδο της διάλυσης της Σοβιετικής Ένωσης και της ανακήρυξης της Ρωσικής Ομοσπονδίας. Ανήκε στον μικρό πυρήνα των μεταρρυθμιστών την περίοδο της περεστρόικα και υπήρξε τα κρίσιμα χρόνια στενός συνεργάτης του Μπόρις Γιέλτσιν. Στην πολιτική επικαιρότητα την περίοδο 1990-1992 βρέθηκε επίσης και ο Αλέξανδρος Ασλανίδης, ηγέτης των ανθρακωρύχων και ιδρυτής του πρώτου μη κομμουνιστικού κόμματος της Ουκρανίας. Σημαντικοί άνθρωποι των γραμμάτων και των επιστημών είναι: ο Θεοχάρης Κεσσίδης δρ. των Φιλοσοφικών Επιστημών, ο Βίκτωρ Σαρηγιαννίδης δρ. των Ιστορικών Επιστημών και υπεύθυνος των ανασκαφών στην Μέση Ασία, η Α. Ακριτά, πρόεδρος της Ένωσης Χαρακτών της Ρωσίας κ.ά.

21. John A. Nicolopoulos, "Soviet Greeks and Modern Greek Studies", New Haven, περ. *Modern Greek Studies Association*, τόμ. 20, αριθ. 2, 1990, σελ. 43.

από το πραγματικό μέγεθός τους. Κατήγγειλαν ότι κατά την διάρκεια της απογραφής του 1979, οι απογραφείς υποχρέωναν αρκετά συχνά, ιδιαίτερα τους νέους, να εγγράφονται ως Ρώσοι ή Ουκρανοί.²² Επιβεβαιώνοντας τις καταγγελίες αυτές, το Α' συνέδριο των Ελλήνων της ΕΣΣΔ στο Γελεντζίκ τον Μάρτιο του 1991, ζήτησε επίσημα από τις ανώτατες αρχές της ΕΣΣΔ και της Ρωσίας, την αποκατάσταση της εθνικότητας και των επιθέτων σε όσους αναγκάστηκαν να τα αλλάξουν κατά την περίοδο των διωγμών.²³

Ο Θ. Κεσσίδης αναφέρει ότι οι επίσημοι αριθμοί εξυπηρετούσαν μια συγκεκριμένη πολιτική μείωσης του πραγματικού αριθμού των Ελλήνων.²⁴ Αυτό αποδεικνύεται και με την δημογραφική προσέγγιση της πληθυσμιακής εξέλιξης του ελληνικού πληθυσμού της ΕΣΣΔ. Παίρνοντας ως βάση τον αριθμό των 268.889, που δίνει η απογραφή του 1937 για την ελληνική κοινότητα, ο αριθμός της απογραφής του 1989 δίνει μέσους ετήσιους ρυθμούς αύξησης μόλις 0,55%, δηλαδή ρυθμούς μικρότερους των Ουκρανών. Είναι όμως γνωστό ότι οι αντιλήψεις των Ελλήνων για την οικογένεια, το μέγεθος και την σύνθεσή της καθώς και μια σειρά άλλων χαρακτηριστικών, συμπίπτουν με αυτά των Γεωργιανών, Αρμενίων, Μολδαβών, Οσετίων και Κορεατών. Ενώ οι ρυθμοί αύξησης των Γεωργιανών, Αρμενίων κ.α. έχουν ετήσιους ρυθμούς 1,2-1,86%, οι Έλληνες φτάνουν μόνο το 0,55%. Θεωρώντας ως αριθμό εκκίνησης τον μη αξιόπιστο αριθμό των 268.889 της απογραφής του 1937 και λαμβάνοντας υπ' όψη τα ανωτέρω, οι Έλληνες θα έπρεπε στην απογραφή του 1989 να ήταν μεταξύ 476.000 και 631.000.²⁵ Το 1989 η σοβιετική εφημερίδα Pravda σε άρθρο της γράφει ότι οι Έλληνες της Σοβιετικής Ένωσης πλησιάζουν το μισό εκατομμύριο.²⁶ Κατά τη διάρκεια της επίσκεψής του στην Ελλάδα το 1991, ο τότε πρόεδρος της Ρωσίας Μπόρις Γιέλτσιν ανέφερε ότι

22. Χαράλαμπος Γ. Πολιτίδης, «Αυτονομία των Ποντίων της ΕΣΣΔ. Μια πρόταση προς το Ανώτατο Σοβιέτ», εφημ. **Ποντιακή Φιλολογία**, αριθ. 4, Μάιος-Ιούνιος 1989, σελ. 1, 6.

23. Delegati i sezda sovietskih Grekof, "Obrazenie Pervogo sezda Greof SSSR k Verhovnomu Sovetu SSSR i Verhovnomu Sovety RSFSR", **Materiali i Vsesoyouzno go sezda Grekof SSSR**, Γελεντζίκ, 1991, σελ. 79-81.

24. Πέτρος Ανταίος, «Συνέντευξη του Θεοχάρη Κεσσίδα», εφημ. **Νέα της Μόσχας**, 9 Απριλίου 1990.

25. Βασίλης Μάος, «Πληθυσμιακές εξελίξεις των Ελλήνων Ποντίων στην πρώην Σοβιετική Ένωση και στην Ελλάδα», **Πόντιοι μετανάστες από την πρώην Σοβιετική Ένωση: Κοινωνική και Οικονομική τους Ένταξη**, στο Κ. Κασιμάτη, Αθήνα, έκδ. Υπουργείο Εξωτερικών-Πάντειον Πανεπιστήμιο, 1992, σελ. 112-114.

26 Πέτρος Ανταίος, ό.π.

σ' όλη την επικράτεια της Σοβιετικής Ένωσης ζούσαν ένα εκατομμύριο Έλληνες, ενώ τό ίδιο νόυμερο είχε δώσει το 1986 η «Επιτροπή για την αποκατάσταση των δικαιωμάτων των Ελλήνων από τον Πόντο που ζουν στην ΕΣΣΔ».²⁷

Η επίσημη κατανομή του μεγαλύτερου μέρους των Ελλήνων της τελευταίας απογραφής είναι η εξής.

α) Ρωσία: 80.541 και ειδικότερα: Μόσχα 5.000, Λένινγκραντ 2.500, Μπασκίρια 11.083, Κρασνογιάρσκ Σιβηρίας 1.500, Σταυρούπολη 1.060, Εσεντουκί 1.050, Πετιγόρσκ 1.100, Βλαντικαυκάς 4.000, Κρασνοντάρ 2.000, Νοβοροσίσκ 4.000, Γελεντζίκ 5.000, Ανάπα 3.000, Σότσι 4.500, Κράσναγια Πολιάνα 4.000, Κρίμσκαγια 4.000, Αμπίντσακαγια 1.500, Αντιγκέι 2.500 κ.λπ.²⁸

β) Ουκρανία: 104.091, Μαριούπολη 24.000, χωριά της περιοχής Μαριούπολης 50.000, Ντονιέσκ 12.000, Κριμαία 4.500, αρκετοί στην Οδησσό, Χερσόνα κ.λπ.²⁹

γ) Γεωργία: 100.052, Τιφλίδα 21.722, Ρουστάβι 6.000, περιοχή Τσάλκας 36.000, Τετρισκάρο 10.000, Ντμανίσι 17.400, Τσιγκισβάρι 1.700, Σοχούμι 14.000, Βατούμι 8.000 κ.λπ.

δ) Καζακστάν: 49.930, Άλμα Άτα 2.564, οι υπόλοιποι κατοικούν στο Τσιμκέντ, Τζαμπούλ, Κεντάου, Καραγαντά, Παχτααράλ κ.λπ.³⁰

ε) Ουζμπεκιστάν: 7.500, Τασκένδη 5.900, Κοκκάντ Φεργκανά 1600.

στ) Αρμενία: 7.400, στα χωριά του Αλαβερντί 5.000, οι υπόλοιποι κυρίως στο Εριβάν.

ζ) Λιθουανία: 72, όλοι στη Βίλνα.

η) Μολδαβία: 800, κυρίως στο Κισινιέφ.

θ) Κιργιζία: 2.007 άτομα.

ι) Τουρκμενιστάν: 445 άτομα.

27. Το υπόμνημα αυτό δόθηκε στους Έλληνες ευρωβουλευτές και στάλθηκε στα υπουργεία εξωτερικών ΕΣΣΔ, ΗΠΑ, Ελλάδας και στον Γ.Γ. του ΟΗΕ. Τόνιζε με έμφαση ότι «(...) δεν είναι μόνο 500.000 ψυχές όπως μεταδίδουν διάφορες επίσημες και ανεπίσημες πηγές, αλλά ξεπερνά σήμερα το 1.000.000 (...)».

28. Για στοιχεία της περιφέρειας Κρασνοντάρ βλ. *Natsionalnii Sastav Naselenia Krasnodarskogo Kraia*, Κρασνοντάρ, εκδ. Goskomstat RSFSR, 1990.

29. Η Ομοσπονδία Ελληνικών Συλλόγων Ουκρανίας υποστηρίζει ότι στην ευρύτερη περιοχή της Μαριούπολης, το 1996 κατοικούσαν 150.000 Έλληνες. (FGOU, επιστολή προς ΙΕΠ/25-5-1996.)

30. *Natsionalnii Sastav Kazahskoi SSR oblasti*, Άλμα Άτα, εκδ. Respublikanski Informatsionii Izdatelskii Tsentr, 1991.

κ) Τατζικιστάν 590 άτομα³¹

λ) Στο Ναγκόρνο Καραμπάχ υπάρχει το ελληνικό χωριό Μείμανά με 200 κατοίκους, ενώ οι Έλληνες κάτοικοι στην ευρύτερη περιοχή του Ναγκόρνο Καραμπάχ, σύμφωνα με τις δικές τους μαρτυρίες, ήταν περίπου 2.000 άτομα³²

2.2. Η ταυτότητα των Ελλήνων της ΕΣΣΔ

Οι Έλληνες της Σοβιετικής Ένωσης έζησαν μέσα σε κοσμογονικές ανάκατα-τάξεις τις τελευταίες οκτώ δεκαετίες. Από τον ενθουσιασμό για εθνική χειραφέτηση πριν από το 1922, περιορίστηκαν στο δικαίωμα κατοχύρωσης του εθνικού τους πολιτισμού και αναγνώρισης του δικαιώματος διδασκαλίας της μητρικής τους γλώσσας μέχρι το 1937. Στην συνέχεια, και για πέντε συνεχείς δεκαετίες βίωσαν την απαγόρευση του πολιτισμού τους και τις προσπάθειες για φυσική τους εξαφάνιση είτε μέσω των εκτελέσεων και των εκτοπίσεων, είτε μέσω της αφομοίωσης. Παράλληλα εξελισσόταν και μία διαδικασία όσμωσής τους με τις σύνοικες εθνότητες, στο πλαίσιο ενσωμάτωσής τους στο υπάρχον κοινωνικό σύστημα. Όλες αυτές οι φάσεις και οι διαδικασίες επηρέασαν την μορφή και την ιδεολογία του πληθυσμού. Έτσι, η αφομοιωτική πολιτική της σταλινικής περιόδου έχει οδηγήσει ώστε μεγάλο μέρος της ελληνικής κοινότητας να αγνοεί την μητρική του γλώσσα. Οι ίδιοι θεωρούν μεγάλη τραγωδία την απώλεια αυτή, αλλά και την εξασθένηση της ιστορικής μνήμης. Όπως διαπιστώνουν: «Αντιμετωπίζουμε μια τρομερή προοπτική: ο λαός που φύλαξε τη γλώσσα του Ομήρου, του Αισχύλου... κινδυνεύει να εξαφανιστεί ως εθνική ολότητα.»³³ Η Επιτροπή που όρισε το Ανώτατο Σοβιέτ της ΕΣΣΔ για την μελέτη των προβλημάτων των Ελλήνων κατέληξε στο συμπέρασμα ότι «(...) μόνο το 44% μιλούν τη μητρική τους γλώσσα». Διαπίστωσε όμως ότι εί-

31. I. Savelof, "Grekii: Poterpevtisie koralekrutsenie", εφημ. *Literaturniyi Kirgizistan*, Μπισκέκ, αριθ. 3, 1992. Ανέκδοτα κείμενα του Vitali Fiodorovits Lembendef, Μπισκέκ Κιργιζιστάν.

32. "Karambah", εφημ. *Nezavisimayia Gazeta*, Μόσχα, 1 Σεπτεμβρίου 1992, σελ. 3, «Η Τουρκία εξοπλίζει τους Αζέρους», εφημ. *Ελευθεροτυπία*, 12 Σεπτεμβρίου 1992. «Δήλωση της ελληνικής διασποράς της Δημοκρατίας του Γαραπάγ», εφημ. *Ελληνικός Πόντος*, Θεσσαλονίκη, αριθ. 4 Ιανουάριος 1993, σελ. 15, «Ξεριζώθηκε ο ελληνισμός από το Ναγκόρνο Καραμπάχ», εφημ., *Ελεύθερος*, 2 Αυγούστου 1995, Ντίνα Βαγενά, «Οι Έλληνες στο Ναγκόρνο Καραμπάχ ζητούν τη βοήθειά μας», εφημ. *Ελευθεροτυπία*, 13 Οκτωβρίου 1995, σελ. 20, Βασίλης Κάργας, «Ένα χωριό ελληνικό στην κορυφή του κόσμου», εφημ. *Έθνος της Κυριακής*, 31 Δεκεμβρίου σελ. 18-19.

33. A. I. Yiali, "Doklad Mandatnoi Komissii", *Materiali i Vsesoyiousnogo sezda Grekof SSSR*, Γελεντζίκ, 1991, σελ. 38.

ναι πολύ μεγάλη η τάση για εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας.³⁴ Ο γλωσσικός αφελληνισμός ενισχύθηκε από το μεγάλο ποσοστό μικτών γάμων, δημιουργώντας στους Έλληνες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης πανικό μπροστά στην προοπτική αφομοίωσης. Το γλωσσικό πρόβλημα των Ελλήνων στην πρώην ΕΣΣΔ, που ενισχύθηκε από την διάσπαση της χώρας αναδείχθηκε σε μείζον ζήτημα που απειλεί να διασπάσει τον ελληνικό πληθυσμό σε πολλές υποομάδες. Βεβαίως στα αμιγώς ελληνικά χωριά η κατάσταση ήταν πολύ καλύτερη, εφόσον η γλώσσα παρέμενε ζωντανή και οι λαϊκοί θρύλοι που βασίζονταν στους αρχαιοελληνικούς μύθους ήταν ζωντανοί.³⁵

Στις περιοχές όπου η πλειοψηφία των Ελλήνων ήταν τουρκόφωνοι, όπως στην Τσάλκα, είχε αναπτυχθεί μεγάλη ευαισθησία ως προς την γλώσσα. Οι Τσαγκαλήδες³⁶ χαρακτηρίζονται από μια ακραία αντιτουρκική στάση που προέκυψε από την βαθιά πίστη που έχουν ότι «(..). απ' όλους τους κατακτητές που επέβαλλαν την αφομοίωση των υπόδουλων λαών, οι πιο σκληροί, οι πιο ύπουλοι ήταν οι Τούρκοι. Κατόρθωσαν να ξεχάσουμε τη μητρική μας γλώσσα, τα ελληνικά (...)»³⁷ Οι συμβουλές των γέρων προς τους νεότερους ήταν να αναγεννήσουν την γλώσσα αυτή. Στην κατεύθυνση αυτή έχουν γραφτεί και λαϊκά ποιήματα. Ο γνωστός λαϊκός ποιητής της Τσάλκας Θεοφύλακτος Τσοχάμπη στα ποιήματά του «Θεοχάρης» και «Ασλάν Σαμένια» αναφέρεται στην ελληνική γλώσσα και στον αρχαιοελληνικό πλούτο. Καλούσε επίσης τους Έλληνες με πατριωτικά ποιήματα να μην ξεχνούν την πατρίδα τους, την Ελλάδα.³⁸

Η κύρια πολιτική αντίθεση την οποία βίωσαν ιστορικά οι Έλληνες, τόσο την τσαρική όσο και την κομμουνιστική περίοδο, ήταν η διατήρηση της ελληνικότητας από τη μια και η αφομοίωση από την άλλη. Οι Έλληνες επιπλέον είχαν μεγάλη

34. N. T. Mendesasvili, *Materiali i Vsesoyuznogo sezda Grekof SSSR*, ό.π., σελ. 11-12.

35. Θ. Κεσσίδης, «Η ελλαδολατρεία των Ποντίων», περ. *Ομογενειακό Βήμα*, τεύχ. 4, Οκτώβριος 1993, σελ. 25.

36. Ως "Tsalkinski Greki", δηλαδή «Έλληνες της Τσάλκας», ορίζουν τον εαυτό τους και έτσι αποκαλούνται και από τους υπόλοιπους Έλληνες.

37. I. L. Afisof, "Doklad Mantatnoi Komissii", *Materiali i Vsesoyuznogo sezda Grekof SSSR*, ό.π., σελ. 36-37.

38. Δείγμα της λαϊκής ποίησης του Τσοχάμπη είναι το παρακάτω: «Μην ξεχνάς τα ελληνικά σου,/ εσύ που έμαθες δώδεκα γλώσσες./ Η γλώσσα αυτή έδωσε όλους τους σοφούς.../ Αθήνα, αιώνια πόλη,/ σε τι ωραίο μέρος βρίσκεσαι/ που έρχονται εδώ από διάφορες χώρες του κόσμου/ κοιτούν με θαυμασμό τα μνημεία σου./ Έρχονται εδώ για να μελετήσουν/ τη φιλοσοφία του Σωκράτη και του Πλάτωνα,/ του Δημόκριτου και του Αριστοτέλη (...)»(I. L. Afisof, ό.π.)

παράδοση ανεξάρτητης εμπορικής δραστηριότητας. Όλα αυτά εκφράστηκαν με την εμμονή στη διατήρηση των ελληνικών ταυτοτήτων. Αλλά και όσοι είχαν δεχτεί την σοβιετική υπηκοότητα, με την δήλωση "Έλληνας" στο εσωτερικό διαβατήριο, την περίοδο που αυτό σήμαινε διάκριση και μείωση των ευκαιριών κοινωνικής ανόδου.³⁹ Παρ' όλες τις πιέσεις που δέχτηκαν, αλλά και τις πολιτισμικές και γλωσσικές διαφορές που παρουσίαζαν οι διάφορες υποομάδες στην Σοβιετική Ένωση, η συνειδήσή τους ήταν ενιαία, όσον αφορά την πίστη ένταξης σε ένα έθνος.⁴⁰ Η άρνηση μεγάλου μέρους τους να αποδεχτούν την σοβιετική υπηκοότητα και η εμμονή τους στην διατήρηση των ελληνικών ταυτοτήτων ήταν ένας από τους λόγους που υπέστησαν διωγμούς από τις σταλινικές αρχές. Κατά συνέπεια, η βασική πολιτική αντίθεση που βίωσαν τις τελευταίες δεκαετίες ήταν η σύγκρουση του ελληνισμού με τον κομμουνισμό. Οι ίδιοι υποστηρίζουν ότι εξ αιτίας της ελληνικής τους καταγωγής υπέστησαν τις διώξεις και τις εκτοπίσεις.⁴¹

Οι Έλληνες χαρακτηρίζονται και σήμερα από την μεγάλη διασπορά τους σ' όλο τον εκτεταμένο χώρο της Σοβιετικής Ένωσης. Αυτή η διασπορά του πληθυσμού δημιουργεί τα περισσότερα εμπόδια στην κοινή τους στάση απέναντι στις εξελίξεις. Καθιστά πρακτικά αδύνατη την ένωση των προσπαθειών στο θέμα της αναγέννησής τους. Εγκατεστημένοι σε διαφορετικές περιοχές ήταν υποχρεωμένοι να μαθαίνουν περισσότερες από δέκα γλώσσες των αντίστοιχων κρατών που ζούν. Άρχισε έτσι να χάνεται και άλλος ένας συνδετικός κρίκος μεταξύ των Ελλήνων, η ρωσική γλώσσα που είχε αντικαταστήσει την ελληνική μετά την καταστροφή της ελληνικής παιδείας και του πολιτισμού από τον σταλινισμό. Κατά συνέπεια, το κοινό αίσθημα ήταν ότι δεν υπήρχε η δυνατότητα αναγέννησης και δημιουργίας εθνικής διανόησης: «Σήμερα οι Έλληνες της Σοβιετικής Ένωσης νοιώθουν πάνω τους τις βαριές επιπτώσεις της γενοκτονίας που έγινε εναντίον τους τα χρόνια του σταλινισμού».⁴² Αυτή ακριβώς η αντιμετώπιση από τον σταλινισμό δημιούργησε βαθιά τραύματα στους Έλληνες. Όπως γράφουν οι ίδιοι οι εκτοπισμένοι: «Ως α-

39. Βλάχης Αγτζίδης, **Η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης. Οι συνέπειες για τον ελληνισμό**, ό.π., σελ. 199.

40. Yioulia Ivanovna, "Grekii", εφημ. **Novoe Vremia**, Δεκέμβριος 1989, σελ. 10-11.

41. I. Paraskevopoulos, **Materiali i Vsesoyuznogo sezda Grekof SSSR**, ό.π., σελ. 40-41.

42. Από υπόμνημα που στάλθηκε από τους προέδρους του Εθνικού και Κυβερνητικού Συμβουλίου των Ελλήνων της ΕΣΣΔ τον Σεπτέμβριο του 1991 στον πρόεδρο της Ρωσίας Γιέλτσιν και τον πρόεδρο του ανωτάτου σοβιέτ της Ρωσίας Χασμπουλάτοφ. (Γ. Ποπόφ-Ι. Ματσουκάτοφ, «Για τα προβλήματα των Ελλήνων που ζουν στην περιοχή της Ρωσικής Δημοκρατίας», περ. **Ελλοπία**, τεύχ. 7, Φθινόπωρο '91, σελ. 40- 42.)

ποτέλεσμα της καταπίεσης έγιναν αλλαγές και παραμορφώσεις στην ψυχολογία και στην πνευματική κατάσταση του ελληνικού πληθυσμού. Πολλοί έχουν χάσει για πάντα το αίσθημα της προσωπικής διασύνδεσης με τις υποθέσεις της χώρας ή της περιοχής. Και αυτό επειδή καταργήθηκε η εθνική εστία, η κρατική συγκρότηση. Χωρίς αυτήν ο άνθρωπος μετατρέπεται από πολίτης σε κάτι χωρίς καθορισμένα δικαιώματα. Συνέπεια αυτού είναι η μείωση της αίσθησης της κοινωνικής υπευθυνότητας μέχρι την τελική απώλειά της. Τα γεγονότα της δεκαετίας του '30 και του '40 και γενικά όλης της ζωής αφαίρεσαν από τον ελληνοποντιακό πληθυσμό τη σιγουριά για την επόμενη μέρα. Κομματίασαν την πίστη για τη δυνατότητα εθνικής και κοινωνικής δικαίωσης. Η αβεβαιότητα για το μέλλον καταλαμβάνει όλο και περισσότερους ανθρώπους. Δηλαδή την πλειοψηφία».⁴³ Το συναίσθημα της απελπισίας, που οδηγεί στην ενίσχυση της ελλαδόλατρειας, φαίνεται από τα παρακάτω λόγια: «Εμείς είμαστε ένα κομμάτι του αρχαίου πολιτισμού που η μοίρα το πέταξε μακριά από τη Μητροπολιτική Ελλάδα εδώ και 30 αιώνες. Η σταλινική περίοδος ήταν για μας μια καταστροφική περίοδος με αποτέλεσμα να βρισκόμαστε σήμερα στα πρόθυρα της εθνικής καταστροφής. Χάσαμε τα ήθη και τα έθιμά μας.»⁴⁴

Το γεγονός ότι με τις εκτοπίσεις κλονίστηκε στον ελληνικό πληθυσμό η εμπιστοσύνη προς την δυνατότητα του κράτους να εγκαθιδρύσει ένα καθεστώς ισονομίας οδηγεί στην ανάπτυξη της τάσης μετανάστευσης στην Ελλάδα.⁴⁵ Η κύρια ιδεολογική τους θέση είναι μια, ακατανόητη για τους κατοίκους της Ελλάδας, ελλαδολατρεία. Υφιστάμενοι, για δεκαετίες, μεταχείριση πολιτών δεύτερης κατηγορίας λόγω της ελληνικής τους ταυτότητας ανέπτυξαν την τάση αυτή. Η συναισθηματική φόρτιση προκαλείται από «το όνειρο της χαμένης πατρίδας».⁴⁶ Αυτό εκφράζεται με το να δίνουν στα παιδιά τους ελληνικά ονόματα όπως Δημόκριτος, Σωκράτης, Διογένης, Μακεδόνας, Αφροδίτη, Ελλάδα, κ.λπ.⁴⁷ Η οικογένεια, που

43. Χαράλαμπος Γ. Πολιτίδης, ό.π., σελ. 27.

44. ΑΠΙ, φακ. Τιφλίδα, Αχ. Τσεπίδης, 2-2-1991.

45. Ν. Ν. Ιωαννίδης, ό.π., σελ. 58, Βλάσης Αιγυζίδης, **Ποντιακός Ελληνισμός. Από τη γενοκτονία και το σταλινισμό στην περεστρόικα**, ό.π., σελ. 269.

46. Κούλα Κασιμάτη, «Προβλήματα των Ποντίων - Πηγές βοήθειας - Ο ρόλος των ποντιακών συλλόγων - Βαθμός εξυπηρέτησης των Ποντίων από τις ελληνικές υπηρεσίες», **Πόντιοι Μετανάστες από την πρώην Σοβιετική Ένωση: Κοινωνική και Οικονομική τους Ενταξη**, ό.π., σελ. 388.

47. Γιάννη Καρυπίδη, «Τελικά, που είναι η πατρίδα μας;», περ. **Ελλοπία**, τεύχ. 9, Φεβρουάριος-Μάρτιος '92 σελ. 59-51.

παραδοσιακά υπήρξε το κύριο μέσο για την διατήρηση της ελληνικής εθνικής συνείδησης, εφεύρε διάφορους τρόπους μετάδοσης στις νεότερες γενιές της αγάπης προς την Ελλάδα.⁴⁸ Η ελληνική ταυτότητα παρέμεινε ζώσα και εξ αιτίας της αντιδιαστολής των άλλων προς τους Έλληνες. Τα ελληνόπουλα ήταν διακριτή ομάδα στα σχολεία. Μιλώντας οι δάσκαλοι, θετικά ή αρνητικά για την Ελλάδα, τους δημιουργούσαν το αίσθημα της ταύτισης.⁴⁹ Ισχυρό επίσης στοιχείο ισχυροποίησης της ελληνικής ταυτότητας, αποτελούσε η κλασσική παιδεία, βασικό χαρακτηριστικό του σοβιετικού εκπαιδευτικού συστήματος.⁵⁰ Η συνεκτική δομή της ελληνικής κοινωνίας, που ευνοούσε την αναπαραγωγή της ελληνικής ταυτότητας περιγράφεται χαρακτηριστική στην παρακάτω μαρτυρία: «Ζούσαμε όλοι μαζί και ενωμένοι. Οι Έλληνες ήταν δεμένοι μεταξύ τους, γιορτάζαμε μαζί τις χριστιανικές μας γιορτές, το Πάσχα και τα Χριστούγεννα και θυμούμαι πολύ τους γάμους, με χορούς και τραγούδια. Τελευταία, γιορτάζαμε και τις εθνικές γιορτές, όπως την 25η Μαρτίου.»⁵¹ Στα ελληνικά χωριά η ελληνική παράδοση ήταν ζωντανή και εξακολουθούσε να επικεντρώνεται σε έντονες στιγμές του παρελθόντος.⁵²

Σε περιοχές όπου ο ελληνισμός δε συγκροτούνταν σε συμπαγείς ομάδες, η ιδεολογική ταύτιση με την Ελλάδα και η εξύψωση του ελληνικού στερεότυπου λει-

48. Μαρία Βεργέτη, «Η Ελληνική Εθνική Ταυτότητα των Ποντίων της Σοβιετικής Ένωσης», περ. **Ελλοπία**, τεύχ. 5, άνοιξη 91, σελ. 30-33.

49. Σοφία Σινδοπούλου, «Μαρτυρία μιας γυναίκας από τον Πόντο», **Εθνικισμός, Ρατσισμός, Κοινωνικό Φύλο**, Θεσσαλονίκη, εκδ. Παρατηρητής, 1995, σελ. 27-30.

50. ΑΠΠ, φακ. Σοχούμι, μαρτυρία Νικολάου Ιωαννίδη, 16-8-1991.

51. «Ηρακλής Παρχαρίδης: Παράλληλοι δρόμοι που οδηγούν στην Ελλάδα», περ. **Ομογενειακό Βήμα**, τεύχ. 4, Οκτώβριος 1993, σελ. 43-45.

52. Τραγούδια, όπως το παρακάτω ακόμα τραγουδιούνται στα ελληνικά χωριά: «Εντεστάθε' μας Ευρώπη, και εμείς είμεν μοναχοί/ εμείς κανέναν 'κι φοβούμεν ο Θεός εμάς κρατεί./ Φωνάζει ο Κωνσταντίνον, τα παιδιά μου εμπρός./ α κρούγομε την Τουρκία εσώστωπεν ο καιρός./ Εσείς περήφανα πουλάκια που πετάτε υψηλά./ αν περάτεν α'σίν Ελλάδαν, χαιρετίσματα πολλά./ Εγώ εσκοτώθηκα ο καυμένος στις Αγκύρας τα βουνά/ και αφήκα τα παιδιά μου πεινασμένα και γυμνά./ Όσα χρήματα και αν έχω δώστε τα στο βασιλιά/ ας τα κάνουνε κανόνια να χτυπούνε την Τουρκιά.» (S. Porandopoulo, **Moyia Malayia Rodina. Kratkii Otserk Istorii sela Dubovayia Balka**, Σταυρούπολη, εκδ. Stavropolkoie Kniszkoe Izntatelstbo, 1990, σελ. 26.) Παραλλαγή των παραπάνω στίχων τραγούδησε το ελληνικό γυναικείο συγκρότημα «Λύρα» από το Ντμανίσι της κεντρικής Γεωργίας στο πανελλήνιο φεστιβάλ που οργάνωσε η «Πανσοβιετική Ομοσπονδία Ελληνικών Οργανώσεων ο Πόντος» στα ερείπια της αρχαίας ελληνικής πόλης Γοργιπία, στην σημερινή Ανάπα της Νότιας Ρωσίας. (B.A., «Ο πατριωτισμός και η ιστορική μνήμη στους Έλληνες της ΕΣΣΔ», περ. **Ελλοπία**, τεύχ. 7, φθινόπωρο '91, σελ. 3).

τουργούσαν ως δυνάμεις αποτροπής της αφομοίωσης και επανελληνοποίησης. Η διαδικασία αυτή ισχυροποιούσε την ελληνική ταυτότητα σε πολλές περιπτώσεις μικτών γάμων.⁵³ Δημιουργήθηκε έτσι μια εξιδανικευμένη Ελλάδα, που δεν ταυτιζόταν τόσο με τον γεωγραφικό χώρο του βαλκανικού νότου, αλλά με έναν φαντασικό χώρο που συμπύκνωνε την ιστορία του ελληνικού έθνους, εμπειρείχε τις εθνικές επιδιώξεις και διατηρούσε τις ελπίδες για ένα καλύτερο αύριο. Η ταύτιση με την Ελλάδα ήταν βασικό στοιχείο στην διαμόρφωση των μεταναστευτικών συμπεριφορών: «Στην Ελλάδα αποφάσισα να φύγω γιατί από τα παιδικά μου χρόνια, απ' όταν συνειδητοποίησα ότι είμαι Έλληνας και έμαθα για την ελληνική ιστορία, ονειρευόμουν να ζήσω στην Ελλάδα... Για μένα άλλη πατρίδα από την Ελλάδα δεν υπάρχει».⁵⁴

Η έλλειψη εμπιστοσύνης που χαρακτηρίζει σήμερα τους Έλληνες της πρώην ΕΣΣΔ, ακόμα και για την ίδια την δυνατότητα εκδημοκρατισμού της χώρας, μαζί με την πίστη ότι δεν μπορούν να αποκτήσουν ίσα δικαιώματα στην χώρα που γεννήθηκαν και μεγάλωσαν είναι οι βασικοί λόγοι του προσανατολισμού τους προς την Ελλάδα.⁵⁵ Πιστεύουν ότι οι Έλληνες της Ελλάδας είναι πιο εργατικοί, αξιόπιστοι, τίμιοι και οργανωμένοι από τους πολίτες της Σοβιετικής Ένωσης. Ακόμα και στον τομέα της διασκέδασης θεωρούν ότι οι Ελλαδίτες υπερέχουν των σοβιετικών.⁵⁶

Τρεις τάσεις άρχισαν να διαμορφώνονται κατά την περίοδο της περестρόϊκα στους Έλληνες. Η μετανάστευση στην Ελλάδα, η παραμονή στην ΕΣΣΔ με την απόκτηση των εθνικών δικαιωμάτων και η ανοιχτή διεκδίκηση μιας αυτόνομης ελληνικής περιοχής. Η πρώτη τάση εμφανίστηκε αυθόρμητα, αποκτώντας σύντομα μεγάλες διαστάσεις. Ο κύριος λόγος της μετανάστευσης είναι η πίστη ότι η διασφάλιση της εθνικής ταυτότητας μπορεί να πραγματοποιηθεί μόνο στο ελληνικό έδαφος, το οποίο αντιμετωπίζεται ως ιστορική πατρίδα.⁵⁷ Η δεύτερη τάση εκφράζει περισσότερο τους ηλικιωμένους που δεν έχουν δυνατότητα να αρχίσουν ξανά την ζωή τους, λόγω της μη μεταφοράς των συντάξεων και η τρίτη πιστεύει ότι το

53. ΑΠΙ, φακ. Σοχούμι, μαρτυρία Νικολάου Ιωαννίδη, 16-8-1991.

54. ΑΠΙ, φακ. Εσθονία, μαρτυρία Λεωνίδα Νιγκεφτίδη, 5/8/92.

55. Ν. Ν. Ioannidis, **Greki v Abhazii**, Σοχούμι, 1991, σελ. 58.

56. Δ. Γεώργας-Α. Παπαστυλιανού, **Επιπολιτισμός Ποντίων και Βορειοηπειρωτών στην Ελλάδα. Ψυχολογικές διεργασίες προσαρμογής**, Αθήνα, έκδ. Πανεπιστήμιο Αθηνών-Γ.Γ.Α.Ε., 1992, σελ. 45-46.

57. Κούλα Κασιμάτη, «Η διαδικασία της μετανάστευσης και η εγκατάσταση των Ποντίων στην Ελλάδα», ό.π., σελ. 79-80, Δ. Γεώργας - Α. Παπαστυλιανού, ό.π., σελ. 63.

ελληνικό πρόβλημα μπορεί να λυθεί με την ανακήρυξη μιας συγκεκριμένης γεωγραφικής περιφέρειας σε αυτόνομη ελληνική περιοχή.⁵⁸ Όσοι εξ αρχής επιθυμούσαν την μετανάστευση, αντιμετώπισαν την διαδικασία αλλαγών στην Σοβιετική Ένωση, την περεστρόικα, όχι ως δρόμο βελτίωσης της ζωής της χώρας και της δικής τους, αλλά ως ευκαιρία να θέσουν τέλος στην αναγκαστική διαμονή στη χώρα αυτή.⁵⁹

Η διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης και η δημιουργία επί μέρους ανεξάρτητων και κυρίαρχων κρατών αύξησε τις πιέσεις κατά των Ελλήνων. Κατ' αρχάς ο εθνικισμός των κυρίαρχων εθνοτήτων στράφηκε άμεσα κατά των μικρότερων. Εξ άλλου, συστατικό στοιχείο της δημιουργίας εθνών-κρατών είναι η ομογενοποίησή τους μέσω αυταρχικών μεθόδων. Στα νέα κράτη η τοπική γλώσσα άρχισε να αντικαθιστά την ρωσική και έτσι ο ελληνικός λαός - που έγινε τα τελευταία χρόνια αναγκαστικά ρωσομαθής και η ρωσική γλώσσα εξ αιτίας και της ύπαρξης πολλών ελληνικών διαλέκτων έγινε το γλωσσικό εργαλείο που ενώνει τους Έλληνες - νοιώθει απειλούμενος. Αρκετοί υποστήριζαν ότι αν δεν καταφέρουν να συγκεντρωθούν όλοι οι Έλληνες σε μια περιοχή της Μαύρης Θάλασσας, όπου θα υπάρχει το δικαίωμα του αυτοκαθορισμού, η μόνη επιλογή που έχουν είναι η μετανάστευση στην Ελλάδα.⁶⁰ Οι νέες συνθήκες εξαναγκάζουν τους Έλληνες να μάθουν γεωργιανά, καζάχικα, αζερμπαϊτζάνικα, ουζμπέκικα, молδαβικά, λιθουανικά κ.λπ. Οι ίδιοι υποστηρίζουν ότι αυτή η διαδικασία εμπεριέχει θανάσιμους κινδύνους: «Έτσι μας διαλύουν. Ιστορικά εμείς έτσι και αλλιώς χάσαμε την ελληνική γλώσσα. Αν τώρα χάσουμε και τη ρωσική γλώσσα θα χαθούμε εντελώς ως έθνος. Ο λαός μας ένοιωσε τον κίνδυνο. Από την άλλη πλευρά αυτός ο λαός που είναι ιστορικά χτυπημένος, πολεμημένος, ταπεινωμένος δεν πιστεύει πια σε τίποτα. Παρ' όλο που γνωρίζει ότι αυτά τα μέρη στη Μαύρη Θάλασσα είναι ελληνικά, βλέπει τη σωτηρία του, για να συντηρηθεί ως έθνος, στα Βαλκάνια. Για αυτό υπάρχει αυτή η

58. Εισήγηση Αχ. Τσεπίδη στην Α' Συνδιάσκεψη των Ελλήνων της Σοβιετικής Ένωσης. Μόσχα. 15-16 Ιουνίου 1989.

59. Σόφκα Ζηνόβιεφ, «Οι Σοβιετικοί Έλληνες κάνουν ουρές για να εγκαταλείψουν τη χώρα», **Ποντιακή Εστία**, τεύχ. 83, Οκτώβριος-Νοέμβριος-Δεκέμβριος 1990, σελ. 335-336. Σε ένα ποίημα που γράφτηκε στο Ντμανίσι της Κεντρικής Γεωργίας φαίνεται καθαρά η ιδεολογία που κυριαρχεί στους ελληνικούς πληθυσμούς: «Μάνα μου, πατρίδα μου/ άνοιξε την πόρτα/ και να πάρεις μέσα/τα ορφανά παιδιά σου. Από ξένα μέρη/ και από μακρινά/ ήρθαμε στο παραθύρι/ άνοιξε γλυκειά. Έχουμε δικαίωμα/ για να ζήσουμε/ Αχ! πατρίδα και εμείς να κερδίσουμε./ Πατρίδα! Άνοιξε τα γαλανά φτερά σου/ Μάνα! Πάρε μας στην αγκαλιά σου». (**Ανέκδοτα ποιήματα**, Ε. Ακριτίδου. Ντμανίσι Κεντρικής Γεωργίας, 1991.)

60. I. Haralampidis, "Zasedanie III", ό.π., σελ. 69-70.

μαζική μετανάστευση προς την Ελλάδα.»⁶¹

2.3. Η σύγχρονη ελληνική παρουσία στον Εύξεινο Πόντο

Η έξοδος των Ελλήνων από τις περιοχές του βορειανατολικού Εύξεινου Πόντου μετά το 1989, αποτέλεσε την σημαντικότερη αιμορραγία για τον παρευξείνιο ελληνικό χώρο μετά την τραγική έξοδο του 1918-1922. Παρ' όλη όμως την μετακίνηση δεκάδων χιλιάδων Ελλήνων προς την Ελλάδα, παρέμεινε σημαντικός αριθμός Ελλήνων στις διάφορες περιοχές της πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Μέχρι τις αρχές του 1996 η ελληνική παρουσία παρέμενε σημαντική στην νότια Ρωσία και στην Ουκρανία. Αντίθετα στην Γεωργία, στο Καζακστάν και στην Αρμενία παρατηρήθηκε μεγάλη συρρίκνωση του ελληνικού πληθυσμού. Από τις 60.000 περίπου που κατοικούσαν στο Καζακστάν είχαν απομείνει 25.000, ενώ στο Ουζμπεκιστάν παρέμειναν 11.500.⁶² Από τους περίπου 105.000 Έλληνες που κατοικούσαν στη Γεωργία παρέμειναν περί τους 50.000, από τους 7.000 της Αρμενίας παρέμειναν περίπου 2.000.⁶³ Στο Αζερμπαϊτζάν επίσης, που κατοικούσαν περί τις 2.000 άτομα το 1986, παρέμειναν μόλις 200.⁶⁴ Ανάλογα με τις ιδιομορφίες κάθε περιοχής συνέχισαν τις προσπάθειες για την οικονομική και την πολιτιστική τους ανάπτυξη. Οι ελληνικοί σύλλογοι εδραιώθηκαν και δημιούργησαν τις ομοσπονδίες ανά χώρα. Στην Γεωργία δημιουργήθηκε το 1992 η Ομοσπονδία Ελληνικών Κοινοτήτων Γεωργίας, η οποία συγκέντρωσε 23 συλλόγους.⁶⁵ Στην Ρωσία οι αντιθέσεις ξεπεράστηκαν το 1994, με αποτέλεσμα να υπάρχει τελικά μία ομοσπονδία, η οποία είχε

61. Χ. Πολιτίδης, «Ελληνική Αυτόνομη Δημοκρατία στη Νότιο Ρωσία. Η μοναδική λύση για τον ελληνισμό.», περ. **Ελλοπία**, τεύχ. 5, Ανοιξη 91, σελ. 26, Π. Πομπουρίδη, «Η τραγωδία των Ελλήνων Ποντιών επί Σταλινισμού», περ. **Ρωμανία**, τεύχ. 3, Σεπτέμβριος-Οκτώβριος 1990, σελ. 4-11.

62. AGOKF, 42/5-7-94. ΣΠΠΕΣΕ, αριθ. 38/1995. Τα πληθυσμιακά μεγέθη που παρουσίαζαν για το Ουζμπεκιστάν, μάλλον αυξάνοντας λίγο τους πραγματικούς αριθμούς, ήταν 5.000 πολιτικοί πρόσφυγες στην Τασκένδη και 8.000 Πόντιοι σ' όλο το Ουζμπεκιστάν.

63. Χαρακτηριστική περίπτωση της μετακίνησης του ελληνικού πληθυσμού αποτελεί η Τσάλκα με τα 26 χωριά της. Οι Έλληνες της Τσάλκα είχαν την μικρότερη πρόσβαση στην Ελλάδα, απ' ότι άλλες πληθυσμιακές ομάδες Ελλήνων της πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Παρ' όλα αυτά όμως ο πληθυσμός της μειώθηκε από 36.000 που ήταν το 1989, σε 22.500 τον Οκτώβριο του 1995. Στην ίδια την πόλη της Τσάλκας μειώθηκε από 12.000 σε 4.000. Πάντως τον Οκτώβριο του 1995, η τάση μετανάστευσης είχε αρχίσει να παρουσιάζει ύφεση.

64. Στην πρωτεύουσα του Αζερμπαϊτζάν Μπακού ιδρύθηκε από το 1993 το Ελληνικό Σπίτι.

65. FGOG, αριθ. 200/22-8-1995.

στη δύναμή της 28 συλλόγους.⁶⁶ Το φθινόπωρο του 1994, η έδρα της Ομοσπονδίας Ελληνικών Κοινοτήτων Ρωσίας μεταφέρθηκε από την Μόσχα στο Κρασνοντάρ.⁶⁷ Η Ομοσπονδία Ελληνικών Συλλόγων και Κοινοτήτων της Ουκρανίας, συγκροτήθηκε τον Απρίλιο του 1995, παρά την αρχική αντίδραση των ουκρανικών αρχών, από 20 ελληνικούς συλλόγους, που εκπροσωπούσαν το 80% των Ελλήνων της χώρας αυτής.⁶⁸ Στην ομοσπονδία εκπροσωπήθηκαν οι 9 από τους 11 νομούς της Ουκρανίας, όπου υπήρχε αναγνωρισμένη από τις αρχές ελληνική παρουσία. Δεν εκπροσωπήθηκαν οι νομοί Οδησσού και Σεβαστούπολης. Η Οδησσός παρέμεινε εκτός της ομοσπονδίας εξ αιτίας της οργανωτικής διάσπασης σε δύο σκληρά ανταγωνιζόμενους συλλόγους,⁶⁹ ενώ η Σεβαστούπολη, όπως και η υπόλοιπη Κριμαία, λόγω της ύπαρξης του αυτονομιστικού κινήματος και της σύγκρουσης των τοπικών αρχών με το Κίεβο.⁷⁰ Παράλληλα με την Ομοσπονδία Ελληνικών Συλ-

66. Οι ελληνικοί σύλλογοι στη Ρωσία έδρευαν στις εξής περιοχές και είχαν ονομασίες που παραθέτονται σε παρένθεση: Ανάπα (Γοργιπία), Βλαδικαυκάς (Προμηθέας), Βόλγογκραντ, Γελεντζίκ, Γεώργιεφσκ (Ορφέας), Αικατερινιμπούργκ, Εσσεντουκί (Φοίνιξ), Ζελεζνοβόσκ (Αετός), Καρατσάεβο-Τσερκέζια (Καλή Αρχή), Κισλοβότσκ, Κρασνοντάρ, Κρασνογιάρσκ, Κριμσκ, Μαϊκόπ, Μινεράνι Βόντι (Εθνος), Μόσχα, Νάλτσικ (Ελλάδα), Νοβοροσίσκ, Νοβοσιμπίρσκ, Ορέλ, Πρεντγκόρνι ραγιόν (Ελλάδα), Πετιγόρσκ (Εθνος), Ροστόφ επί του Ντον (Ταναΐς), Αγία Πετρούπολη, Σότσι (Εθνος), Σταυρούπολη (Αναγέννηση), Τιουμέν και Ούφα (Ταυρίδα).

67. OGOR, επιστολή για την εφημερίδα **Πόντος**/28-4-95.

68. Σ' όλη την Ουκρανία συνολικά υπήρχαν 32 σύλλογοι. Η Ομοσπονδία διοικούνταν από 49μελές Συμβούλιο. Πρώτη πρόεδρος εξελέγη η Αλεξάνδρα Προτσένκο, πρόεδρος της Κοινότητας Ελλήνων Μαριούπολης «Μαιωτίδα» και αντιπρόεδρος ο Δονάτος Πατρίτσα, αντιπρόεδρος του ελληνικού συλλόγου του Ντονιέτσκ.

69. Η ρήξη στην Οδησσό προκλήθηκε το 1994 όταν επανασυστάθηκε η Ελληνική Κοινότητα Οδησσού «Αναγέννηση» και συγκρούστηκε με τη μοναδική μέχρι τότε οργάνωση Ελλήνων που προϋπήρχε από το 1988 και έφερε το όνομα «Club Ελλάδα». Επίσης εμφανίστηκε και μια τρίτη ομάδα, στα πλαίσια της «Αναγέννησης» που αμφισβητούσε την ηγεσία του συλλόγου. Όπως αναγράφεται σε έγγραφο για τη σφοδρή σύγκρουση των Ελλήνων στην Οδησσό: «Μεταξύ των τριών ομάδων έχει ενσκήψει μεγάλης έκτασης διαμάχη, η οποία εκδηλώνεται με απειλές και συκοφαντίες. Επίσης οι ανωτέρω επισκέπτονται Ουκρανούς κρατικούς υπαλλήλους, Έλληνες υπηκόους και ελληνικής καταγωγής Ουκρανούς υπηκόους στους οποίους, προκειμένου να προσεταιρισθούν, λένουν ο καθένας για τον εαυτόν του, ότι αυτοί εκπροσωπούν την Ελληνική ομογένεια και ότι αναγνωρίζονται από τις ελληνικές κρατικές αρχές.»

70. Πληροφορίες για την σύγχρονη ελληνική παρουσία στην Ουκρανία υπάρχουν: Μαρία Σιωνίδου, «Έκατό χιλ. Έλληνες στην Ουκρανία», εφημ. **Καθημερινή**, 23 Νοεμβρίου 1993. Βλάσης Αγτζίδης, «Ουκρανία: 150.000 Έλληνες δεν ξεχνούν», εφημ. **Ελευθεροτυπία**, 15 Ιουλίου 1996, σελ. 18, 39.

λόγων και Κοινοτήτων της Ουκρανίας, υπήρχε και η Πανουκρανική Ομοσπονδία των Ελλήνων με έδρα στο Κίεβο, η οποία συσπείρωνε μικρό αριθμό Ελλήνων και είχε την υποστήριξη των ουκρανικών αρχών. Στο Καζακστάν δεν έγινε κατορθωτό να δημιουργηθεί από την αρχή επίσημα ομοσπονδία, επειδή η τοπική νομοθεσία έθετε ως ελάχιστο αριθμό πρωτοβάθμιων οργανώσεων τις δέκα. Στις ελληνικές οργανωτικές διαδικασίες όμως, η ομογένεια του Καζακστάν αντιμετωπιζόταν ότι διέθετε ομοσπονδία, μαζί με τους Έλληνες της Κιργιζίας.⁷¹ Αντίστοιχη αδυναμία εμφανίστηκε και στην Αρμενία.⁷² Όπου υπήρχε μικρός αριθμός Ελλήνων, όπως στη Μολδαβία και στη Λιθουανία, η εκπροσώπηση γινόταν μέσω του μεγαλύτερου ή του μοναδικού ελληνικού συλλόγου.

Το 1994 έγιναν προσπάθειες να μετασχηματιστεί η Ένωση «Πόντος» που είχε ιδρυθεί το 1990 και είχε οργανώσει το συνέδριο στο Γελεντζίκ, σε συνομοσπονδία των Ελλήνων της πρώην Σοβιετικής Ένωσης.⁷³ Μετονομάστηκε σε Διεθνής Ένωση Ελλήνων Κοινοπολιτείας Ανεξάρτητων Κρατών και Βαλτικών Χωρών «Πόντος». Τροποποιήθηκαν τα άρθρα που θεσμοθετούσαν την ύπαρξη Συνέλευσης και Συμβουλίου και εισήγαγαν ως μόνο διοικητικό όργανο την Συντονιστική Επιτροπή, στην οποία εκπροσωπούνταν οι ομοσπονδίες Ρωσίας, Γεωργίας, Ουκρανίας, Αρμενίας και Καζακστάν, με 3 άτομα η κάθε μία.⁷⁴ Την προεδρία ανέλαβε στην αρχή Ομοσπονδία της Γεωργίας. Η Έδρα της Ένωσης παρέμεινε στην Μόσχα. Μια από τις πρώτες κινήσεις που έγιναν ήταν η σύνταξη «προσχέδιου διατάγματος περί αποκαταστάσεως των διωχθέντων Ελλήνων της Ρωσίας» που υποβλήθηκε στον πρόεδρο της Ρωσικής Ομοσπονδίας Μπ. Γιέλτσιν. Το προσχέδιο, που βασιζόταν στο νόμο που είχε ήδη ψηφιστεί «Για την αποκατάσταση των θυμάτων των πολιτικών διωγμών», συγκεκριμενοποιούσε τα αιτήματα της ελληνικής πλευράς. Ζητούσε την ακύρωση όλων των κρατικών πράξεων που είχαν ψηφιστεί από το 1937 και αποτέλεσαν τη βάση των διώξεων και των ομαδικών εκτοπίσεων

71. Ο τίτλος της ήταν: Ομοσπονδία Ελληνικών Σωματείων του Καζακστάν «Φιλία».

72. Τελικά η ομοσπονδία αναγνωρίστηκε με το όνομα: Ομοσπονδία Ελληνικών Συλλόγων «Πόντιο».

73. Η προσπάθεια έγινε τον Ιούνιο του 1994 στο Εσεντουκί, σε συνέδριο όλων των Ελλήνων της πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Η πρώτη διερευνητική συνάντηση των προεδρείων των ελληνικών ομοσπονδιών της Ρωσίας, Γεωργίας, Ουκρανίας και Καζακστάν, έγινε στην πόλη Νοβοροσίσκ στις 17-20 Μαρτίου 1994.

74. Η Γεωργία εκπροσωπήθηκε από τους: Κ. Ιορδάνοφ, Γ. Σαρίδη και Μ. Τσαντέκοφ, η Ρωσία από τους: Κ. Δημήτριοφ, Γ. Μελανιφίδη και Γ. Τσοπόζοφ, η Ουκρανία από τους: Α. Προτσένκο Ε. Ρουντσκάγια και Μ. Μπάμπιτσο-Μαρινάκης, το Καζακστάν από τον Σ. Γεωργιάδη και η Αρμενία από τους: Π. Λεόνοφ, Ε. Κάτσικοφ, και Α. Λεόνοφ. (VFGO, 36/15-2-1995.)

των Ελλήνων, την επιστροφή των περιουσιών που κατασχέθηκαν, την αποκατάσταση όσων επρόκειτο να επιστρέψουν από τους τόπους εξορίας με παραχώρηση γης, την οικονομική αποζημίωση των διωχθέντων, την αποκατάσταση των παλαιών ελληνικών αυτονομιών κ.ά.⁷⁵ Οι ελληνικές ομοσπονδίες, συνδέθηκαν με πολλούς δεσμούς με τις ποντιακές ομοσπονδίες του υπόλοιπου χώρου. Συμμετείχαν στις διαδικασίες οργάνωσης μιας ενιαίας παγκόσμιας εκπροσώπησης όλων των Ελλήνων, οι οποίοι προέρχονταν από το χώρο του Εύξεινου Πόντου.⁷⁶

Η συντριπτική πλειοψηφία των Ελλήνων της Ρωσίας κατοικούσε στις περιφέρειες του νότου: Κρασνοντάρ (Κρασνοντάρσκι Κράι) και Σταυρούπολης (Σταβροπόλσκι Κράι) και συγκεκριμένα στις πόλεις Ανάπα, Νοβοροσίσκ, Γελεντζίκ, Κρασνοντάρ, Σότσι, Μαϊκόπ, Κριμσκ, Σταυρούπολη, Πιατιγόρσκ. Εσεντουκί, Μινεράλνι Βόντι και Κισλαβόσκ. Ο αριθμός τους ξεπερνούσε τις 90.000. Σε σύγκριση με την κατάσταση των Ελλήνων στις άλλες περιοχές παρουσιάζονταν ευκατάστατοι, με μεγάλη επιρροή στην κοινωνική ζωή του τόπου. Οι εκπρόσωποι των Ελλήνων της νότιας Ρωσίας είχαν απευθύνει έκκληση προς τον ελληνισμό της Γεωργίας να μετεγκατασταθεί στην περιοχή, εφ' όσον η κατάσταση στη Γεωργία δεν παρουσίαζε βελτίωση. Κατάφεραν επί πλέον να εξασφαλίσουν τη συναίνεση των ρωσικών αρχών. Το 1994 είχαν πετύχει τη δημιουργία δύο τμημάτων διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσας στα πανεπιστήμια Κουμπάν και Σταυρούπολης, και είχαν ιδρύσει φροντιστηριακά τμήματα για την εκμάθηση της νέας ελληνικής. Οι Έλληνες της Σταυρούπολης κατάφεραν να εξασφαλίσουν δίωρη εβδομαδιαία εκπομπή στον τοπικό τηλεοπτικό σταθμό.⁷⁷ Επίσης οι Έλληνες της Ρωσίας έπαιρναν μέρος στις πολιτικές διαδικασίες και συμμετείχαν στις εκλογές. Ο πρώτος που κατάφερε να εκλεγεί στην Άνω Βουλή (Δούμα) της Ρωσικής Ομοσπονδίας το Δεκέμβριο του 1993 ήταν ο Αλέξανδρος Ασλανίδης, ηγετικό στέλεχος των ανθρακωρύχων του Κουζμπάς.⁷⁸ Έλληνες πήραν επίσης μέρος στις εκλογές του Δεκεμβρίου του 1995 για την Κάτω Βουλή. Στην νότια Ρωσία συμμετείχαν σε ψηφοδέλ-

75. VFGO, αριθ. 37/1-7-1994.

76. ΟΠΣΝΕ, αριθ. πρ. 1136/30-1-95. «Το Ποντιακό Ζήτημα σήμερα: Οι θέσεις των Ομοσπονδιών των Ελλήνων του Πόντου», **Οι άγνωστοι Έλληνες του Πόντου**, επιμ. Βλάσης Αιγυζίδης, έκδ. Εταιρεία Μελέτης Ελληνικής Ιστορίας, 1995, σελ. 292-297.

77. Μόνο στην περιφέρεια Σταυρούπολης κατοικούσαν 40.000 Έλληνες (ΟΓΕΕ, αίτημα συνεργασίας με την Κρατική Ραδιοτηλεοπτική Εταιρεία Σταυρούπολης/10-1995.)

78. Ο Ασλανίδης ήταν υποστηρικτής των μεταρρυθμίσεων του Ιγκόρ Γκαϊντάρ και εκπροσώπησε στην Άνω Βουλή το κίνημα των ανθρακωρύχων του Κουζμπάς. Ήταν εκδότης της τοπικής εφημερίδας του Κουζμπάς *Nasa Gazeta*. («Έλληνας στην Άνω Βουλή», εφημ. **Ελεύθερος Τύπος**, 16 Δεκεμβρίου 1993.)

τιο που συγκρότησαν οι εθνικές μειονότητες. Βασικό αίτημα των Ελλήνων της Ρωσίας ήταν η άμεση ίδρυση ελληνικού προξενείου στον ρωσικό νότο, η υποστήριξη των οικονομικών τους δραστηριοτήτων από το ελληνικό κράτος με την δημιουργία παγκόσμιων ελληνικών δικτύων, την προώθηση της τάσης για δημιουργία μικτών επιχειρήσεων, την αποστολή δασκάλων, την αύξηση των πολιτιστικών ανταλλαγών, την απλοποίηση των διαδικασιών επίσκεψης στην Ελλάδα και η απόδοση διπλής ιθαγένειας.⁷⁹

Στην Ουκρανία, ο ελληνικός πληθυσμός ανερχόταν σε 150.000 περίπου συμπεριλαμβανομένων και όσων είχαν δηλώσει ουκρανική ή ρωσική καταγωγή την περίοδο της σταλινικής τρομοκρατίας. Κατοικούσε στις περιοχές: Ντονιέτσκ, Μαριούπολη, Κίεβο, Ζαπαρόζετς, Ντιεπρο-Πετρόφσκ, Λβοφ, Κριμαία, Βελίκαγια, Νοβοσέλοφκα, Αμβροσίεφκα, Οδησσό κ.ά. Η κακή οικονομική κατάσταση της Ουκρανίας είχε άμεση αντανάκλαση στην ζωή των Ελλήνων, με αποτέλεσμα η ανάπτυξή τους κατά το 1995 να υπολείπεται κατά πολύ της αντίστοιχης των Ελλήνων της Ρωσίας. Τα αιτήματα των Ελλήνων της Ουκρανίας συνίσταντο στην παροχή βοήθειας για την διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας, στην αποστολή εποπτικού υλικού για να γνωρίσουν την Ελλάδα, στη βοήθεια για την έκδοση εντύπων, στην ενίσχυση των ελληνικών πολιτιστικών θεσμών στην περιοχή της Μαριούπολης, στην διαμεσολάβηση της Ελλάδας για να επιλυθούν τα εσωτερικά τους προβλήματα, στην κινητοποίηση των Ελλήνων επιχειρηματιών της Ελλάδας να συνεργαστούν με Έλληνες της Ουκρανίας, στην παρέμβαση προς την Μολδαβία και την Ρουμανία για την μείωση των υπέρογκων τελών που ήταν υποχρεωμένοι να καταβάλουν για την διέλευσή τους και στην παροχή διπλής ιθαγένειας.⁸⁰ Στην Κριμαία τα προβλήματα των Ελλήνων συνίσταντο στην εκπόνηση συγκεκριμένου σχεδίου αποκατάστασης όσων παλιννοστούσαν από το Ουζμπεκιστάν και την Σιβηρία, στην αποστολή ανθρωπιστικής βοήθειας, στην υποστήριξη της έδρας ελληνικής φιλολογίας που είχε ιδρυθεί στο πανεπιστήμιο της Συμφερούπολης και την δημιουργία ελληνικών εκκλησιών.⁸¹

79. Η πρόταση για διπλή ιθαγένεια αποτελούσε μόνιμο αίτημα της Ομοσπονδίας Ελληνικών Κοινοτήτων της Ρωσίας, η οποία στο τέλος του 1996 παρενέβη και στο στεγαστικό πρόγραμμα αποκατάστασης των μεταναστών-προσφύγων στην Ελλάδα με συγκεκριμένη πρόταση στον πρωθυπουργό της Ελλάδας Κ. Σημίτη. Πρότεινε την κατασκευή περίπου 5.000 κατοικιών στην Ελλάδα για τους μετανάστες-πρόσφυγες, με χρηματοδότηση των Ελλήνων επιχειρηματιών την νότιας Ρωσίας.

80. MMTGM, αριθ. 68/16-5-1995. ROGU, επιστολή προς τον υφυπουργό Εξωτερικών Γιώργο Παπανδρέου/6-6-94. ROGU, επιστολή Ν. Γυάλι προς τον γενικό γραμματέα απόδημου ελληνισμού/1995.

81. ΠΑΕΠΙΑΑΥ, 29-12-1995.

Στην χειρότερη κατάσταση βρισκόταν το 1995 η ελληνική κοινότητα της Γεωργίας. Η μετανάστευση και η προσφυγοποίηση μεγάλου μέρους της, καθώς και η πολύ άσχημη οικονομική κατάσταση της χώρας συνετέλεσαν στην πληθυσμιακή της συρρίκνωση και στην οικονομική της εξαθλίωση.⁸² Οι ίδιοι συνέκριναν την κατάσταση με την μικρασιατική καταστροφή.⁸³ Οι Έλληνες της Γεωργίας κατοικούσαν στις περιοχές Ντμανίσι, Τσάλκα, Τετρίτσκάρο, Ατζαρία και Αμπχαζία, η οποία όμως βρέθηκε εκτός γεωργιανού ελέγχου μετά την επικράτηση των Αμπχάζιων αυτονομιστών. Στην Γεωργία παράλληλα υλοποιούνταν ένα πρόγραμμα υποστήριξης της ομογένειας από το ΕΙΥΑΠΟΕ, το οποίο είχε ιδρύσει για το λόγο αυτό γραφείο στην Τιφλίδα. Οι Έλληνες συμμετείχαν στις πολιτικές εξελίξεις. Στις εκλογές του Οκτωβρίου του 1995 συμμετείχαν με διάφορα ψηφοδέλτια έξι Έλληνες.⁸⁴ Επίσης και στην Βουλή της Ατζαρίας εξελέγη ο Γιάννης Κεσίσοφ. Οι ελληνικές οργανώσεις συζήτησαν τα ιδιαίτερα προβλήματα της διασποράς της Γεωργίας σε συνέδρια και τα έθεταν, με κάθε ευκαιρία, στους αρμόδιους.⁸⁵ Τα αιτήματα των Ελλήνων της Γεωργίας προς την Ελλάδα ήταν η οργάνωση της μεταναστευτικής κίνησης, ώστε να πάψει ο χαώδης τρόπος με τον οποίον γινόταν, η διαμεσολάβηση προς τις ρωσικές αρχές για την διευκόλυνση όσων είχαν μετακινηθεί στην Ρωσία, η παρέμβαση προς τις γεωργιανές αρχές, ώστε να ρυθμιστούν τα ζητήματα που σχετιζόνταν με τα περιουσιακά δικαιώματα των μεταναστών-προσφύγων, η οργάνωση του συστήματος εποχιακής εργασίας προς την Ελλάδα και την Κύπρο, η συνδρομή για την δημιουργία Ελληνικού Κέντρου Πολιτισμού στην Τιφλίδα και Ελληνικού Επενδυτικού Κέντρου με το όνομα «Πόντος», η τηλεοπτική κάλυψη από τους ελληνικούς σταθμούς, η ενίσχυση των πανεπιστημιακών τμημάτων που διδάσκονταν η ελληνική γλώσσα, η εκπόνηση συγκεκριμένου σχεδίου παρέμβασης, η δημιουργία μηχανισμού υλοποίησης της πολιτικής της, η συστηματική πα-

82. Το ίδιο φαινόμενο παρατηρήθηκε και στις άλλες εθνικές μειονότητες. Βλ.: B. G. Hewitt, "Demographic Manipulation in the Caucasus", *Journal of Refugee Studies*, τεύχ. 8, αριθ. 1, 1995, σελ. 48-74.

83. Κυριάκος Ιορδάνοφ, πρόεδρος της Ομοσπονδίας Ελληνικών Κοινοτήτων Γεωργίας, Ομιλία κατά τις διαπραγματεύσεις με την κυβερνητική αντιπροσωπεία της Ελλάδας με επικεφαλής τον υφυπουργό Γρηγόρη Νιώτη, Τιφλίδα, 23 Νοεμβρίου 1994 (από τα απομαγνητοφωνημένα πρακτικά).

84. Συμμετείχαν: Ο Κ. Ιορδάνοφ, ως ανεξάρτητος υποψήφιος με το Σοσιαλιστικό Κόμμα, ο Δ. Τσίτλοφ, ο οποίος και εξελέγη, ως ανεξάρτητος υποψήφιος με το Ρεπουμπλικανικό Κόμμα στην περιοχή της Τσάλκας, ο Μ. Γκουρτζιεφ με το φιλοσεβαρνατζικό κόμμα Ένωση Νομικών, ο Β. Αϊντίνοφ με την φιλοσεβαρνατζική Ένωση Πολιτών της Γεωργίας, ο Ντάντοφ με το ορθόδοξο κομμουνιστικό κόμμα Edika και ο Τερσένοφ με το κόμμα Δημοκρατική Γεωργία.

85. FGOG, αριθ. 62/10-4-1995. FGOG, αριθ. 12/18-4-1994.

ροχή βοήθειας στις ελληνικές οικογένειες που δυστυχούσαν και υπολογίζονταν σε 2.000 και τέλος η απόδοση διπλής ιθαγένειας. Μέχρι τον Δεκέμβριο του 1995, οι οργανώσεις των Ελλήνων της Γεωργίας επεσήμαιναν την ανεπάρκεια της Αθήνας να αντιληφθεί τις μεγάλες ευκαιρίες που ανοίγονταν στον παλιό σοβιετικό χώρο και την έλλειψη συγκεκριμένης στρατηγικής. Θεωρούσαν ότι τα γεωπολιτικά, οικονομικά, πολιτιστικά και εθνικά συμφέροντα θα έπρεπε να εξαναγκάσουν την Ελλάδα να προσαρμοστεί στις νέες συνθήκες.⁸⁶ Παρόμοια αιτήματα διατύπωναν και οι Έλληνες της Αρμενίας.⁸⁷

Στο Καζακστάν η κατάσταση ήταν επίσης τραγική, εξ αιτίας της απομάκρυνσης από τα ελληνικά κέντρα του Εύξεινου Πόντου. Ο βασικός φόβος των Ελλήνων του Καζακστάν, σχετιζόταν με το ανασφαλές περιβάλλον που δημιουργούσαν οι πολιτικές και οικονομικές μεταρρυθμίσεις σε περιβάλλον που χαρακτηριζόταν από τα εθνικά ζητήματα.⁸⁸ Τα αιτήματά τους ήταν η ενίσχυση από την Ελλάδα των προσπαθειών για διδασκαλία της νέας ελληνικής γλώσσας με την αποστολή εκπαιδευτικών και βιβλίων, γνώσης της ελληνικής ιστορίας και ανάπτυξης του ελληνικού πολιτισμού, καθώς και παρακίνηση προς τους Έλληνες επιχειρηματίες της Ελλάδας να συνεργαστούν με τους Έλληνες του Καζακστάν σε τομείς εμπορίας πρώτων υλών, ορυκτών, μετάλλων, ξυλείας κ.ά. Ζητούσαν επίσης να οργανωθεί από την Ελλάδα Συνεταιρισμός Ελληνοποντίων στο Καζακστάν, ο οποίος θα ανέπτυξε ποικίλη οικονομική δραστηριότητα. Ασκούσαν κριτική στους μεγάλους Έλληνες επιχειρηματίες της Ελλάδας για την ατολμία τους και διαπίστωναν ότι η μοναδική εμπορική δραστηριότητα με μεταφορά ελληνικών εμπορευμάτων στο Καζακστάν γινόταν από Πόντιους, οι οποίοι είχαν εγκατασταθεί από το 1989 στην Ελλάδα. Στους προβληματισμούς τους για παραμονή στο Καζακστάν, σημα-

86. Κυριάκος Ιορδάνοφ, ό.π. Παρ' όλο το αίσθημα εγκατάλειψης από την Ελλάδα, διεκήρυσσαν ότι με την ενίσχυση της ελληνικής διασποράς στη Γεωργία «(...) θα στείλουμε μήνυμα σε φίλους και εχθρούς, ότι εμείς οι Έλληνες της Μαύρης Θάλασσας, είμαστε ακόμα εδώ, μαζί με όλους εσάς τους αδελφούς μας από όλο τον κόσμο, ενωμένοι και αποφασισμένοι να συνεχίσουμε την μακραίωνη ιστορία μας.» (FGOG, αριθ. 50/22-9-1995) IUCGC, αριθ. 1205/9-5-95.

87. ROGAP, επιστολή Ιάκωβου Λεώνοφ προς τον υπουργό Παιδείας/1995. Χαρακτηριστικό είναι το παρακάτω απόσπασμα από την επιστολή: «(...) στρέφουμε σ' Εσάς με τη θερμή παράκληση, ελπίζοντας τη μεγάλη πατριωτική και ανθρωπιστική Σας βοήθεια προς εμάς τους Έλληνες που η κακιά μοίρα μας χωρίζει με την Πατρίδα.»

88. Αντίστοιχα προβλήματα είχαν και οι άλλες εθνικές μειονότητες της περιοχής. Βλ.: Markus Wolf-Alexander Frank, "No Future for the Ethnic Germans in Kazahstan?", *Journal of Refugee Studies*, τεύχ. 44, αριθ. 2, 1993, σελ. 153-162. Γ. Δελάστικ, «Αργοσβήνει ο Ελληνισμός της Κεντρικής Ασίας», εφημ. *Καθημερινή*, 28 Ιουλίου 1996, σελ. 14.

ντική θέση κατείχαν οι εγγυήσεις που θα έπρεπε να δώσει η Ελλάδα για μόνιμη και συνεχή προστασία τους, καθώς και η διασφάλιση της απρόσκοπτης επικοινωνίας τους με την Ελλάδα και την Κύπρο. Ζητούσαν επίσης την δημιουργία «Ελληνικού Σπιτιού» για τον πολιτισμό στην πρωτεύουσα Αλμάτι, κατά το πρότυπο του Γερμανικού Σπιτιού, το οποίο δημιούργησε η Ομοσπονδία Γερμανών του Καζακιστάν με επιδότηση από τη Γερμανία.⁸⁹

Στο Ουζμπεκιστάν η κατάσταση του ελληνικού πληθυσμού ήταν καλύτερη. Από το 1949 είχαν δημιουργηθεί δύο κοινότητες: στην Τασκένδη από τους πολιτικούς πρόσφυγες και στην Φεργκανά από εκτοπισμένους Έλληνες της Κριμαίας. Στην συνέχεια εγκαταστάθηκαν στην Τασκένδη πολλοί Πόντιοι από γειτονικές περιοχές του Καζακιστάν, όπου υπήρχαν σημαντικές ελληνικές κοινότητες, όπως το Κεντάου, το Τσιμκέντ, το Παχτά Αράλ, το Τουρκεστάν κ.ά. Η έλλειψη επικοινωνίας των πολιτικών προσφύγων και των Ποντίων της Τασκένδης ξεπεράστηκε το 1995. Τα κύρια αιτήματά τους ήταν η γρηγορότερη εξέταση των ζητημάτων επαναπατρισμού στην Ελλάδα, η επανεξέταση των περιπτώσεων των πολιτικών προσφύγων που είχαν δηλωθεί ως «Μακεδόνες», η έναρξη διαπραγματεύσεων με το Ουζμπεκιστάν για την μεταφορά των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων, η ίδρυση ελληνικού προξενείου εφ' όσον η μετάβαση στη Μόσχα είχε καταστεί σχεδόν ανέφικτη, η αύξηση της ελληνικής επιχειρηματικής δράσης, η ενίσχυση του Τμήματος Νεοελληνικής Γλώσσας και Ιστορίας του Πανεπιστημίου Τασκένδης, η υποστήριξη με βιβλία και εποπτικό υλικό των οκτώ δεκαθέσιων ημερησίων σχολείων και των τεσσάρων απογευματινών για ενήλικους και η πολιτιστική παρέμβαση με την αξιοποίηση της φιλελληνικής προδιάθεσης των Ουζμπέκων.⁹⁰

Η Ελλάδα και η Κύπρος, άρχισαν να συνειδητοποιούν, με αρκετή όμως καθυστέρηση, ότι η ελληνική παρουσία στα κράτη που δημιουργήθηκαν μετά την διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, αποτελούσε συγκριτικό τους πλεονέκτημα.⁹¹ Είχαν αρχίσει ήδη να παρουσιάζονται δημοσιεύματα σε έντυπα της Ελλάδας που επεσή-

89. AGOKF, 71/23-3-95. Συνολικά τα αιτήματα της Ομοσπονδίας Ελληνικών Συλλόγων Καζακιστάν-Κιργιζίας τέθηκαν υπ' όψιν των Ελλήνων υπευθύνων στις 3-4 Αυγούστου 1995. (AGOKF, 126/22-9-95).

90. ΣΠΠΕΣΕ, υπόμνημα προς την ελληνική κυβέρνηση, αριθ. 38/1995. Θόδωρος Θεοδωρίδης, «Με τη σκέψη στην Ελλάδα», εφημ. **Ριζοσπάστης**, 23 Δεκεμβρίου 1994, σελ. 21.

91. Το πρόγραμμα στήριξης των ελληνικών κοινοτήτων στην πρώην Σοβιετικής Ένωση ανατέθηκε στο ΕΙΥΑΠΟΕ. Αναπτύσσεται στο κεφάλαιο «Πρόγραμμα στήριξης ομογενών χωρών Κ.Α.Κ.» στο: **Έκθεση πεπραγμένων 1991-1992**, Αθήνα, έκδ. ΕΙΥΑΠΟΕ, 1996.

μαιναν το γεγονός αυτό.⁹² Μια από τις πρώτες κινήσεις ήταν η αποστολή επισιτιστικής βοήθειας σε περιοχές που παρουσίαζαν σημαντικά προβλήματα, όπως η Αρμενία, η Αμπχαζία και η Γεωργία.⁹³ Παράλληλα άρχισε να αυξάνει το ενδιαφέρον του ελληνικού επιχειρηματικού κόσμου. Αυτό εκφράστηκε με την εμφάνιση άρθρων,⁹⁴ αλλά κυρίως με την ίδρυση ελληνο-ρωσικού εμπορικού επιμελητηρίου, όπως και ελληνο-ουκρανικού.⁹⁵ Παράλληλα κατέφθαναν προτάσεις συνεργασίας, τόσο από επιχειρηματικούς κύκλους όσο και από τις ομογενειακές οργανώσεις.⁹⁶ Επίσης άρχισαν να πραγματοποιούνται προγράμματα επιμόρφωσης για ομογενείς στην Ελλάδα, καθώς και φιλοξενίας παιδιών τους καλοκαιρινούς μήνες.⁹⁷ Το Ίδρυμα Ελληνικού Πολιτισμού (ΙΕΠ) δημιούργησε Παράρτημα στην Οδησό και οργάνωσε το Μουσείο της Φιλικής Εταιρείας, ενώ αποτέλεσε δέκτη αιτημάτων για

92. Ενδεικτικά βλ.: Βίκτωρ Νέτας, «Γιώργος Βασιλείου: Εθνικό έγκλημα να φύγουν οι Πόντιοι από τη Ρωσία», εφημ. **Ελευθεροτυπία**, 23 Ιουνίου 1993, σελ. 20. Σπύρος Στάμου, «Σιβηρία: Αυτοί οι αγωγοί θερμαίνουν την Ευρώπη», εφημ. **Ελευθεροτυπία**, 16 Απριλίου 1991, σελ. 12-13. «Οι Πόντιοι αφέθηκαν στην... τύχη τους», εφημ. **Καθημερινή**, 12 Απριλίου 1994. Βλάσης Αγτζίδης, «Προβλήματα και Προοπτικές για τους Έλληνες Πόντιους από την ΕΣΣΔ», εφημ. **Νέα της Μόσχας**, αριθ. 10(37), Οκτώβριος 1990, σελ. 23. Του ίδιου, «Η κατάρρευση της ΕΣΣΔ και η σημασία του εκεί ελληνισμού», περ. **Οικονομικός Ταχυδρόμος**, αριθ. 34(1998), 20 Αυγούστου 1992, σελ. 39-43.

93. «Βοήθεια για τους Ελληνοπόντιους της Γεωργίας», εφημ. **Τα Νέα**, 11 Νοεμβρίου 1993. «Το ελληνικό στοιχείο παραμένει άσβεστο», εφημ. **Έθνος**, 9 Δεκεμβρίου 1994, σελ. 25. «Ελληνοκυπριακή ιατρική βοήθεια στην Αρμενία», εφημ. **Ελεύθερος Τύπος**, 5 Μαΐου 1993, σελ. 51. «Ο Άι-Βασίλης στην Τιφλίδα λέγεται... παπα-Ιωσήφ», εφημ. **Τα Νέα**, 28 Δεκεμβρίου 1993. Οι πρώτες κινήσεις για αποστολή υλικού έγιναν από τις ποντιακές ομοσπονδίες ΠΟΠΣ και ΟΠΣΝΕ (ΟΠΣΝΕ, 1240/27-4-95) και ιδιωτικούς φορείς, όπως το «Ράδιο Θεσσαλονίκη» κ.ά.

94. Λήδα Μοσχονά, «Ουζμπεκιστάν: Άνοιγμα σε ξένες επενδύσεις», εφημ. **Εξπρές**, 2 Ιουλίου 1995, σελ. 8-9.

95. Για παράδειγμα: Η Εμπορική Τράπεζα προγραμματίζει την δημιουργία νέων τραπεζών στην Ρωσία και στην Γεωργία. Παράλληλα ο Βαρδινογιάννης και ο Εμφιετζόγλου ενεργοποιήθηκαν στην Ουκρανία, ο Δοξιάδης στην Αρμενία, ο Βαρδινογιάννης και ο Τσόμπος στο Ουζμπεκιστάν, ενώ αναπτύχθηκαν πλήθος άλλων δραστηριοτήτων.

96. SOU, επιστολή προς τον Έλληνα πρέσβη στο Κίεβο/10-2-1995. AGOKF, 130/13-10-1995. ΙΠΡΟΟΥ, αριθ. 593/23-3-96. Θόδωρος Βαρίκος, «Περιμένουμε τη συνεργασία με τους Έλληνες ερευνητές», εφημ. **Αυγή**, 23 Φεβρουαρίου 1996. «Στην ΑΓΉΝΟ στελέχη της Δημοκρατίας της Κιργιζίας», εφημ. **Κέρδος**, 15 Ιουλίου 1994.

97. ΠΑΕΠΑΑΥ, επιστολές προς την ΓΓΑΕ στις 29-3-1993, 17-4-1993 και 2-8-1993. «Δεσμός η γλώσσα με τους Έλληνες των παρευξείνιων περιοχών», εφημ. **Τα Νέα**, 10 Αυγούστου 1994.

την ανάπτυξη της ελληνικής παιδείας στην πρώην Σοβιετική Ένωση.⁹⁸ Ενίσχυσε αρκετές προσπάθειες πανεπιστημιακών εδρών για τη διάδοση της ελληνικής γλώσσας.⁹⁹ Μέσω του ΕΥΓΑΠΟΕ, η ελληνική πλευρά ικανοποίησε αρκετές απαιτήσεις των ελληνικών συλλόγων που σχετιζόνταν κυρίως με την επίλυση πολιτιστικών αιτημάτων. Οι διάφορες ελληνικές κινήσεις προβάλλονταν από τα έντυπα των διάφορων περιοχών στην πρώην Σοβιετική Ένωση.¹⁰⁰ Σταθμός στην ανάπτυξη ενδιαφέροντος ήταν το μεγάλο ταξίδι 60 και πλέον επιχειρηματιών και στελεχών της δημόσιας διοίκησης στην Αρμενία, στην Γεωργία, στην Ρωσία και στην Ουκρανία που πραγματοποιήθηκε το τελευταίο δεκαήμερο του 1994 με πρωτοβουλία του τότε υφυπουργού Εξωτερικών Γρηγόρη Νιώτη. Το ταξίδι αυτό έτυχε μεγάλης υποδοχής από τις ελληνικές οργανώσεις¹⁰¹ και ευμενούς παρουσίασης από τον ελληνικό Τύπο, ενώ εμφανίστηκαν άρθρα που τόνιζαν τις μεγάλες ευκαιρίες που προσφέρονταν στους Έλληνες επιχειρηματίες, συνδέοντας τις ευκαιρίες αυτές με την ύπαρξη των πολυάριθμων ομογενών.¹⁰² Η αύξηση του ενδιαφέροντος φάνηκε με την ενεργοποίηση πλήθους φορέων, ακόμα και του σώματος Ελλήνων προσκόπων,¹⁰³ καθώς και με απόπειρες ανάδειξης των ελληνικών μνημείων.¹⁰⁴

98. Βίκτωρ Νέτας, «Η καρδιά μας ξανακτυπά στην Οδησσό», εφημ. **Ελευθεροτυπία**, σελ. 16-17. «Μουσείο Φιλικής Εταιρείας ιδρύεται φέτος στην Οδησσό», εφημ. **Καθημερινή**, 28 Αυγούστου 1994, σελ. 14.

99. ΙΕΠ, C-INC-A5148/1-3-95. ΙΕΠ, C-INC-A4469/9-12-94. ΙΕΠ, C-INC-A5183/3-3-95. ΙΕΠ, φάκ. Ουκρανία I και II.

100. Ενδεικτικά: Vladimir Aitintze, "So vremei Yiasona o Medei-biloti do natsih dnei", εφημ. **Vetserni Tbilisi**, 23 Αυγούστου 1995. "Nakonets-to!", εφημ. **Ρωμοισύνη**, Ρουστάβι, αριθ. 6, Αύγουστος 1995. Vadim Anastasiadi, "Sovbitiyia etih diei", εφημ. **Vetserni Tbilisi**, 11 Αυγούστου 1995.

101. AGOKF, 131/22-9-95. PARA, επιστολή από Σταυρούπολη προς τον υφυπουργό Γρηγόρη Νιώτη/20-12-1994. MMTGM, επιστολή για την 25η Μαρτίου/1995. FGOG, 35/23-2-1995.

102. Ενδεικτικά: Κύρα Αδάμ, «Η Κεντρική Ασία διγιά για ελληνικές πρωτοβουλίες», εφημ. **Ελευθεροτυπία**, 12 Σεπτεμβρίου 1995, σελ. 22-23. Κάτια Μακρή, «Μια μικρή Ελλάδα στην Κεντρική Ασία», εφημ. **Έθνος**, 11 Σεπτεμβρίου 1995, σελ. 32-33. «Μισό εκατομμύριο ξεχασμένοι Έλληνες στις υπερκρουκάσιες δημοκρατίες», εφημ. **Νέος Κόσμος**, Σίδνεϊ, 2 Ιανουαρίου 1995, σελ. 1, 5. «Δίψα για ελληνικά», εφημ. **Τα Νέα**, 30 Αυγούστου 1993, σελ. 57. Άννα Σταφιδά-Βαλαβανίδου, «Με τον ελληνισμό της διασποράς», εφημ. **Πειραική Πολιτεία**, 21 Δεκεμβρίου 1994, σελ. 11. «Ο χαμένος ελληνισμός σε χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Μια πολυάριθμη παλλόμενη ομογένεια», εφημ. **Εθνικό Βήμα**, ΗΠΑ, 14 Ιανουαρίου 1995, σελ. 5, 8.

103. Οι Έλληνες πρόσκοποι ανέλαβαν να οργανώσουν τον προσκοπισμό στην Ουκρανία, ενώ έλαβαν την πρωτοβουλία για την δημιουργία της Ένωσης Ορθόδοξων Χριστιανικών Προσκοπικών Σωμάτων «Δεσμός». (ΣΕΟ, 144/7-3-1995).

Άρχισαν πολιτιστικές ανταλλαγές σε ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων, που περιλάμβανε από ανασκαφές σε αρχαιολογικούς χώρους μέχρι διδασκαλία των ποιντικών χωρών.¹⁰⁵ Το 1995 στάλθηκαν οι πρώτοι δάσκαλοι στις ελληνικές κοινότητες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης.¹⁰⁶ Καταβλήθηκε προσπάθεια ενεργοποίησης της ελληνικής κοινής γνώμης και των διάφορων φορέων για επίδειξη έμπρακτης αλληλεγγύης προς τους Έλληνες που παρέμεναν στον Εύξεινο Πόντο. Καταλύτης υπήρξε το πρόγραμμα φιλοξενίας στην Ελλάδα το καλοκαίρι του 1995 2.600 περίπου παιδιών από την Ρωσία, την Ουκρανία, την Γεωργία, την Αρμενία, το Αζερμπαϊτζάν και το Καζακστάν, την Κιργιζία και το Ουζμπεκιστάν.¹⁰⁷ Η συμβολικότερη πράξη, που εξέφρασε την οργανική ένταξη των Ελλήνων της πρώην Σοβιετικής Ένωσης στον υπόλοιπο εθνικό χώρο, ήταν η συμμετοχή τους στις διαδικασίες δημιουργίας του Συμβουλίου Απόδημου Ελληνισμού το Νοέμβριο και Δεκέμβριο του 1995 και την παραχώρηση σ' αυτούς της μιας έδρας αντιπροέδρου.¹⁰⁸

Το τελικό συμπέρασμα από την πολύ ενδιαφέρουσα ιστορία της ελληνικής διασποράς στις βορειανατολικές περιοχές του Εύξεινου Πόντου, είναι ότι παρ' όλη την αδυναμία πολιτειακής της συγκρότησης κατάφερε να επιβιώσει ως συγκροτη-

104. Χαρακτηριστική ήταν η πρωτοβουλία για αναπαλαίωση, αναστήλωση και ανάδειξη του μνημείου του Κωνσταντίνου Υψηλάντη, πατέρα του Αλέξανδρου, στο Κίεβο της Ουκρανίας. (ΠΑΕΠΑΑΥ, 29-12-1995).

105. «Ελληνικά κονδύλια για έρευνες στην Κριμαία», εφημ. **Έθνος**, 30 Αυγούστου 1995, σελ. 22. ΟΠΣΝΕ, 1136/30-1-95.

106. ΥΟικ. 2003993/283/22/13-2-95. Οι δάσκαλοι στάλθηκαν να επανδρώσουν τις έδρες ελληνικών στη Ρωσία και στην Ουκρανία. Στην πρώην Σοβιετική Ένωση υπήρχαν έδρες νεοελληνικής γλώσσας και λογοτεχνίας στα πανεπιστήμια Μόσχας, Αγίας Πετρούπολης, Κιέβου, Κρασοντόαρ, Πετιγόρσκ, Μαριούπολης, Συμφερούπολης Τιφλίδας και Τασκένδης. (Χρήστος Αν. Παπαδόπουλος, «Η ελληνική γλώσσα στα σχολεία και στα πανεπιστήμια της Ρωσίας», περ. **Πειραική Εκκλησία**, τεύχ. 54(161), Οκτώβριος 1995, σελ. 46. Στάντης Αποστολίδης, «Τα Νέα Ελληνικά παίρνουν διαβατήριο για Ουκρανία», εφημ. **Ελευθεροτυπία**, 21 Ιουνίου 1996, σελ. 35.)

107. Το πρόγραμμα αυτό υλοποιήθηκε με βάση τις εντολές του τότε υφυπουργού Εξωτερικών Γ. Νιώτη. Συμμετείχαν πλήθος φορέων της εκκλησίας, της τοπικής αυτοδιοίκησης, των προσκόπων κ.ά., οι οποίοι δημιούργησαν τα δικά τους μικροπρογράμματα. Το πρόγραμμα προβλήθηκε πολύ από τον ελληνικό Τύπο: «Η πατρίδα επενδύει στα όνειρα 2.500 παιδιών», εφημ. **Θεσσαλονίκη**, 22 Ιουνίου 1995, σελ. 15. Χριστίνα Κοραή, «Στην αγκαλιά της πατρίδας», εφημ. **Ελευθεροτυπία**, 8 Ιουλίου 1995. «Μήνυμα φιλίας και αγάπης για τα παιδιά του Εύξεινου Πόντου», εφημ. **Μικρασιατική Ηχώ**, Ιούλιος-Αύγουστος 1995, σελ. 7.) FGOG, 179/1-8-1995.

108. Γρηγόρης Νιώτης, **Ο ελληνισμός στον παγκόσμιο χώρο: Η πρότασή μας**, Θεσσαλονίκη, έκδ. Α' Ίδρυτική Συνέλευση του Συμβουλίου Απόδημου Ελληνισμού, 1995.

μένη ομάδα με βαθιά συνείδηση της εντοπιότητάς της στον χώρο του Εύξεινου Πόντου και σαφή ελληνική ταυτότητα. Η επιβίωσή της, στα τέλη του 20ου αιώνα, σε μια περίοδο που χαρακτηρίστηκε από τις μεγάλες ανακατατάξεις στην περιοχή της, επανέφερε στο προσκήνιο τα παλαιά πολιτικά της αιτήματα. Το κομμάτι αυτό της ευρύτερης ελληνικής διασποράς, απαίτησε την διαμόρφωση μιας θετικής ελλαδικής στάσης, η οποία θα αναγνώριζε την ελληνική παρουσία στον Εύξεινο Πόντο και τα δικαιώματα που απέρρεαν απ' αυτήν. Απαίτησε επί πλέον την ενσωμάτωσή του στον εθνικό κορμό και την απόρριψη των ελλαδοκεντρικών πολιτικών που είχαν επικρατήσει στην πολιτική του έθνους-κράτους των Ελλήνων. Διεκδίκησε επίσης από τα ελληνικά κρατικά μορφώματα την υπέρβαση της τοπικότητας. Πρότεινε μια τολμηρή πολιτική, η οποία θα αξιοποιούσε την ζωντανή ελληνική παρουσία και τις ιστορικές παρακαταθήκες στο χώρο της Μαύρης Θάλασσας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ

ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ «ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΗΣΗΣ»

Μαρία Βεργέτη

1. Η «παλιννόστηση» της περιόδου 1985-1995
2. Υπηρεσίες υποστήριξης
 - 2.1. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων (ΥΠ.Ε.Π.Θ.)
 - 2.2. Κοινοτικά προγράμματα
 - 2.2.1. Γενικά

Βάσω Αναγνωστοπούλου

- 2.2.2. Ελληνικό Κέντρο Παραγωγικότητας (ΕΛ.ΚΕ.ΠΑ.)

Εύα Παπαδάτου

- 2.3. Γενική Γραμματεία Αποδήμου Ελληνισμού (Γ.Γ.Α.Ε.)

Μαρία Βεργέτη

- 2.4. Εθνικό Ίδρυμα Υποδοχής και Αποκατάστασης Αποδήμων και Παλιννοστούτων Ομογενών Ελλήνων (Ε.Ι.Υ.Α.Π.Ο.Ε.)

Μαρία Βεργέτη

- 2.5. Κέντρα συμβουλευτικών υπηρεσιών και λοιπές υπηρεσίες εξυπηρέτησης

Μαρία Βεργέτη

- 2.6. Ποντιακοί σύλλογοι

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Π

ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ «ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΗΣΗΣ»

Μαρία Βεργέτη

1. Η «παλιννόστηση» της περιόδου 1985-1995

Οι Πόντιοι μετανάστες από την πρώην Σοβιετική Ένωση της περιόδου 1985-1995 αντιμετωπίζονται από τους ισχύοντες νόμους ως «παλιννοστούντες».¹ Ο όρος έχει δεχτεί αρνητική κριτική, γιατί αποδόθηκε σε πληθυσμό της ελληνικής διασποράς που δεν είχε μεταναστεύσει από τον ελλαδικό χώρο² και συνεπώς η σύγχρονη μετανάστευσή του προς το ελληνικό κράτος δεν συνιστά παλιννόστηση.

Οι ομογενείς από την πρώην Σοβιετική Ένωση συμπεριλαμβάνονται στις ευάλωτες στον κοινωνικό αποκλεισμό πληθυσμιακές ομάδες. Η έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού εμπεριέχει στοιχεία από έννοιες όπως η φτώχεια (αποστέρηση λόγω χαμηλού εισοδήματος, το οποίο με την σειρά του είναι υπεύθυνο για τον αποκλεισμό από πολλά άλλα κοινωνικά και πολιτισμικά αγαθά) και η στέρηση βασικών κοινωνικών δικαιωμάτων που αποκλείουν άτομα και ολόκληρες ομάδες από τους τυπικούς και άτυπους μηχανισμούς παραγωγής, διάθεσης και αναδιανομής των πόρων και αγαθών άσης φύσεως.

Με την πρακτική που σήμερα αναπτύσσεται για «λιγότερο κοινωνικό κράτος» όλο και μεγαλύτερα τμήματα του πληθυσμού αποκλείονται από τις υπηρεσίες που προσφέρει το κοινωνικό κράτος και από τα τυπικά και άτυπα δίκτυα προστασίας των αδυνάτων. Στο ελληνικό κράτος λειτουργούν δημόσιοι οργανισμοί και ιδιωτικοί φορείς που παρέχουν υποστήριξη στις ευάλωτες ομάδες. Όμως, δεν υπάρχει

1. Βλ. Ν. 1893/90 ΦΕΚ τ.Α. 106/16.8.90, όπου ορίζονται η σύσταση Ιδρύματος παλιννοστούντων ομογενών (άρθρο όγδοο) και η Γενική Γραμματεία παλιννοστούντων ομογενών ως ιδιαίτερη οργανική μονάδα του Υπουργείου Μακεδονίας-Θράκης (άρθρο ένατο). Οι ομογενείς από την πρώην Σοβιετική Ένωση χαρακτηρίζονται ως παλιννοστούντες.

2. Από τους ομογενείς που μεταναστεύουν από τις πρώην ανατολικές χώρες προς την Ελλάδα «παλιννοστούντες» μπορούν να χαρακτηριστούν μόνον οι πολιτικοί πρόσφυγες πρώτης γενιάς, οι οποίοι εκπατρίστηκαν την περίοδο 1946-1949 και παλιννόστησαν κυρίως από το 1974 μέχρι το 1989.

συντονισμένη παρέμβαση, η οποία θα μπορούσε να περιορίσει την αποστέρηση των πληθυσμών αυτών από αγαθά που συνιστούν τον «εθνικό τρόπο ζωής».

Οι παράγοντες που οδηγούν στον αποκλεισμό των ομογενών έχουν σχέση με την οικονομική κατάσταση, το θεσμικό πλαίσιο (νομική προστασία) και τον κοινωνικό περίγυρο.³

Οικονομικοί παράγοντες

Στους ομογενείς από την πρώην Σοβιετική Ένωση της περιόδου 1965-1967 δεν δόθηκε κρατική βοήθεια. Η πολιτική αυτή αποτέλεσε καθοριστικό παράγοντα για την οικονομική περιθωριοποίηση των Ποντίων αυτών, τουλάχιστον τα πρώτα χρόνια.⁴

Η συγκλονιστικότερη ίσως περίπτωση εγκλωβισμού στην κοινωνική θέση των οικονομικά ασθενέστερων είναι η περίπτωση των ποντιακών οικογενειών που εγκαταστάθηκαν το 1965 προσωρινά στο Λαύριο και τελικά παραμένουν στα ίδια ακατάλληλα οικήματα μέχρι σήμερα. Όταν η οικογένεια αυξανόταν, κατασκευές από χαρτόνι προστίθενταν στο αρχικό οίκημα. Οι χάρτινες κατασκευές αργότερα αντικαταστάθηκαν από κατασκευές με καταλληλότερα υλικά. Η περίπτωση του Λαυρίου δείχνει πως ακόμη και προβλήματα της πρώτης γενιάς όπως το στεγαστι-

3. Οι πληροφορίες για τους παράγοντες που συμβάλλουν στον κοινωνικό αποκλεισμό των ομογενών προέρχονται κυρίως από Μαρία Κ. Βεργέτη, **Από τον Πόντο στην Ελλάδα: διαδικασίες διαμόρφωσης μιας εθνοτοπικής ταυτότητας**, ό.π., από Κούλα Κασμάτη, σε συνεργασία με τους Βασίλη Μάο, Βλάση Αιγυζή, Μαρία Βεργέτη, και Αντώνη Ραγκούση, **Πόντιοι μετανάστες από την πρώην Σοβιετική Ένωση: Κοινωνική και οικονομική τους ένταξη** (Αθήνα: Γενική Γραμματεία Αποδήμου Ελληνισμού, Κέντρο Κοινωνικής Μορφολογίας και Κοινωνικής Πολιτικής, 1992), από συνεντεύξεις της Μαρίας Βεργέτη με εκπαιδευτικούς του δημοτικού, γυμνασίου και λυκείου παλιννοστούτων στην Θεσσαλονίκη το 1997, από συνεντεύξεις με εκπαιδευτικούς των διευθύνσεων πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης Θεσσαλονίκης το 1997 και από την εισήγηση της Ζαφειρούλας Καγκαλίδου με τίτλο "Σχολείο παλιννοστούτων Θεσσαλονίκης: Εμπειρίες και προοπτικές" στο επιστημονικό συμπόσιο με θέμα "Το πρόβλημα της εκπαίδευσης των Ελληνοποντίων και η οργανική ένταξή τους στην ελληνική κοινωνία" που διοργάνωσαν στην Αλεξανδρούπολη τα Παιδαγωγικά Τμήματα του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης στις 7-8 Φεβρουαρίου 1997.

4. Σημαντικός παράγοντας για την έλλειψη κρατικής βοήθειας είναι το βασιλικό διάταγμα 330/1960, το οποίο στέρησε από τους πρόσφυγες, που είχαν καταφύγει στο ελληνικό κράτος από την Σοβιετική Ένωση μετά την 21η Φεβρουαρίου 1934, το δικαίωμα αποκατάστασης με κρατική βοήθεια. Το διάταγμα όριζε ότι: "Αστικής αποκατάστασως δύνανται να τύχωσι: α) Αι προσφυγούσαι οικογένειαι εις το ελεύθερον Ελληνικόν Κράτος ή την ευρισκομένην μέχρι της 7 Μαρτίου 1948 υπό κατοχήν περιφέρειαν της Δωδεκανήσου, από της 8 Σεπτεμβρίου 1912 μέχρι 21 Φεβρουαρίου 1934 εκ Τουρκίας, Ρωσσίας, Βουλγαρίας, Βορείου Ηπείρου, Ρουμανίας και Γιουγκοσλαβίας, συνεπεία των τότε πολεμικών γεγονότων ή συνεπεία της από 30 Ιανουαρίου 1923 συμβάσεως περί ανταλλαγής (...)."

κό, τα οποία βρίσκουν λύση, έστω και μετά πάροδο αρκετών ετών, εξακολουθούν να υφίστανται σε τμήμα της δεύτερης γενιάς.

Οι Πόντιοι μετανάστες του κύματος από το 1985 μέχρι σήμερα αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα οικονομικής ένταξης. Στους οικονομικούς παράγοντες κοινωνικού αποκλεισμού συγκαταλέγονται μακρά διαστήματα ανεργίας, δυσκολία στην εξεύρεση εργασίας (τα πρώτα χρόνια η πλειονότητα των Ποντίων καταλήγει φτηνό εργατικό δυναμικό, ανεξαρτήτως από το εκπαιδευτικό επίπεδο και από την επαγγελματική πείρα, κυρίως λόγω των προβλημάτων γλώσσας και της αδυναμίας αντιστοιχίας των πτυχίων ορισμένων ειδικοτήτων), ετεροαπασχόληση, υποαπασχόληση, χαμηλού γοήτρου και χαμηλής αμοιβής εργασία, μεγαλύτερο ποσοστό ανέργων συγκριτικά με τους ντόπιους, μικρή συμμετοχή των γυναικών στην απασχόληση, χαμηλό ποσοστό αυτοαπασχόλησης και συμμετοχή στον οικονομικά ενεργό πληθυσμό ατόμων που πριν την μετανάστευση ήταν μαθητές. Επιπλέον, οι μετανάστες αντιμετωπίζουν οξύτατο στεγαστικό πρόβλημα. Η εγκατάσταση εξακολουθεί να πραγματοποιείται κοντά σε συγγενείς και φίλους, που βοηθούν ουσιαστικά στην προσαρμογή στο νέο κοινωνικό περιβάλλον.

Θεσμικοί παράγοντες (νομική προστασία)

Οι θεσμικοί παράγοντες που συντελούν στον κοινωνικό αποκλεισμό των ομογενών από την πρώην Σοβιετική Ένωση αφορούν το νομικό πλαίσιο που ρυθμίζει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους ως ομογενών. Δεν υπάρχει σύμβαση μεταξύ του ελληνικού και του σοβιετικού κράτους για την μεταφορά των ασφαλιστικών δικαιωμάτων τους. Αυτό το γεγονός είναι ο καθοριστικός παράγοντας για τον πλήρη κοινωνικό αποκλεισμό και την εξάρτηση της τρίτης ηλικίας από τους συγγενείς. Δεν υφίσταται νομική προστασία για τους πρόσφυγες πολέμου. Οι πρόσφυγες πολέμου, κυρίως από την περιοχή της Αμπχαζίας,⁵ δεν έχουν διασώσει

5. Το 1992 σημειώθηκαν πολεμικές αναμετρήσεις μεταξύ Γεωργιανών και Αμπχαζίων στην αυτόνομη περιοχή της Αμπχαζίας στην δημοκρατία της Γεωργίας. Το 1993 με εντολή του Υπουργείου Εξωτερικών οργανώθηκε η διάσωση 1.523 Ελλήνων προσφύγων από την πόλη του Σοχούμ και η μεταφορά τους στην Ελλάδα. Τον Αύγουστο του 1993 μεταφέρθηκαν με πλοίο από την πολιορκούμενη από τις στρατιωτικές δυνάμεις των Αμπχαζίων πόλη του Σοχούμ 1.013 άτομα. Η πλειονότητα του υπόλοιπου ελληνικού πληθυσμού του Σοχούμ είχε καταφύγει στην πρωτεύουσα της Γεωργίας Τυφλίδα και στην πόλη Σότσι της νότιας Ρωσίας. Τον Σεπτέμβριο του 1993 μεταφέρθηκαν με αεροσκάφος από την Τυφλίδα 168 άτομα. Τον ίδιο μήνα, λίγες μέρες αργότερα, μεταφέρθηκαν από το Σότσι 170 άτομα. Τον Νοέμβριο του 1994 μεταφέρθηκαν από την Τυφλίδα 165 άτομα. Τον Μάρτιο του 1995 μεταφέρθηκαν με λεωφορείο από την Τυφλίδα 7 άτομα. Οι ομογενείς αυτοί εντάχθηκαν κατά 80% στο πρόγραμμα παλιννοστούντων του Εθνικού Ιδρύματος Αποκατάστασης Αποδήμων και Παλιννοστούντων Ομογενών Ελλήνων. Βλ. Ε.Ι.Υ.Α.Π.Ο.Ε., Έκθεση πεπραγμένων 1991-1995 (Αθήνα, 1996), σελ. 114-115.

όλα τα απαραίτητα έγγραφα πιστοποίησης των σπουδών τους και δεν έχουν μεταφέρει περιουσιακά στοιχεία. Το ισχύον νομικό καθεστώς ορίζει ως «παλιννοστούντες» όλους τους ομογενείς από την πρώην Σοβιετική Ένωση⁶ και δεν διαφοροποιεί μετανάστες από πρόσφυγες.⁷ Οι παράγοντες κοινωνικού αποκλεισμού οι σχετιζόμενοι με την εκπαίδευση είναι η αδυναμία επικοινωνίας στην νεοελληνική γλώσσα, η δυσκολία στην προσαρμογή των παιδιών στο εκπαιδευτικό σύστημα λόγω της άγνοιας ή της ανεπαρκούς γνώσης της νεοελληνικής γλώσσας, η διακοπή της εκπαίδευσης σημαντικού αριθμού παιδιών αφενός λόγω των δυσκολιών ένταξης στο εκπαιδευτικό σύστημα, αφετέρου λόγω της ανάγκης να βοηθήσουν οικονομικά την οικογένεια και η δυσκολία ή η αδυναμία αντιστοιχίας συγκεκριμένων ειδικοτήτων των πτυχίων τους προς τα πτυχία των ελληνικών Α.Ε.Ι.

Το κράτος στην προσπάθειά του να εντάξει τα παιδιά των ομογενών στο κρατικό εκπαιδευτικό σύστημα και να επιλύσει προβλήματα αναγνώρισης σπουδών δημιούργησε σειρά νόμων και υπουργικών αποφάσεων.⁸ Βάσει νόμου προβλέπεται η ίδρυση με απόφαση νομάρχη τάξεων υποδοχής και φροντιστηριακών τμημάτων για τα παιδιά των ομογενών.⁹ Με απόφαση του Υπουργού Παιδείας¹⁰ έχει καθοριστεί ο τρόπος λειτουργίας τους. Με νόμο έχει οριστεί η δημιουργία σχολείων παλιννοστούντων.¹¹ Το κράτος ακολούθησε την πολιτική που ήδη ίσχυε από

7. Οι ομογενείς από την Αμπχαζία έχουν την ιδιότητα του πρόσφυγα, γιατί «Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου ΙΑ' παρ. 2 εδ. 1 της Σύμβασης της Γενεύης, όπως τροποποιήθηκε με το Πρωτόκολλο της Ν. Υόρκης, πρόσφυγας θεωρείται κάθε πρόσωπο το οποίο συνεπεία δικαιολογημένου φόβου δίωξης λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, κοινωνικής τάξης ή πολιτικών πεποιθήσεων βρίσκεται έξω από τη χώρα της οποίας είναι υπήκοος και δεν δύναται ή, λόγω του φόβου αυτού, δεν επιθυμεί να απολαύσει την προστασία της χώρας αυτής, ή εάν δεν έχει υπηκοότητα και βρίσκεται έξω από τη χώρα της προηγούμενης συνήθους διαμονής του δεν δύναται ή, λόγω του φόβου αυτού δεν επιθυμεί να επιστρέψει σε αυτήν.» Ζωή Παπασιώπη-Πασιά, «Τα οικονομικά και κοινωνικά δικαιώματα των πολιτικών προσφύγων», *Επιστημονική Επετηρίδα ΔΣΘ* (1994), σελ. 189. Αναφορά από Ε.Ι.Υ.Α.Π.Ο.Ε., *Το νομικό καθεστώς των παλιννοστούντων* (Αθήνα 1996), σελ. 19.

8. Βλ. Ε.Ι.Υ.Α.Π.Ο.Ε., *Το νομικό καθεστώς των παλιννοστούντων*, ό.π., σελ. 45-47.

9. Ο Ν. 1894/90 (ΦΕΚ τ. Α 110/27.8.90) προβλέπει την ίδρυση με απόφαση του οικείου νομάρχη τάξεων υποδοχής και φροντιστηριακών τμημάτων για την ομαλή προσαρμογή στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα των μαθητών, παιδιών Ελλήνων μεταναστών ή ομογενών που επαναπατρίζονται. Βλ. Ε.Ι.Υ.Α.Π.Ο.Ε., *Το νομικό καθεστώς των παλιννοστούντων*, ό.π., σελ. 45, 205.

10. Υ.Α. Φ2/378/Γ1/1124/8.12.94 (ΦΕΚ 930 τ. Β/14.12.94). Βλ. Ε.Ι.Υ.Α.Π.Ο.Ε., *Το νομικό καθεστώς των παλιννοστούντων*, ό.π., σελ. 45, 200-204.

11. Ο Ν. 1865/1989 (ΦΕΚ τ. Α' 210/28.9.89) ορίζει την ίδρυση και λειτουργία σχολείων παλιν-

την δεκαετία του 1980 για τους παλιννοστούντες μαθητές από την δυτική Ευρώπη, την Αμερική, την Αυστραλία και την Αφρική, δηλαδή ενίσχυση των ήδη υπάρχοντων και ίδρυση νέων τάξεων υποδοχής, φροντιστηριακών τμημάτων και "σχολείων αποδήμων και παλιννοστούντων ελληνοπαίδων". Οι πιστώσεις όμως που διατίθενται για την δημιουργία τάξεων υποδοχής και φροντιστηριακών τμημάτων δεν είναι αρκετές για να δημιουργήσουν επαρκή αριθμό τάξεων και τμημάτων, ώστε να καλύπτονται οι ανάγκες του μαθητικού πληθυσμού. Τα σχολεία παλιννοστούντων στην Θεσσαλονίκη αδυνατούν να εγγράψουν όλους τους ενδιαφερομένους μαθητές ενώ ταυτόχρονα βάσει του ισχύοντος αναλυτικού προγράμματος δεν τους παρέχεται η δυνατότητα ευελιξίας που να επιτρέπει την προσαρμογή τους στην νέα κοινωνική πραγματικότητα, η οποία είναι η μετατροπή τους από σχολεία κατεξοχήν αγγλόφωνων και γερμανόφωνων μαθητών σε σχολεία κυρίως ρωσόφωνων και αλβανόφωνων μαθητών.

Κοινωνικοί παράγοντες

Για τους Έλληνες Πόντιους που ήρθαν στο ελληνικό κράτος τις δεκαετίες του 1960 και του 1970 το κοινωνικό περιθώριο ήταν ίσως πιο οδυνηρό από το οικονομικό. Η ελλαδική κοινωνία τις δεκαετίες αυτές ήταν εξαιρετικά επιφυλακτική με τους μετανάστες από την Σοβιετική Ένωση, αγνοούσε την ιστορική πορεία τους και τους θεωρούσε άτομα με συγκεκριμένα πολιτικά φρονήματα. Ο συνήθης χαρακτηρισμός για τους ομογενείς ήταν το "Ρώσοι". Ακόμη όμως και όταν αυτός ο χαρακτηρισμός δεν λέγεται με σκοπό προσβολής, αλλά ως δηλωτικός προέλευσης, προκαλούσε και ακόμη προκαλεί δυσάρεστο συναίσθημα στο άτομο που ποτέ δεν αισθάνθηκε Ρώσος, ακόμη και αν είχε σοβιετική υπηκοότητα.

Το δικτατορικό καθεστώς της περιόδου 1967-1974 στέρησε το δικαίωμα ίδρυσης συλλόγων των νεοφερμένων ή την ουσιαστική λειτουργία των ήδη υπάρχοντων ποντιακών συλλόγων. Οι σύλλογοι θα μπορούσαν να ενημερώσουν την κοινωνία, για το ότι ο ελληνοποντιακός πληθυσμός δεν ανήκει στους υποστηρικτές του σοσιαλιστικού καθεστώτος, αλλά αντιθέτως είναι θύμα των σταλινικών διώξεων. Παρομοίως και άτομα με αριστερές πολιτικές θέσεις αρνούνταν να πιστέψουν τις προσωπικές μαρτυρίες για την πορεία του ποντιακού ελληνισμού στην Σοβιετική Ένωση, κυρίως γιατί η εποχή χαρακτηριζόταν από την ανυπαρξία αμφισβήτησης από την κυρίαρχη ιδεολογία της αριστεράς για την οποιαδήποτε επιλογή της ηγεσίας του υπαρκτού σοσιαλισμού. Αυτή η αντιμετώπιση από τον κοινωνικό περίγυρο οδήγησε σε κοινωνικό αποκλεισμό. Τα προβλήματα ένταξης των Ελλήνων Ποντίων δεν είναι αντίστοιχα οποιασδήποτε ομάδας μεταναστών. Υπάρχει η

νοστούντων. Ο τρόπος λειτουργίας αυτών των σχολείων ορίζεται με προεδρικά διατάγματα. Βλ. Ε.Ι.Υ.Α.Π.Ο.Ε., **Το νομικό καθεστώς των παλιννοστούντων**, ό.π., σελ. 199.

ιδιαιτερότητα της εθελούσιας μετανάστευσης προς ομοεθνές κράτος. Η ελπίδα της μετανάστευσης στο δικό τους κράτος, τους συνόδευε για γενιές στην πορεία των βίαιων εκπατρισμών. Όταν το δικό τους κράτος και οι δικοί τους άνθρωποι, οι άλλοι Έλληνες, δεν τους παρέχουν το αναμενόμενο συναίσθημα ασφάλειας, τα προβλήματα προσαρμογής είναι ίσως σημαντικότερα οποιασδήποτε άλλης ομάδας μεταναστών.

Σήμερα στους κοινωνικούς παράγοντες αποκλεισμού των Ποντίων από την πρώην Σοβιετική Ένωση περιλαμβάνονται η αδυναμία επικοινωνίας με τον κοινωνικό περίγυρο λόγω της ελλιπούς γνώσης της νεοελληνικής γλώσσας, η διαφορετική παιδεία λόγω εκπαίδευσης σε διαφορετικό σύστημα που οδηγεί σε προβλήματα κατανόησης της ελλαδικής κοινωνικής δομής και τελικής ένταξης σ' αυτήν, η αδυναμία δημιουργίας υποστηρικτικών κοινωνικών δικτύων εκτός του ποντιακού ελληνισμού, η δυσκολία πρόσβασης και επικοινωνίας προς τις δημόσιες υπηρεσίες και σοβαρά ψυχολογικά προβλήματα λόγω της βίωσης της απόστασης μεταξύ προσδοκίας και πραγματικότητας και συνεχούς αποθάρρυνσης στην προσπάθεια αξιοποίησης των εκπαιδευτικών και επαγγελματικών τους προσόντων.

Όσον αφορά την ελληνική κοινωνία, την δεκαετία του 1980 παρατηρήθηκε μείωση της καχυποψίας της προς τους Πόντιους από την πρώην Σοβιετική Ένωση. Τα τελευταία χρόνια η καθοριστική παρέμβαση των ποντιακών συλλόγων στην ενημέρωση του πληθυσμού των περιοχών εγκατάστασης για την ιστορία και τα προβλήματα των νεοφερμένων και η συμβολή των μέσων μαζικής ενημέρωσης στον σκοπό αυτό οδήγησαν στην σταδιακή αποδοχή από την ελληνική κοινωνία. Ακόμη όμως και σήμερα, την δεκαετία του 1990, η εμμονή της κοινωνίας σε υποτιμητικά για τους Πόντιους ανέκδοτα, που δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα σχετικά με τις ικανότητες και την ιδιοσυγκρασία του ποντιακού ελληνισμού, αποτελεί δείγμα της προκατάληψης της εναντίον του πληθυσμού αυτού. Ανησυχητική ένδειξη για επανεμφάνιση μορφών προκατειλημμένης συμπεριφοράς απέναντι στους Ομογενείς αποτελεί η κατάληψη από τις 15-25 Οκτωβρίου σχολικού κτιριακού συγκροτήματος για να απομακρυνθεί από εκεί το Γυμνάσιο και το Λύκειο παλιννοστούντων. Είναι χαρακτηριστικό το ακόλουθο απόσπασμα από δημοσίευμα του 1996: «Συγκέντρωση και κατάληψη πραγματοποίησαν οι γονείς των μαθητών του 3ου Λυκείου Θεσσαλονίκης με αίτημα να μη συγχρωτίζονται τα παιδιά τους με τους μικρούς παλιννοστούντες Πόντιους, «λόγω διαφορετικής νοοτροπίας».¹² Το 1997 έγινε νέα κατάληψη με τα ίδια αιτήματα. Μετά από τρεις εβδομάδες το Γυμνάσιο και Λύκειο παλιννοστούντων Θεσσαλονίκης μεταφέρθηκε σε άλλη περιοχή της πόλης.

12. Μετρό Μηνιαίο περιοδικό 13 (Νοέμβριος 1996): 47.

2. Υπηρεσίες υποστήριξης

Μαρία Βεργέτη

2.1. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων (ΥΠ.Ε.Π.Θ.).

Νομικό πλαίσιο και πρακτική

Το κράτος στην προσπάθειά του να εντάξει τα παιδιά των ομογενών στο κρατικό εκπαιδευτικό σύστημα και να επιλύσει προβλήματα αναγνώρισης σπουδών δημιούργησε σειρά νόμων και υπουργικών αποφάσεων. Βάσει των νόμων αυτών λειτουργούν τάξεις υποδοχής και φροντιστηριακά τμήματα για τα παιδιά των ομογενών και σχολεία παλιννοστούτων.

Η ίδρυση τάξεων υποδοχής, φροντιστηριακών τμημάτων και σχολείων παλιννοστούτων ήταν πολιτική της δεκαετίας του 1980. Το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων προσπάθησε τότε για πρώτη φορά να αντιμετωπίσει με σειρά νόμων τα προβλήματα ένταξης των παλιννοστούτων μαθητών από την Γερμανία και από τις αγγλόφωνες χώρες, ο αριθμός των οποίων ήταν μεγάλος, λόγω της μαζικής παλιννόστησης της δεκαετίας του 1970. Η ίδρυση των πρώτων τάξεων υποδοχής για μαθητές από την Γερμανία το σχολικό έτος 1980-81 και για μαθητές από τις αγγλόφωνες χώρες το σχολικό έτος 1981-82 και η λειτουργία φροντιστηριακών τμημάτων από το σχολικό έτος 1982-83 ήταν η κατάληξη μιας σειράς πειραματικών μέτρων του ΥΠΕΠΘ. Το πρώτο σχολείο αποδήμων άρχισε να λειτουργεί στην Αθήνα με Δημοτικό, Γυμνάσιο και Λύκειο από το σχολικό έτος 1984-85.¹³ Οι μαθητές προέρχονταν από αγγλόφωνες χώρες. Το επόμενο σχολικό έτος άρχισε να λειτουργεί το σχολείο αποδήμων Θεσσαλονίκης.¹⁴ Οι μαθητές προέρχονταν από γερμανόφωνες χώρες. Το σχολείο διέθετε Δημοτικό, Γυμνάσιο και Λύκειο. Το σχολείο αποδήμων Θεσσαλονίκης είναι το κατεξοχήν σχολείο του οποίου η φυσιογνωμία άλλαξε με το μεγάλο μεταναστευτικό κύμα των ομογενών από την πρώην Σοβιετική Ένωση και την Αλβανία από το 1988 μέχρι σήμερα. Το σχολείο λειτούργησε για πρώτη χρονιά το 1985-86. Οι μαθητές ήταν στην πλειονότητά τους γερμανόφωνοι και αγγλόφωνοι ομογενείς. Από το σχολικό έτος 1987-88 άρχισαν να φοιτούν στο σχολείο παιδιά από την πρώην Σοβιετική Ένωση. Από το σχολικό έτος 1990-91 οι ομογενείς από την πρώην Σοβιετική Ένωση και από την Αλβανία αποτελούν την πλειονότητα των μαθητών του Δημοτικού, Γυμνασίου και Λυκείου αποδήμων και παλιννοστούτων ομογενών.

Ο Πίνακας 2.1 παρουσιάζει τον αριθμό των παλιννοστούτων μαθητών κατά

13. Ν. 435/1984. Αναφορά από Ζαφειρούλα Καγκαλίδου, ό.π.

14. Ν. 369/1985 ΦΕΚ 131/22-7-85. Αναφορά από Ζαφειρούλα Καγκαλίδου, ό.π.

χώρα προέλευσης το σχολικό έτος 1995-1996 στην πρωτοβάθμια και την δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Το σύνολο των παλινοστούντων μαθητών από την πρώην Σοβιετική Ένωση, την Αλβανία και τις πρώην αντολικές χώρες είναι 11.691, 5.658 και 211 αντίστοιχα επί συνόλου 19.559 μαθητών που φοιτούν στα δημόσια δημοτικά σχολεία. Στο Γυμνάσιο, επί συνόλου 7.762 μαθητών οι 4.190 προέρχονται από την πρώην ΕΣΣΔ, οι 1.485 από την Αλβανία και οι 183 από την ανατολική Ευρώπη. Στο Λύκειο οι παλινοστούντες μαθητές από την πρώην Σοβιετική Ένωση, την Αλβανία και την ανατολική Ευρώπη είναι 1.004, 340 και 72 αντίστοιχα, επί συνόλου 2.181 μαθητών.

Πίνακας 2.1

Σύνολο παλινοστούντων μαθητών στο Δημοτικό, Γυμνάσιο και Λύκειο κατά χώρα προέλευσης σε εθνικό επίπεδο το σχολικό έτος 1995-1996

Χώρα προέλευσης	Δημοτικό	Γυμνάσιο	Λύκειο
Αλβανία	5.658	1.485	340
Πρώην Ε.Σ.Σ.Δ.	11.691	4.190	1.004
Γερμανία	673	571	213
Ευρωπαϊκή Ένωση (εκτός Γερμανίας)	178	209	88
Ανατολική Ευρώπη	211	183	72
Ευρώπη (εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης)	135	69	24
ΗΠΑ, Καναδά, Ωκεανία, Νοτια Αφρική	824	984	406
Βόρεια Αφρική	45	42	9
Υπόλοιπη Αφρική	34	40	9
Ασία	62	37	12
Λατινική Αμερική	38	12	4
Σύνολο	19.559	7.762	2.182

Πηγή: Δημήτρης Χαλκιώτης, «Η εκπαιδευτική πολιτική του ΥΠΕΠΘ για τους παλινοστούντες», Εισήγηση, Ειδική Γραμματεία Παιδείας Ομογενών, Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης και Αποκέντρωσης του ΥΠΕΠΘ, 1997.

Οι τάξεις υποδοχής λειτουργούν στο πλαίσιο του κανονικού ωραρίου. Οι μαθητές παρακολουθούν μαθήματα ελληνικής γλώσσας στις τάξεις υποδοχής και μετά επιστρέφουν στις τάξεις τους. Συνήθως δεν λειτουργούν τάξεις υποδοχής γιατί δεν υπάρχουν διαθέσιμες αίθουσες. Υπάρχουν όμως και περιπτώσεις όπου υπάρχει αίθουσα, αλλά δεν επαρκούν οι πιστώσεις. Στα φροντιστηριακά τμήματα το μάθημα της ελληνικής γλώσσας γίνεται μετά την λήξη των μαθημάτων. Ανώτατος αριθμός ωρών διδασκαλίας είναι οι οκτώ ώρες την εβδομάδα.

Ο Πίνακας 2.2 παρουσιάζει τον αριθμό των τάξεων υποδοχής, των φροντιστηριακών τμημάτων, τον αριθμό των διδασκόντων και τις ώρες διδασκαλίας το σχολικό έτος 1995-1996. Λειτουργήσαν 319 τάξεις υποδοχής και 1.107 φροντιστηριακά

τμήματα. Ο Πίνακας 2.3 παρουσιάζει το σύνολο των μαθητών κατά φύλο που παρακολούθησαν τάξεις υποδοχής ή φροντιστηριακά τμήματα το σχολικό έτος 1995-96. Παρακολούθησαν 13.542 μαθητές, από τους οποίους οι 7.275 ήταν αγόρια και οι 6.257 κορίτσια. Σύμφωνα με τα στοιχεία του ΥΠ.Ε.Π.Θ. της ίδιας χρονιάς το 8,5% των παλινοστούντων μαθητών φοιτούσε σε σχολεία παλινοστούντων. Το 31,8% παρακολουθούσε φροντιστηριακά τμήματα και το 20,4% τάξεις υποδοχής. Το 40% δεν παρακολουθούσε «καμιά μορφή αντισταθμιστικής αγωγής. Τα αποτελέσματα είναι απογοητευτικά, αφού και φαινόμενα γκετοποίησης παρουσιάζονται και η σχολική αποτυχία αποτελεί τον κανόνα γι' αυτά τα παιδιά».¹⁵

Πίνακας 2.2

Αριθμός τάξεων υποδοχής, φροντιστηριακών τμημάτων, διδασκόντων και ωρών διδασκαλίας στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση το σχολικό έτος 1995-1996

	Πρωτοβάθμια εκπαίδευση	Δευτεροβάθμια εκπ.	Σύνολο
Αριθμ. τάξεων υποδοχής	301	18	319
Αριθμ. φροντ. τμημάτων	1.070	37	1.107
Διδάσκοντες	1.370	75	1.445
Ώρες διδασκαλίας	13.849	399	14.248

Πηγή: Δημήτρης Χαλκιώτης, «Η εκπαιδευτική πολιτική του ΥΠ.Ε.Π.Θ για τους παλινοστούντες», Εισήγηση, Ειδική Γραμματεία Παιδείας Ομογενών, Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης και Αποκέντρωσης του ΥΠ.Ε.Π.Θ, 1997.

Πίνακας 2.3

Κατανομή κατά φύλο των μαθητών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης που παρακολούθησαν τάξεις υποδοχής ή φροντιστηριακά τμήματα το σχολικό έτος 1995-96.

	Αγόρια	Κορίτσια	Σύνολο
Πρωτοβάθμια εκπαίδευση	7.006	5.975	12.981
Δευτεροβάθμια εκπαίδευση	269	292	561
Σύνολο	7.275	6.267	13.542

Πηγή: Δημήτρης Χαλκιώτης, «Η εκπαιδευτική πολιτική του ΥΠ.Ε.Π.Θ για τους παλινοστούντες», Εισήγηση, Ειδική Γραμματεία Παιδείας Ομογενών, Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης και Αποκέντρωσης του ΥΠ.Ε.Π.Θ, 1997.

15. Εισήγηση Δημήτρη Χαλκιώτη, Ειδικού Γραμματέα της Ειδικής Γραμματείας Παιδείας Ομογενών, Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης και Αποκέντρωσης του ΥΠ.Ε.Π.Θ με θέμα «Η εκπαιδευτική πολιτική του ΥΠ.Ε.Π.Θ για τους παλινοστούντες», 1997.

2.2. Κοινοτικά προγράμματα

2.2.1. Γενικά

Στο πλαίσιο της κρατικής υποστήριξης για ένταξη των ομογενών στην αγορά εργασίας πραγματοποιούνται προγράμματα απασχόλησης και καταπολέμησης του αποκλεισμού από την αγορά εργασίας, τα οποία συγχρηματοδοτούνται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ), το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) και φορείς του ελληνικού κράτους. Δημόσιοι και ιδιωτικοί φορείς και φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης υλοποιούν ευρωπαϊκά προγράμματα. Η λειτουργία των κέντρων επαγγελματικής κατάρτισης διευκολύνει, λόγω του ειδικού θεσμικού πλαισίου που έχει ορίσει το Υπουργείο Εργασίας, την υλοποίηση κοινοτικών προγραμμάτων και ενισχύει για το ίδιο πρόγραμμα την συνεργασία φορέων όπως οι ποντιακοί σύλλογοι, οι ομοσπονδίες ποντιακών σωματείων, τα πανεπιστήμια, η τοπική αυτοδιοίκηση κ.α.

Παρά την προσπάθεια και την συνεχή βελτίωση ως προς τον τρόπο λειτουργίας και το αποτέλεσμα, τα κοινοτικά προγράμματα παρουσιάζουν μειονεκτήματα. Έχουν πολύ μεγάλη δαπάνη για πολύ μικρό αριθμό επωφελουμένων. Όσον αφορά τον τομέα της αγοράς εργασίας, παρά τον σχεδιασμό για ολοκληρωμένα προγράμματα κοινωνικής ένταξης, οι επιδοτήσεις των επιχειρηματιών δεν αποτελούν ισχυρό κίνητρο για την πρόσληψη των ανέργων καταρτιζομένων. Η προώθηση της αυτοαπασχόλησης μέσω των κοινοτικών προγραμμάτων έχει δώσει καλύτερα αποτελέσματα, όπως και οι προσλήψεις μέσω προσωπικών γνωριμιών των μελών των ποντιακών συλλόγων. Η διακρατικότητα των προγραμμάτων είναι θετικό στοιχείο, το οποίο μακροπρόθεσμα θα οδηγήσει στην βελτίωση των παρεχομένων στους μετανάστες και πρόσφυγες υπηρεστών.¹⁶

16. Οι θέσεις αυτές διατυπώθηκαν σε ημερίδα με θέμα «Κοινωνικός αποκλεισμός και παλιννόστηση: Στόχοι και προοπτικές» που διοργάνωσαν στην Αθήνα, το 1996, η Γενική Γραμματεία Αποδήμου Ελληνισμού και το Πάντειον Πανεπιστήμιο.

2.2.2. Ελληνικό Κέντρο Παραγωγικότητας (ΕΛ.ΚΕ.ΠΑ.).

Στο σύνολο του πληθυσμού των Ποντίων μεταναστών το ποσοστό των αποφοίτων ανώτατης και ανώτερης εκπαίδευσης αντιμετωπίζει ιδιαίτερο πρόβλημα ανεργίας, ενώ παράλληλα ένα ποσοστό υποαπασχολείται σε θέσεις εργασίας για τις οποίες απαιτούνται χαμηλότερα προσόντα και σε εργασιακούς χώρους άσχετους με την εκπαίδευσή τους.

Το βασικό πρόβλημα που αντιμετωπίζουν είναι ότι η ειδίκευση και εργασιακή πρακτική που έχουν αποκτήσει δεν ανταποκρίνονται σε ανάλογες επαγγελματικές ειδικεύσεις και πρακτικές στην Ελλάδα.

Αυτή η ομάδα πληθυσμού εμφανίζει επίσης πολύ χαμηλό ποσοστό αυτοαπασχόλησης γιατί στερείται των απαραίτων κεφαλαίων και γνώσεων και αντιμετωπίζει τεράστια νομικά και γραφειοκρατικά προβλήματα σχετικά με την αναγνώριση διπλωμάτων και αδειών άσκησης επαγγέλματος.

Η διαπίστωση αυτή για την αναγκαιότητα άμεσης κοινωνικής και οικονομικής ένταξης των πτυχιούχων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης Ποντίων μεταναστών οδήγησε το ΕΛ.ΚΕ.ΠΑ. από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 στην υλοποίηση μια σειράς έργων εκπαίδευσης και κατάρτισης με στόχο την προώθηση της απασχόλησής τους σε θέσεις αντίστοιχες με τα εκπαιδευτικά και επαγγελματικά τους προσόντα.

Το ΕΛ.ΚΕ.ΠΑ. διαθέτει αξιόλογη εμπειρία στην κατάρτιση παλιννοστούντων. Αρκετά έργα υλοποιούνται σε συνεργασία με οργανισμούς και ιδρύματα του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, όπως η Γενική Γραμματεία Απόδημου Ελληνισμού, η Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης, το Ε.Ι.Υ.Α.Π.Ο.Ε., σύλλογοι Ποντίων κ.α. Στόχος είναι η ανάπτυξη ανθρωπίνων δικτύων μεταξύ των αρμοδίων φορέων, η ανάπτυξη κοινών μεθοδολογιών και εργαλείων συνεχούς επαγγελματικής κατάρτισης καθώς και καινοτόμων μεθόδων για την κοινωνική και επαγγελματική ένταξη.

Ειδικότερο ενδιαφέρον παρουσιάζει μια σειρά προγραμμάτων κατά τα έτη 1990-94 χρηματοδοτούμενα από το ΕΚΤ για διάφορες κατηγορίες πτυχιούχων Παλιννοστούντων. Συγκεκριμένα :

- α) τρία προγράμματα για γιατρούς,
- β) πέντε για μηχανικούς-μηχανολόγους,
- γ) τρία για επιστήμονες οικονομικών επιστημών,
- δ) δύο για επιστήμονες κοινωνικών και ανθρωπιστικών επιστημών,
- ε) δύο διετή καινοτομικά προγράμματα με τίτλο «Εκπαίδευση συμβούλων σε θέματα απορρόφησης παλιννοστούντων» που πραγματοποιήθηκαν κατά το 1991-92.

Στα προγράμματα αυτά εκπαιδεύτηκαν συνολικά 300 πτυχιούχοι παλιννοστούντες Πόντιοι σε θέματα που αφορούσαν προκατάρτιση για την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας και για τους βασικούς θεσμούς και την λειτουργία του ελληνικού κράτους.

Η κατάρτιση περιελάμβανε την παρουσίαση και ανάλυση ειδικών επιστημονικών θεμάτων σχετικών με την επιστημονική ειδίκευση των καταρτιζομένων και κυρίως ορολογία και θέματα που δεν είχαν αναπτυχθεί κατά την διάρκεια των πανεπιστημιακών τους σπουδών εξαιτίας της αναντιστοιχίας των εκπαιδευτικών και οικονομικών συστημάτων Ελλάδας και των χωρών της πρώην Σοβιετικής Ένωσης.

Στα πλαίσια της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας INTERREG το ΕΛ.ΚΕ.ΠΑ. υλοποίησε κατά την διετία 1992-1993 δύο προγράμματα με τίτλο «Στελέχη εξαγωγικών επιχειρήσεων» για 45 πτυχιούχους οικονομικών επιστημών.

Με την χρηματοδότηση από την Κοινοτική Πρωτοβουλία «Απασχόληση» το ΕΛ.ΚΕ.ΠΑ. ξεκίνησε το 1996 την υλοποίηση έργων είτε ως υπεύθυνος φορέας υλοποίησης είτε ως εθνικός εταίρος για Πόντιους παλιννοστούντες με την συνεργασία επίσης κεντρικών και τοπικών φορέων του δημόσιου, ευρύτερου δημόσιου και ιδιωτικού τομέα. Από αυτά ενδεικτικά αναφέρονται τα:

α) «Ευρωπαϊκός μηχανισμός συνοδευτικός της συνεχιζόμενης κατάρτισης και της ένταξης στο επαγγελματικό περιβάλλον»,

β) «IRIDE»,

γ) «Δημιουργία δικτύου ανθρώπινου δυναμικού από παλιννοστούντες Ποντίους σε θέματα αναπτυξιακής πολιτικής ελληνικών φορέων προς τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης».

Το 1996 το ΕΛ.ΚΕ.ΠΑ. σε συνεργασία με την Γενική Γραμματεία Απόδημου Ελληνισμού, την Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης και το Ε.Ι.Υ.Α.Π.Ο.Ε. υλοποίησε με την χρηματοδότηση του ΕΚΤ και στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Καταπολέμηση του αποκλεισμού από την αγορά εργασίας» επτά προγράμματα διάρκειας 300 ωρών, για 160 πτυχιούχους Ποντίους με τίτλους:

α) Κατάρτιση οικονομολόγων στις «Εισαγωγές- Εξαγωγές», νομός Καβάλας,

β) Κατάρτιση οικονομολόγων σε «Θέματα ελεύθερης αγοράς και στο μάνατζμεντ», νομός Θεσσαλονίκης,

γ) Κατάρτιση οικονομολόγων σε «Θέματα ελεύθερης αγοράς και στο μάνατζμεντ», νομός Αττικής,

δ) Κατάρτιση οικονομολόγων σε «Θέματα ελεύθερης αγοράς και στο μάνατζμεντ», νομός Ροδόπης,

ε) Κατάρτιση μηχανικών σε CAD, νομός Θεσσαλονίκης,

στ) Κατάρτιση μηχανικών στην τεχνολογία φυσικού αερίου, νομός Έβρου,

ζ) Κατάρτιση μηχανικών στην τεχνολογία φυσικού αερίου, νομός Ξάνθης.

Στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Καταπολέμηση του αποκλεισμού από την αγορά εργασίας» το ΕΛ.ΚΕ.ΠΑ. σε συνεργασία με το Υπουργείο Μακεδονίας Θράκης υλοποίησε στην Ανατολική Μακεδονία και Θράκη μια σειρά προγραμμάτων για 100 Ποντίους παλιννοστούντες με θέματα κατάρτισης για αγγειοπλαστική, διοίκηση επιχειρήσεων, αυτοματισμό γραφείου, μάρκετινγκ, λειτουργία ατομικών επιχειρήσεων συνολικής διάρκειας 300 ωρών ανά πρόγραμμα.

Το ΕΛ.ΚΕ.ΠΑ. ήδη από το 1993 ξεκίνησε στις χώρες της ΚΑΚ με την χρηματοδότηση του ΤΑCIS και του προγράμματος της Διμερούς Αναπτυξιακής Βοήθειας την υλοποίηση μιας σειράς ενεργειών οι οποίες έχουν ως στόχο :

α) Να αποτρέψουν την μετανάστευση των Ποντίων ειδικότερα εκείνων των κατηγοριών ομογενών που οι προοπτικές τους αποκατάστασης είναι δυσοίανες.

β) Να δώσουν σχετική πληροφόρηση στους ομογενείς που έχουν οριστικά αποφασίσει να παλιννοστήσουν για το πώς θα πρέπει να προετοιμάσουν την παλιννόστησή τους έτσι ώστε να μειώσουν στο μέγιστο δυνατό τις δυσκολίες προσαρμογής.

Η δράση του ΕΛ.ΚΕ.ΠΑ. σχετικά με τους Ποντίους παλιννοστούντες ήταν πολλαπλή και δεν περιορίστηκε μόνο στην υλοποίηση προγραμμάτων κατάρτισης αλλά προσανατολίστηκε και στην ανάπτυξη των εκπαιδευτικών εργαλείων και μεθοδολογιών εκπαίδευσης με την συμμετοχή ειδικού επιστημονικού προσωπικού με αξιόλογη εμπειρία στην αντιμετώπιση των προβλημάτων της ομάδας στόχου.

Εκείνο που πρέπει κυρίως να τονισθεί είναι ότι ο σχεδιασμός και η υλοποίηση των έργων αυτών έγινε με την συμμετοχή των εκπροσώπων των ίδιων των Ποντίων και του εξειδικευμένου επιστημονικού προσωπικού τα οποία γνώριζαν σε ικανοποιητικό βαθμό τον βαθμό της ανεργίας των Ποντίων παλιννοστούντων καθώς και τις ιδιαιτερότητες προσέγγισής τους.

Εύα Παπαδάτου

2.3. Γενική Γραμματεία Αποδήμου Ελληνισμού (Γ.Γ.Α.Ε.)

Πρώτη και βασική επιδίωξη της Γ.Γ.Α.Ε. είναι η στήριξη του ελληνισμού και η ολόπλευρη ανάπτυξή του στις Δημοκρατίες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Σφυρηλατώντας τους δεσμούς με την Ελλάδα, εξαλείφοντας σταδιακά τα εμπόδια για μια κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη, ο ελληνισμός της πρώην Σοβιετικής Ένωσης αποτελεί την πιο στέρεη γέφυρα φιλίας και συνεργασίας της Ελλάδας με τις ευαίσθητες Δημοκρατίες της περιοχής.

Η αρμονική κοινωνική και οικονομική ένταξη των ομογενών μας από την πρώην Σοβιετική Ένωση δεν μπορεί παρά να αποτελεί το δεύτερο βασικό σκέλος

της πολιτικής της Γ.Γ.Α.Ε. για τους συμπατριώτες μας που έφτασαν στην Ελλάδα την τελευταία δεκαετία.

Οι δραστηριότητες που ακολουθούν και που αναπτύχθηκαν από την Γ.Γ.Α.Ε. τόσο για την στήριξη των ομογενών μας που ζουν στις Δημοκρατίες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης όσο και αυτών που «παλιννόστησαν» στην Ελλάδα, εντάσσονται στα πλαίσια του σχεδιασμού και της υλοποίησης μιας πολιτικής για τον ελληνισμό που προϋποθέτει και στηρίζεται στην ανάπτυξη και λειτουργία μιας αμφίδρομης σχέσης ανάμεσα στην Ελλάδα και την Διασπορά της.

Δραστηριότητες της Γ.Γ.Α.Ε. για τα θέματα παλιννόστησης

Οι δραστηριότητες της Γ.Γ.Α.Ε. ξεκινούν πριν την έναρξη της διαδικασίας παλιννόστησης και αποσκοπούν στην όσο το δυνατόν πληρέστερη ενημέρωση του υποψηφίου παλιννοστήσαντα για την σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα, τις ελληνικές υπηρεσίες, τις παροχές και τα προγράμματα που τον αφορούν.

1. Στον τομέα της πληροφόρησης-ενημέρωσης οι παραπάνω στόχοι επιτυγχάνονται με:

α) την έκδοση ενημερωτικών εντύπων. Κυκλοφορούν και διανέμονται τόσο μέσω των προξενικών αρχών όσο και μέσω των μαζικών φορέων των απόδημων) τα ακόλουθα έντυπα:

«Κίνητρα επενδύσεων και αναπτυξιακοί νόμοι στην Ελλάδα»,

«Κοινωνική ασφάλιση παλιννοστώντων από χώρες της Ε.Ο.Κ.»,

«Προαιρετική ασφάλιση ομογενών (Ν. 1469/84)»,

«Ευνοϊκές ρυθμίσεις για την ένταξη και ενσωμάτωση αποδήμων και παλιννοστώντων στο εκπαιδευτικό μας σύστημα»,

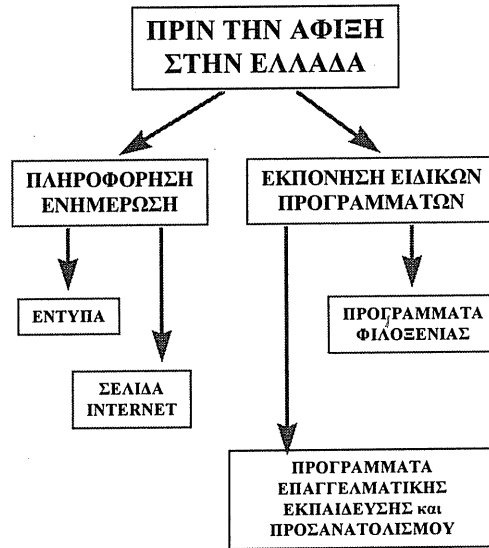
«Οδηγός εκπαιδευτικών θεμάτων αποδήμων και παλιννοστώντων ελληνοπαίδων».

Ειδικά για τους Έλληνες ομογενείς μας από την πρώην Σοβιετική Ένωση η Γ.Γ.Α.Ε. διένειμε δίγλωσσο φυλλάδιο (ελληνικά και ρωσικά) με πληροφορίες για τις ελληνικές υπηρεσίες, το σύγχρονο ελληνικό κράτος, τα βοηθήματα που δικαιούνται, τις υπηρεσίες που έπρεπε να απευθυνθούν. Στο άμεσο μέλλον οι πληροφορίες αυτές σχεδιάζεται να παρέχονται και μέσω τηλεματικών σταθμών πληροφόρησης, που θα τοποθετηθούν αρχικά σε πιλοτικό στάδιο στους σταθμούς και τα λιμάνια.

β) με τη δημιουργία ειδικής σελίδας στο INTERNET με τον «Οδηγό της παλιννόστησης». Στον κόμβο της Γ.Γ.Α.Ε. στο INTERNET στον Οδηγό της παλιννόστησης παρέχονται πληροφορίες για τους ελληνικούς νόμους και υπηρεσίες που διευκολύνουν την επανεγκατάσταση - εγκατάσταση στην Ελλάδα.

2. Η εκπόνηση ειδικών προγραμμάτων, κυρίως για νέους απόδημους Έλληνες, στοχεύει στη γνωριμία των νέων αποδήμων Ελλήνων με την σύγχρονη ελλη-

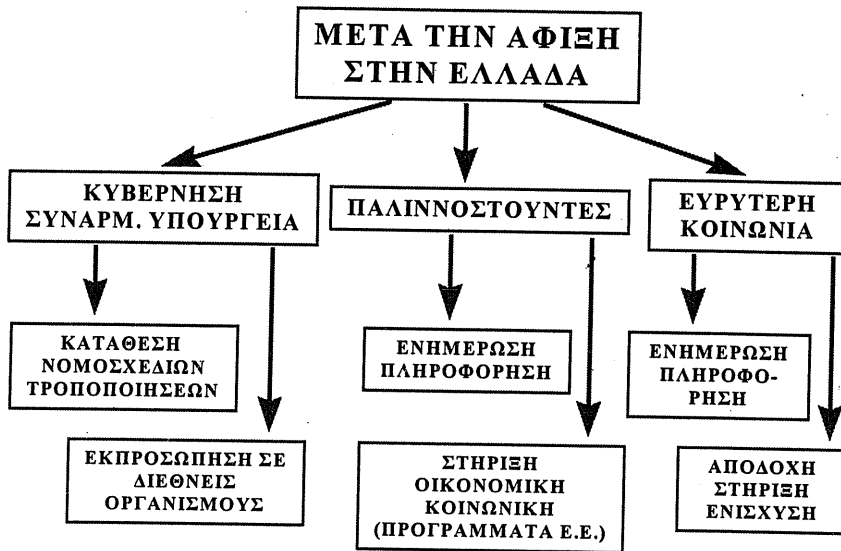
νική πραγματικότητα, τις δυνατότητες επαγγελματικής αποκατάστασης, την γνώση της ελληνικής γλώσσας.



α) Τα προγράμματα φιλοξενίας που υλοποιεί από το 1984 η Γ.Γ.Α.Ε. έχουν διττό στόχο. Ενδυναμώνουν τους δεσμούς των νέων αποδήμων Ελλήνων με την Ελλάδα, αλλά παράλληλα τους φέρνουν σε επαφή με την σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα. Στα προγράμματα αυτά από το 1984 μέχρι σήμερα έχουν φιλοξενηθεί και επιμορφωθεί πάνω από 13.000 νέοι. Οι 5.000 νέοι προέρχονται από τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης.

β) Εκτός όμως από τα προγράμματα φιλοξενίας, οι νέοι απόδημοι Έλληνες μέσα από τα προγράμματα επαγγελματικής εκπαίδευσης και προσανατολισμού πληροφορούνται για τις δυνατότητες επαγγελματικής αποκατάστασης στην Ελλάδα και εκπαιδεύονται σε τομείς που μπορούν να απορροφηθούν στην αγορά εργασίας, είτε στην χώρα υποδοχής είτε στην χώρα προέλευσης αντίστοιχα όπου επιλέξουν. Στα προαναφερόμενα προγράμματα έχουν εκπαιδευτεί μέχρι σήμερα 1.500 νέοι.

Μετά την άφιξη των αποδήμων Ελλήνων στην Ελλάδα στόχος των ενεργειών και των προγραμμάτων της Γ.Γ.Α.Ε. είναι η ομαλή κοινωνική και οικονομική τους ένταξη στην ελληνική πραγματικότητα.



Για να επιτευχθεί ο παραπάνω στόχος οι δράσεις και ενέργειες της Γ.Γ.Α.Ε. α-
πευθύνονται:

1. Στην κυβέρνηση και τα συναρμόδια Υπουργεία
2. Στους ίδιους τους παλινοστούντες
3. Στην ευρύτερη κοινωνία

1. Στην κυβέρνηση και τα συναρμόδια υπουργεία.

Η Γ.Γ.Α.Ε. επεξεργάζεται τα αιτήματα των αποδήμων και παλινοστούντων και τα μεταφέρει τόσο σε κυβερνητικό επίπεδο όσο και στα αρμόδια Υπουργεία. Συνεργάζεται με τα τελευταία και εκφέρει άποψη όταν πρόκειται να θεσμοθετηθούν μέτρα που αφορούν τόσο τους αποδήμους όσο και τους παλινοστούντες. Συμμετέχει σε γνωμοδοτικές επιτροπές και διακρατικές συναντήσεις. Εκπροσωπεί το ελληνικό κράτος σε διεθνείς οργανισμούς, fora και επιτροπές που συζητούνται τα θέματα των μεταναστών και παλινοστούντων.

2. Στους ίδιους τους παλινοστούντες.

α) Ενημέρωση - πληροφόρηση.

Έκδοση ενημερωτικών εντύπων. Τα ενημερωτικά έντυπα που προαναφέρθηκαν διανέμονται και στο εσωτερικό της Ελλάδας, από την Γ.Γ.Α.Ε. και τους μαζικούς φορείς των παλινοστούντων. Επίσης για την ενημέρωση των παλινοστούντων αλλά και των φορέων που ασχολούνται με αυτά τα θέματα εκδόθηκε από την Γ.Γ.Α.Ε. ο κατάλογος των εγκεκριμένων προγραμμάτων που χρηματοδότησε η

Ευρωπαϊκή Ένωση για παλιννοστούντες το 1995 - 1996.

Παροχή πληροφόρησης μέσω του Internet και της ειδικής σελίδας της Γ.Γ.Α.Ε. με τον «Οδηγό παλιννόστησης».

Με την παροχή πληροφόρησης μέσω των κέντρων πληροφόρησης και στήριξης παλιννοστούντων.

Στην Γ.Γ.Α.Ε. λειτουργεί τμήμα συμπαράστασης αποδήμων και παλιννοστούντων που δέχεται καθημερινά κοινό, δίνει πληροφορίες και απαντά σε αιτήματα.

Διοργάνωση ημερίδων και ενημερωτικών συναντήσεων.

β) Στήριξη οικονομική - κοινωνική.

Εκπόνηση προγραμμάτων γλωσσικής επιμόρφωσης και επαγγελματικής κατάρτισης παλιννοστούντων.

Το πρόβλημα επικοινωνίας στην ελληνική γλώσσα το αντιμετωπίζει η συντριπτική πλειονότητα των παλιννοστούντων κυρίως οι ομογενείς μας εκείνοι που εγκαταστάθηκαν στην Ελλάδα από τις χώρες της ανατολικής Ευρώπης και της πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Η αδυναμία επικοινωνίας οξύνει τα προβλήματα που έχουν σχέση με την εξεύρεση εργασίας, επικοινωνία και επιτέλεση έργου στον εργασιακό χώρο, διευθέτηση γραφειοκρατικών θεμάτων, εξεύρεση στέγης, κ.λπ.

Τα προγράμματα γλωσσικής επιμόρφωσης και επαγγελματικού προσανατολισμού που υλοποίησε η Γ.Γ.Α.Ε. από το 1985 μέχρι το 1993 και συγχρηματοδοτήθηκαν από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο κατά 65% στο πλαίσιο του Α΄ Κ.Π.Σ. παρακολούθησαν περισσότεροι από 8.000 παλιννοστούντες. Τα προγράμματα αυτά που ήταν εξαμηνιαία και οκτάμηνα διάρκειας, υλοποιήθηκαν με την συνεργασία των κατά τόπους Ν.Ε.Λ.Ε., της Γ.Γ.Λ.Ε. και των μαζικών φορέων των παλιννοστούντων σε όλη την Ελλάδα.

Από το 1985 μέχρι το 1989 τα προγράμματα απευθύνονταν στους πολιτικούς πρόσφυγες, ενώ από το 1989 μέχρι και το 1993 το 90% των προγραμμάτων παρακολούθησαν Έλληνες ομογενείς από την πρώην Σοβιετική Ένωση ποντιακής καταγωγής στην πλειοψηφία τους. Το 33% των προγραμμάτων υλοποιήθηκε στην Αττική, το 32% στην περιφέρεια κεντρικής Μακεδονίας, το 20% στην περιφέρεια ανατολικής Μακεδονίας - Θράκης, το 6% στην δυτική Μακεδονία, το 7% στην Θεσσαλία και το 2% στην Πελοπόννησο.

Από το 1994 μέχρι σήμερα η Γ.Γ.Α.Ε. στο πλαίσιο του Β΄ Κ.Π.Σ. έδωσε την εθνική χρηματοδότηση σε περισσότερους από 50 φορείς για την υλοποίηση προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης για Έλληνες ομογενείς από την πρώην Σοβιετική Ένωση, στην πλειοψηφία τους.

Για το 1997 έχει καταθέσει για έγκριση 35 προτάσεις που αφορούν προγράμματα γλωσσικής επιμόρφωσης, επαγγελματικής κατάρτισης, υπηρεσιών στήριξης για Έλληνες ομογενείς από την πρώην Σοβιετική Ένωση.

Δημιουργία και λειτουργία κέντρων στήριξης και πληροφόρησης.

Στόχοι της δημιουργίας των κέντρων αυτών στα οποία συμμετέχουν η τοπική αυτοδιοίκηση, αναπτυξιακοί φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης, μαζικοί φορείς παλιννοστούντων και η Γ.Γ.Α.Ε. είναι:

Η πληροφόρηση των παλιννοστούντων αναφορικά με θέματα που τους απασχολούν (κοινωνικά θέματα, υγεία, εκπαίδευση, κατάρτιση, καθημερινή ζωή, αστική κατάσταση, κοινωνική πρόνοια, στέγαση, κατοικία, κ.λπ.).

Η συμβουλευτική και κοινωνική τους στήριξη.

Η υλοποίηση εκπαιδευτικών, πολιτιστικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων που στοχεύουν στην ομαλή κοινωνική ένταξη των παλιννοστούντων.

Η προώθηση της απασχόλησης των παλιννοστούντων μέσα από προγράμματα επαγγελματικού προσανατολισμού, προγράμματα στήριξης επιχειρηματικών πρωτοβουλιών, διαμεσολάβηση μεταξύ προσφοράς και ζήτησης εργασίας στην τοπική αγορά εργασίας.

Η καταγραφή και χαρτογράφηση των παλιννοστούντων.

Όλα τα κέντρα συνδέονται μεταξύ τους μέσω τηλεματικού δικτύου και αξιοποιούν πλήρως τις δυνατότητές του σε θέματα πληροφόρησης αναφορικά με τις ανάγκες των παλιννοστούντων σε όλα τα επίπεδα. Η χρηματοδότηση των κέντρων αυτών γίνεται μέσα από προγράμματα που συγχρηματοδοτούνται από την ευρωπαϊκή πρωτοβουλία Απασχόληση - HORIZON - INTEGRA και εθνικούς πόρους.

Ενέργειες στήριξης των παλιννοστούντων από την Γ.Γ.Α.Ε. ως φορέα παροχής συνοδευτικών υποστηρικτικών ενεργειών.

Οι ενέργειες αυτές ενταγμένες σε προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης χρηματοδοτούνται κατά 75% από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Αφορούν την παροχή πληροφόρησης και στήριξης σε νομικά και κοινωνικά θέματα.

Ειδικά για τα νομικά και τα θέματα υγείας η Γ.Γ.Α.Ε. επεξεργάζεται πλαίσιο παροχής νομικής στήριξης παλιννοστούντων σε συνεργασία με το δικηγορικό σύλλογο Αθηνών καθώς και υλοποίηση προγραμμάτων υγείας (πρόληψη - αγωγή) με το Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας, τον Σύνδεσμο Κοινωνικών Λειτουργών Ελλάδας και τις κατά τόπους αρμόδιες υπηρεσίες των νομαρχιών.

Στον τομέα επαγγελματικής στήριξης εκτός από την χρηματοδότηση προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης η Γ.Γ.Α.Ε. προχωρά στην καταγραφή του εργατικού δυναμικού των παλιννοστούντων με τη συνεργασία του Ο.Α.Ε.Δ. και των περιφερειακών παρατηρητηρίων του, επεξεργάζεται με τον Ο.Α.Ε.Δ. και το Υπουργείο Εργασίας την εκπόνηση ειδικών προγραμμάτων για παλιννοστούντες (επίδοτηση θέσεων εργασίας σε επιχειρήσεις, επίδοτηση νέων ελευθέρων επαγγελματιών, κ.λπ.) μέσω του δικτύου που έχει δημιουργηθεί από τα κέντρα στήριξης και πληροφόρησης παλιννοστούντων, διαμεσολαβεί στην προσφορά και ζήτη-

ση στην τοπική αγορά εργασίας.

Η Γ.Γ.Α.Ε. παρέχει επίσης οικονομική στήριξη σε μαζικούς φορείς παλιννοστούντων για την εκπόνηση δραστηριοτήτων που διευκολύνουν την ομαλή κοινωνική ένταξη των παλιννοστούντων. Η πλειοψηφία των επιχορηγηθέντων φορέων αφορά ποντιακούς συλλόγους και ομοσπονδίες.

3. Στην ευρύτερη κοινωνία.

Η αποδοχή, η στήριξη και η ενίσχυση των παλιννοστούντων από το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο αποτελεί παράγοντα καθοριστικής σημασίας για την ομαλή κοινωνική και οικονομική τους ένταξη.

Στα πλαίσια του προαναφερόμενου στόχου η Γ.Γ.Α.Ε. διοργανώνει ημερίδες και συνέδρια, εκδίδει φυλλάδια, έντυπα, αφίσες, συμμετέχει και διοργανώνει ενημερωτικές εκπομπές σε ραδιόφωνο - τηλεόραση, χρηματοδοτεί την παραγωγή οπτικοακουστικού υλικού, ενισχύει τα μέσα μαζικής επικοινωνίας των παλιννοστούντων.

Προς την κατεύθυνση αυτή το 1996 εξέδωσε δεκαεξασέλιδο ενημερωτικό φυλλάδιο με σκίτσα για την ευαισθητοποίηση του κοινωνικού συνόλου στο θέμα των ομογενών από την πρώην Σοβιετική Ένωση με τίτλο «Έλληνες ομογενείς από την πρώην Σοβιετική Ένωση - Ίσες ευκαιρίες» και διοργάνωσε δύο ημερίδες. Την πρώτη τον Νοέμβριο του 1996 σε συνεργασία με τον αναπτυξιακό σύνδεσμο δυτικής Αθήνας, για την δημοσιοποίηση των αποτελεσμάτων του προγράμματος IRIDE, στο πλαίσιο της κοινοτικής πρωτοβουλίας «ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ - Άξονας HORIZON / Παλιννοστούντες». Την δεύτερη τον Δεκέμβριο του ίδιου έτους σε συνεργασία με το Πάντειο Πανεπιστήμιο με θέμα «Κοινωνικός αποκλεισμός και παλιννόστηση». Τα πρακτικά της ημερίδας πρόκειται να εκδοθούν από το Πάντειο Πανεπιστήμιο.

Θα πρέπει να τονισθεί επίσης ότι την τελευταία εξαετία το 85% με 90% των δράσεων της Γ.Γ.Α.Ε. για παλιννοστούντες αφορά τους Έλληνες ομογενείς από την πρώην Σοβιετική Ένωση.

Σημαντικές επίσης δραστηριότητες της Γ.Γ.Α.Ε. αποτελούν:

α) Η εκπόνηση επιστημονικών μελετών και ερευνών για την μετανάστευση - παλιννόστηση, απαραίτητων εργαλείων για τη χάραξη επιστημονικά τεκμηριωμένης ορθολογικής πολιτικής.

Για τα θέματα των παλιννοστούντων η Γ.Γ.Α.Ε. χρηματοδότησε τις ακόλουθες έρευνες:

Έρευνα για την οικονομική και κοινωνική ένταξη των Ποντίων από την πρώην ΕΣΣΔ. Υλοποιήθηκε από το Κέντρο Κοινωνικής Μορφολογίας και Κοινωνικής Πολιτικής (ΚΕ.Κ.ΜΟ.ΚΟ.Π.) του Παντείου Πανεπιστημίου. Β' έκδοση, 1993.

Προσφορά ειδικοτήτων Πολιτικών Προσφύγων και Ποντίων αφιχθέντων στην

Ελλάδα την τελευταία πενταετία και ζήτηση ειδικοτήτων σε περιφερειακή βάση. Υλοποιήθηκε από το ΚΕ.Κ.ΜΟ.ΚΟ.Π. του Παντείου Πανεπιστημίου.

Πρόγραμμα ερευνών Αποδημία - Παλιννόστηση του ελληνικού πληθυσμού. Ολοκληρώθηκε το 1990 από το Ε.Κ.Κ.Ε. και την Γ.Γ.Α.Ε.

Μηχανογραφική και στατιστική επεξεργασία στοιχείων σχετικών με κοινωνικο-οικονομικά χαρακτηριστικά παλιννοστούντων Ελλήνων όπως αυτά προκύπτουν από τα πιστοποιητικά μετοικεσίας. Υλοποιήθηκε από το Πάντειον Πανεπιστήμιο, Τμήμα Κοινωνιολογίας.

β) Η οργάνωση και ενίσχυση δικτύων μεταξύ αποδήμων και παλιννοστούντων

Η παλιννόστηση αποτελεί ένα αδιάσπαστο σκέλος του κύκλου «Αποδημία - Παλιννόστηση».

Τα επικοινωνιακά δίκτυα που έχουν ήδη δημιουργηθεί μεταξύ αποδήμων και παλιννοστούντων ενισχύονται και υποστηρίζονται από τη Γ.Γ.Α.Ε. ακριβώς γιατί διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην πληροφόρηση, ενημέρωση, στήριξη των αποδήμων και των παλιννοστούντων και διατηρούν ανοικτές τις γέφυρες μεταξύ τους.

Μαρία Βεργέτη

2.4. Εθνικό ίδρυμα υποδοχής και αποκατάστασης αποδήμων και παλιννοστούντων ομογενών Ελλήνων (Ε.Ι.Υ.Α.Π.Ο.Ε.)¹⁷

Το Ε.Ι.Υ.Α.Π.Ο.Ε. ιδρύθηκε το 1990 ως εθνικό ίδρυμα υποδοχής και αποκατάστασης παλιννοστούντων ομογενών Ελλήνων.¹⁸ Η λειτουργία του άρχισε την 1η Ιανουαρίου 1991. Χαρακτηρίστηκε κοινωφελές ίδρυμα ιδιωτικού δικαίου εποπτευόμενο από τον Υπουργό Εξωτερικών. Σκοπός του ήταν η υποδοχή και κοινωνική ένταξη των ομογενών από τα κράτη της ανατολικής Ευρώπης.

Οι Έλληνες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, ποντιακής καταγωγής στην μεγάλη τους πλειοψηφία, είχαν ήδη αρχίσει να εγκαθίστανται στην Ελλάδα από το

17. Οι πληροφορίες για το Ε.Ι.Υ.Α.Π.Ο.Ε. προέρχονται από συνέντευξη της Μαρίας Βεργέτη με τον αναπληρωτή επιθεωρητή της επιθεώρησης κεντρικής και δυτικής Μακεδονίας κ. Βασίλειο Ταρνανίδη το 1997, και από τις εκδόσεις του Ε.Ι.Υ.Α.Π.Ο.Ε., **Το νομικό καθεστώς των παλιννοστούντων**, ό.π. και **Έκθεση πεπραγμένων 1991-1995** ό.π. Στο μεγαλύτερο τμήμα τους έχουν παρουσιάσει στο Μαρία Βεργέτη, «Υπηρεσίες υποστήριξης ομογενών: Νομικό πλαίσιο και πρακτική» στο Παρύσατις Παπαδοπούλου-Συμεωνίδου κ.α., Πρόγραμμα στέγασης και επαγγελματικής ενσωμάτωσης ομογενών στο πολεοδομικό συγκρότημα Θεσσαλονίκης, Μελέτη, Θεσσαλονίκη, 1997.

18. Βλ. Άρθρο 8 του Ν. 1893/90 (ΦΕΚ τ. Α' 106/16.8.1990). Βλ. Ε.Ι.Υ.Α.Π.Ο.Ε., **Το νομικό καθεστώς των παλιννοστούντων**, ό.π., σελ. 161.

1988. Χαρακτηρίστηκαν παλιννοστούντες και άρχισαν να εντάσσονται στο πρόγραμμα του Ε.Ι.Υ.Α.Π.Ο.Ε. Όμως, από την Πρωτοχρονιά του 1991 που άνοιξαν τα σύνορα Ελλάδας και Αλβανίας χιλιάδες φυγάδες από το αλβανικό κράτος πέρασαν τα σύνορα και κατέφυγαν στον ελλαδικό χώρο. Τότε το Ίδρυμα έλαβε και αρμοδιότητες για την υποδοχή και υποστήριξη αποδήμων ομογενών, όπως χαρακτηρίστηκαν οι Βορειοηπειρώτες.¹⁹ Ανέλαβε παράλληλα με την κύρια αποστολή του την περίθαλψη των βορειοηπειρωτών και άλλων αλβανών πολιτών στους βόρειους κυρίως νομούς της χώρας²⁰, την αποστολή και διανομή ελληνικής και κοινοτικής ανθρωπιστικής βοήθειας στην Αλβανία και την ανάπτυξη προγράμματος βοήθειας προς την Αλβανία. Στην συνέχεια το Ίδρυμα εξελίχθηκε σε φορέα παροχής βοήθειας στους Έλληνες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης²¹

Σήμερα οι δραστηριότητες του Ε.Ι.Υ.Α.Π.Ο.Ε. αφορούν το πρόγραμμα παλιννοστούντων, το πρόγραμμα Αλβανίας και το πρόγραμμα στήριξης ομογενών στις δημοκρατίες της Κοινοπολιτείας Ανεξαρτήτων Χωρών (Κ.Α.Κ.).

Το Ε.Ι.Υ.Α.Π.Ο.Ε. είναι διοικητικά αποκεντρωμένο σε τρεις επιθεωρήσεις, η κάθε μία των οποίων έχει την ευθύνη λειτουργίας διευθύνσεων νομών. Λειτουργούν η επιθεώρηση ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης με έδρα την Κομοτηνή και αρμοδιότητα στους νομούς Έβρου, Ροδόπης, Ξάνθης και Καβάλας, η επιθεώρηση κεντρικής και δυτικής Μακεδονίας με έδρα την Θεσσαλονίκη και αρμοδιότητα στους νομούς Θεσσαλονίκης, Ημαθίας, Φλώρινας και Τρικάλων, και η επιθεώρηση Ηπείρου με έδρα τα Ιωάννινα και αρμοδιότητα στους νομούς Ιωαννίνων, Πρέβεζας και Καστοριάς.

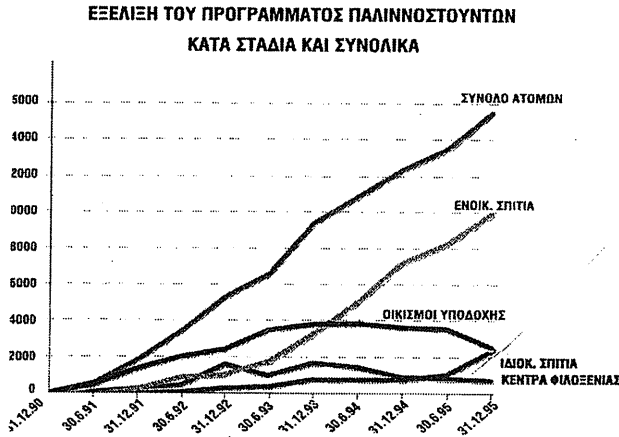
19. Σύμφωνα με το άρθρο 32 του Ν. 2080/92 το «ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΥΠΟΔΟΧΗΣ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΟΥΝΤΩΝ ΟΜΟΓΕΝΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ (άρθρο 51 του Ν. 1947/91) μετονομάζεται σε ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΥΠΟΔΟΧΗΣ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΑΠΟΔΗΜΩΝ ΚΑΙ ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΟΥΝΤΩΝ ΟΜΟΓΕΝΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ» Ε.Ι.Υ.Α.Π.Ο.Ε., **Το νομικό καθεστώς των παλιννοστούντων**, ό.π., σελ. 161.

20. Είναι χαρακτηριστικό ότι από τον Φεβρουάριο μέχρι τον Ιούλιο 1991 το Ε.Ι.Υ.Α.Π.Ο.Ε. είχε φιλοξενήσει σε κέντρα προσωρινής διαμονής 24.373 φυγάδες από την Αλβανία,, από τους οποίους 15.532 ομογενείς και 8.841 αλλογενείς. Βλ. Ε.Ι.Υ.Α.Π.Ο.Ε., **Έκθεση πεπραγμένων 1991-1995**, ό.π., σελ. 105.

21. Τα άρθρα 51 του Ν. 1947/91 και 32 του Ν. 2080/92 επεξέτειναν τις αρμοδιότητες του Ε.Ι.Υ.Α.Π.Ο.Ε. και στην υλοποίηση ειδικών προγραμμάτων για τους ομογενείς εκτός Ελλάδας.

Διάγραμμα 2.1

Εξέλιξη του προγράμματος παλιννοστούντων κατά στάδια και συνολικά



Πηγή: Ε.Ι.Υ.Α.Π.Ο.Ε., Έκθεση πεπραγμένων 1991-1995, σελ. 37.

Το Ε.Ι.Υ.Α.Π.Ο.Ε. λειτουργεί εγκαταστάσεις, όπως προσωρινά κέντρα φιλοξενίας για ολιγοήμερη πρώτη διαμονή και οικισμούς υποδοχής για εξάμηνη παραμονή και προετοιμασία για κοινωνική ένταξη (μαθήματα ελληνικής γλώσσας, ενημέρωση για τον τρόπο λειτουργίας του ελληνικού κράτους, επαγγελματική εκπαίδευση και επανεκπαίδευση, λειτουργία βρεφονηπιακού/παιδικού σταθμού, προετοιμασία των παιδιών για ένταξη στο σύστημα εκπαίδευσης, διευκολύνσεις σε θέματα πιστοποίησης εγγράφων, διευκολύνσεις για την ανεύρεση εργασίας, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη). Ακολουθεί η προώθηση της απασχόλησης, η οποία γίνεται κυρίως μέσω κοινοτικών προγραμμάτων.²² Όσον αφορά την στέγαση προωθείται η παραμονή σε ενοικιαζόμενες κατοικίες με κάλυψη ενοικίου από το Ε.Ι.Υ.Α.Π.Ο.Ε. και παράλληλα καταβάλλεται προσπάθεια για την δημιουργία υποδομής για μόνιμη εγκατάσταση κυρίως στην Θράκη²³ με αγορά κατοικιών και

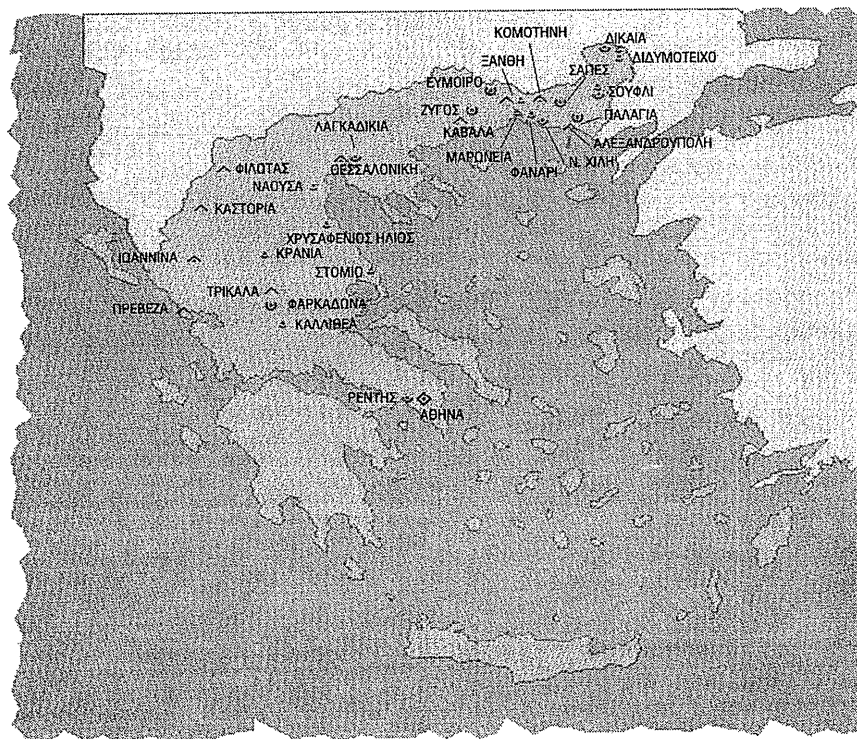
22. Στο πλαίσιο του προγράμματος της επαγγελματικής αποκατάστασης έχουν επιδοτηθεί 411 «παλιννοστούντες» στον πρωτογενή τομέα (γεωργία-κτηνοτροφία) και 196 στον δευτερογενή τομέα (εμπόριο, παροχή υπηρεσιών) με στόχο την δημιουργία μικρών ατομικών επιχειρήσεων. Βλ. Ε.Ι.Υ.Α.Π.Ο.Ε., Το νομικό καθεστώς των παλιννοστούντων, ό.π., σελ. 25.

23. Το πρόγραμμα παλιννοστούντων κατ'αρχήν αφορούσε μόνιμη εγκατάσταση αποκλειστικά στην Θράκη. Από το 1996 μόνιμη εγκατάσταση πραγματοποιείται και στους νομούς Τρικάλων, Ημαθίας και Φλώρινας.

ανέγερση οικισμών. Η παραχώρησή των κατοικιών στους ομογενείς γίνεται με χρησιδάνειο. Από τον Ιανουάριο του 1991 μέχρι τον Φεβρουάριο του 1997 εντάχθηκαν στο πρόγραμμα παλιννοστούντων 19.857 άτομα. Από αυτά 17.773 εγκαταστάθηκαν στην Θράκη.

Χάρτης 2.1

Δραστηριότητες του προγράμματος παλιννοστούντων του Ε.Ι.Υ.Α.Π.Ο.Ε.



◇ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ

⊕ ΟΙΚΙΣΜΟΙ ΥΠΟΔΟΧΗΣ

⋈ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΕΙΣ

⊖ ΠΡΟΣΩΡΙΝΑ ΚΕΝΤΡΑ ΦΙΛΟΞΕΝΙΑΣ

⋈ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ

⋈ ΚΕΝΤΡΑ ΦΙΛΟΞΕΝΙΑΣ

2.5. Κέντρα συμβουλευτικών υπηρεσιών. Λοιπές υπηρεσίες εξυπηρέτησης

Στους δήμους λειτουργούν κέντρα συμβουλευτικών υπηρεσιών, τα οποία παρέχουν νομική υποστήριξη, μαθήματα νεοελληνικής γλώσσας, επαγγελματικό προσανατολισμό και ενημέρωση για τον τρόπο λειτουργίας των θεσμών του ελληνικού κράτους. Οι υπηρεσίες αυτές εξυπηρετούν γιατί βρίσκονται στον τόπο κατοικίας των ομογενών, αλλά δεν χαρακτηρίζονται από συντονισμό ενεργειών και μακροπρόθεσμο σχεδιασμό.

Δημόσιοι και ιδιωτικοί φορείς παρέχουν αποτελεσματική βοήθεια όσον αφορά την μετάφραση και συμπλήρωση των απαραίτητων δικαιολογητικών για την απολαβή των παρεχομένων εξυπηρετήσεων από το ελληνικό κράτος. Το εθνικό ίδρυμα υποδοχής και αποκατάστασης αποδήμων και παλιννοστούντων ομογενών Ελλήνων έχει ειδικευμένο προσωπικό, το οποίο συμπληρώνει εκ μέρους των ομογενών τις αιτήσεις προς δημόσιες υπηρεσίες, επικοινωνεί με τους αρμόδιους υπαλλήλους των υπηρεσιών και καθοδηγεί τους ομογενείς.

Οι ομογενείς εξυπηρετούνται στην διευθέτηση εγγράφων, πιστοποιητικών και υποθέσεών τους και από υπηρεσίες όπως η Γενική γραμματεία αποδήμου ελληνισμού, η Γενική γραμματεία παλιννοστούντων ομογενών του υπουργείου Μακεδονίας-Θράκης, οι νομαρχιακές επιτροπές συμπαράστασης παλιννοστούντων ομογενών (ΝΕΣΠΟ)²⁴ που είναι υπηρεσίες των νομαρχιών, η Εκκλησία²⁵ και οι ποντιακοί σύλλογοι.

24. Η ΝΕΣΠΟ φροντίζει και για θέματα εγκατάστασης και στέγασης. Όπως αναφέρεται στον **Οδηγό κοινωνικών υπηρεσιών και φορέων της Θεσσαλονίκης για τους παλιννοστούντες Ομογενείς** (Θεσσαλονίκη: Εκδ. Εθνικού Οργανισμού Πρόνοιας, 1996), σελ. 3 «η ΝΕΣΠΟ φροντίζει και για την εγκατάσταση-στέγαση των Ελληνοποντίων. Ήδη 5-6 Κοινότητες του Νομού μας έχουν αποδεχθεί, σχετική αίτηση-πρόταση για δημιουργία οικισμού Ελληνοποντίων στα διοικητικά όριά τους».

25. Η Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος σύμφωνα με την από 14.6.1984 απόφασή της έχει δημιουργήσει Οργανισμό λειτουργίας Κέντρου συμπαράστασης παλιννοστούντων μεταναστών ως Υπηρεσία του Γραφείου Αλληλοβοήθειας της Συνοδικής Επιτροπής επί των Διορθόδοξων και Διαχριστιανικών Σχέσεων. Βλ. Ε.Ι.Υ.Α.Π.Ο.Ε., **Το νομικό καθεστώς των παλιννοστούντων**, ό.π., σελ. 189.

2.6. Ποντιακοί σύλλογοι

Οι ποντιακοί σύλλογοι από τα τέλη της δεκαετίας του 1980 πρόσθεσαν στις δραστηριότητές τους μορφές δράσης για την εξυπηρέτηση των ομογενών από την πρώην Σοβιετική Ένωση, όπως πληροφόρηση για ζητήματα εργασίας, στέγασης, αναγνώρισης τίτλων σπουδών κ.α. Παράλληλα, λόγω της κακής οικονομικής κατάστασης των ομογενών προσέφεραν εκτός από συναισθηματική και οικονομική βοήθεια και βοήθεια με την μορφή παροχής τροφίμων, τα οποία συνήθως χορηγούσαν δημόσιοι οργανισμοί και διένεμαν οι σύλλογοι.

Λίγοι ομογενείς έγιναν μέλη συλλόγων, παρά το ότι οι σύλλογοι έγγραφαν ως μέλη τους τους ομογενείς χωρίς να απαιτούν συνδρομές, σεβόμενοι την οικονομική τους κατάσταση. Άρχισαν από το 1990 να ιδρύουν δικούς τους συλλόγους, με κύρια αιτήματα την επίλυση του στεγαστικού προβλήματος και την διατήρηση των ιδιαίτερων πολιτισμικών προτύπων, όπως αυτά υπήρχαν στην πρώην Σοβιετική Ένωση. Με αυτούς τους σκοπούς λειτουργεί άτυπα ως Ομοσπονδία η «Πανελλήνια Ένωση Συλλόγων Προσφύγων από την πρώην ΕΣΣΔ» από το 1993 και βάσει καταστατικού η «Πανελλήνια Ομοσπονδία Σωματείων των Ελληνοποντίων Παλινοστούντων από την πρώην ΕΣΣΔ» από το 1996. Οι δύο ομοσπονδίες έχουν έδρα την Θεσσαλονίκη.

Η «Πανελλήνια Ομοσπονδία Σωματείων των Ελληνοποντίων Παλινοστούντων από την πρώην ΕΣΣΔ» άρχισε το 1996 την λειτουργία της με δώδεκα ιδρυτικά σωματεία από την Μακεδονία και την Αθήνα. Από το 1997 την Ομοσπονδία πλαισιώνουν εικοσιένα σύλλογοι. Κύριος στόχος είναι ο συντονισμός των σωματείων-μελών στην προσπάθεια επίλυσης των προβλημάτων κοινωνικής και οικονομικής ένταξης που αντιμετωπίζουν οι παλινοστούντες. Παράλληλα στους σκοπούς εντάσσεται η συνεργασία με το κατάλληλο επιστημονικό δυναμικό για την διάσωση των ιστορικών κειμηλίων του ελληνισμού από την πρώην Σοβιετική Ένωση, την συγγραφή της ιστορίας των ελληνικών κοινοτήτων στην πρώην Σοβιετική Ένωση και την έκδοση εφημερίδων, περιοδικών και βιβλίων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Μαρία Βεργέτη

1. Γενικά
2. Πληθυσμός και δειγματοληψία
3. Μονάδα έρευνας
4. Τρόπος συλλογής των πληροφοριών

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Μαρία Βεργέτη

1. Γενικά

Στόχος του ερευνητικού προγράμματος ήταν η μελέτη των διαδικασιών κοινωνικής ένταξης του πληθυσμού των Ελλήνων Ποντίων από την πρώην Σοβιετική Ένωση οι οποίοι εγκαταστάθηκαν στο ελληνικό κράτος την περίοδο 1985-1995. Ο στόχος επιμεριζόταν στην:

(α) καταγραφή και ανάλυση των δημογραφικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών των μεταναστών,

(β) παρουσίαση των συνθηκών προσωρινής και μόνιμης εγκατάστασης,

(γ) παρουσίαση και ανάλυση της κρατικής πολιτικής στέγασης των ομογενών

(δ) επισήμανση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν στην προσπάθεια ένταξής τους στην ελλαδική κοινωνική δομή,

2. Πληθυσμός και δειγματοληψία

Ο πληθυσμός της μελέτης ήταν οι Έλληνες του Πόντου από την πρώην Σοβιετική Ένωση, οι οποίοι μετανάστευσαν στην Ελλάδα κατά την διάρκεια του τελευταίου μεγάλου μεταναστευτικού κύματος, το οποίο άρχισε το 1985 και συνεχίζεται μέχρι σήμερα.

Η επιλογή μελέτης της περιόδου 1985-1995 έγινε με στόχο την κάλυψη όλης της χρονικής περιόδου που παρατηρήθηκε το τελευταίο μεγάλο μεταναστευτικό κύμα.

Η έρευνα έγινε στον δήμο Αχαρνών (Μενιδίου) Αττικής σε δείγμα εκατό νοικοκυριών και στον νομό Ξάνθης σε δείγμα εκατό νοικοκυριών.¹ Η επιλογή των δύο περιοχών έγινε αφενός λόγω της ομοιοτήτάς τους ως προς την ύπαρξη σημα-

1. Ο ακριβής αριθμός των ερωτηματολογίων είναι 102 στην Αττική και 102 στην Ξάνθη.

ντικού σε μέγεθος και συγκεντρωμένου σε συγκεκριμένες περιοχές ποντιακού πληθυσμού, αφετέρου λόγω της διαφοράς τους ως προς την κρατική πολιτική υποστήριξης των ομογενών. Στην Αττική δεν υπάρχει κρατική παρέμβαση στις διαδικασίες ένταξης, ενώ στον νομό Ξάνθης εφαρμόζεται το πρόγραμμα του Ε.Ι.Υ.Α.Π.Ο.Ε.

Στον δήμο Αχαρνών η επιλογή των νοικοκυριών έγινε με κριτήριο την πυκνότητα του πληθυσμού στις περιοχές συγκέντρωσης ποντιακού πληθυσμού από την πρώην Σοβιετική Ένωση. Ειδικότερα, η επιλογή έγινε στις περιοχές Αγίου Αθανασίου, Προφήτη Ηλία, Νεάπολης, Λιούγκο Ρέθι, Λαθέας, Αγίου Ιωάννη Ρώσου, Αγίας Παρασκευής, Αγίου Κωνσταντίνου και Ξενοδοχοῦπαλλήλων. Όλες αυτές οι περιοχές είναι στην περιφέρεια του παλαιού Μενιδίου.

Στην πόλη της Ξάνθης, στις συνοικίες όπου κτίστηκαν από το κράτος κατοικίες (Εύμοιρο, Εκτενεπόλ Α και Β), στα χωριά Πετροχώρι και Γενισέα η επιλογή του δείγματος ήταν τυχαία και αντιπροσωπευτική βάσει των καταστάσεων του Ε.Ι.Υ.Α.Π.Ο.Ε., γιατί όλοι οι ομογενείς στον νομό Ξάνθης είναι ενταγμένοι στο κρατικό πρόγραμμα. Η επιλογή των χωριών Πετροχώρι και Γενισέα έγινε λόγω της μεγάλης, συγκριτικά με τα υπόλοιπα χωριά του νομού, συγκέντρωσης ποντιακού πληθυσμού από το μεταναστευτικό κύμα της περιόδου 1985-1995.

3. Μονάδα έρευνας

Μονάδα έρευνας ήταν το νοικοκυριό, με τον συνήθη ορισμό που δίνει η Ε.Σ.Υ.Ε. στις απογραφές της: «Ένα άτομο ή μία ομάδα ατόμων αποτελούμενη από δύο ή περισσότερα άτομα τα οποία μένουν στην ίδια κατοικία, φροντίζουν από κοινού για την συντήρησή τους, τρώνε κατά κανόνα μαζί.»

Η έννοια του νοικοκυριού είναι ευρύτερη από την έννοια της οικογένειας. Για τις ανάγκες του ερευνητικού προγράμματος το «νοικοκυριό» κρίθηκε ως η καταλληλότερη μονάδα έρευνας, γιατί είναι συνηθισμένο φαινόμενο στην περίπτωση των μεταναστών άτομα, που στον τόπο τους ζούσαν σε διαφορετικά νοικοκυριά να συμβιώνουν για κάποιο χρονικό διάστημα υπό κοινή στέγη και οικονομική διαχείριση.

4. Τρόπος συλλογής των πληροφοριών

Η συλλογή των πληροφοριών έγινε με ειδικά σχεδιασμένο ερωτηματολόγιο (βλ. Παράρτημα). Τμήμα της πληροφόρησης αφορούσε την ζωή των ομογενών στην πρώην Σοβιετική Ένωση, γιατί οι διαδικασίες ένταξης στον νέο κοινωνικό τους χώρο έχουν άμεση σχέση με την κοινωνικοποίησή τους στην πρώην Σοβιετι-

κή Ένωση, με την κοινωνική κατάστασή τους εκεί και με τους συγγενείς πρώτου βαθμού που ακόμη παραμένουν στις πρώην σοβιετικές δημοκρατίες.

Το ερωτηματολόγιο έδωσε απαντήσεις σε ερωτήματα σχετικά με:

α) τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του νοικοκυριού στην Ελλάδα και των συγγενών πρώτου και δεύτερου βαθμού που έχουν παραμείνει στην πρώην Σοβιετική Ένωση,

β) την ιστορική πορεία της οικογένειας από την αρχή του αιώνα μέχρι σήμερα,

γ) το εκπαιδευτικό τους επίπεδο στην πρώην Σοβιετική Ένωση και στην Ελλάδα, όπως αυτό διαμορφώθηκε από πιθανή συνέχιση των σπουδών τους εδώ,

δ) την απασχόλησή τους στην πρώην Σοβιετική Ένωση και στην Ελλάδα,

ε) τις συνθήκες στέγασής τους στην Ελλάδα και στην Σοβιετική Ένωση,

στ) το ιστορικό μετακινήσεων της οικογένειας στον ελλαδικό χώρο και τους λόγους που προκάλεσαν την επιλογή του τελευταίου τόπου εγκατάστασης,

ζ) την χρήση του ελεύθερου χρόνου τους στην Ελλάδα και στην πρώην Σοβιετική Ένωση,

η) τις προσδοκίες που έχουν για την ζωή τους στον ελλαδικό χώρο,

θ) τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν σε όλους τους τομείς της επαγγελματικής και κοινωνικής τους ζωής και ειδικότερα τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν ως προς την στέγαση, την απασχόληση, την συνέχιση των σπουδών τους, την μόρφωση και προσαρμογή των παιδιών τους στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, την προσαρμογή των γονιών τους στον νέο κοινωνικό τους χώρο, τις συναναστροφές τους.

Έγιναν προσωπικές συνεντεύξεις με ένα μέλος του νοικοκυριού ηλικίας 18-68 χρονών, επιλεγμένο με τυχαίο τρόπο από ειδικά εκπαιδευμένο συνεντευκτή, πτυχιούχο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ή φοιτητή ποντιακής καταγωγής και γνώστη της ποντιακής διαλέκτου. Το επιλεγμένο μέλος του νοικοκυριού έδινε πληροφορίες για όλα τα μέλη του νοικοκυριού σε ότι αφορούσε δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά και μόνο για τον εαυτό του σε ό,τι αφορούσε προσδοκίες και προβλήματα κοινωνικής ένταξης.

Για τον έλεγχο της σωστής συμπλήρωσης των ερωτηματολογίων έγιναν δέκα έλεγχοι (συνεντεύξεις επιλεγμένων σελίδων του ερωτηματολογίου στα ίδια νοικοκυριά και στο ίδιο μέλος που έδωσε την πρώτη συνέντευξη) από μέλη της ερευνητικής ομάδας και από άλλους συνεντευκτές.

Η συμπλήρωση των ερωτηματολογίων για την περιοχή των Αχαρνών έγινε από τον Μάρτιο μέχρι τον Μάιο 1996 και για την περιοχή Ξάνθης τον Οκτώβριο 1996. Στον νομό Ξάνθης πραγματοποιήθηκαν τον Οκτώβριο 1996 προσωπικές συνεντεύξεις της επιστημονικής υπευθύνου με εκπροσώπους του Ε.Ι.Υ.Α.Π.Ο.Ε. και των ποντιακών συλλόγων με στόχο την παρουσίαση και ανάλυση της ελληνι-

κής κρατικής πολιτικής για την στέγαση και την επαγγελματική αποκατάσταση των ομογενών. Η επιτόπια έρευνα στον νομό Ξάνθης εμπλούτισε την μελέτη με φωτογραφικό αρχείο, το οποίο παρουσιάζει την κρατική πρακτική στέγασης την τελευταία δεκαετία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

Η ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Μαρία Βεργέτη

1. Λόγοι μετανάστευσης
2. Δημογραφικά χαρακτηριστικά
 - 2.1. Γενικά
 - 2.2. Τόπος γέννησης
 - 2.3. Πυραμίδα ηλικιών
 - 2.4. Σύθεση του νοικοκυριού
 - 2.5. Οικογενειακή κατάσταση
3. Στέγαση

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

Η ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Μαρία Βεργέτη

1. Λόγοι μετανάστευσης

Κύριος λόγος μετανάστευσης μεγάλου ποσοστού των άνω των δεκαοκτώ ετών ατόμων ήταν η επιθυμία τους να ζήσουν «στην πατρίδα». Την απάντηση αυτή όπως φαίνεται στον Πίνακα 4.1 έδωσε το 25% των ομογενών για την Αττική και το 23% για την Ξάνθη. Δόθηκαν επίσης απαντήσεις που δηλώνουν το σύνδρομο της μειονότητας, όπως «έφυγαν όλοι οι Έλληνες». Η ένταξη στην ομάδα παρέχει στο άτομο συναίσθημα ασφάλειας. Η ομάδα λειτουργεί ως προστατευτικό περίβλημα. Ο κίνδυνος στέρησης του συναισθήματος ασφάλειας δημιουργεί στην συγκεκριμένη περίπτωση την ανάγκη της μετακίνησης προς τον τόπο που αποφάσισε να εγκατασταθεί η πλειονότητα της ομάδας. Το σύνδρομο της μειονότητας, όπως φαίνεται στον Πίνακα 4.1 είναι ο κύριος λόγος μετανάστευσης για το 16% των ομογενών για την Αττική και το 7% για την Ξάνθη.²

Το 15% για την Αττική και το 3% για την Ξάνθη έφυγε από την πρώην Σοβιετική Ένωση «για το μέλλον των παιδιών». Δόθηκαν απαντήσεις όπως «πόλεμος, έλλειψη τροφίμων, έπρεπε να σώσουμε τα παιδιά», αλλά και απαντήσεις όπως «εκεί είμαστε πολύ καλά οικονομικά, αλλά τα παιδιά δεν μπορούσαν να γίνουν ότι ήθελαν. Δεν ήταν Ρώσοι. Εδώ είναι η Ελλάδα και μπορούν σαν Έλληνες να γίνουν ότι αποφασίσουν». Η συντριπτική πλειονότητα των απαντήσεων που αφορούσαν το μέλλον των παιδιών ανέφερε ως λόγο την επιθυμία διατήρησης του ελληνικού τρόπου ζωής (γλώσσα, θρησκεία, ενωμένη οικογένεια) και του γάμου με Έλληνα/-

2. Τα στοιχεία του Πίνακα 4.1 προέρχονται από τις απαντήσεις του μέλους του νοικοκυριού που έδωσε την συνέντευξη. Είναι εκατόν δύο άτομα άνω των δεκαοκτώ ετών στην Αττική και εκατόν δύο στην Ξάνθη, τα οποία έδωσαν πληροφορίες μόνον για τον εαυτό τους και συνεπώς στα ποσοστά του 16% και του 7% δεν περιλαμβάνονται οι ανήλικοι, οι οποίοι αναγκαστικά ακολούθησαν τους συγγενείς τους.

ίδα. Το 6% για την Αττική και το 24% για την Ξάνθη έδωσε συνδυαστικές απαντήσεις που αφορούσαν την εμπόλεμη κατάσταση, την ανάγκη να ακολουθήσει τους συγγενείς και φίλους στην «πορεία προς την πατρίδα» και την αγωνία για το μέλλον των παιδιών. Είναι χαρακτηριστικό ότι μόνο στις συνδυαστικές απαντήσεις που καλύπτουν το 6% των αναφορών στην Αττική αναφέρθηκαν λόγοι διαφωνίας με το πολιτικό σύστημα (μετανάστες περιόδου 1987-1990) και οικονομικοί λόγοι. Όσες φορές όμως αναφέρθηκαν οικονομικοί λόγοι, αυτοί αφορούσαν μόνον το μέλλον των παιδιών. Είναι προφανές ότι οι Έλληνες μετανάστες από την πρώην Σοβιετική Ένωση δεν είναι οικονομικοί μετανάστες.

Πίνακας 4.1
Λόγοι μετανάστευσης

Λόγοι μετανάστευσης	Αριθμός μεταναστών άνω των δεκαοκτώ ετών			
	Αττική		Ξάνθη	
	Συχν.	%	Συχν.	%
Για να ζήσουν στην πατρίδα	26	25,49	23	22,55
Για να ζήσουν στην πατρίδα και έφυγαν όλοι οι Έλληνες	25	24,51	3	2,94
Έφυγαν όλοι οι Έλληνες	16	15,69	7	6,86
Για το μέλλον των παιδιών	15	14,70	3	2,94
Εθνικιστικές ταραχές, πόλεμος	10	9,80	40	39,22
Εθνικιστικές ταραχές και γιατί έφυγαν όλοι οι Έλληνες	4	3,92	1	0,98
Συνδυασμοί λόγων	6	5,88	24	23,53
Σύνολο	102	100,00	102	100,00

Οι λόγοι μετανάστευσης διαφοροποιούνται από δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά όπως το έτος εγκατάστασης στην Ελλάδα και το φύλο.

Ο Κύριος λόγος μετανάστευσης διαφοροποιείται ανάλογα με τα γεγονότα που χαρακτήρισαν το έτος αναχώρησης από την πρώην Σοβιετική Ένωση. Όπως ο Πίνακας 4.2 παρουσιάζει, ο κύριος λόγος μετανάστευσης το 1993 και το 1994 ήταν οι εθνικιστικές ταραχές και ο πόλεμος.

Πίνακας 4.2
Λόγοι μετανάστευσης κατά έτος εγκατάστασης στην Ελλάδα

Λόγος μετανάστευσης	'Ετος εγκατάστασης στην Αττική					
	1987	1988	1989	1990	1991	1992
	Συχν. %	Συχν. %	Συχν. %	Συχν. %	Συχν. %	Συχν. %
Για να ζήσουν στην πατρίδα	0 0,00	1 25,00	6 31,58	11 44,00	7 53,85	0 0,00
Για να ζήσουν στην πατρίδα, έφυγαν όλοι οι Έλληνες	1 50,00	2 50,00	6 31,58	4 16,00	2 15,38	5 38,46
Έφυγαν όλοι οι Έλληνες	0 0,00	0 0,00	1 5,26	3 12,00	1 7,69	4 30,77
Για το μέλλον των παιδιών	0 0,00	1 25,00	3 15,79	2 8,00	2 15,39	4 30,77
Εθνικ. ταραχές, πόλεμος	0 0,00	0 0,00	1 5,26	0 0,00	0 0,00	0 0,00
Εθνικιστικές ταραχές, έφυγαν όλοι οι Έλληνες	0 0,00	0 0,00	0 0,00	3 12,00	1 7,69	0 0,00
Συνδυασμοί λόγων	1 50,00	0 0,00	2 10,53	2 8,00	0 0,00	0 0,00
Σύνολο	2 100,0	4 100,0	19 100,0	25 100,0	13 100,0	13 100,0

Συνέχεια του Πίνακα 4.2
Λόγοι μετανάστευσης κατά έτος εγκατάστασης στην Ελλάδα

Λόγος μετανάστευσης	'Ετος εγκατάστασης στην Αττική				
	1993	1994	1995	1996	Σύνολο
	Συχν. %	Συχν. %	Συχν. %	Συχν. %	Συχν. %
Για να ζήσουν στην πατρίδα	0 0,00	1 12,50	0 0,00	0 0,00	27 26,47
Για να ζήσουν στην πατρίδα, έφυγαν όλοι οι Έλληνες	2 18,18	2 25,00	1 20,00	0 0,00	25 24,51
Έφυγαν όλοι οι Έλληνες	2 18,18	2 25,00	2 5,26	1 50,00	16 15,69
Για το μέλλον των παιδιών	1 9,09	0 0,00	1 20,00	1 50,00	15 14,70
Εθνικ. ταραχές, πόλεμος	5 45,45	3 37,50	1 20,00	0 0,00	10 9,80
Εθνικιστικές ταραχές, έφυγαν όλοι οι Έλληνες	0 0,00	0 0,00	0 0,00	0 0,00	3 2,94
Συνδυασμοί λόγων	0 0,00	0 0,00	0 0,00	0 0,00	6 5,88
Σύνολο	11 100,0	8 100,0	5 100,0	2 100,0	102 100,0

Οι εθνικιστικές ταραχές και ο πόλεμος ως κύριος λόγος μετανάστευσης αναφέρθηκε στην Αττική μόνο από το 10% και στην Ξάνθη από το 39%. Το γεγονός αυτό εξηγείται από το ότι στην Ξάνθη το 75% μετανάστευσε από το 1991 μέχρι και το τέλος του 1994, περίοδο εθνικιστικών ταραχών και πολέμου. Στην Αττική το 46% είχε εγκατασταθεί στην Ελλάδα πριν από το 1991. Αλλά και στην Αττική οι εθνικιστικές ταραχές και ο πόλεμος αναφέρθηκαν, όπως ο Πίνακας 4.3 παρουσιάζει, ως κύριος λόγος μετανάστευσης τα χρόνια 1993 και 1994 με ποσοστά 45% και 38% επί του συνόλου των κατοίκων της περιοχής που κατέφυγαν στο ελληνικό κράτος τις χρονιές αυτές.

Όπως ήδη έχει αναφερθεί³ το αντιπροσωπευτικό δείγμα για το τελευταίο μεγάλο μεταναστευτικό κύμα από την πρώην Σοβιετική Ένωση προς την Ελλάδα είναι το δείγμα του δήμου Αχαρνών Αττικής, το οποίο καλύπτει όλη την δεκαετία. Ειδικότερα, στην Αττική το 46% είχε εγκατασταθεί στην Ελλάδα πριν από το 1991. Στην Ξάνθη το 75% μετανάστευσε από το 1991 μέχρι και το τέλος του 1994. Στον Πίνακα 4.3 η διαφοροποίηση κατά φύλο των λόγων μετανάστευσης παρέχει γενικεύσιμα συμπεράσματα από το δείγμα της Αττικής, γιατί στην Ξάνθη οι εθνικιστικές ταραχές και ο φόβος του βίαιου εκπατρισμού επηρέασαν καθοριστικά την απόφαση για μετανάστευση τόσο των αντρών όσο και των γυναικών. Στην Αττική περισσότερες από τους άντρες γυναίκες, σύμφωνα με τον παραδοσιακό τους ρόλο, δήλωσαν ότι ακολούθησαν τους δικούς τους ανθρώπους στην ομαδική φυγή. Το 33% των αντρών και το 18% των γυναικών στην Αττική πρόβαλαν ως τον κύριο λόγο μετανάστευσης την επιθυμία τους να ζήσουν στην πατρίδα. Το 22% των γυναικών, σύμφωνα με τον παραδοσιακό τους ρόλο, δήλωσαν ότι ακολούθησαν τους δικούς τους ανθρώπους στην ομαδική φυγή, ενώ την ίδια απάντηση έδωσε μόνο το 10% των αντρών. Ίδια ποσοστά όμως παρουσιάζουν άντρες και γυναίκες, 23% και 26% αντιστοίχως στην συνδυαστική απάντηση «για να ζήσουμε στην πατρίδα και γιατί έφυγαν όλοι οι Έλληνες». Το τελευταίο ποσοστό ανεβάζει στο 56% επί του συνόλου των αντρών και στο 44% επί του συνόλου των γυναικών την επιθυμία τους να ζήσουν στην πατρίδα ως τον πρώτο λόγο μετανάστευσης. Πολύ υψηλά και με παρόμοια διαφοροποίηση μεταξύ αντρών και γυναικών είναι και τα ποσοστά από το δείγμα της Ξάνθης ως προς την επιθυμία «να ζήσουν στην πατρίδα»: 31% των αντρών και 14% των γυναικών ανέφεραν αυτήν την επιθυμία ως τον κύριο λόγο μετανάστευσης.

3. Βλ. Εισαγωγή, σελ. 12.

Πίνακας 4.3
Λόγοι μετανάστευσης κατά φύλο

Λόγοι μετανάστευσης	Αριθμός μεταναστών							
	Αττική				Ξάνθη			
	Άντρες		Γυναίκες		Άντρες		Γυναίκες	
	Συχ.	%	Συχν.	%	Συχν.	%	Συχν.	%
Για να ζήσουν στην πατρίδα	17	32,69	9	18,00	16	30,77	7	14,00
Για να ζήσουν στην πατρίδα και γιατί έφυγαν όλοι οι Έλληνες	12	23,08	13	26,00	0	0,00	3	6,00
Έφυγαν όλοι οι Έλληνες	5	9,62	11	22,00	4	7,69	3	6,00
Για το μέλλον των παιδιών	8	15,38	7	14,00	1	1,92	2	4,00
Εθνικιστικές ταραχές, πόλεμος	2	3,85	8	16,00	17	32,69	24	48,00
Εθνικιστικές ταραχές και γιατί έφυγαν όλοι οι Έλληνες	4	7,69	0	0,00	1	1,92	0	0,00
Συνδυασμοί λόγων	4	7,69	2	4,00	13	25,00	11	22,00
Σύνολο	52	100	50	100	52	100	50	100

2. Δημογραφικά χαρακτηριστικά

2.1. Γενικά

Η παρουσίαση των δημογραφικών χαρακτηριστικών του δείγματος μας δίνει την εικόνα του πληθυσμού του τελευταίου μεγάλου μεταναστευτικού κύματος των ομογενών από την πρώην Σοβιετική Ένωση, το οποίο παρουσίασε μεγάλη αύξηση από το 1989 μέχρι και το 1995. Το δείγμα είναι αντιπροσωπευτικό και αντανακλά την σύνθεση της ποντιακής οικογένειας από την πρώην Σοβιετική Ένωση και τις ιδιαιτερότητές της, όπως αυτές έχουν διαμορφωθεί από την μετανάστευση και τις διαδικασίες ένταξης στον ελλαδικό χώρο.

2.2. Τόπος γέννησης

Όπως τα στοιχεία του Πίνακα 4.4 παρουσιάζουν στο δείγμα της Αττικής το 55% των ομογενών γεννήθηκε στην δημοκρατία του Καζαχστάν, το 20% στην αυτόνομη περιοχή της Αμπχαζίας που μέχρι το 1993 υπαγόταν στην δημοκρατία της Γεωργίας, το 9% στην δημοκρατία της Γεωργίας εκτός της Αμπχαζίας, το 7% στα παράλια της Μαύρης Θάλασσας της δημοκρατίας της Ρωσίας, το 4% είναι μικρά παιδιά που γεννήθηκαν στην Ελλάδα, το 2% γεννήθηκε στο Ουζμπεκιστάν

και το 1% στην Μόσχα. Το μεγαλύτερο ποσοστό των συγγενών πρώτου και δεύτερου βαθμού που παρέμειναν στην πρώην Σοβιετική Ένωση έμεινε στο Καζαχστάν. Συγγενείς όμως παρέμειναν σε όλες σχεδόν τις δημοκρατίες που υπάρχουν ελληνοποντιακές κοινότητες, ακόμη και στην Σιβηρία. Για την Ξάνθη η εικόνα είναι διαφορετική. Η πλειονότητα κατέφυγε στο ελληνικό κράτος από περιοχές που δοκιμάζονταν από εθνικιστικές ταραχές και πόλεμο. Δεν παρέμειναν συγγενείς στην πρώην Σοβιετική Ένωση. Το 26% των ομογενών γεννήθηκε στην Γεωργία, το 21% στην Αμπχαζία, το 17% στην Αρμενία, το 16% στο Καζαχστάν, το 6% στα παράλια της Μαύρης Θάλασσας της δημοκρατίας της Ρωσίας, το 0,2% γεννήθηκε στην Ουκρανία και το 0,2% στην Κιργισία. Το 8% είναι μικρά παιδιά που γεννήθηκαν στην Ελλάδα.

Πίνακας 4.4

Κατανομή του πληθυσμού κατά τόπο γέννησης και κατανομή των συγγενών του πληθυσμού πρώτου και δεύτερου βαθμού που παρέμειναν στην πρώην Σοβιετική Ένωση κατά τόπο γέννησης

Δημοκρατία γέννησης	Ομογενείς στην Αττική		Συγγενείς α' και β' βαθμού που παρέμειναν στην π. Σ.Ε. (Αττική)		Ομογενείς στην Ξάνθη	
	Συχν.	Ποσοστό	Συχν.	Ποσοστό	Συχν.	Ποσοστό
Καζαχστάν	265	55,09	26	43,43	69	16,16
Αμπχαζία	98	20,37	9	15,00	88	20,61
Γεωργία πλην Αμπχαζίας	44	9,15	10	16,67	110	25,76
Αρμενία	0	0,00	0	0,00	71	16,63
Ρωσία, παράλια Μαύρης Θάλασσας	36	7,48	10	16,67	25	5,85
Ελλάδα	20	4,16	0	0,00	34	7,96
Ουζμπεκιστάν	10	2,08	2	3,33	25	5,85
Ουκρανία	0	0,00	0	0,00	1	0,23
Κιργισία	0	0,00	0	0,00	1	0,00
Ρωσία, Μόσχα	3	0,62	0	0,00	0	0,00
Ρωσία, Σιβηρία	0	0,00	1	1,67	0	0,00
Σύνολο	481	100,00	60	100,00	427	100,00

2.3. Πυραμίδα ηλικιών

Η κατανομή των ομογενών κατά ομάδες ηλικιών ανταποκρίνεται στην εικόνα των μεταναστών που είχαν αποφασίσει να μεταναστεύσουν μόνιμα και οικογε-

νειακώς. Η ολιγομελής οικογένεια με τον ελάχιστο δυνατό αριθμό μικρών παιδιών έχει μεγαλύτερη ικανότητα προσαρμογής και ένταξης στον νέο κοινωνικό χώρο από την οικογένεια με εξαρτημένα άτομα, δηλαδή μικρά παιδιά και ηλικιωμένους. Όπως ο Πίνακας 3 παρουσιάζει, οι ομάδες ηλικιών από 0-4 ετών και από 5-9 ετών είναι για την Αττική το 13% του συνόλου, ποσοστό σημαντικά μικρότερο των ηλικιών από 10-14 και 15-19 που είναι το 16% του συνόλου. Για την Ξάνθη οι ομάδες ηλικιών από 0-4 ετών και από 5-9 ετών είναι το 19% του συνόλου. Οι ομάδες ηλικιών από 10-14 και 15-19 είναι το 20% του συνόλου.

Πίνακας 4.5
Κατανομή κατά ομάδες ηλικιών και κατά φύλο

Ομάδες ηλικιών	Αττική						Ξάνθη					
	Άρρενες		Θήλειες		Σύνολο		Άρρενες		Θήλειες		Σύνολο	
	Συχν.	%	Συχν.	%	Συχν.	%	Συχν.	%	Συχν.	%	Σδχν.	%
0-4 ετών	13	5,35	12	5,04	25	5,20	17	8,33	12	5,98	29	6,79
5-9	16	6,58	20	8,40	36	7,48	25	12,25	29	13,00	54	12,65
10-14	17	7,00	17	7,14	34	7,07	16	7,84	24	10,76	40	9,37
15-19	29	11,93	16	6,72	45	9,36	23	11,27	21	9,49	44	10,30
20-25	17	7,00	18	7,56	35	7,28	18	8,82	16	7,17	34	7,96
25-29	22	9,05	11	4,62	33	6,86	15	7,35	17	7,62	32	7,49
30-34	20	8,23	22	9,24	42	8,73	17	8,33	12	5,38	29	6,79
35-39	17	7,00	27	11,34	44	9,15	18	8,82	23	10,31	41	9,60
40-44	27	11,11	20	8,40	47	9,77	15	7,35	10	4,48	25	5,85
45-49	12	4,94	18	7,56	30	6,24	9	4,41	14	6,28	23	5,39
50-54	14	5,76	10	4,20	24	4,99	7	3,43	11	4,93	18	4,22
55-59	16	6,58	15	6,30	31	6,44	5	2,45	11	4,93	18	4,22
60-64	11	4,53	8	3,36	19	3,95	5	2,45	6	2,69	11	2,58
65-69	4	1,65	8	3,36	12	2,49	5	2,45	8	3,59	13	3,04
70+	8	3,29	16	6,72	24	5,00	7	3,43	9	4,04	16	3,74
Σύνολο	243	100,0	238	100,0	481	100,0	204	100,0	223	100,0	427	100,0

Η ομάδα 0-4 ετών υπό φυσιολογικές συνθήκες θα έπρεπε να κυμαίνεται σε 8-10% επί του συνόλου. Οι μικροί αριθμοί του 5% για την Αττική και του 7% για την Ξάνθη δείχνει όχι μόνο περιορισμό των γεννήσεων λόγω της αναμενόμενης

μετανάστευσης, αλλά και περιορισμό των γεννήσεων στον ελλαδικό χώρο λόγω των πολλών προβλημάτων οικονομικής ένταξης. Δεν υπάρχει δημογραφικός λόγος, δηλαδή λόγος σχετιζόμενος με το μέγεθος και την σύνθεση του ανδρικού και γυναικείου πληθυσμού που να δικαιολογεί το ότι η ομάδα των 0-4 ετών είναι μικρότερη των ομάδων 5-9 και 10-14 ετών, οι οποίες έχουν αντίστοιχα για την Αττική τα ποσοστά 7% και 7% και για την Ξάνθη τα ποσοστά 13% και 9%.

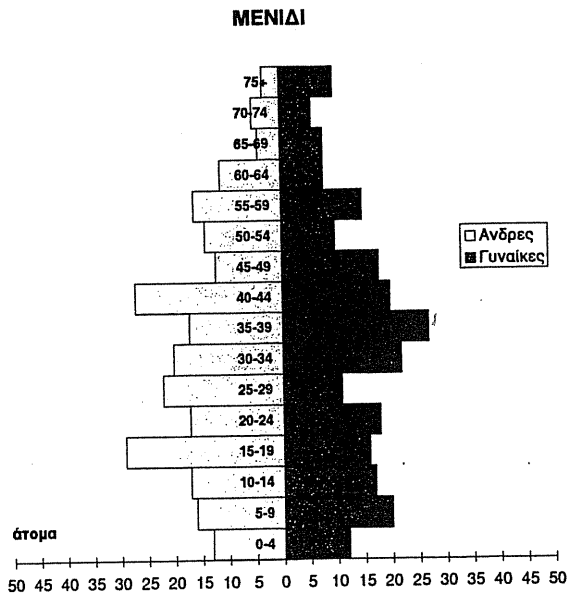
Για την Αττική όπως το Διάγραμμα της πυραμίδας ηλικιών παρουσιάζει, η βάση της πυραμίδας δεν μπορεί να θεωρηθεί ευρεία. Είναι ανησυχητικό για την βιολογική εξέλιξη του πληθυσμού στις μεγάλες πόλεις το ότι τα παιδιά ηλικίας 0-14 ετών που υπό φυσιολογικές συνθήκες θα έπρεπε να είναι το 24-30% του πληθυσμού είναι μόνο το 20%. Όταν η πυραμίδα των ηλικιών έχει ευρεία βάση ο πληθυσμός έχει δημογραφικό δυναμισμό. Δηλαδή, η κάθε νεότερη ομάδα ηλικιών που καλείται να αντικαταστήσει την αμέσως μεγαλύτερη ομάδα ηλικιών, είναι πάντοτε αριθμητικά μεγαλύτερη και εξασφαλίζει διευρυμένη αντικατάσταση των ηλικιών. Για την Ξάνθη η εικόνα είναι διαφορετική. Τα παιδιά ηλικίας 0-14 ετών είναι το 29% του συνόλου και όπως το Διάγραμμα της πυραμίδας ηλικιών παρουσιάζει, ο πληθυσμός δείχνει δημογραφικό δυναμισμό.

2.4. Σύνθεση του νοικοκυριού

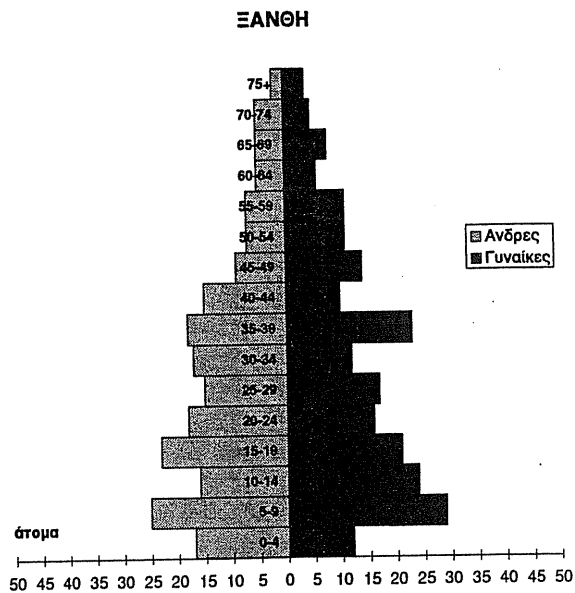
Σύμφωνα με τον ορισμό της Ε.Σ.Υ.Ε. νοικοκυριό είναι το σύνολο των προσώπων που συγκατοικούν και μοιράζονται ένα τουλάχιστον γεύμα τους την ημέρα, ανεξάρτητα από το αν ανήκουν στην ίδια οικογένεια ή όχι. Δηλαδή, τα άτομα που αποτελούν το νοικοκυριό συμβιούν κάτω από την ίδια στέγη και έχουν κοινή οικονομία. Το νοικοκυριό κατά κύριο λόγο είναι οικονομική-κοινωνική μονάδα, ενώ η οικογένεια είναι δημογραφική-κοινωνική μονάδα. Συνήθως το νοικοκυριό έχει περισσότερα μέλη από την μέση οικογένεια, μπορεί να συμπίπτει με το μέγεθος της οικογένειας, αλλά και να είναι μικρότερο, χωρίς οικογενειακό πυρήνα.

Στην Αττική το 12% των νοικοκυριών του δείγματος συστεγάζεται. Το 10% αφορά συστέγαση δύο νοικοκυριών και το 2% συστέγαση τριών νοικοκυριών. Αυτό οφείλεται στην κακή οικονομική κατάσταση των νοικοκυριών, που επιλέγουν την οικονομικότερη λύση, που είναι το μεγαλύτερο διαμέρισμα με το κοινό ενοίκιο. Ταυτοχρόνως λειτουργούν στην ελληνοποντιακή κοινότητα οι μηχανισμοί της αλληλεγγύης και πρόνοιας, οι οποίοι έχουν βοηθήσει τον ποντιακό ελληνισμό επί γενιές στην συνεχή πορεία των εκπατρισμών. Αυτοί οι μηχανισμοί κάνουν δυνατή την συμβίωση πολυμελών νοικοκυριών και οικογενειών. Στην Ξάνθη η εικόνα είναι πολύ καλύτερη λόγω του κρατικού προγράμματος στέγασης. Μόνο το 4% των νοικοκυριών του δείγματος συστεγάζεται και η συστέγαση αφορά δύο νοικοκυριά.

Διάγραμμα 4.1
Αττική: Πυραμίδα ηλικιών



Διάγραμμα 4.2
Ξάνθη: Πυραμίδα ηλικιών



Όπως ο Πίνακας 4.6 παρουσιάζει, στην Αττική το 4% των νοικοκυριών έχει δύο μέλη, το 17% έχει τρία μέλη, το 25% τέσσερα μέλη, το 23% πέντε, το 23% έξι και το 9% έχει περισσότερα από επτά μέλη. Στην Ξάνθη το 1% είναι μονομελή νοικοκυριά, το 12% των νοικοκυριών έχει δύο μέλη, το 24% τρία μέλη, το 25% τέσσερα μέλη, το 25% πέντε, το 9% έξι και το 5% έχει περισσότερα από επτά μέλη. Ο μέσος όρος μελών του νοικοκυριού είναι στην Αττική 4.7 άτομα και στην Ξάνθη 4.1 άτομα. Αυτά τα στοιχεία δείχνουν ότι το ποντιακό νοικοκυριό έχει περισσότερα μέλη από την ελλαδική οικογένεια. Όταν ο υπεύθυνος του νοικοκυριού είναι πτυχιούχος τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ο αριθμός των μελών ανά νοικοκυριό είναι μικρότερος. Για την Αττική είναι 4.4 και για την Ξάνθη 3.9.

Πίνακας 4.6
Κατανομή των νοικοκυριών κατά αριθμό μελών

Αριθμός μελών	Αττική		Ξάνθη	
	Συχνότητα	Ποσοστό	Συχνότητα	Ποσοστό
1	0	0,00	1	0,98
2	4	3,92	12	11,76
3	17	16,67	24	23,53
4	26	25,49	26	25,49
5	23	22,55	25	24,51
6	23	22,55	9	8,82
>=7	9	8,82	5	4,90
Σύνολο	102	100,0	102	100,00

Πίνακας 4.7
Κατανομή των νοικοκυριών των οποίων ο υπεύθυνος είναι πτυχιούχος τριτοβάθμιας εκπαίδευσης κατά αριθμό μελών

Αριθμός μελών	Αττική		Ξάνθη	
	Συχνότητα	Ποσοστό	Συχνότητα	Ποσοστό
1	0	0,00	1	2,86
2	1	2,56	3	8,57
3	8	20,51	10	28,57
4	12	30,77	9	25,71
5	10	25,64	8	22,86
6	7	17,95	3	8,57
>=7	1	2,56	1	2,86
Σύνολο	39	100,0	35	100,00

Η σύγκριση του ποντιακού νοικοκυριού με την ελλαδική οικογένεια στην συ-

γκεκριμένη περίπτωση δεν ενδείκνυται, λόγω του υψηλού για τα ελληνικά δεδομένα ποσοστού συμβίωσης ηλικιωμένων γονιών με τα παιδιά τους. Όπως ο Πίνακας 4.8 παρουσιάζει, στο 11% των ποντιακών νοικοκυρών της Αττικής και στο 7% των νοικοκυριών της Ξάνθης οι γονείς συμβιώνουν με τα παντρεμένα παιδιά τους. Ειδικότερα, το 22% για την Αττική και το 24% για την Ξάνθη είναι ο/η υπεύθυνος του νοικοκυριού. Το 19% για την Αττική και το 21% για την Ξάνθη είναι ο/η σύζυγος, το 42% για την Αττική και το 43% για την Ξάνθη είναι παιδί ή σύζυγος παιδιού, το 11% για την Αττική και το 7% για την Ξάνθη είναι γονέας και το 2% για την Αττική και το 1% για την Ξάνθη είναι αδελφός. Λοιποί συγγενείς δεύτερου βαθμού αποτελούν το 4% του συνόλου των μελών των νοικοκυριών στην Αττική και το 1% στην Ξάνθη.

Το ποσοστό του 11% για την Αττική και του 7% για την Ξάνθη επί του συνόλου των μελών που εκφράζει την συμβίωση των ηλικιωμένων γονιών με τα παιδιά τους είναι πολύ μεγάλο για την ελληνική πραγματικότητα και δείχνει αφενός την ανεπάρκεια των υπηρεσιών υποστήριξης των νέων γονιών ως προς την φύλαξη και δημιουργική απασχόληση των μικρών παιδιών, αφετέρου την εξάρτηση της τρίτης ηλικίας, που δεν έχει δικαίωμα συνταξιοδότησης από την εργασία της στην πρώην Σοβιετική Ένωση. Τα ηλικιωμένα άτομα συνήθως δεν μπορούν να βρουν εργασία ακόμη και όταν το επιθυμούν. Το προσωπικό τους εισόδημα προέρχεται από την πολύ μικρή κρατική βοήθεια που εκφράζεται με επιδόματα ή πολύ μικρές συντάξεις. Το ποσοστό των ηλικιωμένων γονιών που συμβιώνουν με τα παιδιά τους είναι μικρότερο στην Ξάνθη λόγω της κρατικής υποστήριξης ως προς την παροχή στέγης και κάλυψης των εξόδων διατροφής, ηλεκτροδότησης και ύδρευσης.

Η δυσάρεστη κατάσταση στην οποία έχουν περιέλθει οι ηλικιωμένοι, φαίνεται και από το ότι το 28% των συγγενών πρώτου και δεύτερου βαθμού επί του συνόλου του δείγματος στην Αττική που παρέμειναν στην πρώην Σοβιετική Ένωση είναι γονείς. Οπωσδήποτε από αυτούς κάποιοι θα έρθουν στην Ελλάδα, αλλά οι περισσότεροι θα παραμείνουν γιατί αδυνατούν να ενταχθούν σε οικονομικό επίπεδο στον ελλαδικό χώρο. Ένδειξη της μελλοντικής μετανάστευσης αριθμού ηλικιωμένων προς την Ελλάδα αποτελεί το ότι το 3% των συγγενών πρώτου βαθμού που έχουν παραμείνει στην πρώην Σοβιετική Ένωση είναι παιδιά. Η ανεπάρκεια των βρεφονηπιακών σταθμών στην Ελλάδα και τα προβλήματα ένταξης των παιδιών στο εκπαιδευτικό σύστημα αναγκάζουν μικρά παιδιά και ηλικιωμένους να παραμένουν μαζί στις πρώην σοβιετικές δημοκρατίες τα πρώτα δύσκολα χρόνια προσαρμογής των νέων γονιών στην Ελλάδα. Το 3% όμως των παιδιών που παραμένουν εκεί, οπωσδήποτε εμπεριέχει και ποσοστό παιδιών που ήρθαν, δεν μπόρεσαν να συνεχίσουν τις σπουδές τους στην Ελλάδα και γι αυτόν τον λόγο επέστρεψαν πίσω και αναγκάζονται να ζουν μακριά από τους γονείς τους.

Πίνακας 4.8

Σχέση των μελών στην Ελλάδα και των μελών που έμειναν στην πρώην Σοβιετική Ένωση με τον υπεύθυνο του νοικοκυριού

Σχέση με τον υπεύθυνο του νοικοκυριού	Ξάνθη		Αττική		Συγγενείς α' και β' βαθμού που παρέμειναν στην πρώην Σ.Ε.	
	Συχν.	%	Συχν.	%	Συχν.	%
Υπεύθυνος νοικοκυριού	101	23,65	103	22,20	0	0,00
Σύζυγος	88	20,61	90	19,40	1	1,67
Παιδί, σύζυγος παιδιού	184	43,09	193	41,59	2	3,33
Γονέας	29	6,79	63	11,42	17	28,33
Αδελφός	4	0,94	7	1,51	34	56,67
Άλλο (κυρίως συγγ. 2ου βαθμού)	3	1,16	18	3,88	6	10,00
Σύνολο	427	100,00	464	100,00	60	100,00

2.5. Οικογενειακή κατάσταση

Πίνακας 4.9

Κατανομή της οικογενειακής κατάστασης του πληθυσμού άνω των δεκαοκτώ ετών στην Ελλάδα και των συγγενών άνω των δεκαοκτώ ετών που παρέμειναν στην Σοβιετική Ένωση

Οικογενειακή κατάσταση	Ξάνθη		Αττική		Συγγενείς α' και β' βαθμού που παρέμειναν στην πρώην Σ.Ε.	
	Συχν.	%	Συχν.	%	Συχν.	%
Άγαμος	55	19,16	86	23,63	6	10,00
Έγγαμος	196	68,29	236	64,84	41	68,33
Χήρος	28	9,76	37	10,16	11	18,33
Διαζευγμένος	8	2,79	5	1,37	4	3,33
Σύνολο	287	100,00	364	100,00	60	100,00

Πίνακας 4.10

Κατανομή της οικογενειακής κατάστασης των ατόμων άνω των 18 ετών κατά φύλο

Οικογενειακή κατάσταση	Αττική				Ξάνθη			
	Άντρες		Γυναίκες		Άντρες		Γυναίκες	
	Συχν.	%	Συχν.	%	Συχν.	%	Συχν.	%
Άγαμος	57	31,35	29	16,02	36	26,28	19	12,67
Έγγαμος	117	63,93	119	65,75	97	70,80	99	66,00
Χήρος	8	4,37	29	16,02	4	2,92	24	16,00
Διαζευγμένος	1	0,55	4	2,21	0	0,00	8	5,33
Σύνολο	183	100,00	181	100,00	137	100,00	150	100,00

Πίνακας 4.11

Κατανομή της οικογενειακής κατάστασης των συγγενών πρώτου και δεύτερου βαθμού άνω των δεκαοκτώ ετών που παρέμειναν στην πρώην Σοβιετική Ένωση κατά φύλο

Οικογενειακή κατάσταση συγγενών α' και β' βαθμού που παρέμειναν στην πρώην Σ.Ε.	Άντρες άνω των 18 ετών		Γυναίκες άνω των 18 ετών	
	Συχνότητα	Ποσοστό	Συχνότητα	Ποσοστό
Άγαμος	3	11,11	3	9,09
Έγγαμος	22	81,48	19	57,58
Χήρος	2	7,41	9	27,27
Διαζευγμένος	0	0,00	2	6,06
Σύνολο	27	100,00	33	100,00

3. Η στέγαση

Είναι φανερό ότι υπάρχει τάση εγκατάστασης σε προστατευμένο περιβάλλον, όπως αυτό παρέχεται από την ύπαρξη συγγενών, φίλων και κράτους πρόνοιας. Όπως φαίνεται και από τον Πίνακα 4.12, ο οποίος παρουσιάζει τους λόγους της εγκατάστασης στην Αττική και στην Ξάνθη το 58% των ατόμων άνω των δεκαοκτώ ετών (ώστε να αποκλείεται η τυπική απάντηση των ανηλίκων ότι ακολούθη-

σαν τους συγγενείς τους) στην Αττική δήλωσε ότι εγκαταστάθηκε στην περιοχή γιατί εδώ ζουν οι συγγενείς του και το 16% δήλωσε ότι εδώ ζουν οι φίλοι του, δηλαδή η κατηγορία συγγενείς και φίλοι ανέρχεται σε 74% ως ο μόνος λόγος εγκατάστασης στην περιοχή. Αλλά η ύπαρξη και υποστήριξη από τους συγγενείς και τους φίλους είναι ο κύριος λόγος εγκατάστασης για την συντριπτική πλειονότητα. Ειδικότερα, το 11% απεφάσισε την εγκατάσταση γιατί στον δήμο Αχαρνών ζουν οι συγγενείς και οι φίλοι του και βρήκε φτηνό οικόπεδο ή σπίτι, το 8% ανέφερε την ύπαρξη συγγενών και φίλων την εύρεση εργασίας. Το 3% ανέφερε το φτηνό οικόπεδο ή σπίτι, το 2% την εύρεση εργασίας και το 2% ανέφερε διαφόρους λόγους, οι οποίοι αναφέρονταν κυρίως στα προβλήματα της προηγούμενης εγκατάστασης. Για την Ξάνθη η τάση εγκατάστασης σε προστατευμένο περιβάλλον εκφράστηκε από το 62% που δήλωσε ότι εγκαταστάθηκε στην περιοχή λόγω του κρατικού προγράμματος υποστήριξης. Στο ποσοστό αυτό προστίθεται και το 11% που δήλωσε ως λόγο εγκατάστασης την παροχή στέγης. Το 15% ανέφερε την ύπαρξη συγγενών και φίλων, το 1% ανέφερε την ύπαρξη συγγενών, φίλων και την εξασφάλιση στέγης, το 1% ανέφερε την εύρεση εργασίας και το 4% διαφόρους λόγους, οι οποίοι αναφέρονταν κυρίως στα προβλήματα της προηγούμενης εγκατάστασης.

Πίνακας 4.12

Λόγοι τελευταίας εγκατάστασης για άτομα άνω των δεκαοκτώ ετών

Λόγοι τελευταίας εγκατάστασης	Αττική		Ξάνθη	
	Συχνότητα	Ποσοστό	Συχνότητα	Ποσοστό
Ύπαρξη συγγενών και φίλων	269	73,9	44	15,33
Σπίτι	10	2,75	32	11,15
Εργασία	7	1,92	2	0,70
Κράτος	0	0,00	181	62,37
Συγγενείς και φίλοι, σπίτι	41	10,76	2	0,70
Συγγενείς και φίλοι, εργασία	30	8,24	3	1,05
Άλλοι λόγοι	6	1,65	11	3,83
Δεν απάντησαν	3	0,82	12	4,18
Σύνολο	364	100,00	287	100,00

Η συντριπτική πλειονότητα των μεταναστών στην Αττική επέλεξε να εγκατασταθεί σε περιοχές που υπήρχαν συγγενείς και φίλοι. Οι μηχανισμοί της οικογενειακής και κοινοτικής αλληλεγγύης εξασφαλίζουν βοήθεια στην κατασκευή και στις επιδιορθώσεις των σπιτιών. Το αποτέλεσμα είναι εντυπωσιακό. Χωρίς κρατική βοήθεια και χωρίς να υπάρχει σταθερή και καλά αμοιβόμενη απασχόληση, το 42% έχει ήδη αποκτήσει ιδιόκτητη κατοικία. Στην Ξάνθη, όπου υπάρχει κρατικό πρόγραμμα υποστήριξης 12% των μεταναστών είναι ιδιοκτήτες των σπιτιών τους σύμφωνα με την πολιτική που ίσχυε πριν από το 1990. Το υπόλοιπο 88% ζει σε κρατικές κατοικίες ή κατοικίες ενοικιαζόμενες από το κράτος.

Η τάση για απόκτηση ιδιόκτητης κατοικίας και η σύνδεσή της με την μόνιμη εγκατάσταση εκφράστηκε από το σύνολο του πληθυσμού. Η τάση εκφράζει και τον χαρακτήρα του πληθυσμού, ο οποίος θεωρεί ότι «τό κτίσιμο του σπιτιού βοηθά το ρίζωμα στον τόπο». Όπως τα στοιχεία του Πίνακα 4.13 παρουσιάζουν οι Έλληνες του Πόντου είχαν ιδιόκτητη κατοικία στην πρώην Σοβιετική Ένωση σε ποσοστό μεγαλύτερο του 80%. Ειδικότερα στο δείγμα της Αττικής το ποσοστό ανέρχεται στο 84% και στο δείγμα της Ξάνθης στο 81%.

Πίνακας 4.13
Καθεστώς κατοικίας

Καθεστώς κατοικίας	Αττική				Ξάνθη			
	Αττική		Πρώην Σ.Ε.		Ξάνθη		Πρώην Σ.Ε.	
	Συχν.	%	Συχν.	%	Συχν.	%	Συχν.	%
Καθεστώς ιδιοκτησίας	43	42,1 6	Με χρήση γης 70 Χωρίς γη 16 Σύνολο 86	68,43 15,69 84,32	12	11,7 6	Με χρήση γης 54 Χωρίς γη 29 Σύνολο 83	52,94 28,43 81,37
Καθεστώς χρήσης	58	56,8 6	15	14,71	90	8,23	10	9,80
Δεν απάντησαν	1	0,98	1	0,98	0	0,00	9	8,82
Σύνολο	102	100	102	100	102	100	102	100



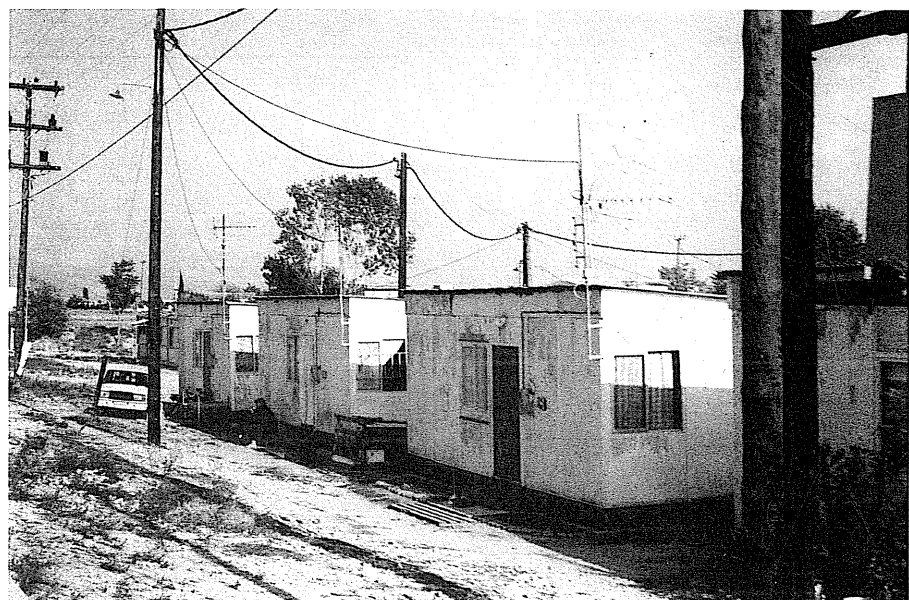
*Κατοικίες στην περιοχή ΕΚΤΕΝΕΙΠΟΛ Α, 1996.
Παραχωρήθηκαν από το κράτος σε Πόντιους μετανάστες των κομάτων 1965-1967 και 1985-
1988. Η εγκατάσταση έγινε το 1988.*



*Κατοικίες στην περιοχή ΕΚΤΕΝΕΙΠΟΛ Β, 1996.
Παραχωρήθηκαν από το κράτος σε Πόντιους μετανάστες που ήρθαν στο ελληνικό κράτος
μετά το 1985. Η εγκατάσταση έγινε το 1992.*

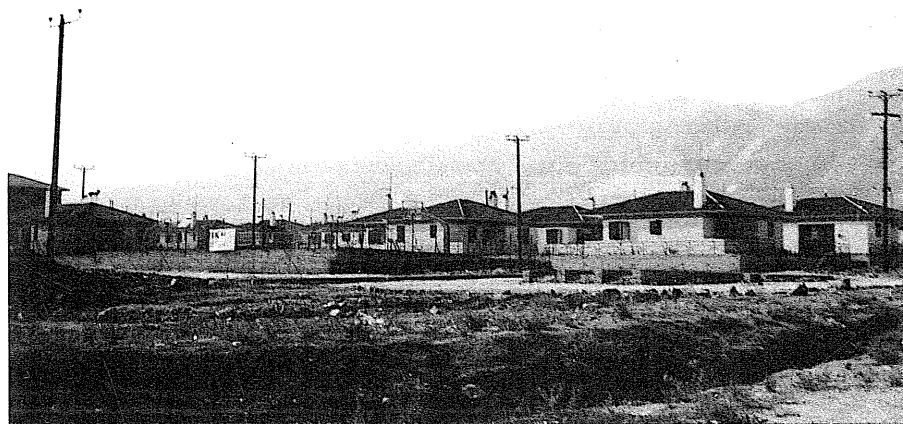


Τα γραφεία του Εθνικού Ιδρύματος Υποδοχής και Αποκατάστασης Παλινοστούντων Ομογενών Ελλήνων στην Ξάνθη, 1996.



Εύμοιρο Ξάνθης, ο παλιός οικισμός, 1996.

Η προσωρινή εγκατάσταση με κρατική βοήθεια για τους Πόντιους μετανάστες του τελευταίου κύματος. Διήρκεσε από το 1993 μέχρι το 1996. Το επίπεδο διαβίωσης ήταν χαμηλό και οι συνθήκες στέγασης κακές.



Εύμοιρο Ξάνθης, ο νέος οικισμός, 1996.

Η μόνιμη εγκατάσταση με κρατική βοήθεια για τους Πόντιους μετανάστες του τελευταίου κύματος. Οι 150 κατοικίες του νέου οικισμού παραχωρήθηκαν με καθεστώς χρήσης από το Ε.Ι.Υ.Α.Π.Ο.Ε. το 1996 στους κατοίκους του παλαιού οικισμού. Οι συνθήκες στέγασης είναι πολύ καλές.

Στην Αττική οι ιδιόκτητες κατοικίες είναι στην περιφέρεια της περιοχής, όπου επικρατεί η αυθαίρετη δόμηση. Στην πόλη της Ξάνθης οι συνθήκες στέγασης στις ενοικιαζόμενες από το κράτος κατοικίες είναι καλύτερες απ' ό,τι στην Αττική. Στον παλιό οικισμό του Ευμοίρου που κατοικήθηκε την περίοδο 1993-1996 οι συνθήκες στέγασης ήταν κακές. Ο νέος οικισμός, που παραχωρήθηκε το 1996 σε 150 οικογένειες του παλιού οικισμού διαθέτει σύγχρονες κατοικίες.

Όπως ο Πίνακας 4.14 παρουσιάζει, στην Αττική το 58% ζει σε μονοκατοικία και το 35% σε διαμέρισμα. Στην πρώην Σοβιετική Ένωση το 74% κατοικούσε σε μονοκατοικία και το 22% σε διαμέρισμα. Στην Ελλάδα η επιφάνεια της κατοικίας είναι πολύ μικρότερη απ' ό,τι ήταν στην πρώην Σοβιετική Ένωση και είναι σχεδόν ίδια στην μονοκατοικία και στο διαμέρισμα. Στην πρώην Σοβιετική Ένωση το 45% όσων ζούσαν σε διαμέρισμα κατοικούσε σε χώρο 60-79 τ.μ. και από το σύνολο όσων ζούσαν σε μονοκατοικία το 48% ζούσε σε χώρο 110-129 τ.μ.⁴

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Πινάκα 4.15 στην Αττική, όπου ο μέσος όρος μελών ανά νοικοκυριό είναι 4,7, το 28% των νοικοκυριών ζει σε κατοικίες 40-59 τ.μ., το 33% σε κατοικίες 60-79 τ.μ., το 19% σε χώρους 80-99 τ.μ. και μόνο το 8% σε περισσότερα από 100 τ.μ. Στην Ξάνθη η κρατική βοήθεια της πληρωμής του ενοικίου ή η παροχής χρήσης κατοικίας σύμφωνα με κοινωνικά κριτήρια συνετέλεσε ώστε ο αριθμός των δωματίων να εξυπηρετεί ικανοποιητικά τις ανάγκες του νοικοκυριού, το οποίο στην Ξάνθη έχει μέσο όρο μελών 4,7. Το 37% των νοικοκυριών ζει σε κατοικίες 80-99 τ.μ., το 21% σε 60-79 τ.μ., το 17% σε κατοικίες που διαθέτουν περισσότερα από 100 τ.μ. και μόνο το 9% ζει σε κατοικίες μικρότερες των 40 τ.μ.

Οι κατοικίες των ομογενών στερούνται κεντρικής θέρμανσης σε ποσοστό 56% στην Αττική και 59% στην Ξάνθη. Όπως τα στοιχεία του Πίνακα 4.16 παρουσιάζουν στην Αττική το 23% των νοικοκυριών είναι τα νοικοκυριά με τέσσερα μέλη. Από αυτά το μεγαλύτερο ποσοστό, το 36% ζει σε κατοικίες μικρότερες των 40 τ.μ. και το 31% σε κατοικίες 40-59 τ.μ. Τα νοικοκυριά με πέντε μέλη είναι το 22% του δείγματος. Από αυτά το 9% ζει σε κατοικίες μικρότερες των 40 τ.μ., το 14% σε κατοικίες 40-59 τ.μ. και το 32% σε κατοικίες 60-79 τ.μ. Τα νοικοκυριά με έξι μέλη είναι το 23% του δείγματος. Από αυτά το 27% ζει σε κατοικίες μικρότερες των 40 τ.μ., το 14% σε κατοικίες 40-59 τ.μ. και το 24% σε κατοικίες 60-79 τ.μ. Στην Ξάνθη η κατάσταση είναι πολύ καλύτερη. Όπως ο Πίνακας 4.17 παρουσιάζει το 24% των νοικοκυριών είναι τα νοικοκυριά με τρία μέλη. Από αυτά το μεγαλύτερο ποσοστό, το 40% ζει σε κατοικίες 40-59 τ.μ. Το 25% των νοικοκυριών είναι τα νοι-

4. Τα στοιχεία αυτά παρουσιάζονται μόνο για το δείγμα της Αττικής γιατί στην Ξάνθη το κράτος παρέχει μονοκατοικία ή διαμέρισμα συγκεκριμένων τ.μ. στην οικογένεια.

κοκυριά με τέσσερα μέλη. Από αυτά το μεγαλύτερο ποσοστό, το 42% ζει σε κατοικίες 80-99 τ.μ., το 27% σε κατοικίες 60-79 τ.μ. και το 12% σε κατοικίες μεγαλύτερες των 100 τ.μ. Τα νοικοκυριά με πέντε μέλη είναι το 24% του δείγματος. Από αυτά το 47% ζει σε κατοικίες μεγαλύτερες των 100 τ.μ. και το 26% σε κατοικίες 80-99 τ.μ.

Πίνακας 4.14
Είδος κατοικίας

Είδος κατοικίας	Αττική				Ξάνθη			
	Αττική		Πρώην Σ.Ε.		Ξάνθη		Πρώην Σ.Ε.	
Μονοκατοικία	59	57,84	75	73,53	56	54,90	64	62,75
Διαμέρισμα	36	35,29	22	21,57	39	38,24	36	35,29
Δεν απάντησαν	7	6,86	5	4,90	7	6,86	2	1,96
Σύνολο	102	100,00	102	100,00	102	100,00	102	100,00

Πίνακας 4.15
Επιφάνεια τ.μ. κατοικίας στην Ελλάδα και στην πρώην Σοβιετική Ένωση

Επιφάνεια τ.μ. κατοικίας	Αττική		Ξάνθη	
	Συχνότητα	Ποσοστό	Συχνότητα	Ποσοστό
<40	11	10,78	9	8,82
40-59	29	28,43	15	14,71
60-79	34	33,33	21	20,59
80-99	19	18,63	38	37,25
>=100	8	7,84	17	16,67
Δεν απάντησαν	1	0,98	20	1,96
Σύνολο	102	100,00	102	100

Πίνακας 4.16

Κατανομή του αριθμού μελών ανά νοικοκυριό με τ.μ. κατοικίας στην Αττική

Αριθμ. μελών νοικοκ.	Τ.μ. κατοικίας στην Αττική											
	<40		40-59		60-79		80-99		≥100		Σύνολο	
	Σ.	%	Σ.	%	Σ.	%	Σ.	%	Σ.	%	Σ.	5
1	1	9,09	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	1	0,98
2	1	9,09	1	3,45	1	2,94	0	0,00	0	0,00	3	2,94
3	1	9,09	9	31,03	5	14,71	0	0,00	1	11,11	16	15,69
4	4	36,36	9	31,03	6	17,65	3	15,79	1	11,11	23	22,55
5	1	9,09	4	13,79	11	32,35	4	21,05	2	22,22	22	21,57
6	3	27,27	4	13,79	8	23,53	7	36,84	1	11,11	23	22,55
>7	0	0,00	2	6,90	3	8,82	5	26,31	2	22,22	4	3,92
Σύνολο	11	100	29	100	34	100	19	100	9	100	102	100

Πίνακας 4.17

Κατανομή του αριθμού μελών ανά νοικοκυριό με τ.μ. κατοικίας στην Ξάνθη

No μελών νοικ.	Τ.μ. κατοικίας στην Ξάνθη													
	<40		40-59		60-79		80-99		≥100		Δεν απ.		Σύνολο	
	Σ	%	Σ.	%	Σ.	%	Σ.	%	Σ.	%	Σ.	%	Σ.	5
1	1	11,11	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,0	1	0,98
2	2	22,22	4	26,67	4	18,18	2	5,26	0	0,00	0	0,0	12	11,76
3	2	22,22	6	40,00	8	36,36	7	18,42	1	5,88	0	0,0	24	23,53
4	1	11,11	0	0,00	6	27,27	16	42,11	2	11,76	0	0,0	25	24,51
5	1	11,11	2	13,33	3	13,64	10	26,32	8	47,06	0	0,0	24	23,53
6	1	11,11	2	13,3	1	4,55	3	7,89	2	11,76	0	0,0	9	8,82
>7	1	11,11	1	6,67	0	0,00	0	0,00	4	23,52	1	0,0	6	5,86
Δεν απ.	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	1	100	1	0,98
Σύν.	9	100	15	100	22	100	38	100	17	100	1	100	102	100

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Μαρία Βεργέτη

1. Εκπαιδευτικό επίπεδο στην πρώην Σοβιετική Ένωση
2. Ειδικότητες των αποφοίτων ανώτατης εκπαίδευσης

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Μαρία Βεργέτη

1. Εκπαιδευτικό επίπεδο στην πρώην Σοβιετική Ένωση

Όπως παρουσιάζεται στον Πίνακα 5.1 το εκπαιδευτικό επίπεδο είναι ικανοποιητικό ως προς τους τίτλους σπουδών στην δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση. Στην Αττική το 68% και στην Ξάνθη το 56% είχαν ολοκληρώσει σπουδές στην δευτεροβάθμια ή στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Πίνακας 5.1

Το εκπαιδευτικό επίπεδο στην πρώην Σοβιετική Ένωση για άτομα άνω των δεκαπέντε ετών

Εκπαιδευτικό επίπεδο στην πρώην Σ.Ε.	Αττική						Ξάνθη					
	Άντρες		Γυναίκες		Σύνολο		Άντρες		Γυναίκες		Σύνολο	
	Συχν.	%	Συχν.	%	Συχν.	%	Συχν.	%	Συχν.	%	Συχν.	%
Πτυχιούχος ανώτατης εκπαίδευσης	26	15,75	23	15,65	49	15,71	28	20,00	23	15,13	51	17,46
Πτυχιούχος ανώτερης εκπαίδευσης	21	12,73	32	21,77	53	16,9	8	15,71	25	16,45	33	11,30
Κάτοχος απολυτηρίου μέσης εκπαίδευσης	44	26,67	31	21,09	75	24,04	26	18,57	25	16,45	51	17,47
Κάτοχος απολυτηρίου μέσης τεχνικής σχολής	18	10,91	17	11,56	35	11,22	17	12,14	16	10,53	33	11,30
Κάτοχος απολυτηρίου γυμνασίου	34	20,61	20	13,61	54	17,31	21	15,00	10	6,58	31	10,62
Κάτοχος απολυτηρίου δημοτικού	12	7,27	14	9,52	26	8,33	20	14,29	21	13,81	41	14,04
Φοίτηση λίγων χρόνων, δεν φοίτησε σε σχολείο	7	4,24	5	3,40	12	3,85	18	12,85	29	19,07	47	16,10
Δεν απάντησαν	3	1,81	5	3,4	8	2,56	2	1,41	3	1,97	5	1,71
Σύνολο	165	100	147	100	312	100	140	100	152	100	292	100

2. Ειδικότητες των αποφοίτων ανώτατης εκπαίδευσης

Η πλειονότητα των πτυχιούχων ανώτατης εκπαίδευσης έχουν αποφοιτήσει από ιατρικές, φιλοσοφικές, πολυτεχνικές και οικονομικές σχολές, όπως παρουσιάζουν τα στοιχεία του Πίνακα 5.2. Οι διαφοροποιήσεις κατά φύλο εκφράζουν και το δυτικό σύστημα κοινωνικών αξιών για την θέση της γυναίκας στην παραγωγή και στην κοινωνία. Το ποσοστό των αντρών που έχουν ειδικότητες πολυτεχνικών σχολών είναι πολλαπλάσιο των γυναικών. Αντιθέτως στις καθιερωμένες ως κατ'εξοχήν γυναικείες ειδικότητες, όπως σ' αυτές των φιλοσοφικών σχολών το ποσοστό των γυναικών είναι πολλαπλάσιο των αντρών.

Πίνακας 5.2
Ειδικότητες των αποφοίτων ανώτατης εκπαίδευσης κατά φύλο

Ειδικότητες	Αττική						Ξάνθη					
	Άντρες		Γυναίκες		Σύνολο		Άντρες		Γυναίκες		Σύνολο	
	Συχν.	%	Συχν.	%	Συχν.	%	Συχν.	%	Συχν.	%	Συχν.	%
Ιατρικές	3	11,94	3	4,17	6	12,24	1	3,57	3	13,04	4	7,84
Φιλοσοφικές	2	7,69	5	21,74	7	14,29	1	3,57	6	26,09	7	13,73
Φυσικομαθηματικές	1	1,54	2	8,70	3	6,12	1	3,57	3	13,04	4	7,84
Πολυτεχνικές	12	46,15	3	13,04	15	30,61	14	50,00	3	13,04	17	33,33
Οικονομικές	1	3,85	3	13,04	4	8,16	4	14,29	5	21,74	9	17,65
Παιδαγωγικές	0	0,00	1	4,35	1	2,04	1	3,57	1	4,35	2	3,92
Γεωπονικής-Δασονομίας	1	3,85	1	4,35	2	4,08	0	0,00	1	4,35	1	1,96
Βιβλιοθηκονομίας	0	0,00	1	4,35	1	2,04	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Λοιπές	6	23,08	4	17,39	10	20,41	4	14,29	0	0,00	4	7,84
Ασαφής απάντηση	0	0,00	0	0,00	0	0,00	2	7,14	1	4,35	3	5,88
Σύνολο	26	100	23	100	49	100	28	100	23	100	51	100

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VI

ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ, ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΚΑΙ ΣΤΕΓΑΣΗΣ ΣΤΗΝ ΑΤΤΙΚΗ

Παρύσατις Παπαδοπούλου-Συμεωνίδου

1. Γενική τοποθέτηση
2. Δομή του πληθυσμού
3. Απασχόληση
4. Στέγαση
5. Επίλογος

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VI

ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ, ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΚΑΙ ΣΤΕΓΑΣΗΣ ΣΤΗΝ ΑΤΤΙΚΗ

Παύσατις Παπαδοπούλου-Συμεωνίδου

1. Γενική τοποθέτηση

Είναι δεδομένη η δραστηριότητα του ΕΛ.ΚΕ.ΠΑ. σε θέματα κυρίως επαγγελματικής εκπαίδευσης. Με το δεδομένο αυτό θα ήταν αδιανόητη η απουσία από τα προγράμματα του Φορέα των θεμάτων εκείνων που αφορούν στους ομογενείς που μαζικά ήλθαν τα τελευταία χρόνια από τις πρώην Σοβιετικές Δημοκρατίες στην Ελλάδα.

Τα ειδικά προγράμματα του ΕΛ.ΚΕ.ΠΑ. αποσκοπούν να συμβάλουν στην ένταξη των ομογενών στην αγορά εργασίας. Στην κατεύθυνση αυτή τα προγράμματα υποστηρίζονται κυρίως από τον τομέα της εκπαίδευσης και της επιμόρφωσης, πράγμα που διαπιστώνεται από το περιεχόμενό τους και τους στόχους τους, όπως αυτοί διατυπώνονται. Βέβαια, πάνω στο θέμα αυτό, θα πρέπει να επισημανθεί ότι η ένταξη των ενεργών ατόμων στην αγορά εργασίας αποτελεί μέρος της ευρύτερης διαδικασίας ένταξης των ομογενών στην ελληνική κοινωνία, διαδικασία που βαθμιαία θα πρέπει να οδηγήσει στην ενσωμάτωσή τους. Τα δεδομένα αυτά καθιστούν σαφή την αποδοχή (που τις περισσότερες φορές δεν είναι ενσυνείδητη) της συμπληρωματικότητας των προγραμμάτων εκπαίδευσης/επιμόρφωσης και των προγραμμάτων απασχόλησης, προκειμένου να διασφαλισθεί η αποτελεσματικότητά τους.

Ο Φορέας δρομολόγησε τα τελευταία χρόνια μια ειδική και πλούσια ενότητα προγραμμάτων, όπως διαπιστώνεται μέσα από την καταγραφή τους. Η ιδιαιτερότητα των προγραμμάτων αυτών δεν ανάγεται στο επιστημονικό πεδίο ως αντικείμενό τους, αλλά στο ανθρώπινο δυναμικό στο οποίο αυτά απευθύνονται. Πρόκειται για πληθυσμό που διαμόρφωσε την κοινωνική του συνείδηση σε χώρους διαφορετικούς ως προς το κοινωνικό σύστημα, επομένως και την επαγγελματική συνείδηση και τις εργασιακές σχέσεις. Το καθεστώς εργασίας στη Σοβιετία, στο ο-

ποίο συμμετείχαν με διάφορο τρόπο οι ομογενείς που ήλθαν από εκεί, ήταν και παραμένει ακόμα μέχρι σήμερα διαφορετικό από ό,τι σε χώρες της ελεύθερης αγοράς, γεγονός που δυσχεραίνει την ένταξη του εργατικού δυναμικού των ομογενών στην ελληνική αγορά εργασίας.

Είναι σαφές ότι με τον όρο «ένταξη» δεν νοείται «ενσωμάτωση», τουλάχιστον για την γενιά που ήλθε στην Ελλάδα σε οικονομικά ενεργό ηλικία. Πρόκειται, δηλαδή, για εκείνους που εκπαιδεύτηκαν στις πρώην Σοβιετικές Δημοκρατίες, που εργάστηκαν εκεί, συμβάλλοντας στην παραγωγή και στο εισόδημα της χώρας στην οποία ζούσαν, και, κατά συνέπεια, ήλθαν με διαμορφωμένη κοινωνική υπόσταση και προσωπικό κύρος. Και εκείνοι που ανήκουν στην κατηγορία αυτή του πληθυσμού, όπως αποδεικνύεται από τα σχετικά στοιχεία, είναι και οι πιο πολλοί, επομένως είναι εκείνοι που ουσιαστικά δίνουν το ειδικό γνώρισμα του πληθυσμού των ομογενών.

Ο πλούτος σε βιώματα και εμπειρίες των ομογενών αποτελεί ένα ουσιαστικό κεφάλαιο που θα πρέπει να διερευνηθεί και να αξιοποιηθεί κατάλληλα. Μέσα από τα στοιχεία, ωστόσο, δεν αμφισβητείται ότι σε κανέναν τομέα ο πλούτος αυτός δεν μπορεί να συσχετισθεί και να συγκριθεί με τα δεδομένα ή τους δείκτες στην Ελλάδα, παρά μόνο αν στη φάση διερεύνησης των διαφόρων μεταβλητών υιοθετηθούν μέθοδοι και αρχές που θα καταλήγουν σε συγκρίσιμα αποτελέσματα, δηλαδή σε μεγέθη ή μεταβλητές που θα ενοποιούν τα κριτήρια και θα τα εντάσσουν μέσα στο ενιαίο μεθοδολογικό πλαίσιο που θα λειτουργεί αντικειμενικά.

Η αξιολογική θέση, που αναφέρθηκε ως μια γενική αρχή, καθορίζει και τον τρόπο αξιοποίησης των στοιχείων της επιτόπιας έρευνας, ξεκινώντας από το πρώτο στάδιο της «κωδικογράφησης των μεταβλητών», και προχωρώντας στην συνέχεια στο δεύτερο της «επεξεργασίας των στοιχείων» και στο τρίτο της «αξιολόγησης και κριτικής των αποτελεσμάτων». Με άλλα λόγια, η μεθοδολογική προσέγγιση της αξιοποίησης του πλούτου της επιτόπιας έρευνας γίνεται με τον τρόπο της «συνθετικής ανάλυσης» που στηρίζει αντικειμενικές συγκρίσεις, ενδεχόμενα και πολιτικές επιλογές, μέσα σε πλαίσιο διαλεκτικής θεώρησης, δηλαδή «δυναμικών συναρτήσεων» και όχι ευκαιριακών, συγκυριακών ή στατικών αξιολογήσεων.

Γίνεται σαφές ότι η «κωδικογράφηση», ως πρώτη καθοριστική διαδικασία, αποτελεί το κλειδί της αποτελεσματικότητας των άλλων φάσεων, ο τρόπος Δε εξέλιξης της διαδικασίας αυτής αποδίδει ταυτόχρονα την επιστημονική αντίληψη και τις μεθοδολογικές αρχές που την διέπουν. Στην προκειμένη περίπτωση, στα πλαίσια κατανομής και διαίρεσης της έρευνας, η γράφουσα κωδικογράφησε τις σελίδες των ερωτηματολογίων που αναφέρονται στην απασχόληση και στην στέγαση. Θα πρέπει στο σημείο αυτό να σημειωθεί ότι η κωδικογράφηση δεν ανάγεται σε κοινά

αποδεκτή συνταγή, αλλά αποτελεί προϊόν αναζήτησης της μεθόδου εκείνης που θα οδηγήσει στην κάλυψη του στόχου της έρευνας.

Με τα δεδομένα αυτά, τα κείμενα που ακολουθούν περιορίζονται στα αντικείμενα που διερευνώνται, χωρίς να υπάρχει δυνατότητα «διαλεκτικής σχέσης» με τις άλλες μεταβλητές του ερωτηματολογίου στο σύνολό του. Αυτό σημαίνει ότι οποιαδήποτε σύγκριση άλλων στοιχείων από άλλους τομείς (π.χ. εκπαίδευση) με τα στοιχεία που αναφέρονται ιδιαίτερα στην απασχόληση και στην κατοικία θα έχει ατυχή έκβαση αν όχι λανθασμένη.

Τα κείμενα, ωστόσο, με τα αντίστοιχα κεφάλαια, συμπεριλαμβάνουν και την ανάλυση της δομής του πληθυσμού, που κωδικογραφείται, ως γνωστόν, αυτόματα μέσα από την συμπλήρωση των ερωτηματολογίων. Η αναφορά στον πληθυσμό, που ως ειδικό κεφάλαιο προηγείται στην συγγραφή των κειμένων, θα πρέπει να θεωρείται ως το βασικό πλαίσιο διερεύνησης οποιωνδήποτε στοιχείων, εφόσον συμβάλλει στην πρώτη και ουσιαστική προσέγγιση με το ανθρώπινο δυναμικό που περνά μέσα από τον φακό της έρευνας.

Οι αναφορές και τοποθετήσεις που προηγήθηκαν στηρίζουν τον στόχο της έρευνας των επιμέρους τομέων αρμοδιότητας της γράφουσας:

α) της αξιολόγησης των προοπτικών εξέλιξης του πληθυσμού

β) των συνθηκών διαβίωσης και επιβίωσης μέσα από την διαδικασία σχηματισμού εισοδήματος και

γ) των συνθηκών στέγασης,

με παράλληλη αναγωγή των στοιχείων σε ένα πλέγμα σχέσεων που συμβάλλει στην δυνατότητα σύγκρισης των συνθηκών στην Ελλάδα και στον τόπο προέλευσης των ομογενών, στον βαθμό που αυτό κατά περίπτωση είναι δυνατό.

Η αρχική καταμέτρηση και καταγραφή των στοιχείων σε πίνακες με βάση την κωδικογράφηση των μεταβλητών από την γράφουσα έγινε από τον κ. Άγι Αναστασιάδη, αναπληρωτή καθηγητή του Τμήματος Αρχιτεκτόνων Α.Π.Θ. Η τελική σύνταξη των πινάκων έγινε από την γράφουσα.

2. Δομή του πληθυσμού

Οι ομογενείς από την πρώην Σ.Ε. ήλθαν στην Ελλάδα από διάφορες Σοβιετικές Δημοκρατίες. Ο τόπος προέλευσης του πληθυσμού αυτού στα πλαίσια του νέου ρεύματος των τελευταίων ετών, δηλαδή επί Γκορμπατσώφ και μετά την πτώση του καθεστώτος, είναι ενδεικτικός των γνωρισμάτων που αναμένονται από την διερεύνηση των δημογραφικών χαρακτηριστικών. Ωστόσο, στην προκειμένη περίπτωση μια τέτοια αναγωγή παρακάμπτεται, προκειμένου, στα πλαίσια διαίρεσης του προγράμματος, να αποφευχθούν ενδεχόμενες επικαλύψεις που θα μπορούσαν

να δημιουργήσουν σύγχυση: Έτσι οι αναφορές περιορίζονται στην ανάλυση της δομής του πληθυσμού κατά γένος και ηλικία.

Ο συνολικός πληθυσμός της Αττικής που διερευνάται ανέρχεται σε 481 άτομα: 243 άρρενες και 238 θήλεις. Και μόνο από την αναλογία αυτή μπορεί να υποστηριχθεί ότι πρόκειται για όμοια αντιμετώπιση από μέρους και των δύο φύλων της εγκατάλειψης του τόπου διαβίωσης στην πρώην Σ.Ε.

Από την πυραμίδα του πληθυσμού, τόσο από το Διάγραμμα 4.1, όσο και από τον Πίνακα 4.5, είναι σαφής η παρουσία δύο γενεών, η μία με την υπεροχή των ηλικιών 35-45, και η άλλη με την υπεροχή των ηλικιών κυρίως μεταξύ 15-20 στους άρρενες. Οι ενδιάμεσες ηλικίες είναι και αυτές που συνεπάγονται την στενότητα της βάσης της πυραμίδας, γνώρισμα όχι ευοίωνα σε ό,τι αφορά τη βιολογική εξέλιξη του πληθυσμού αυτού. Με βάση την κατανομή του σε νοικοκυριά, που στην περίπτωση του πληθυσμού αυτού θα μπορούσαν στον μέγιστο βαθμό να θεωρηθούν ταυτόσημα με οικογένειες, η αναλογία ανέρχεται σε 4,77 άτομα ανά νοικοκυριό ή οικογένεια, δηλαδή το μέγεθος τείνει προς 5 άτομα ανά νοικοκυριό. Ο δείκτης αυτός θεωρείται υψηλός για τα συνήθη ελληνικά δεδομένα, δεν συγκλίνει όμως με τα αναμενόμενα μιας κανονικής πυραμίδας και τις θετικές προοπτικές εξέλιξης της δομής του πληθυσμού. Προδικάζει, γενικά, το αντίθετο αποτέλεσμα των όσων διατυπώνονται για τους ομογενείς που έρχονται στην Ελλάδα κυρίως από τις πρώην Σοβιετικές Δημοκρατίες, ανατρέποντας τις μέχρι τώρα αξιολογήσεις.¹

Η κατανομή του πληθυσμού σε άρρενες και θήλεις δίνει κάποιες διαφορές στις κατανομές. Οι διαφορές αυτές θεωρούνται αναμενόμενες, εφόσον πρόκειται για τις νεότερες ηλικίες του ενεργού πληθυσμού στην στήλη των αρρένων, δηλαδή στις ηλικίες εκείνες στις οποίες ανάγεται η δημιουργία οικογένειας, επομένως και οι βασικές οικονομικές προϋποθέσεις για την δημιουργία και εξέλιξή της.

Ο πληθυσμός σε οικονομικά ενεργό ηλικία, κυρίως μέχρι 45 ετών, δηλαδή οι πιο βασικές από βιολογικής άποψης κατηγορίες, είναι και τα άτομα στα οποία με μεγάλο βάρος εστιάζεται η έρευνα της απασχόλησης στο κεφάλαιο που ακολουθεί.

1. Βλ. συγκριτικά στοιχεία για όλα τα ζητήματα που διερευνώνται Α, Β και Γ Φάσεις Ερευνητικού Προγράμματος: «Πρόγραμμα στέγασης και επαγγελματικής ενσωμάτωσης Ομογενών στο Πολεοδομικό Συγκρότημα Θεσσαλονίκης», Επιστ. Υπεύθυνη: Παρύσατις Παπαδοπούλου-Συμεωνίδου, Οργανισμός Ρυθμιστικού Σχεδίου και Περιβάλλοντος Θεσσαλονίκης - Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο, 1996.

3. Απασχόληση

Η κωδικογράφηση της απασχόλησης εστιάζεται στον κατάλογο που ακολουθεί και που αποτέλεσε την βάση για ζητήματα καταγραφής της απασχόλησης σε ερευνητικό πρόγραμμα σχετικό με θέματα ομογενών, κυρίως από την πρώην Σ.Ε.²

Η καταγραφή των επαγγεμάτων ακολουθεί την λογική που αναφέρθηκε προηγουμένως. Δηλαδή, ακολουθώντας τους διψήφιους κωδικούς της ελληνικής στατιστικής (Ε.Σ.Υ.Ε.), τα επαγγέλματα καταγράφηκαν με τρόπο που μπορούν να συγκριθούν και να συσχετισθούν με βάση την αναγωγή τους τόσο στην Ελλάδα όσο και στην Σ.Ε. Στην κατάταξη, όπου υπήρχε κάποια αμφιβολία -και αυτό μόνο σε παρεμφερή επαγγέλματα-, συνεκτιμήθηκαν, μαζί με τη λεκτική απόδοση ή καταγραφή του επαγγέλματος στα ερωτηματολόγια, και άλλα στοιχεία ως επικουρικά. Αυτό σημαίνει ότι τα επαγγέλματα, όπως δηλώθηκαν, ή όπως συνήθως δηλώνονται σε αντίστοιχες περιπτώσεις, δεν αντιστοιχούν σε απόλυτο βαθμό στους κωδικούς της ΕΣΥΕ. Υπάρχει πάντα ένας βαθμός αμφισβήτησης ή λάθους που ο ερευνητής είναι υποχρεωμένος να λάβει υπόψη, προκειμένου να εξαλείψει τυχόν ατέλειες γλωσσικής απόδοσης ή εννοιολογικού περιεχομένου.

Ο πίνακας 6.1 δίνει την καταγραφή των επαγγεμάτων του εργατικού δυναμικού για την Ελλάδα και την πρώην ΣΕ. Η καταγραφή αυτή δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι κατ' αρχήν ήταν απαλλαγμένη από προβλήματα και ασάφειες, όπως άλλωστε αναφέρθηκε προηγουμένως και αυτό εξαιτίας του τρόπου με τον οποίο οι ερωτώμενοι δηλώνουν το επάγγελμά τους. Ωστόσο, τα προβλήματα εξαλείφθηκαν στο μέγιστο δυνατό βαθμό με την βοήθεια και των άμεσα συναρτώμενων με το επάγγελμα άλλων μεταβλητών, πράγμα που ήδη αναφέρθηκε. Θα πρέπει, πριν την ανάλυση του πίνακα, να επισημανθεί ότι η υψηλή συμμετοχή εκείνων που δεν δήλωσαν επάγγελμα στην πρώην ΣΕ (απόλυτος αριθμός 44 και ποσοστό 14,81%) δεν αποδίδει αδυναμία δήλωσης για οποιουδήποτε λόγους, αλλά μη συμμετοχή στην παραγωγή, λόγω είτε ηλικίας είτε σπουδών. Στην ερμηνεία αυτή συνηγορούν, εκτός των όσων λόγων συναρτώνται με τη γνώση του τρόπου λειτουργίας του σοβιετικού καθεστώτος, και τα δεδομένα της πυραμίδας ηλικιών με τα μεγέθη και τα ποσοστά στις αντίστοιχες ηλικίες.

Βασικές διαπιστώσεις με βάση τον πίνακα 6.1 είναι οι εξής:

- α) ότι δεν υπάρχει καμιά αντιστοιχία στα επαγγέλματα που ασκούνται στην Ελλάδα και σ' αυτά που ασκήθηκαν στη ΣΕ,
- β) ότι στην περίπτωση της πρώην ΣΕ υπάρχει εκπροσώπηση σε όλες τις κατηγορίες επαγγεμάτων, πράγμα που δεν ισχύει στην περίπτωση της Ελλάδος,

2. Βλ. Β Φάση Ερευνητικού Προγράμματος: «Πρόγραμμα στέγασης και επαγγελματικής ενσωμάτωσης Ομογενών στο ΠΣΘ», 1996.

γ) ότι στην περίπτωση της πρώην ΣΕ εκπροσωπούνται επαγγέλματα επιστημονικών κατευθύνσεων και κατάρτισης, επαγγέλματα υψηλής ιεραρχίας στο χώρο του κρατικού/υπαλληλικού καθεστώτος και της εκπαίδευσης, αλλά ταυτόχρονα και στους τομείς παροχής υπηρεσιών και μεταποίησης, ενώ, αντίθετα, στην Ελλάδα εκπροσωπούνται επαγγέλματα μόνο στον τομέα παροχής υπηρεσιών και στον τομέα της μεταποίησης.

Η περίπτωση της ανεργίας δεν έχει στην προκειμένη περίπτωση το νόημα που θα έπρεπε να έχει, προκειμένου να στηρίξει ιδιαίτερες αξιολογήσεις. Άλλωστε, είναι μηδενικό το αντίστοιχο μέγεθος στην περίπτωση της ΣΕ.

Η ανεργία, ως όρος, είναι στην συνείδηση των ανθρώπων αυτών άγνωστη. Γι αυτό και δεν την συνδέουν με τους άλλους παράγοντες, όπως τα δικαιώματα τα οποία συναρτώνται με την ειδική αυτή κατάσταση στην επαγγελματική ζωή του ατόμου σε οικονομικά ενεργό ηλικία, ή το οικογενειακό εισόδημα. Γι αυτό και δεν μπορεί να αξιολογηθεί το ποσοστό των 30% που δήλωσαν άνεργοι. Το ποσοστό αυτό μπορεί κατά περίπτωση και βάσει αξιολόγησης να θεωρείται υψηλό (αν εκτιμάται η σχέση ανάμεσα σε κρυφή και επίσημη ανεργία), ή χαμηλό (αν εκτιμάται η σχέση ανάμεσα στους δικαιούχους επιδόματος ανεργίας και στους δηλωμένους ως απασχολούμενους). Γι αυτό, στην προκειμένη περίπτωση, λαμβάνεται υπόψη και το ενδεχόμενο της ασαφούς γνώσης της σήμασίας του όρου από το μέρος των ερωτηθέντων, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι και ο τρόπος απάντησης στην συγκεκριμένη ερώτηση δεν είναι ενδεικτικός της όλης ενημέρωσης των Ομογενών πάνω σε ζητήματα αγοράς εργασίας, τελείως διαφορετικά από τα γνώριά τους στον τόπο προέλευσης.

Τα δεδομένα αυτά καθιστούν αναγκαίο το συσχετισμό των μεταβλητών με στοιχεία εισοδήματος. Αυτό είναι ευνόητο, εφόσον η άσκηση επαγγέλματος, με τα δεδομένα της στήλης που αφορά στην Ελλάδα, ταυτόχρονα δε έχοντας υπόψη και τις αναγκαστικές μετατάξεις στον επαγγελματικό χώρο -εφόσον δεν έχουν δυνατότητα επιλογής-, συναρτάται με τη δυνατότητα επιβίωσης της οικογένειας.

Το μηνιαίο εισόδημα δίδεται στον πίνακα 6.2 με αναγωγή στο άτομο και στην οικογένεια. Η κατανομή σε κατηγορίες εισοδημάτων δεν είναι τυχαία: έγινε με βάση ιστογράμματα, τόσο για το ατομικό όσο και για το οικογενειακό εισόδημα. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η οικογένεια θεωρείται στην προκειμένη περίπτωση ταυτόσημη με το νοικοκυριό, τόσο λόγω του χαμηλού εισοδήματος, όπως διαπιστώνεται από τον πίνακα, όσο και λόγω της συλλογικής-οικογενειακής συνείδησης του πληθυσμού που διερευνάται. Πρόκειται για μια θεώρηση που αποκλίνει από τη δεδομένη σχετικά με τον ορισμό του νοικοκυριού. Θεωρήθηκε, ωστόσο, αναγκαία για την περίπτωση των ομογενών, ως συγκλίνουσα, εκτός των άλλων παραμέτρων, και με όλα τα στοιχεία που προέκυψαν από την πληροφόρηση που ρέει μέσα από τα ερωτηματολόγια.

Η μεγαλύτερη συμμετοχή στο ατομικό εισόδημα αντιστοιχεί στην κατηγορία εισοδήματος μεταξύ 100.000-200.000 δρχ./άτομο. Η ίδια κατηγορία στην στήλη του οικογενειακού εισοδήματος δίνει ποσοστό 37,25%. Στην στήλη αυτή είναι, σε σύγκριση με τα μεγέθη της πρώτης στήλης, υψηλό και το ποσοστό 21,57% για την κατηγορία των 200.000-250.000 δρχ./οικογένεια. Στο ατομικό εισόδημα έρχεται δεύτερη η συμμετοχή του εισοδήματος μέχρι 100.000 δρχ./άτομο.

Με αναγωγή στο μέσο δείκτη άτομα/οικογένεια η εμβέλεια του εισοδήματος είναι χαμηλή, όταν περίπου 60% των οικογενειών έχουν μηνιαίο εισόδημα μέχρι 250.000 δρχ.

Οι δυσμενείς προοπτικές αποδεικνύονται και με την ελάχιστη -αν όχι ανύπαρκτη- δυνατότητα που έχουν τα ενεργά άτομα να βελτιώσουν με δική τους πρωτοβουλία τη θέση τους στο επάγγελμα, επομένως και το εισόδημά τους. Σχετικός είναι ο πίνακας 6.3, που δίνει τις αλλαγές στο επάγγελμα και ο πίνακας 6.4 που αναφέρεται στην εργοδοσία. Η ανάγκη μιας τέτοιας δυνατότητας (δηλαδή αλλαγή επαγγέλματος) θεωρείται ευνόητη με βάση τα δεδομένα των επαγγελματιών που ασκούν στην Ελλάδα και αυτών που ασκούσαν στον τόπο προέλευσης: μεταξύ των επαγγελματιών αυτών δεν υπάρχει καμιά αντιστοιχία, όπως διαπιστώθηκε και όπως ήδη αναφέρθηκε.

Οι κωδικοί αριθμοί στον πίνακα 6.3 δίνουν αυτομάτως τον αριθμό των επαγγελματιών που άλλαξαν οι εργαζόμενοι. Με το 0 δίνεται το πρώτο επάγγελμα, το οποίο συνήθως θεωρείται προσωρινό ή ευκαιριακό, με τα συνήθη δεδομένα της Ελλάδος ή με της πρώην ΣΕ κυρίως για το διάστημα που μεσολαβούσε μεταξύ των σπουδών και της μόνιμης επαγγελματικής αποκατάστασης (με την έννοια της κατάρτισης και όχι πάντα της θέσης στο επάγγελμα).

Οι κωδικοί αριθμοί στον πίνακα 5 αντιστοιχούν στις εξής κατηγορίες εργοδωτών:

- 1 Κράτος
- 2 Μεταποίηση (κυρίως ένδυση-υπόδυση)
- 3 Τομέας υγείας-πρόνοιας
- 4 Ιδιωτική εταιρεία-επιχείρηση
- 5 Μεταποίηση (ξυλουργεία-επιπλώσεις)
- 6 Μηχανουργείο
- 7 Οικοδομικές επιχειρήσεις
- 8 Λατομεία
- 9 Αλιεία
- 10 Τοπική Αυτοδιοίκηση
- 11 Ξενοδοχεία
- 12 Αυτοαπασχόληση/μικροπωλητές

Το 52% των ενεργών ατόμων (βλ. πίνακα 6.3) δηλώνει μόνο μια αλλαγή επαγγέλματος. Ωστόσο, και αυτό το δεδομένο δεν έχει ιδιαίτερη σημασία στην προκειμένη περίπτωση, όταν οι αλλαγές κινούνται στην ίδια περίπου σφαίρα επαγγελμάτων. Περίπου οι μισοί απασχολούμενοι είναι εργάτες/υπάλληλοι στους τομείς μεταποίησης και παροχής υπηρεσιών, με εργασιακή σχέση που δεν αντιστοιχεί στην πολυμορφία της επαγγελματικής τους εμπειρίας. Ως προς το σημείο αυτό δεν μπορεί να γίνει αναγωγή στην εκπαίδευση, με την οποία, γενικά, είναι σκόπιμη η σύγκριση για αποτελεσματική αξιολόγηση των μελλοντικών αναγκών στα πλαίσια αξιοποίησης του εργατικού αυτού δυναμικού. Και αυτό γιατί, όπως αναφέρθηκε στην εισαγωγή, η διαφορετική κωδικογράφηση και αξιοποίηση του υλικού των επί μέρους μεταβλητών της έρευνας δεν οδηγεί σε μια τέτοια δυνατότητα.

Ωστόσο, η ανάγκη βελτίωσης των συνθηκών και προϋποθέσεων που σχετίζονται με το επάγγελμα παραπέμπει στις βασικές αρχές του σοβιετικού καθεστώτος πάνω στα σχετικά με την εκπαίδευση ζητήματα, καθώς και σε συγκριτικά στοιχεία, α) με βάση την γνώση της γράφουσας της σοβιετικής πρακτικής στον τομέα της εκπαίδευσης ως προαπαιτήση της επαγγελματικής συνείδησης και ζωής του τότε σοβιετικού πολίτη στην διαδικασία της κεντρικά σχεδιασμένης παραγωγής³ και β) με βάση το ερευνητικό πρόγραμμα για το ΠΣΘ που ήδη αναφέρθηκε.

Η πολυμορφία στο επάγγελμα, όπως καταγράφεται για την περίπτωση της ΣΕ και δεν διαπιστώνεται στον ίδιο βαθμό στην Ελλάδα, δεν αποτελούσε για το εργατικό δυναμικό παράγοντα αυτορρυθμιζόμενο. Άλλωστε, όλοι οι εργαζόμενοι στη ΣΕ ήταν υπόλογοι στο κράτος-εργοδότη, πράγμα που δηλώνουν και οι ίδιοι ανεπιφύλακτα σε ό,τι αφορά την πηγή του εισοδήματός τους. Στο δεδομένο αυτό παραπέμπει και το υψηλό ποσοστό 72,73% του πίνακα 6.3, που δηλώνει την σταθερότητα στην θέση στο επάγγελμα στην ΣΕ, δείγμα συνάρτησης εκπαίδευσης και επαγγέλματος.

Η πολυμορφία αυτή στο επάγγελμα είναι αποτέλεσμα της εκπαίδευσης μέσα σε ένα πλαίσιο σύνθετο και πολυτομεακό από τις μικρές ηλικίες, το οποίο, μέσα στις διάφορες περιόδους εξέλιξης του σοβιετικού καθεστώτος, τροποποιούσε επί μέρους παράγοντες χωρίς να θίγονται οι βασικές αρχές του συστήματος εκπαίδευσης. Το σύστημα αυτό έπρεπε να οδηγεί στο συγκεκριμένο προφίλ του επαγγελματία, που θα στήριζε μέσω της διασφάλισης της ιδεολογίας την οικονομία.

Συμπληρωματικός στους μέχρι τώρα πίνακες είναι ο πίνακας 6.5, σχετικός με το συγκεκριμένο παράγοντα που αναλύει, δηλαδή το μέσο μεταφοράς που οι εργαζόμενοι, ως κάτοικοι του Μενιδίου, χρησιμοποιούν για την μετακίνησή τους

3. Βλ. Π.παπαδοπούλου-Συμεωνίδου, "Πόλη και Πολεοδομία στην πρώην ΣΕ", εκδ. Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1995

μεταξύ των δύο τόπων, κατοικίας και εργασίας. Οι σχετικοί κωδικοί αντιστοιχούν στις εξής εναλλακτικές:

- 1 Με τα πόδια
- 2 Λεωφορείο
- 3 Λεωφορείο Υπηρεσίας
- 4 Υπόγειος
- 5 Αυτοκίνητο ΙΧ
- 6 Μοτοσυκλέτα, Ποδήλατο
- 7 Τραμ

Όπως διαπιστώνεται τα στοιχεία ποικίλουν. Δεν έχουν ειδικό βάρος ως προς το μέσον αυτό καθεαυτό, αλλά ως προς την ανάγκη χρήσης του συγκεκριμένου μέσου ως άμεσης συνέπειας της οργάνωσης της τοπικής κοινωνίας, αυτό δε σε σύγκριση μεταξύ ΣΕ και Ελλάδος. Η υπεροχή των κατηγοριών 1 και 2, κυρίως δε 1 για την περίπτωση της ΣΕ, αντιστοιχεί πλήρως στις αρχές οργάνωσης του οικιστικού χώρου με βάση την αρχή της οικονομικότητας στην απώλεια του χρόνου μετακίνησης των εργαζομένων⁴. Σ' αυτό συνηγορεί και το ελάχιστο ποσοστό στη χρήση μέσου ταχείας κυκλοφορίας.

Στην Ελλάδα, αντίθετα, η κατηγορία 2 έχει το μεγαλύτερο ποσοστό, που θα μπορούσε να είναι ανταγωνιστικό της σήμερα μηδενικής κατηγορίας 4, εφόσον δεν υπάρχει υπόγειος. Το ποσοστό των ΙΧ είναι μεγαλύτερο στην Ελλάδα από ό,τι στην ΣΕ, λόγω των ειδικών συνθηκών που αφορούν στην περίπτωση αυτή που, άλλωστε, έχει σχέση και με τις γενικότερες ρυθμίσεις των περιουσιακών στοιχείων (κινητή περιουσία) του νέου πληθυσμού των Ομογενών.

Το υψηλό ποσοστό αυτών που δεν έδωσαν στοιχεία ως ερωτώμενα άτομα δεν εντυπωσιάζει. Συνήθως η έλλειψη στοιχείων έγγειται στην ασάφεια ως προς την χρήση του μέσου μεταφοράς, δηλαδή ως προς το συγκεκριμένο είδος, στην περίπτωση που χρησιμοποιούνται περισσότερα, ή στο γεγονός ότι δεν αναφέρθηκε κάποιο είδος μέσου μεταφοράς από αυτά που συμπεριλαμβάνονται στον προφορικό κατάλογο στη φάση συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου.

Γενικά, ο τόπος εργασίας του εργατικού δυναμικού, με τα μέχρι τώρα στοιχεία, δεν θα ενδιέφερε ιδιαίτερα, εφόσον δεν πρόκειται ούτε για πρόγραμμα αναπτυξιακό, ούτε για στοιχεία που να ανταποκρίνονται στις επιδιώξεις των ίδιων των εργαζομένων ως προς τον τόπο εργασίας. Η ακαμψία στην αγορά εργασίας αποτελεί κυρίως τον παράγοντα που κατευθύνει τις επιλογές τους -αν μπορεί να χρησιμοποιηθεί ο όρος-.

4. Βλ. Π. Παπαδοπούλου-Συμεωνίδου/ 1995, Τρίτο Μέρος.

4. Στέγαση

Η προσέγγιση των ζητημάτων στέγασης γίνεται στα πλαίσια του προβληματισμού που αναπτύχθηκε στα κεφάλαια που προηγήθηκαν, κυρίως δε στο κεφάλαιο της απασχόλησης, που αποδίδει και την οικονομική διάσταση του προβλήματος επιβίωσης των ομογενών, με βάση τη γενική διαπίστωση ότι οι συνθήκες απέχουν πολύ ακόμα από το στάδιο που θα επέτρεπε να γίνει λόγος για ένταξη των ομογενών στην ελληνική κοινωνία.

Ο πίνακας 6.6 δίνει το μέγεθος της οικογένειας, δηλαδή την κατανομή των οικογενειών σε κατηγορίες ανάλογα με τα μέλη τους, στην Ελλάδα και στην ΣΕ. Δεν μπορεί να υποστηριχθεί ότι υπάρχουν σημαντικές διαφορές ως προς τη σύνθεση της οικογένειας με αναγωγή στις δύο χώρες. Γενικά διατηρείται η δομή της αρχικής οικογένειας, με κάποιες, ωστόσο, διαφορές που αφορούν στην αύξηση των μελών ανά οικογένεια στην Ελλάδα, λόγω λιγότερο της βιολογικής εξέλιξης στο ενδιάμεσο (μικρό) χρονικό διάστημα, και περισσότερο της συστέγασης πολλών γενεών, με μεγάλη συμμετοχή των ατόμων σε μεγάλες ηλικίες. Στην διαπίστωση αυτή συνηγορεί και η δομή του πληθυσμού. Το μεγάλο μέγεθος της οικογένειας ήταν, άλλωστε, κάτι το αναμενόμενο με βάση τα στοιχεία επίσης από τη διερεύνηση της δομής του πληθυσμού.

Ο παράγοντας που διαφοροποιείται έντονα είναι η επιφάνεια των κατοικιών. Σχετικός είναι ο πίνακας 6.7. Γενική διαπίστωση είναι οι μικρές επιφάνειες κατοικιών στην Ελλάδα και οι μεγάλες στην ΣΕ, όπου φαίνεται και η προτίμηση στις μεγάλες μονοκατοικίες που δικαιολογούνται με την αναγωγή τους στο μέγεθος της οικογένειας. Περίπου το 42% των κατοικιών καταγράφονται με 4 και 5 δωμάτια στη ΣΕ.

Το 74% περίπου των οικογενειών κατοικούσαν στην ΣΕ σε μονοκατοικία. Το αντίστοιχο ποσοστό για το Μενίδι είναι 58%. Δεν μπορεί, ωστόσο, να θεωρηθεί απόλυτα σωστό και αντιπροσωπευτικό, εφόσον πρόκειται για μια περιοχή όπου επικρατεί η αυθαίρετη δόμηση.

Λεπτομερή στοιχεία όσον αφορά στον αριθμό δωματίων, καθώς και στον εξοπλισμό των κατοικιών καταγράφηκαν λεπτομερώς, δεν αποδίδονται ωστόσο σε πίνακα, εφόσον αυτό δεν θεωρείται σκόπιμο:

α) Στην πρώτη περίπτωση, επειδή ο αριθμός δωματίων ως στοιχείο επισκιάζεται από την επιφάνεια κατοικίας, με το δεδομένο ότι το κριτήριο του αριθμού δωματίων δεν διέπεται από τις ίδιες προδιαγραφές στις δύο χώρες, κάτι που διαπιστώνεται και μέσα από την αντιστοιχία των επιφανειών των κατοικιών στην Ελλάδα και στην ΣΕ.

β) Στη δεύτερη περίπτωση, επειδή ο εξοπλισμός στην Ελλάδα, αν δηλαδή η

κατοικία θερμαίνεται κεντρικά, ή έχει πλήρεις βοηθητικούς χώρους, αξιολογείται με βάση τις αντιλήψεις ως προς ανέσεις από την ΣΕ.

Ενδεικτικά για την τελευταία περίπτωση του εξοπλισμού αναφέρεται το αποτέλεσμα της καταγραφής των στοιχείων: Επί συνόλου 102 κατοικιών, (ναι) στον εξοπλισμό 41,18% στην Ελλάδα και 88,24% στην ΣΕ, (όχι) στον εξοπλισμό 57% στην Ελλάδα και 10,78% στην ΣΕ. Μικρό ποσοστό δεν έδωσε απάντηση.

Το μέγεθος της οικογένειας, όταν πρόκειται για συμβίωση γενεών, αποτελεί αναμφισβήτητο παράγοντα που επηρεάζει την συστέγαση ή όχι νοικοκυριών. Στην προκειμένη περίπτωση πρόκειται για πολύ χαμηλό ποσοστό συστέγασης, τόσο στην ΣΕ όσο και στην Ελλάδα, παρά το χαμηλό εισόδημα. Ως μη συστεγαζόμενες οικογένειες και μη συστεγαζόμενα νοικοκυριά, δήλωσαν 92,16 και στις δύο περιπτώσεις για την ΣΕ, για δε την Ελλάδα 97,06 στην περίπτωση των οικογενειών και 89,22 στην περίπτωση των νοικοκυριών.

Οι δύο έννοιες, οικογένεια και νοικοκυριό, δεν μπορούν να αντιμετωπισθούν σαφώς διαχωρισμένες στην προκειμένη περίπτωση. Το αποδεικνύουν τα ποσοστά που δόθηκαν προηγουμένως, ποσοστά που στηρίζουν και την αρχική άποψη/τοποθέτηση σχετικά με τον τρόπο αντιμετώπισης των δύο όρων στα πλαίσια της έρευνας. Έτσι, θεωρείται ότι τα αποτελέσματα της καταγραφής των στοιχείων ως προς το διαχωρισμό τους δεν έχουν ιδιαίτερη σημασία για τις γενικές αξιολογήσεις και τοποθετήσεις.

Επίλογος

Αποτελεί ανοικτό πρόβλημα προς διερεύνηση αν προγράμματα σε ορισμένους τομείς, όπως π.χ. προγράμματα εκπαίδευσης και επιμόρφωσης, μπορούν να συμβάλουν στην άμβλυνση των προβλημάτων, τουλάχιστον αυτών που αναλύθηκαν στα κεφάλαια που προηγήθηκαν.

Τα προβλήματα αυτά εντάσσονται σε αναπτυξιακές διαδικασίες, μέρος των οποίων αποτελούν και όλα τα επί μέρους προγράμματα που μέχρι σήμερα δρομολογήθηκαν για τους ομογενείς, κυρίως από την πρώην ΣΕ, και κρίθηκαν σε πολλές περιπτώσεις αναποτελεσματικά, κατά την ομολογία των ίδιων των Φορέων-Οργανωτών.

Αν αναμένεται η αποτελεσματικότητα των όποιων διαδικασιών πρόκειται να δρομολογηθούν, τότε θα πρέπει ο πληθυσμός του νέου αυτού δυναμικού που διερευνάται στα πλαίσια του ερευνητικού προγράμματος να αντιμετωπισθεί σε όλους τους τομείς ενιαία, ώστε να διασφαλισθεί ταυτόχρονα η δυναμική του διαχρονικά, τόσο στο βιολογικό όσο και στον κοινωνικό τομέα. Όλα τα στοιχεία κατευθύνουν προς μια τέτοια επιλογή, που θα πρέπει να εκφρασθεί πολιτικά, δηλαδή αναπτυξιακά.

Κατάλογος επαγγελμάτων κατά κατηγορίες Ε.Σ.Υ.Ε.⁵

Κ.Α. Επαγγέλματα

- 0-1 Γεωλόγος/Φυσικός/Γεωγράφος/Μεταλλειολόγος
- 0-2 Αρχιτέκτων/Πολιτικός Μηχ./Ηλεκτρολόγος Μηχ./Μηχανολόγος Μηχ./Χημικός και Χημικός Μηχ./Τηλεγραφετής/Μηχανικός Τηλεόρασης
- 0-3 Σχεδιαστής
- 0-4 Ναυτικός/Πιλότος
- 0-5 Γεωπόνος/Βοηθός ιατρού/Δασολόγος
- 0-6 Ιατρός/ Οδοντίατρος/Οδοντοτεχνίτης/Βιολόγος/Διαιτολόγος/Φαρμακοποιός/Βοηθός φαρμακοποιού
- 0-7 Νοσηλεύτης-Νοσηλεύτρια/Μαία/Φυσικοθεραπεύτρια
- 0-8 Μαθηματικός/Χειριστής ΗΥ
- 0-9 Οικονομολόγος
- 1-3 Εκπαιδευτικός/Καθηγητής
- 1-6 Βοηθός σκηνοθέτη/Γλύπτης/Ζωγράφος/Μακετίστας
- 1-7 Μουσικός/Χορευτής/Καλλιτέχνης
- 1-8 Προπονητής/Επαγγελματίας αθλητής
- 2-1 Τραπεζικός υπάλληλος
- 3-1 Εκτελεστικό όργανο Δημόσιας Διοίκησης και άλλων φορέων (π.χ. κρατικό νοσοκομείο)
- 3-3 Λογιστής
- 3-9 Αποθηκάριος/Βιβλιοθηκάριος
- 4-5 Πωλητής
- 4-9 Έμπορος/Μικροπωλητής
- 5-1 Εστιάτορας
- 5-3 Οδηγός καντίνας/Μάγειρας/Σερβιτόρος. Επίσης οι αυτοαπασχ. σε αντίστοιχους κλάδους.
- 5-4 Νταντά/Νηπιαγωγός παιδικού σταθμού/Οικιακή βοηθός
- 5-5 Καθαριστής-Καθαρίστρια
- 5-7 Κουρείς/Κομμωτές-Κομμώτριες/Αισθητικοί

5. Ταξινόμηση και καταγραφή Παρύσατις Παπαδοπούλου με βάση την καταγραφή με δινήφιους αριθμούς των επαγγελμάτων κατά ΕΣΥΕ. Βλ. Ερευνητικό Πρόγραμμα «Πρόγραμμα στέγασης και επαγγελματικής ενσωμάτωσης Ομογενών στο ΠΣΘ», ΟΡΘΕ-ΑΠΘ, υπευθ. Παρύσατις Παπαδοπούλου.

- 5-8 Αγρονόμος/Πυροσβέστης/Φύλακας/Αστυνομικός/Υπάλληλος ασφαλιστ.εταιρειών
- 5-9 Ιδιωτικός υπάλληλος/Οδηγός ταξί ή πούλμαν/Συνοδοί ασθενοφόρων/Εργαζόμενοι σε παροχή υπηρεσιών κρατικών εταιρειών και γραφείων (περίπτωση Σοβιετίας)
- 6-1 Αγρότης/Εργάτης κολχόζ-σοβχόζ/πολυκαλλιεργητής
- 6-2 Καλλιεργητής βάμβακος/Ανθοκόμος
- 6-4 Μελισσοκόμος/Κτηνοτρόφος
- 7-0 Εργοδηγός/Αρχιεργάτης/Εργολάβος
- 7-1 Εργάτης Δήμου. ή (περίπτωση Σοβιετίας) αντίστοιχης κρατικής Υπηρεσίας/Οικοδόμος/Λατόμος
- 7-2 Τεχνίτης μηχανημάτων-αυτοκινήτων/Εργάτης μεταλλουργίας
- 7-3 Μαραγκός/Ξυλουργός
- 7-4 Εργάτης-Τεχνίτης χημικής επεξεργασίας
- 7-5 Κλώστες-Κλώστριες/Υφαντές-Υφάντριες/Πλέκτες-Πλέκτριες/Βαφείς
- 7-7 Εργάτης-Εργάτρια/Τεχνίτης βιομηχανίας τροφίμων και ποτών
- 7-9 Εργάτης-Εργάτρια βιοτεχνίας ένδυσης/Μοδίστρα/Γαζώτρια
- 8-0 Υποδηματοποιός
- 8-3 Σιδηρουργός/Χειριστής μηχανουργικών εργαλείων
- 8-5 Ηλεκτρολόγος/Ηλεκτροτεχνίτης/Ηλεκτροσυγκολλητής/Ηλεκτρονικός
- 8-7 Υδραυλικός/Συγκολλητής μετάλλων
- 9-8 Οδηγός μέσων μεταφοράς/Μηχανοδηγός
- 10 Άνεργος
- 11 Συνταξιούχος
- 12 Επιδοτούμενος σε σεμινάρια
- 14 Ανάπηρος
- 15 Μαθητής-Σπουδαστής

Πίνακας 6.1

Καταγραφή επαγγελματιών κατά Ε.Σ.Υ.Ε. στην Ελλάδα και π. Σ.Ε.

Κατηγορία επαγγέλματος/Κωδικός	Ελλάδα		πρώην Σ.Ε.	
0-1	2	0,67	3	1,01
0-2	1	0,34	15	5,05
0-3	2	0,67	3	1,01
0-4	1	0,34	0	0,00
0-5	1	0,34	1	0,34
0-7	2	0,67	9	3,03
0-8	0	0,00	1	0,34
0-9	2	0,67	4	1,35
1-3	5	1,68	22	7,41
1-6	1	0,34	1	0,34
1-7	2	0,67	0	0,00
1-8	0	0,00	1	0,34
2-1	0	0,00	2	0,67
3-1	0	0,00	4	1,35
3-3	0	0,00	14	4,71
3-9	0	0,00	7	2,36
4-5	1	0,34	9	3,03
4-9	6	2,02	2	0,67
5-1	1	0,34	0	0,00
5-3	16	5,39	5	1,68
5-4	0	0,00	8	2,69
5-5	24	8,08	4	1,35
5-7	1	0,34	6	2,02
5-8	6	2,02	4	1,35
5-9	9	3,03	6	2,02
6-1	0	0,00	20	6,73
6-2	0	0,00	4	1,35
6-4	0	0,00	1	0,34
7-0	3	1,01	2	0,67
7-1	22	7,41	23	7,74
7-2	5	1,68	3	1,01
7-3	6	2,02	4	1,35
7-4	3	1,01	0	0,00
7-5	3	1,01	0	0,00
7-6	1	0,34	0	0,00

Κατηγορία επαγγέλματος/Κωδικός	Ελλάδα		πρώην Σ.Ε.	
7-7	4	1,35	0	0,00
7-9	38	12,79	16	5,39
8-0	0	0,00	2	0,67
8-3	2	0,67	3	1,01
8-5	2	0,67	6	2,02
8-7	1	0,34	1	0,34
9-8	14	4,71	22	7,41
10	88	29,63	0	0,00
11	7	2,36	4	1,35
12	3	1,01	0	0,00
14	10	3,37	2	0,67
15	0	0,00	5	1,68
Δεν απάντησαν	0	0,00	44	14,81
Σύνολο	297	100,00	297	100,00

Πίνακας 6.2

Μηνιαίο εισόδημα ενεργού ατόμου και οικογένειας στην Ελλάδα/Αττική

Μηνιαίο εισόδημα στην Ελλά- δα/Αττική (χιλ. δρχ.)	Ατομικό		Οικογενειακό	
	α.α.	%	α.α.	%
Κάτω των 100	53	26,11	7	6,86
100-200	139	68,47	38	37,25
200-250	4	1,97	22	21,57
250-300	1	0,49	16	15,69
Άνω των 300	0	0,00	17	16,67
Μηδενικό	4	1,97	0	0,00
Δεν απάντησαν	2	0,99	2	1,96
Σύνολο	203	100,00	102	100,00

Πίνακας 6.3

Συχνότητα αλλαγής επαγγέλματος (σε αριθμό) του ενεργού ατόμου στην Ελλάδα/Αττική και στην πρώην Σ.Ε.

Αλλαγή επαγγέλματος	Ελλάδα/Αττική		Πρώην Σ.Ε.	
	α.α.	%	α.α.	%
0	23	7,74	3	1,01
1	153	51,52	216	72,73
2	63	21,21	6	2,02
3	6	2,02	0	0,00
4	1	0,34	0	0,00
5	0	0,00	0	0,00
6	1	0,34	0	0,00
Δεν απάντησαν	50	16,84	72	24,24
Σύνολο	297	100,00	297	100,00

Πίνακας 6.4

Εργοδοσία (ιδιώτης ή φορέας) στην Ελλάδα/Αττική και στην πρώην Σ.Ε.

Εργοδοσία/Κωδικός	Ελλάδα/Αττική		Πρώην Σ.Ε.	
	α.α.	%	α.α.	%
1	5	1,68	239	80,47
2	59	19,87	0	0,00
3	4	1,35	0	0,00
4	58	19,53	1	0,34
5	5	1,68	0	0,00
6	1	0,34	0	0,00
7	24	8,08	0	0,00
8	1	0,34	0	0,00
9	1	0,34	0	0,00
10	5	1,68	0	0,00
11	1	0,34	0	0,00
12-13	9	3,03	0	0,00
Δεν απάντησαν	124	41,75	0	0,00
Σύνολο	297	100,00	297	100,00

Πίνακας 6.5

Μεταφορικό μέσο κίνησης μεταξύ τόπου κατοικίας και εργασίας στην Ελλάδα/Αττική και στην πρώην Σ.Ε.

Μεταφορικό μέσο	Ελλάδα/Αττική		Πρώην Σ.Ε.	
	α.α.	%	α.α.	%
1	15	5,05	100	33,67
2	108	36,36	91	30,64
3	8	2,69	12	4,04
4	0	0,00	2	0,67
5	41	13,80	22	7,41
6	17	5,72	1	0,34
7	0	0,00	2	0,67
Δεν απάντησαν	108	36,36	67	22,56
Σύνολο	297	100,00	297	100,00

Πίνακας 6.6

Μέγεθος οικογένειας (μέλη ανά νοικοκυριό) στην Ελλάδα/Αττική και στην πρώην Σ.Ε.

Μέλη/νοικοκυριό	Ελλάδα/Αττική		Πρώην Σ.Ε.	
	α.α.	%	α.α.	%
1	1	0,98	0	0,00
2	3	2,94	3	2,94
3	16	15,69	16	15,69
4	23	22,55	26	25,49
5	22	21,57	27	26,47
6	23	22,55	16	15,69
7	10	9,80	9	8,82
8	1	0,98	1	0,98
9	2	1,96	2	1,96
10	0	0,00	0	0,00
11	0	0,00	1	0,98
Δεν απάντησαν	1	0,98	1	0,98
Σύνολο	102	100,00	102	100,00

Πίνακας 6.7
Επιφάνεια κατοικίας στην Ελλάδα/Αττική και στην πρώην Σ.Ε.

Επιφ. κατ. (τ.μ.)	Ελλάδα/Αττική		Πρώην Σ.Ε.				
			Διαμέρισμα		Επιφ. κατ./Μονοκατοικία		
	α.α.	%	α.α.	%	(τ.μ.)	α.α.	%
Έως 40	11	10,78	3	13,64	Έως 90	17	22,67
40-60	29	28,43	3	13,64	90-110	8	10,67
60-80	34	33,33	10	45,45	110-130	36	48,00
80-100	19	18,63	4	18,18	130-150	3	4,00
100 κ.α.	8	7,84	2	9,09	150 κ.α.	11	14,67
Δεν απάντησαν	1	0,98	0	0,00			
Σύνολο	102	100,00	22	100,00		75	100,00

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VII

Η ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

Μαρία Βεργέτη

1. Απασχόληση
2. Επάγγελμα
3. Προβλήματα στην εργασία

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VII

Η ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

Μαρία Βεργέτη

1. Απασχόληση

Ο πληθυσμός του δείγματος μπορεί να κατηγοριοποιηθεί σε τρεις μεγάλες κατηγορίες: στους απασχολούμενους, δηλαδή στους εργαζόμενους, στους άνεργους, δηλαδή στον πληθυσμό που ζητά εργασία είτε γιατί έχει απολυθεί από προηγούμενη εργασία, είτε γιατί για πρώτη φορά εισέρχεται στην αγορά εργασίας και στον οικονομικά μη ενεργό πληθυσμό, ο οποίος ούτε εργάζεται, ούτε ζητά εργασία. Ο οικονομικά μη ενεργός πληθυσμός αποτελείται από νήπια, μαθητές, φοιτητές, συνταξιούχους, νοικοκυρές και άεργους, δηλαδή ανίκανους προς εργασία λόγω προβλημάτων υγείας κλπ.

Η ανάλυση του Κεφαλαίου αφορά την κατάσταση απασχόλησης των ομογενών στην πρώην Σοβιετική Ένωση και στην Ελλάδα. Οι πληροφορίες προέρχονται από την επεξεργασία των στοιχείων του ερωτηματολογίου που αφορούσαν τις ενότητες του ερωτηματολογίου «ιστορικό απασχόλησης για άτομα μεγαλύτερα των δεκαπέντε ετών στην Δημοκρατία αναχώρησης και στην Ελλάδα» και «ζητήματα ταυτότητας». Για την κωδικογράφηση των επαγγελμάτων χρησιμοποιήθηκαν οι κώδικες κατά διψήφιες ομάδες ατομικών επαγγελμάτων της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας της Ελλάδος (Ε.Σ.Υ.Ε.).

Η κατάσταση απασχόλησης είναι καθοριστικός παράγοντας για την ένταξη των ομογενών στην ελλαδική κοινωνία. Η ένταξη στο οικονομικό πεδίο διευκολύνει την ένταξη στο ευρύτερο πεδίο. Όπως τα στοιχεία του Πίνακα 7.1 παρουσιάζουν το 30% στην Αττική και το 37% στην Ξάνθη ζητά εργασία, το 62% και το 59% στην Αττική και Ξάνθη αντίστοιχα απασχολείται και το 8% και 5% στην Αττική και Ξάνθη αντίστοιχα είναι μη ενεργός πληθυσμός. Στην πρώην Σοβιετική Ένωση η κατάσταση ήταν εντελώς διαφορετική. Το ποσοστό των απασχολούμενων ανερχόταν στο 90% για το δείγμα της Αττικής και στο 92% για το δείγμα της Ξάνθης. Ο οικονομικά μη ενεργός πληθυσμός ήταν 10% για το δείγμα της Αττικής

και 6% για το δείγμα της Ξάνθης. Το μεγαλύτερο ποσοστό μη οικονομικά ενεργού πληθυσμού στην πρώην Σοβιετική Ένωση θέτει για άλλη μια φορά το θέμα των μαθητών και σπουδαστών που αναγκάζονται να διακόψουν τις σπουδές τους και να εργαστούν για να βοηθήσουν την οικογένεια και των συνταξιούχων στην πρώην Σοβιετική Ένωση, οι οποίοι λόγω της μη μεταφοράς των συνταξιοδοτικών τους δικαιωμάτων ζητούν εργασία. Όπως τα στοιχεία του ίδιου Πίνακα παρουσιάζουν, η ανεργία πλήττει ιδιαίτερα τις γυναίκες. Στην Αττική η ανεργία πλήττει τους άντρες κατά 18% και τις γυναίκες κατά 43%. Στην Ξάνθη ζητά εργασία το 27% των αντρών και το 60% των γυναικών.

Πίνακας 7.1

Απασχόληση στην Ελλάδα και στην πρώην Σοβιετική Ένωση κατά φύλο

Ποσοστιαία κατανομή της κατάστασης απασχόλησης												
	Αττική						Ξάνθη					
	Ελλάδα			Πρώην Σ.Ε.			Ελλάδα			Πρώην Σ.Ε.		
	Άν.	Γυν.	Συν.	Άν.	Γυν.	Συν.	Άν.	Γυν.	Συν.	Άν.	Γυν.	Συν.
Απασχολούμενοι	74,68	48,20	62,29	89,55	91,06	90,27	69,72	45,56	58,79	93,81	90,10	91,92
Άνεργοι	18,35	43,17	29,97	0,00	0,00	0,00	25,69	50,00	36,68	1,03	3,96	2,53
Λοιποί	6,96	8,63	7,74	10,45	8,94	9,73	4,59	4,44	4,52	5,15	5,94	5,56
Σύνολο	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

2. Επάγγελμα

Για την πλειονότητα των μεταναστών δεν υπάρχει αντιστοιχία στα επαγγέλματα που ο πληθυσμός ασκούσε στην πρώην Σοβιετική Ένωση και σε αυτά που ασκεί στην Ελλάδα. Στην Ελλάδα δεν υπάρχει η εκπροσώπηση που υπήρχε στην πρώην Σοβιετική Ένωση στα επιστημονικά επαγγέλματα και στα επαγγέλματα υψηλής ιεραρχίας ως προς την διοίκηση οργανισμών και επιχειρήσεων. Ο πληθυσμός δηλαδή έχει γνώσεις και δεξιότητες, οι οποίες δεν αξιοποιούνται στον ελληνικό χώρο.

Πίνακας 7.2
Ποσοστιαία κατανομή των ανέργων και των απασχολούμενων κατά επάγγελμα
στην Ελλάδα και στην πρώην Σοβιετική Ένωση

Επάγγελμα	Ποσοστιαία κατανομή των απασχολούμενων			
	Αττική		Ξάνθη	
	Ελλάδα	Σ.Ε.	Ελλάδα	Σ.Ε.
Πρόσωπα που ασκούν επιστημονικά και ελευθέρια επαγγέλματα και τεχνικοί βοηθοί τους	4,71	24,52	3,01	26,8
Διευθύνοντες και ανώτερα διοικητικά στελέχη	0,00	0,39	1,51	4,55
Υπάλληλοι γραφείου	1,01	11,29	0,50	7,59
Έμποροι και πωλητές	2,36	4,28	3,52	4,55
Απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών	16,16	7,4	7,54	6,57
Απασχολούμενοι στην γεωργία, ζωοκομία, δασοκομία, αλιεία και θήρα	0,68	10,12	7,53	6,58
Τεχνίτες και εργάτες (εκτός γεωργίας) και χειριστές μεταφορικών μέσων	37,37	32,31	35,2	34,36
Άνεργοι	29,97	0,00	36,68	2,53
Ασαφείς απαντήσεις, δεν απάντησαν	7,74	9,74	4,52	6,58
Σύνολο	100,00	100,00	100,00	100,00

3. Προβλήματα στην εργασία

Όπως τα στοιχεία του Πίνακα 7.3 παρουσιάζουν το μεγαλύτερο πρόβλημα είναι η έλλειψη εργασίας, που καλύπτει το 24% και 31% των αναφορών για τις περιοχές Αχαρνών και Ξάνθης αντίστοιχα. Για τις ίδιες περιοχές το 12% και το 7% δεν αντιμετωπίζουν προβλήματα εργασίας. Πρόκειται για σημαντική ποσοστιαία διαφορά, η οποία δεν οφείλεται σε μεταβλητές όπως το έτος εγκατάστασης, που είναι το ίδιο και για τις δύο περιοχές. Η διαφορά αυτή επεξηγεί το γεγονός της επιλογής εγκατάστασης σε μεγάλη πόλη στην οποία δεν παρέχεται κρατική υποστήριξη. Στην Θράκη υπάρχει το κρατικό πρόγραμμα στέγασης, αλλά η εύρεση εργασίας είναι διαδικασία ευκολότερη στα μεγάλα αστικά κέντρα. Από τις υπόλοιπες απαντήσεις επί του συνόλου ανέργων-εργαζομένων το 18% που κατοικεί στην Αττική και το 21% που κατοικεί στην Ξάνθη δεν έχει μόνιμη απασχόληση, το 16% και το 6% αντίστοιχα έχει χαμηλές αποδοχές που δεν επαρκούν για την

κάλυψη των οικογενειακών αναγκών, το 9% και το 5% έχουν προβλήματα με την συμπεριφορά των εργοδοτών οι οποίοι δεν παρέχουν την νόμιμη ασφάλιση που συνδέεται με ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και το δικαίωμα συνταξιοδότησης αργότερα. Το 2% και το 1% ανέφερε τις συνθήκες απασχόλησης, δηλαδή τις βαριές και ανθυγιεινές εργασίες και τα ακανόνιστα ωράρια. Η αδυναμία επικοινωνίας στην νεοελληνική είναι πρόβλημα για το 3% και στις δύο περιοχές. Η προσπάθεια εκμάθησης της γλώσσας θα πρέπει να ενισχυθεί γιατί η ικανότητα επικοινωνίας επηρεάζει όλους τους τομείς της ζωής τους και είναι προϋπόθεση για την επιτυχή κοινωνική ένταξη. Το 2% και το 1% στην Αττική και στην Ξάνθη αντίστοιχα ανέφεραν ως εργασιακό πρόβλημα την ετεροαπασχόληση. Το 12% και το 25% στην Αττική και στην Ξάνθη αντίστοιχα ανέφεραν διάφορα προβλήματα, από τα οποία τα σημαντικότερα η έλλειψη συντάξεων και η αναγκαστική απασχόληση στις λαϊκές αγορές, οι οποίες μετακινούνται υπό την πίεση της αστυνομίας και των καταστηματαρχών της περιοχής.

Πίνακας 7.3
Προβλήματα στην εργασία

Προβλήματα στην εργασία	Αριθμός αναφορών			
	Αττική		Ξάνθη	
	Συχν.	%	Συχν.	%
Μη μόνιμη απασχόληση	18	17,65	21	20,29
Χαμηλές αποδοχές	16	15,68	6	5,88
Ετεροαπασχόληση	2	1,96	1	0,98
Συνθήκες απασχόλησης	6	5,88	2	1,96
Συμπεριφορά εργοδοτών	9	8,88	5	4,90
Μη επικοινωνία στην νεοελληνική	3	2,94	3	2,94
Δεν υπάρχει πρόβλημα	12	11,76	7	6,86
Δεν υπάρχει εργασία	24	23,53	32	31,37
Άλλο (κυρίως έλλειψη σύνταξης, προβλήματα με λαϊκές)	12	11,76	25	24,51
Σύνολο	102	100,0	102	100,0

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VIII

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΝΤΑΞΗΣ

Μαρία Βεργέτη

1. Το σημαντικότερο πρόβλημα τον πρώτο χρόνο εγκατάστασης και δύο χρόνια μετά
2. Προβλήματα παιδιών
3. Προβλήματα στην κοινωνική ζωή

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VIII

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΝΤΑΞΗΣ

Μαρία Βεργέτη

1. Το σημαντικότερο πρόβλημα τον πρώτο χρόνο εγκατάστασης και δύο χρόνια μετά

Όπως τα στοιχεία του Πίνακα 8.1 παρουσιάζουν τα σημαντικότερα προβλήματα τον πρώτο χρόνο εγκατάστασης είναι η ανεργία, η αδυναμία επικοινωνίας στην νεοελληνική γλώσσα και η εξασφάλιση στέγης. Τον τρίτο χρόνο από την εγκατάσταση τα προβλήματα επικοινωνίας παραμένουν σε ποσοστό του πληθυσμού μικρότερο του 7%. Αντιθέτως τα εργασιακά προβλήματα απασχολούν το 52% του πληθυσμού στην Αττική και το 49% του πληθυσμού στη Ξάνθη. Στην Αττική το 25% εξακολουθεί τρία χρόνια μετά την εγκατάστασή του να αντιμετωπίζει πρόβλημα στέγης. Το 15% του δείγματος της Ξάνθης που δήλωσε προβλήματα στέγης αναφέρθηκε κυρίως στην εγκατάσταση στον παλαιό οικισμό του Ευμοίρου, ο οποίος λειτούργησε την περίοδο 1993-1996.

Πίνακας 8.1

Το σημαντικότερο πρόβλημα τον πρώτο χρόνο εγκατάστασης και δύο χρόνια μετά

Τα σημαντικότερα προβλήματα	Αττική				Ξάνθη			
	1 ^{ος} χρόνος		3 ^{ος} χρόνος		1 ^{ος} χρόνος		3 ^{ος} χρόνος	
	Συχν.	%	Συχν.	%	Συχ.	%	Συχ.	%
Δουλιά	24	23,53	23	22,65	26	25,49	36	35,29
Γλώσσα	44	43,13	7	6,86	28	27,45	3	2,94
Σπίτι	15	14,71	25	24,51	23	22,55	15	14,71
Μόνιμη απασχόληση	0	0,00	24	23,53	0	0,00	12	11,76
Δουλιά, σπίτι	12	11,76	6	5,88	2	1,96	2	1,96
Δεν γνωρίζουμε τους νόμους	1	0,98	1	0,98	0	0,00	0,00	0,00
Ακρίβεια	3	2,94	1	0,98	0	0,00	3	2,94
Πρ. παιδιών: σπουδές, δουλιά	0	0,00	5	4,9	0	0,00	0,00	0,00
Έλλειψη σύνταξης, μικρή σύντ.	0	0,00	3	2,94	0	0,00	3	2,94
Δεν υπάρχει πρόβλημα	0	0,00	5	4,90	0	0,00	8	7,84
Δεν δόθηκε απάντηση	3	2,94	2	1,96	23	22,66	20	19,61
Σύνολο	102	100	102	100	102	100	102	100

2. Προβλήματα παιδιών

Τα προβλήματα της οικογένειας είναι πολλαπλάσια όταν στην οικογένεια υπάρχουν εξαρτημένα μέλη, μικρά παιδιά και ηλικιωμένοι γονείς, οι οποίοι αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα προβλήματα προσαρμογής στον νέο κοινωνικό τους χώρο. Στην περίπτωση των παιδιών τα προβλήματα είναι προβλήματα ένταξης στο εκπαιδευτικό σύστημα και προβλήματα που σχετίζονται με το συναίσθημα ανασφάλειας που διέπει όλα τα μέλη της οικογένειας.

Όπως τα στοιχεία του Πίνακα 8.2 παρουσιάζουν, μεγάλο ποσοστό, το 34% για την Αττική και το 42% για την Ξάνθη, δήλωσε ότι τα παιδιά δεν αντιμετωπίζουν πρόβλημα στο σχολείο. Οι γονείς αυτοί ήταν στην πλειονότητά τους εγκατεστημένοι πριν από περισσότερα από τέσσερα χρόνια και είχαν εξασφαλίσει τις προϋποθέσεις της εργασίας και του ικανού χρόνου για την κοινωνική προσαρμογή της οικογένειας στην νέα πραγματικότητα. Από μεγάλο ποσοστό, από το 46% στην Αττική και το 37% στην Ξάνθη δεν δόθηκε απάντηση γιατί τα παιδιά δεν έχουν επανειλημμένα διατυπώσει τα ίδια προβλήματα. Βασικό πρόβλημα παραμένει το ότι η νεοελληνική γλώσσα δεν είναι κτήμα των παιδιών. Επί του συνόλου των ερωτωμένων το 5% από την Αττική και υπερδιπλάσιο ποσοστό από την Ξάνθη, το 11%, ανέφερε την ελλιπή γνώση της νεοελληνικής ως τον κύριο ανασταλτικό παράγοντα στην προσπάθεια ένταξης των παιδιών τους στο εκπαιδευτικό σύστημα. Το πρόβλημα αυτό γίνεται αιτία άλλων προβλημάτων, όπως της αδυναμίας κατανόησης όλων των μαθημάτων και της ανεπάρκειας κοινωνικής επικοινωνίας. Στο ποσοστό δηλαδή αυτό προστίθεται το ποσοστό του 2% για την Αττική και του 3% για την Ξάνθη που δήλωσαν ότι τα παιδιά διέκοψαν την φοίτηση στο σχολείο γιατί δεν μπορούσαν να παρακολουθήσουν τα μαθήματα και το ποσοστό του 2% για την Αττική και του 1% για την Ξάνθη που ανέφερε ως πρόβλημα την αναγκαστική τοποθέτηση λόγω του προβλήματος της γλώσσας, σε μικρότερη τάξη από αυτήν που θα φοιτούσαν στην πρώην Σοβιετική Ένωση. Επιπλέον, στην Ξάνθη το 1% δήλωσε ότι τα παιδιά χρειάζονται ιδιαίτερα μαθήματα, τα οποία δεν παρέχει το εθνικό εκπαιδευτικό σύστημα και οι γονείς αδυνατούν να καλύψουν τα έξοδα. Το 3% για την Αττική και το 1% για την Ξάνθη ανέφερε ότι τα παιδιά διέκοψαν το σχολείο γιατί αναγκάστηκαν να εργαστούν. Το 3% των ερωτωμένων στην Αττική ανέφεραν ότι τα σχολεία ήταν καλύτερα στην πρώην Σοβιετική Ένωση. Το 2% στην Αττική και το 4% στην Ξάνθη ανέφερε ως πρόβλημα ότι το σχολείο είναι σε μεγάλη απόσταση από την κατοικία. Το 3% την Αττική και το 1% στην Ξάνθη ανέφερε ότι τα παιδιά στενοχωρούνται από την συμπεριφορά των συμμαθητών που τους φωνάζουν "Ρώσους" και δεν τους κάνουν παρέα. Όπως τα στοιχεία του Πίνακα 8.3 παρουσιάζουν, το 11% των παιδιών στην Αττική και το 9% των παιδιών στην Ξάνθη που έχουν πει στους γονείς τους και για άλλα προβλήματα

προσαρμογής εκτός των προβλημάτων στον χώρο του σχολείου έχουν εκφράσει την στενοχώρια και ανασφάλεια που αισθάνονται επειδή οι γονείς τους είναι κατά διαστήματα άνεργοι.

Πίνακας 8.2
Προβλήματα ένταξης των παιδιών στο εκπαιδευτικό σύστημα

Προβλήματα ένταξης των παιδιών στο εκπ. σύστημα	Αριθμός αναφορών			
	Αττική		Ξάνθη	
	Συχν.	%	Συχν.	%
Γλώσσα	5	4,90	11	10,78
Διακοπή γιατί δεν μπορούσε να παρακολουθήσει	2	1,96	3	2,94
Διακοπή γιατί αναγκάστηκε να εργαστεί	3	2,94	1	0,98
Τα σχολεία ήταν καλύτερα στην Σοβιετική Ένωση	3	2,94	0	0,00
Συμπεριφορά συμμαθητών	3	2,94	1	0,98
Το σχολείο είναι σε μεγάλη απόσταση	2	1,96	4	3,92
Είναι μεγαλύτερο σε ηλικία από τους συμμαθητές του	2	1,96	1	0,98
Απαιτούνται πολλά χρήματα για φροντιστήριο	0	0,00	1	0,98
Δεν αντιμετωπίζουν πρόβλημα	35	34,31	42	41,96
Δεν δόθηκε απάντηση	47	46,08	38	37,24
Σύνολο	102	100,00	102	100,00

Πίνακας 8.3
Προβλήματα προσαρμογής των παιδιών

Προβλήματα στην εργασία	Αριθμός αναφορών			
	Αττική		Ξάνθη	
	Συχν.	%	Συχν.	%
Θυμούνται τους φίλους που άφησαν και είναι απομονωμένα	3	2,94	9	8,82
Στενοχωριούνται με τις συνθήκες στέγασης	3	2,94	0	0,00
Δεν έχουν δραστηριότητες	3	2,94	1	0,98
Έχουν αγωνία για το μέλλον (αν θα εργάζονται οι γονείς)	11	10,78	9	8,82
Δεν έχουν πρόβλημα προσαρμογής	19	18,63	40	39,2
Δεν δόθηκε απάντηση	63	61,73	42	42,14
Σύνολο	102	100,00	102	100,00

3. Προβλήματα στην κοινωνική ζωή

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 8.4 μεγάλο ποσοστό, το 39% και το 23% στην Αττική και την Ξάνθη αντίστοιχα δεν έχουν κοινωνική ζωή. Αισθάνονται ευχάρι-

στα μόνο κοντά σε συγγενείς και φίλους τους οποίους βλέπουν με επισκέψεις στο σπίτι. Στην κοινωνική απομόνωση συντελεί η πολύωρη και κοπιαστική εργασία σε ακανόνιστα ωράρια. Το 21% για την Αττική και το 65% για την Ξάνθη δεν αντιμετωπίζουν πρόβλημα στην κοινωνική τους ζωή. Οπωσδήποτε οι παλαιότερα εγκατεστημένοι αντιμετωπίζουν λιγότερα προβλήματα, αλλά στην περίπτωση της Ξάνθης καθοριστική είναι η συμβολή δύο ποντιακών συλλόγων, ενός παλαιού με έντονη πολιτισμική δραστηριότητα και ενός συλλόγου που ίδρυσαν οι ομογενείς από την πρώην Σοβιετική Ένωση, οι οποίοι στην πλειονότητα ήρθαν στην Ελλάδα την περίοδο 1965-1967. Ο ρόλος του Ε.Ι.Υ.Α.Π.Ο.Ε. ως προς την υποστήριξη των ομογενών στην εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας και στην διευθέτηση γραφειοκρατικών θεμάτων είναι σημαντικός και διευκολύνει την προσπάθειά τους για ένταξη. Είναι ενδεικτικό ότι τα προβλήματα από την γραφειοκρατία στην Αττική, όπου λειτουργούν όλες οι αρμόδιες υπηρεσίες αναφέρθηκε από το 8% έναντι μόνον του 1% για την Ξάνθη. Το πρόβλημα επικοινωνίας στην νεοελληνική γλώσσα παραμένει ανασταλτικός παράγοντας για την κοινωνική ζωή στην Ξάνθη σε ποσοστό 4%, ενώ είναι σχεδόν ανύπαρκτο στην Αττική όπου έχουν υλοποιηθεί εθνικά και κοινοτικά προγράμματα που βοηθούν κάθε χρόνο τους ομογενείς στην εκμάθηση της νεοελληνικής γλώσσας. Μεγάλη διαφορά ως προς την συμπεριφορά των ντόπιων εντοπίζεται στις δύο περιοχές. Το 27% στην Αττική και μόνο το 5% στην Ξάνθη ανέφερε ότι οι ντόπιοι τους αποκαλούν «Ρώσους» και τους απομονώνουν λέγοντας «εμείς είμαστε Έλληνες, εσείς είστε Ρωσοπόντιοι». Είναι ενδεικτικό ότι το 3% των αναφορών της Ξάνθης, οι οποίες κατηγοριοποιούνται ως «άλλο» αφορούν κυρίως δηλώσεις όπως «μας φέρονται όλοι πολύ καλύτερα απ' ό τι στην Αθήνα».

Πίνακας 8.4
Προβλήματα στην κοινωνική ζωή

Προβλήματα στην κοινωνική ζωή	Αριθμός αναφορών			
	Αττική		Ξάνθη	
	Συχν.	%	Συχν.	%
Προβλήματα στην επικοινωνία στην νεοελληνική	1	0,98	4	3,92
Συμπεριφορά των ντόπιων	27	26,47	5	4,90
Μεγάλη γραφειοκρατία, συμπ. των δημοσίων υπαλλήλων	8	7,84	1	0,98
Δεν έχω κοινωνική ζωή	40	39,22	23	22,55
Άλλο	5	4,9	3	2,94
Δεν υπάρχει πρόβλημα	21	20,58	66	64,7
Σύνολο	102	100,00	102	100,00

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΧ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Μαρία Βεργέτη

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΧ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Μαρία Βεργέτη

Στόχος του ερευνητικού προγράμματος **Ομογενείς από την πρώην Σοβιετική Ένωση, 1985-1995: Ζητήματα στέγασης, απασχόλησης, ταυτότητας** ήταν η μελέτη των διαδικασιών κοινωνικής ένταξης των περισσότερων από 70.000 Ελλήνων Ποντίων από την πρώην Σοβιετική Ένωση οι οποίοι εγκαταστάθηκαν στο ελληνικό κράτος την περίοδο 1985-1995. Ο στόχος επιμεριζόταν στην καταγραφή και ανάλυση των δημογραφικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών των μεταναστών, στην παρουσίαση των συνθηκών προσωρινής και μόνιμης εγκατάστασης, στην παρουσίαση και ανάλυση της κρατικής πολιτικής στέγασης των ομογενών και στην επισήμανση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν στην προσπάθεια ένταξής τους στην ελλαδική κοινωνική δομή.

Η επιλογή μελέτης της περιόδου 1985-1995 έγινε με στόχο την κάλυψη όλης της χρονικής περιόδου που παρατηρήθηκε το τελευταίο μεγάλο μεταναστευτικό κύμα.

Οι μέχρι τώρα μελέτες καλύπτουν χρονικά διαφορετικές περιόδους εντός της δεκαετίας.

Η έρευνα έγινε στον δήμο Αχαρνών Αττικής σε δείγμα εκατό νοικοκυριών και στον νομό Ξάνθης σε δείγμα εκατό νοικοκυριών. Η επιλογή των δύο περιοχών έγινε αφενός λόγω της ομοιότητάς τους ως προς την ύπαρξη σημαντικού σε μέγεθος και συγκεντρωμένου σε συγκεκριμένες περιοχές ποντιακού πληθυσμού, αφετέρου λόγω της διαφοράς τους ως προς την κρατική πολιτική υποστήριξης των ομογενών. Στην Αττική δεν υπάρχει κρατική παρέμβαση στις διαδικασίες ένταξης, ενώ στον νομό Ξάνθης εφαρμόζεται το πρόγραμμα του Εθνικού Ιδρύματος Υποδοχής και Αποκατάστασης Αποδήμων και Παλιννοστούντων Ομογενών Ελλήνων (Ε.Ι.Υ.Α.Π.Ο.Ε.).

Στον δήμο Αχαρνών η επιλογή των νοικοκυριών έγινε με κριτήριο την πυκνότητα του πληθυσμού στις περιοχές συγκέντρωσης ποντιακού πληθυσμού από την πρώην Σοβιετική Ένωση. Στην πόλη της Ξάνθης, στις συνοικίες όπου κτίστηκαν από το κράτος κατοικίες (Εύμοιρο, Εκτενεπόλ Α και Β), στα χωριά Πετροχώρι και

Γενισέα η επιλογή του δείγματος ήταν τυχαία και αντιπροσωπευτική βάσει των καταστάσεων του Ε.Ι.Υ.Α.Π.Ο.Ε., γιατί σχεδόν όλοι οι ομογενείς στον νομό Ξάνθης είναι ενταγμένοι στο κρατικό πρόγραμμα. Η επιλογή των χωριών Πετροχώρι και Γενισέα έγινε λόγω της μεγάλης, συγκριτικά με τα υπόλοιπα χωριά του νομού, συγκέντρωσης ποντιακού πληθυσμού από το μεταναστευτικό κύμα της περιόδου 1985-1995.

Μονάδα έρευνας ήταν το νοικοκυριό, με τον συνήθη ορισμό που δίνει η Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας (Ε.Σ.Υ.Ε.) στις απογραφές της: «Ένα άτομο ή μία ομάδα ατόμων αποτελούμενη από δύο ή περισσότερα άτομα τα οποία μένουν στην ίδια κατοικία, φροντίζουν από κοινού για την συντήρησή τους, τρώνε κατά κανόνα μαζί.» Η έννοια του νοικοκυριού είναι ευρύτερη από την έννοια της οικογένειας. Για τις ανάγκες του ερευνητικού προγράμματος το «νοικοκυριό» κρίθηκε ως η καταλληλότερη μονάδα έρευνας, γιατί είναι συνηθισμένο φαινόμενο στην περίπτωση των μεταναστών άτομα, που στον τόπο τους ζούσαν σε διαφορετικά νοικοκυριά να συμβιώνουν για κάποιο χρονικό διάστημα υπό κοινή στέγη και οικονομική διαχείριση.

Η συλλογή των πληροφοριών έγινε με ειδικά σχεδιασμένο ερωτηματολόγιο. Έγιναν προσωπικές συνεντεύξεις με ένα μέλος του νοικοκυριού ηλικίας 18-68 χρονών, επιλεγμένο με τυχαίο τρόπο. Οι συνεντευκτές ήταν πτυχιούχοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ή φοιτητές ποντιακής καταγωγής και γνώστες της ποντιακής διαλέκτου. Το επιλεγμένο μέλος του νοικοκυριού έδινε πληροφορίες για όλα τα μέλη του νοικοκυριού σε ότι αφορούσε δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά και μόνο για τον εαυτό του σε ότι αφορούσε προσδοκίες και προβλήματα κοινωνικής ένταξης.

Η συμπλήρωση των ερωτηματολογίων για την περιοχή των Αχαρνών έγινε από τον Μάρτιο μέχρι τον Μάιο 1996 και για την περιοχή Ξάνθης τον Οκτώβριο 1996. Στον νομό Ξάνθης πραγματοποιήθηκαν τον Οκτώβριο 1996 προσωπικές συνεντεύξεις με εκπροσώπους του Ε.Ι.Υ.Α.Π.Ο.Ε. και των ποντιακών συλλόγων με στόχο την παρουσίαση και ανάλυση της ελληνικής κρατικής πολιτικής για την στέγαση και την επαγγελματική αποκατάσταση των ομογενών.

Το αντιπροσωπευτικό δείγμα για το τελευταίο μεγάλο μεταναστευτικό κύμα από την πρώην Σοβιετική Ένωση προς την Ελλάδα είναι το δείγμα του δήμου Αχαρνών Αττικής, το οποίο καλύπτει όλη την δεκαετία. Ειδικότερα, στην Αττική το 46% είχε εγκατασταθεί στην Ελλάδα πριν από το 1991. Στην Ξάνθη το 75% μετανάστευσε από το 1991 μέχρι και το τέλος του 1994.

Κύριος λόγος μετανάστευσης μεγάλου ποσοστού των άνω των δεκαοκτώ ετών ατόμων ήταν η επιθυμία τους να ζήσουν «στην πατρίδα». Την απάντηση αυτή όπως έδωσε το 25% των ομογενών για την Αττική και το 23% για την Ξάνθη. Δό-

θηκαν επίσης απαντήσεις που δηλώνουν το σύνδρομο της μειονότητας, όπως «έφυγαν όλοι οι Έλληνες». Η ένταξη στην ομάδα παρέχει στο άτομο συναίσθημα ασφάλειας. Η ομάδα λειτουργεί ως προστατευτικό περίβλημα. Ο κίνδυνος στέρησης του συναίσθηματος ασφάλειας δημιουργεί στην συγκεκριμένη περίπτωση την ανάγκη της μετακίνησης προς τον τόπο που αποφάσισε να εγκατασταθεί η πλειονότητα της ομάδας. Το σύνδρομο της μειονότητας είναι ο κύριος λόγος μετανάστευσης για το 16% των Ομογενών για την Αττική και το 7% για την Ξάνθη.

Το 15% για την Αττική και το 3% για την Ξάνθη έφυγε από την πρώην Σοβιετική Ένωση «για το μέλλον των παιδιών». Δόθηκαν απαντήσεις όπως «πόλεμος, έλλειψη τροφίμων, έπρεπε να σώσουμε τα παιδιά», αλλά και απαντήσεις όπως «εκεί είμαστε πολύ καλά οικονομικά, αλλά τα παιδιά δεν μπορούσαν να γίνουν ότι ήθελαν. Δεν ήταν Ρώσοι. Εδώ είναι η Ελλάδα και μπορούν σαν Έλληνες να γίνουν ότι αποφασίσουν». Η συντριπτική πλειονότητα των απαντήσεων που αφορούσαν το μέλλον των παιδιών ανέφερε ως λόγο την επιθυμία διατήρησης του ελληνικού τρόπου ζωής (γλώσσα, θρησκεία, ενωμένη οικογένεια) και του γάμου με Έλληνα/ίδα. Το 6% για την Αττική και το 24% για την Ξάνθη έδωσε συνδυαστικές απαντήσεις που αφορούσαν την εμπόλεμη κατάσταση, την ανάγκη να ακολουθήσουν τους συγγενείς και φίλους στην «πορεία προς την πατρίδα» και την αγωνία για το μέλλον των παιδιών. Είναι χαρακτηριστικό ότι μόνο στις συνδυαστικές απαντήσεις που καλύπτουν το 6% των αναφορών στην Αττική αναφέρθηκαν λόγοι διαφωνίας με το πολιτικό σύστημα (μετανάστες περιόδου 1987-1990) και οικονομικοί λόγοι. Όσες φορές όμως αναφέρθηκαν οικονομικοί λόγοι, αυτοί αφορούσαν μόνον το μέλλον των παιδιών. Είναι προφανές ότι οι Έλληνες μετανάστες από την πρώην Σοβιετική Ένωση δεν είναι οικονομικοί μετανάστες.

Οι λόγοι μετανάστευσης διαφοροποιούνται από δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά όπως το φύλο και το έτος εγκατάστασης στην Ελλάδα. Περισσότερες από τους άντρες γυναίκες, σύμφωνα με τον παραδοσιακό τους ρόλο, δήλωσαν ότι ακολούθησαν τους δικούς τους ανθρώπους στην ομαδική φυγή. Οι εθνικιστικές ταραχές και ο πόλεμος ως κύριος λόγος μετανάστευσης αναφέρθηκε μόνο από το 10% στην Αττική και από το 39% στην Ξάνθη. Στην Ξάνθη το 75% μετανάστευσε από το 1991 μέχρι και το τέλος του 1994, περίοδο εθνικιστικών ταραχών και πολέμου. Στην Αττική το 46% είχε εγκατασταθεί στην Ελλάδα πριν από το 1991. Αλλά και στην Αττική οι εθνικιστικές ταραχές και ο πόλεμος αναφέρθηκαν ως κύριος λόγος μετανάστευσης τα χρόνια 1993 και 1994 με ποσοστά 45% και 38% επί του συνόλου των κατοίκων της περιοχής που κατέφυγαν στο ελληνικό κράτος τις χρονιές αυτές.

Στο δείγμα της Αττικής το 55% των ομογενών γεννήθηκε στην δημοκρατία του Καζαχστάν, το 20% στην αυτόνομη περιοχή της Αμπχαζίας που μέχρι το 1993

υπαγόταν στην δημοκρατία της Γεωργίας, το 9% στην δημοκρατία της Γεωργίας εκτός της Αμπχαζίας, το 7% στα παράλια της Μαύρης Θάλασσας της δημοκρατίας της Ρωσίας, το 4% είναι μικρά παιδιά που γεννήθηκαν στην Ελλάδα, το 2% γεννήθηκε στο Ουζμπεκιστάν και το 1% στην Μόσχα. Το μεγαλύτερο ποσοστό των συγγενών πρώτου και δεύτερου βαθμού που παρέμειναν στην πρώην Σοβιετική Ένωση έμεινε στο Καζαχστάν. Συγγενείς όμως παρέμειναν σε όλες σχεδόν τις δημοκρατίες που υπάρχουν ελληνοποντιακές κοινότητες, ακόμη και στην Σιβηρία. Για την Ξάνθη η εικόνα είναι διαφορετική. Η πλειονότητα κατέφυγε στο ελληνικό κράτος από περιοχές που δοκιμάζονταν από εθνικιστικές ταραχές και πόλεμο. Δεν παρέμειναν συγγενείς στην πρώην Σοβιετική Ένωση. Το 26% των ομογενών γεννήθηκε στην Γεωργία, το 21% στην Αμπχαζία, το 17% στην Αρμενία, το 16% στο Καζαχστάν, το 6% στα παράλια της Μαύρης Θάλασσας της δημοκρατίας της Ρωσίας, το 0.2% γεννήθηκε στην Ουκρανία και το 0.2% στην Κιργισία. Το 8% είναι μικρά παιδιά που γεννήθηκαν στην Ελλάδα.

Η κατανομή των ομογενών κατά ομάδες ηλικιών ανταποκρίνεται στην εικόνα των μεταναστών που είχαν αποφασίσει να μεταναστεύσουν μόνιμα και οικογενειακά. Η ολιγομελής οικογένεια με τον ελάχιστο δυνατό αριθμό μικρών παιδιών έχει μεγαλύτερη ικανότητα προσαρμογής και ένταξης στον νέο κοινωνικό χώρο από την οικογένεια με εξαρτημένα άτομα, δηλαδή μικρά παιδιά και ηλικιωμένους. Οι ομάδες ηλικιών από 0-4 ετών και από 5-9 ετών είναι για την Αττική το 13% του συνόλου, ποσοστό σημαντικά μικρότερο των ηλικιών από 10-14 και 15-19 που είναι το 16% του συνόλου. Για την Ξάνθη οι ομάδες ηλικιών από 0-4 ετών και από 5-9 ετών είναι το 19% του συνόλου. Οι ομάδες ηλικιών από 10-14 και 15-19 είναι το 20% του συνόλου.

Η ομάδα 0-4 ετών υπό φυσιολογικές συνθήκες θα έπρεπε να κυμαίνεται σε 8-10% επί του συνόλου. Οι μικροί αριθμοί του 5% για την Αττική και του 7% για την Ξάνθη δείχνει όχι μόνο περιορισμό των γεννήσεων λόγω της αναμενόμενης μετανάστευσης, αλλά και περιορισμό των γεννήσεων στον ελλαδικό χώρο λόγω των πολλών προβλημάτων οικονομικής ένταξης. Δεν υπάρχει δημογραφικός λόγος, δηλαδή λόγος σχετιζόμενος με το μέγεθος και την σύνθεση του ανδρικού και γυναικείου πληθυσμού που να δικαιολογεί το ότι η ομάδα των 0-4 ετών είναι μικρότερη των ομάδων 5-9 και 10-14 ετών, οι οποίες έχουν αντίστοιχα για την Αττική τα ποσοστά 7% και 7% και για την Ξάνθη τα ποσοστά 13% και 9%.

Στην Αττική το 12% των νοικοκυριών του δείγματος συστεγάζεται. Το 10% αφορά συστέγαση δύο νοικοκυριών και το 2% συστέγαση τριών νοικοκυριών. Αυτό οφείλεται στην κακή οικονομική κατάσταση των νοικοκυριών, που επιλέγουν την οικονομικότερη λύση, που είναι το μεγαλύτερο διαμέρισμα με το κοινό ενοίκιο. Ταυτοχρόνως λειτουργούν στην ελληνοποντιακή κοινότητα οι μηχανισμοί

της αλληλεγγύης και πρόνοιας, οι οποίοι έχουν βοηθήσει τον ποντιακό ελληνισμό επί γενιές στην συνεχή πορεία των εκπατρισμών. Αυτοί οι μηχανισμοί κάνουν δυνατή την συμβίωση πολυμελών νοικοκυριών και οικογενειών. Στην Ξάνθη η εικόνα είναι πολύ καλύτερη λόγω του κρατικού προγράμματος στέγασης. Μόνο το 4% των νοικοκυριών του δείγματος συστεγάζεται και η συστεγάση αφορά δύο νοικοκυριά.

Ο μέσος όρος μελών του νοικοκυριού είναι στην Αττική 4.7 άτομα και στην Ξάνθη 4.1 άτομα. Αυτά τα στοιχεία δείχνουν ότι το ποντιακό νοικοκυριό έχει περισσότερα μέλη από την ελλαδική οικογένεια. Όμως η σύγκριση του νοικοκυριού με την οικογένεια στην συγκεκριμένη περίπτωση δεν ενδείκνυται, λόγω του υψηλού για τα ελληνικά δεδομένα ποσοστού συμβίωσης ηλικιωμένων γονιών με τα παιδιά τους. Το 11% των μελών των νοικοκυριών στην Αττική και το 7% των μελών των νοικοκυριών στην Ξάνθη είναι γονείς που ζουν μαζί με τα παντρεμένα παιδιά τους. Τα ποσοστά αυτά είναι πολύ μεγάλα για την ελληνική πραγματικότητα και δείχνουν αφενός την ανεπάρκεια των υπηρεσιών υποστήριξης των νέων γονιών ως προς την φύλαξη και την δημιουργική απασχόληση των μικρών παιδιών, αφετέρου την εξάρτηση της τρίτης ηλικίας, που δεν έχει δικαίωμα συνταξιοδότησης από την εργασία της στην πρώην Σοβιετική Ένωση. Τα ηλικιωμένα άτομα συνήθως δεν μπορούν να βρουν εργασία ακόμη και όταν το επιθυμούν. Το προσωπικό τους εισόδημα προέρχεται από την πολύ μικρή κρατική βοήθεια που εκφράζεται με επιδόματα ή πολύ μικρές συντάξεις. Το ποσοστό των ηλικιωμένων γονιών που συμβιώνουν με τα παιδιά τους είναι μικρότερο στην Ξάνθη λόγω της κρατικής υποστήριξης ως προς την παροχή στέγης και κάλυψης των εξόδων διατροφής, ηλεκτροδότησης και ύδρευσης.

Η δυσάρεστη κατάσταση στην οποία έχουν περιέλθει οι ηλικιωμένοι φαίνεται και από το ότι το 28% των συγγενών πρώτου και δεύτερου βαθμού επί του συνόλου του δείγματος στην Αττική που παρέμειναν στην πρώην Σοβιετική Ένωση είναι γονείς. Οπωσδήποτε από αυτούς κάποιοι θα έρθουν στην Ελλάδα, αλλά οι περισσότεροι θα παραμείνουν γιατί αδυνατούν να ενταχθούν σε οικονομικό επίπεδο στον ελλαδικό χώρο. Ένδειξη της μελλοντικής μετανάστευσης αριθμού ηλικιωμένων προς την Ελλάδα αποτελεί το ότι το 3% των συγγενών πρώτου και δεύτερου βαθμού που έχουν παραμείνει στην πρώην Σοβιετική Ένωση είναι παιδιά. Η ανεπάρκεια των βρεφονηπιακών σταθμών στην Ελλάδα και τα προβλήματα ένταξης των παιδιών στο εκπαιδευτικό σύστημα αναγκάζουν μικρά παιδιά και ηλικιωμένους να παραμένουν μαζί στις πρώην σοβιετικές δημοκρατίες τα πρώτα δύσκολα χρόνια προσαρμογής των νέων γονιών στην Ελλάδα. Το 3% όμως των παιδιών που παραμένουν εκεί, οπωσδήποτε εμπεριέχει και ποσοστό παιδιών που ήρθαν, δεν μπόρεσαν να συνεχίσουν τις σπουδές τους στην Ελλάδα και γι αυτόν τον λόγο

επέστρεψαν πίσω και αναγκάζονται να ζουν μακριά από τους γονείς τους.

Είναι φανερό ότι υπάρχει τάση εγκατάστασης σε προστατευμένο περιβάλλον, όπως αυτό παρέχεται από την ύπαρξη συγγενών, φίλων και κράτους πρόνοιας. Το 58% των ατόμων άνω των δεκαοκτώ ετών στην Αττική δήλωσε ότι εγκαταστάθηκε στην περιοχή γιατί εδώ ζουν οι συγγενείς του και το 16% δήλωσε ότι εδώ ζουν οι φίλοι του, δηλαδή η κατηγορία συγγενείς και φίλοι ανέρχεται σε 74% ως ο μόνος λόγος εγκατάστασης στην περιοχή. Το 11% αποφάσισε την εγκατάσταση γιατί στον δήμο Αχαρνών ζουν συγγενείς και φίλοι και υπάρχουν φτηνά σπίτια και οικοπέδα. Για την Ξάνθη η τάση εγκατάστασης σε προστατευμένο περιβάλλον εκφράστηκε από το 62% που δήλωσε ότι εγκαταστάθηκε στην περιοχή λόγω του κρατικού προγράμματος υποστήριξης. Στο ποσοστό αυτό προστίθεται και το 11% που δήλωσε ως λόγο εγκατάστασης την παροχή στέγης. Το 15% ανέφερε την ύπαρξη συγγενών και φίλων. Μόνο το 2% στην Αττική και το 1% στην Ξάνθη ανέφερε την εύρεση εργασίας ως λόγο για την εγκατάσταση.

Η συντριπτική πλειονότητα των μεταναστών στην Αττική επέλεξε να εγκατασταθεί σε περιοχές που υπήρχαν συγγενείς και φίλοι. Οι μηχανισμοί της οικογενειακής και κοινοτικής αλληλεγγύης εξασφαλίζουν βοήθεια στην κατασκευή και στις επιδιορθώσεις των σπιτιών. Το αποτέλεσμα είναι εντυπωσιακό. Χωρίς κρατική βοήθεια και σταθερή, καλά αμοιβόμενη απασχόληση, 42% έχουν ιδιόκτητη κατοικία και είναι φανερό ότι και το υπόλοιπο ποσοστό τελικά θα αποκτήσει δικό του σπίτι. Στην Ξάνθη, όπου υπάρχει κρατικό πρόγραμμα υποστήριξης 12% των μεταναστών είναι ιδιοκτήτες των σπιτιών τους, σύμφωνα με την πολιτική που ίσχυε πριν το 1990. Το υπόλοιπο 88% ζουν σε κρατικές κατοικίες ή κατοικίες ενοικιαζόμενες από το κράτος. Οι συνθήκες στέγασης είναι καλύτερες στην Ξάνθη.

Το εκπαιδευτικό επίπεδο είναι ικανοποιητικό, τουλάχιστον ως προς τους τίτλους σπουδών στην δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση. Στην Αττική το 68% και στην Ξάνθη το 56% είχαν ολοκληρώσει σπουδές στην δευτεροβάθμια ή τριτοβάθμια εκπαίδευση πριν την μετανάστευση.

Η πλειονότητα των πτυχιούχων ανώτατης εκπαίδευσης έχουν αποφοιτήσει από ιατρικές, φιλοσοφικές, πολυτεχνικές και οικονομικές σχολές. Οι διαφοροποιήσεις κατά φύλο εκφράζουν και το δυτικό σύστημα κοινωνικών αξιών για την θέση της γυναίκας στην παραγωγή και στην κοινωνία. Το ποσοστό των αντρών που έχουν ειδικότητες πολυτεχνικών σχολών είναι πολλαπλάσιο των γυναικών. Αντιθέτως στις καθιερωμένες ως κατ' εξοχήν γυναικείες ειδικότητες, όπως σ' αυτές των φιλοσοφικών σχολών το ποσοστό των γυναικών είναι πολλαπλάσιο των αντρών.

Η κατάσταση απασχόλησης είναι καθοριστικός παράγοντας για την ένταξη των ομογενών στην ελλαδική κοινωνία. Η ένταξη στο οικονομικό πεδίο διευκολύνει την ένταξη στο ευρύτερο κοινωνικό πεδίο. Το 30% στην Αττική και το 37%

στην Ξάνθη ζητά εργασία, το 62% και το 59% στην Αττική και Ξάνθη αντίστοιχα απασχολείται και το 8% και 5% στην Αττική και Ξάνθη αντίστοιχα είναι μη ενεργός πληθυσμός. Στην πρώην Σοβιετική Ένωση η κατάσταση ήταν εντελώς διαφορετική. Το ποσοστό των απασχολουμένων ανερχόταν στο 90% για το δείγμα της Αττικής και στο 92% για το δείγμα της Ξάνθης. Ο οικονομικά μη ενεργός πληθυσμός ήταν 10% για το δείγμα της Αττικής και 6% για το δείγμα της Ξάνθης. Το μεγαλύτερο ποσοστό μη οικονομικά ενεργού πληθυσμού στην πρώην Σοβιετική Ένωση θέτει για άλλη μια φορά το θέμα των μαθητών και σπουδαστών που αναγκάζονται να διακόψουν τις σπουδές τους και να εργαστούν για να βοηθήσουν την οικογένεια και των συνταξιούχων στην πρώην Σοβιετική Ένωση, οι οποίοι λόγω της μη μεταφοράς των συνταξιοδοτικών τους δικαιωμάτων ζητούν εργασία. Η ανεργία πλήττει ιδιαίτερα τις γυναίκες. Στην Αττική η ανεργία πλήττει τους άντρες κατά 18% και τις γυναίκες κατά 43%. Στην Ξάνθη ζητά εργασία το 27% των αντρών και το 60% των γυναικών.

Για την πλειονότητα των μεταναστών δεν υπάρχει αντιστοιχία στα επαγγέλματα που ο πληθυσμός ασκούσε στην πρώην Σοβιετική Ένωση και σε αυτά που ασκεί στην Ελλάδα. Στην Ελλάδα δεν υπάρχει η εκπροσώπηση που υπήρχε στην πρώην Σοβιετική Ένωση στα επιστημονικά επαγγέλματα και στα επαγγέλματα υψηλής ιεραρχίας ως προς την διοίκηση οργανισμών και επιχειρήσεων. Ο πληθυσμός δηλαδή έχει γνώσεις και δεξιότητες, οι οποίες δεν αξιοποιούνται στον ελληνικό χώρο.

Τα σημαντικότερα προβλήματα τον πρώτο χρόνο εγκατάστασης είναι η ανεργία, η αδυναμία επικοινωνίας στην νεοελληνική γλώσσα και η εξασφάλιση στέγης. Τον τρίτο χρόνο από την εγκατάσταση τα προβλήματα επικοινωνίας παραμένουν σε ποσοστό του πληθυσμού μικρότερο του 7%. Αντιθέτως τα εργασιακά προβλήματα απασχολούν το 52% του πληθυσμού στην Αττική και το 49% του πληθυσμού στη Ξάνθη. Στην Αττική το 25% εξακολουθεί τρία χρόνια μετά την εγκατάστασή του να αντιμετωπίζει πρόβλημα στέγης.

Τα προβλήματα της οικογένειας είναι πολλαπλάσια όταν στην οικογένεια υπάρχουν εξαρτημένα μέλη, μικρά παιδιά και ηλικιωμένοι γονείς, οι οποίοι αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα προβλήματα προσαρμογής στον νέο κοινωνικό τους χώρο. Στην περίπτωση των παιδιών τα προβλήματα είναι προβλήματα ένταξης στο εκπαιδευτικό σύστημα και προβλήματα που σχετίζονται με το συναίσθημα ανασφάλειας που διέπει όλα τα μέλη της οικογένειας.

Το 39% στην Αττική και το 23% στην Ξάνθη δήλωσαν ότι δεν έχουν κοινωνική ζωή. Αισθάνονται ευχάριστα μόνο κοντά σε συγγενείς και φίλους τους οποίους βλέπουν με επισκέψεις στο σπίτι. Στην κοινωνική απομόνωση συντελεί η πολύωρη και κοπιαστική εργασία σε ακανόνιστα ωράρια. Το 21% για την Αττική και το

65% για την Ξάνθη δεν αντιμετωπίζουν πρόβλημα στην κοινωνική τους ζωή. Οποσδήποτε οι παλαιότερα εγκατεστημένοι αντιμετωπίζουν λιγότερα προβλήματα, αλλά στην περίπτωση της Ξάνθης καθοριστική είναι η συμβολή δύο ποντιακών συλλόγων, ενός παλαιού με έντονη πολιτισμική δραστηριότητα και ενός συλλόγου που ίδρυσαν οι ομογενείς από την πρώην Σοβιετική Ένωση, οι οποίοι στην πλειονότητα ήρθαν στην Ελλάδα την περίοδο 1965-1967. Ο ρόλος του Ε.Ι.Υ.Α.Π.Ο.Ε. ως προς την υποστήριξη των ομογενών στην εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας και στην διευθέτηση γραφειοκρατικών θεμάτων είναι σημαντικός και διευκολύνει την προσπάθειά τους για ένταξη. Είναι ενδεικτικό ότι τα προβλήματα από την γραφειοκρατία στην Αττική, όπου λειτουργούν όλες οι αρμόδιες υπηρεσίες αναφέρθηκε από το 8% έναντι μόνον του 1% για την Ξάνθη. Το πρόβλημα επικοινωνίας στην νεοελληνική γλώσσα παραμένει ανασταλτικός παράγοντας για την κοινωνική ζωή στην Ξάνθη σε ποσοστό 4%, ενώ είναι σχεδόν ανύπαρκτο στην Αττική όπου έχουν υλοποιηθεί εθνικά και κοινοτικά προγράμματα που βοηθούν κάθε χρόνο τους ομογενείς στην εκμάθηση της νεοελληνικής γλώσσας. Μεγάλη διαφορά ως προς την συμπεριφορά των ντόπιων εντοπίζεται στις δύο περιοχές. Το 27% στην Αττική και μόνο το 5% στην Ξάνθη ανέφερε ότι οι ντόπιοι τους αποκαλούν «Ρώσους» και τους απομονώνουν λέγοντας «εμείς είμαστε Έλληνες, εσείς είστε Ρωσοπόντιοι». Είναι ενδεικτικό ότι το 3% των αναφορών της Ξάνθης αφορούν κυρίως δηλώσεις όπως «μας φέρονται όλοι πολύ καλύτερα απ' ότι στην Αθήνα».

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1. Ερωτηματολόγιο
2. Διαγράμματα

1. ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑΣ (ΕΛ.ΚΕ.ΠΑ.)
 ΜΕ ΤΗΝ ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΤΑΜΕΙΟΥ
 ΚΑΙ ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΣ ΑΠΟΔΗΜΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ΠΟΝΤΙΑΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ
«ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΕΡΙΣΤΕΡΕΩΤΑ»

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ ΓΙΑ
 ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟ ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ ΚΑΙ
 ΠΑΡΕΥΞΕΙΝΙΩΝ ΧΩΡΩΝ (Κ.Ε.Τ.Ε.Β.Π.Α.Χ.)

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

Τηλ. : 031-520825
 Fax : 031-210067, 253426

Τηλ. : 031-995024
 Fax : 031-995572

Έρευνα

*Ομογενείς από την πρώην Σοβιετική Ένωση, 1985-1995:
 Ζητήματα στέγασης, απασχόλησης, ταυτότητας*

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Στοιχεία αναγνώρισης

Αριθμός ερωτηματολογίου

Πόλη

Περιοχή

Ερευνητής

.....

Ημερομηνία συνέντευξης

.....

Β. ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

α/α μέλους	ΟΝΟΜΑ	ΤΟΠΟΣ ΓΕΝΝΗΣΗΣ ΜΕΛΩΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ		ΥΠΗΚΟΟΤΗΤΑ ΜΕΛΩΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ		ΕΞΟΡΙΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ (γονείς πατέρα - μητέρας)		ΘΥΜΑΤΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΤΗΣ ΣΤΑΛΙΝΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ (έως 2ου δαθμού)
		πατέρα μητέρας παππού πατ. γιαγιάς πατ. παππού μητ. γιαγιάς μητ.	A B Γ Δ Ε ΣΤ	πατέρα μητέρας παππού πατ. γιαγιάς πατ. παππού μητ. γιαγιάς μητ.	A B Γ Δ Ε ΣΤ	τόπος χρόνος	A B	
<input type="checkbox"/>	πατέρας <input type="checkbox"/>	A B Γ Δ Ε ΣΤ	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>	A B Γ Δ Ε ΣΤ	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>	A B	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>	αριθμός θυμάτων <input type="checkbox"/>
<input type="checkbox"/>	μητέρα <input type="checkbox"/>	A B Γ Δ Ε ΣΤ	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>	A B Γ Δ Ε ΣΤ	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>	A B A B	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>	αριθμός θυμάτων <input type="checkbox"/>

Γ. ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΕΩΝ

α/α μέλους	ΟΝΟΜΑ	ΕΤΟΣ ΕΓΚΑΤ/ΣΗΣ		ΤΟΠΟΣ - ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ ΕΓΚΑΤ/ΣΗΣ		ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΕΣ ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΕΙΣ (απο την 1η εγκατάσταση μέχρι σήμερα)		ΤΟΠΟΙ ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (τα δύο τελευταία χρόνια)		ΛΟΓΟΙ ΣΗΜΕΡΙΝΗΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ	
		στην Ελλάδα στο συγκεκρι. τόπο	A B	Δημοκρατία πόλη-χωριό	A B	αριθμός λόγοι	A B			ύπαρξη συγγενών ύπαρξη φίλων σπίτι κράτος δουλειά άλλοι	1 2 3 4 5 6
<input type="checkbox"/>		A B	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>	A B	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>	A B	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>
<input type="checkbox"/>		A B	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>	A B	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>	A B	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>
<input type="checkbox"/>		A B	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>	A B	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>	A B	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>
<input type="checkbox"/>		A B	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>	A B	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>	A B	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>
<input type="checkbox"/>		A B	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>	A B	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>	A B	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>
<input type="checkbox"/>		A B	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>	A B	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>	A B	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>
<input type="checkbox"/>		A B	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>	A B	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>	A B	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>

Δ. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

ΣΤΟΝ ΤΟΠΟ ΑΝΑΧΩΡΗΣΗΣ						
α/α μέλους	ΟΝΟΜΑ	ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΑ τίτλος πτυχίου	ΧΡΟΝΙΑ ΣΠΟΥΔΩΝ	ΣΧΟΛΗ - ΤΟΠΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ	ΑΛΛΟΙ ΤΙΤΛΟΙ (μεταπτυχ. κ.λ.π.)	ΟΜΙΛΟΥΜΕΝΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ
<input type="checkbox"/>		<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	σχολή πόλη Δημοκρατία Α Β Γ	A B Γ	<input type="checkbox"/>
<input type="checkbox"/>		<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	Α Β Γ	A B Γ	<input type="checkbox"/>
<input type="checkbox"/>		<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	Α Β Γ	A B Γ	<input type="checkbox"/>
<input type="checkbox"/>		<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	Α Β Γ	A B Γ	<input type="checkbox"/>
<input type="checkbox"/>		<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	Α Β Γ	A B Γ	<input type="checkbox"/>

ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ						
<input type="checkbox"/>		<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	Α Β Γ	A B Γ	<input type="checkbox"/>
<input type="checkbox"/>		<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	Α Β Γ	A B Γ	<input type="checkbox"/>
<input type="checkbox"/>		<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	Α Β Γ	A B Γ	<input type="checkbox"/>
<input type="checkbox"/>		<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	Α Β Γ	A B Γ	<input type="checkbox"/>
<input type="checkbox"/>		<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	Α Β Γ	A B Γ	<input type="checkbox"/>

Ε. ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΓΙΑ ΑΤΟΜΑ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΑ ΤΩΝ 15 ΕΤΩΝ

α/α μέλους	ΟΝΟΜΑ	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	ΕΡΓΟΔΟΤΗΣ	ΠΟΛΗ - ΠΕΡΙΟΧΗ	ΜΕΣΟ ΜΕΤΑΦΟΡΑΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ (τα δύο τελευταία χρόνια)	ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ (απασχολουμένων μελών)
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ							
<input type="checkbox"/>			<input type="checkbox"/>		<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
<input type="checkbox"/>			<input type="checkbox"/>		<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
<input type="checkbox"/>			<input type="checkbox"/>		<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
<input type="checkbox"/>			<input type="checkbox"/>		<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
<input type="checkbox"/>			<input type="checkbox"/>		<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
<input type="checkbox"/>			<input type="checkbox"/>		<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
<input type="checkbox"/>			<input type="checkbox"/>		<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
<input type="checkbox"/>			<input type="checkbox"/>		<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
<input type="checkbox"/>			<input type="checkbox"/>		<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

ΣΤΟΝ ΤΟΠΟ ΑΝΑΧΩΡΗΣΗΣ

<input type="checkbox"/>			<input type="checkbox"/>		<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
<input type="checkbox"/>			<input type="checkbox"/>		<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
<input type="checkbox"/>			<input type="checkbox"/>		<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
<input type="checkbox"/>			<input type="checkbox"/>		<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
<input type="checkbox"/>			<input type="checkbox"/>		<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
<input type="checkbox"/>			<input type="checkbox"/>		<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
<input type="checkbox"/>			<input type="checkbox"/>		<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
<input type="checkbox"/>			<input type="checkbox"/>		<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
<input type="checkbox"/>			<input type="checkbox"/>		<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
<input type="checkbox"/>			<input type="checkbox"/>		<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

ΣΤ. ΨΥΧΑΓΩΓΙΑ

α/α μέλους	ΟΝΟΜΑ	ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ				ΣΤΗΝ ΠΡΩΗΝ Σ.Ε.			
		ΨΥΧΑΓΩΓΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ		ΨΥΧΑΓΩΓΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ		ΨΥΧΑΓΩΓΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ		ΨΥΧΑΓΩΓΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ	
		ειδος αυχνότητα	A B	ειδος αυχνότητα	A B	ειδος αυχνότητα	A B	ειδος αυχνότητα	A B
<input type="checkbox"/>		A B	<input type="checkbox"/>	A B	<input type="checkbox"/>	A B	A B	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
<input type="checkbox"/>		A B	<input type="checkbox"/>	A B	<input type="checkbox"/>	A B	A B	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
<input type="checkbox"/>		A B	<input type="checkbox"/>	A B	<input type="checkbox"/>	A B	A B	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
<input type="checkbox"/>		A B	<input type="checkbox"/>	A B	<input type="checkbox"/>	A B	A B	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

Ζ. ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΣΤΕΓΑΣΗΣ

	ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	ΣΤΗ ΣΟΒΙΕΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ
Πόλη - περιοχή	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Μονοκατοικία	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Διαμέρισμα	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Συστέγαση νοικοκυριών	ναι όχι αριθμός <input type="text"/>	ναι όχι αριθμός <input type="text"/>
Συστέγαση οικογενειών	ναι όχι αριθμός <input type="text"/>	ναι όχι αριθμός <input type="text"/>
Σύνολο ατόμων	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Επιφάνεια κατοικίας	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Αριθμός δωματίων	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Βοηθητικοί χώροι	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Εξοπλισμός (θέρμανση, ασανσέρ, κ.λ.π.)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Υψος ενοικίου	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Επιδότηση κατοικίας (αν ναι απο ποιόν φορέα)	ναι όχι Φορέας <input type="text"/>	ναι όχι Φορέας <input type="text"/>
Τρόπος απόκτησης κατοικίας	καθεστώς ιδιοκτησίας <input type="checkbox"/> καθεστώς χρήσης <input type="checkbox"/>	καθεστώς ιδιοκτησίας κατοικίας με γη <input type="checkbox"/> καθεστώς ιδιοκτησίας κατοικίας χωρίς γη <input type="checkbox"/> καθεστώς χρήσης <input type="checkbox"/>

Η. ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΜΟΝΟ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΛΟΣ ΤΟΥ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ ΠΟΥ ΔΙΝΕΙ ΤΙΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

α/α μέλους		<input type="checkbox"/>
όνομα		
φύλο	άρρεν θήλυ	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>
ηλικία		<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>
πτυχιούχος	ναι όχι	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>

1 Γιατί αποφασίσατε να φύγετε απο την πρώην Σοβιετική Ενωση;

2 Ποιές ήταν οι προσδοκίες σας απο την Ελλάδα; Τι περιμένατε να βρείτε εδώ;

3 Τι προβλήματα έχετε αντιμετωπίσει μέχρι σήμερα;

α) Στη δουλειά σας

β) Στις σπουδές σας

γ) Στη μόρφωση των παιδιών σας (στην περίπτωση που υπάρχουν)

δ) Στην προσαρμογή των παιδιών σας στο νέο τους χώρο(στην περίπτωση που υπάρχουν)

ε) Στην προσαρμογή των γονιών σας στο νέο τους χώρο (στην περίπτωση που υπάρχουν)

στ) Στην κοινωνική σας ζωή

ζ) Σε άλλους τομείς

η) Ποιό χαρακτηρίζετε ως το σημαντικότερο πρόβλημα που αντιμετωπίσατε;

Τον πρώτο χρόνο της εγκατάστασής σας

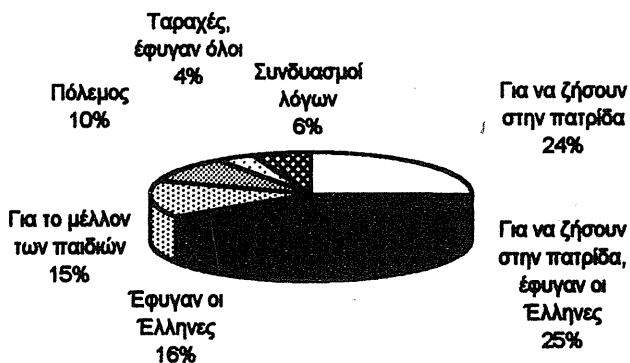
Δύο χρόνια μετά ποιό ήταν το σημαντικότερο πρόβλημα;

2. ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ

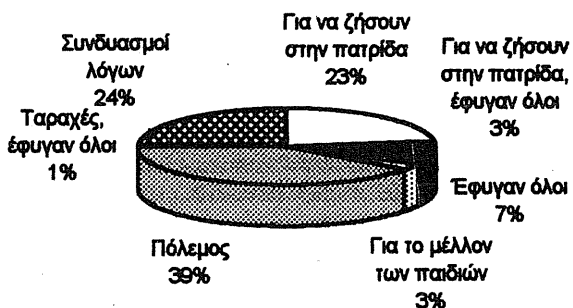


Λόγοι μετανάστευσης

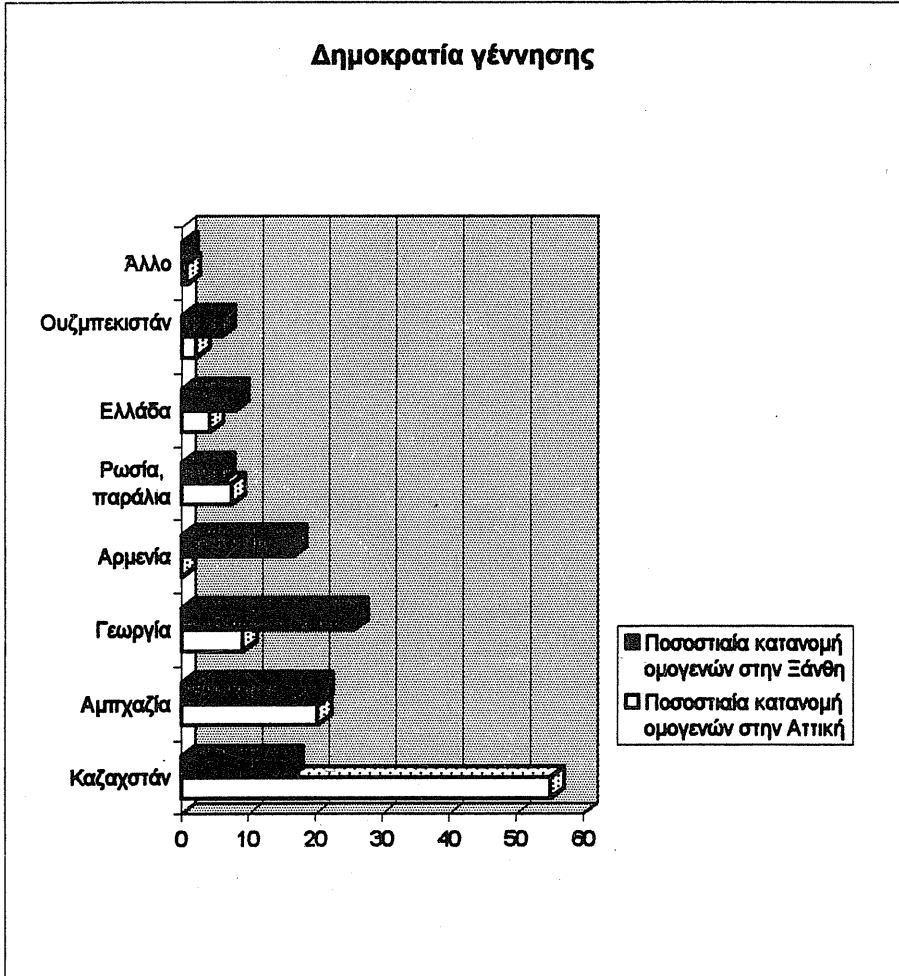
Αττική: Λόγοι μετανάστευσης



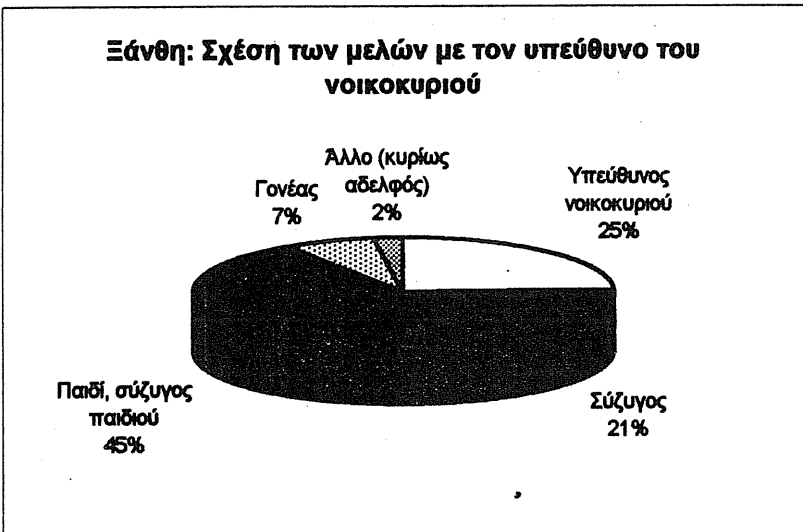
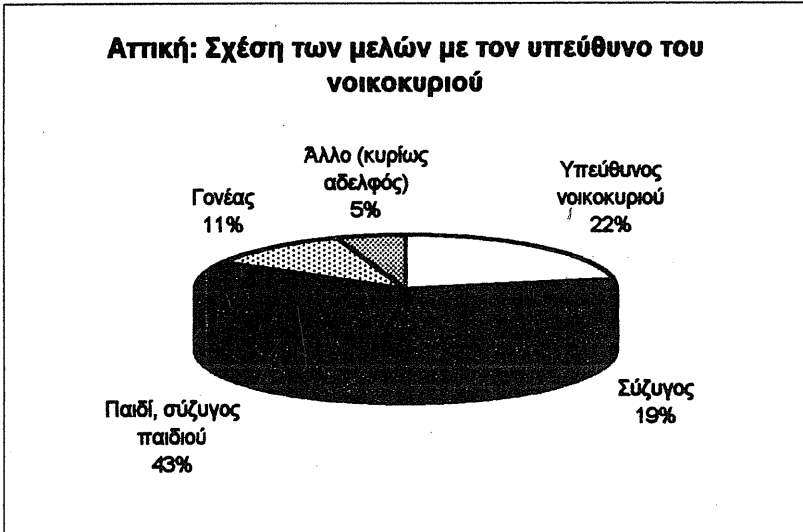
Ξάνθη: Λόγοι μετανάστευσης



Κατανομή του πληθυσμού κατά τόπο γέννησης

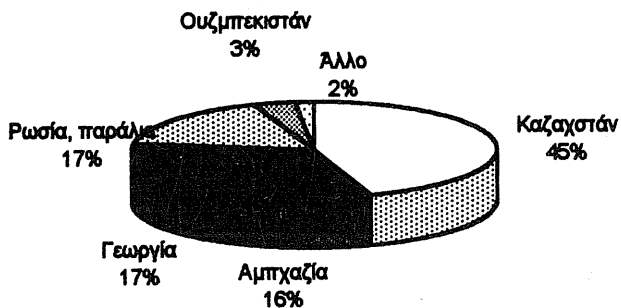


Σχέση των μελών με τον υπεύθυνο του νοικοκυριού

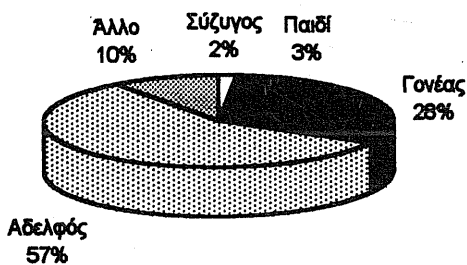


Κατανομές των συγγενών που παρέμειναν στην πρώτη Σ.Ε.

Απτική: Συγγενείς α΄ και β΄ βαθμού που παρέμειναν στην πρώτη Σ.Ε. κατά δημοκρατία γέννησης

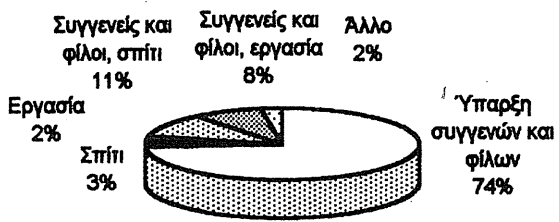


Απτική: Σχέση των συγγενών α΄ και β΄ βαθμού που παρέμειναν στην πρώτη Σ.Ε. με τον υπεύθυνο του νοικοκυριού

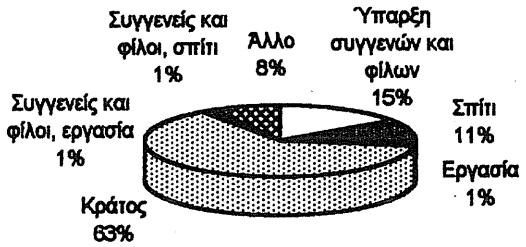


Λόγοι τελευταίας εγκατάστασης

Απτική: Λόγοι τελευταίας εγκατάστασης για άτομα άνω των δεκαοκτώ ετών

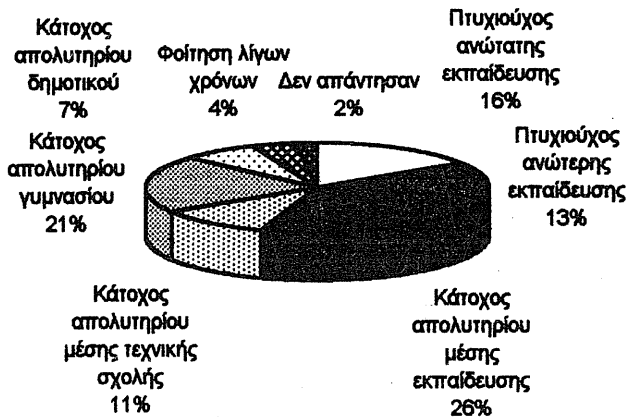


Ξάνθη: Λόγοι τελευταίας εγκατάστασης για άτομα άνω των δεκαοκτώ ετών

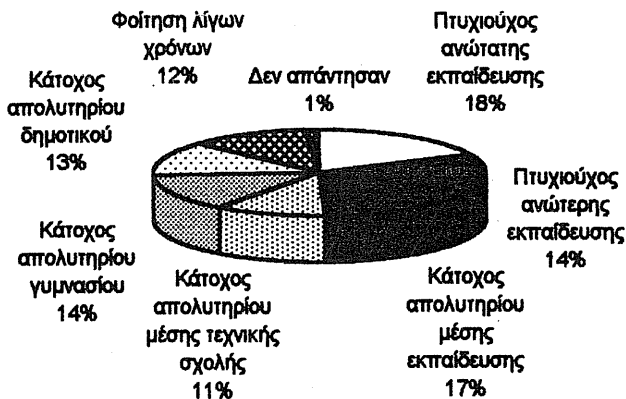


Το εκπαιδευτικό επίπεδο στην πρώην Σ.Ε.

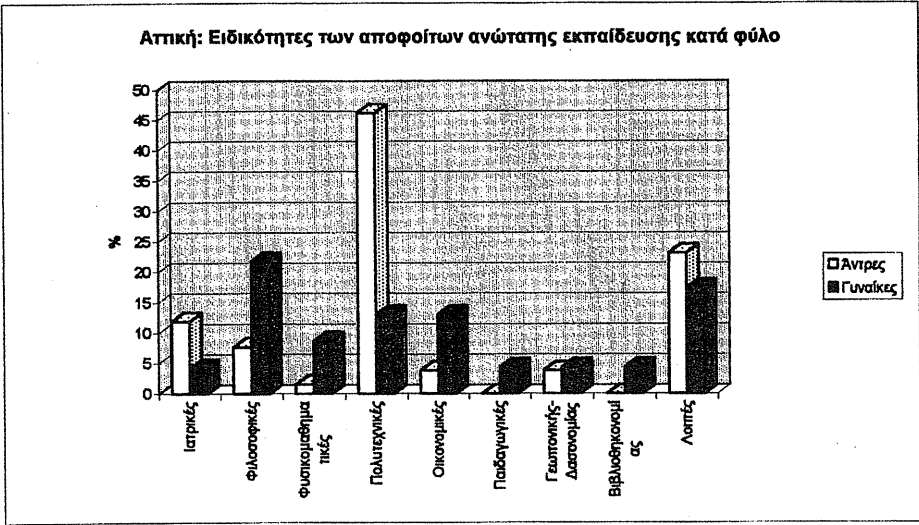
**Αττική: Το εκπαιδευτικό επίπεδο στην πρώην Σ.Ε.
για άτομα άνω των 15 ετών**



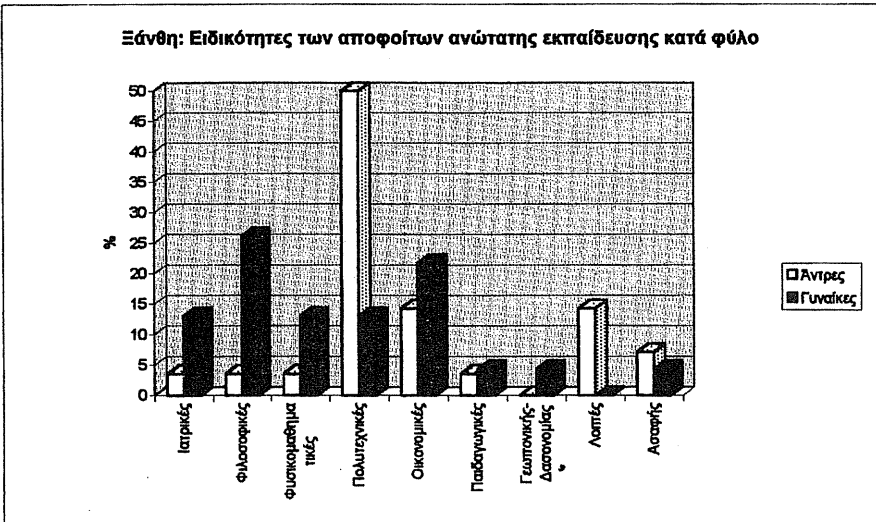
**Ξάνθη: Το εκπαιδευτικό επίπεδο στην πρώην Σ.Ε.
για άτομα άνω των δεκαπέντε ετών**

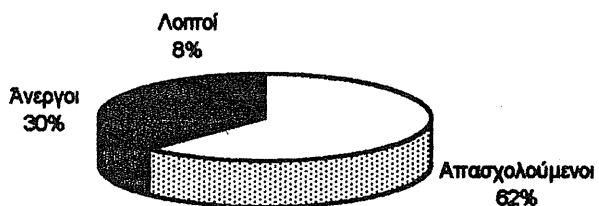
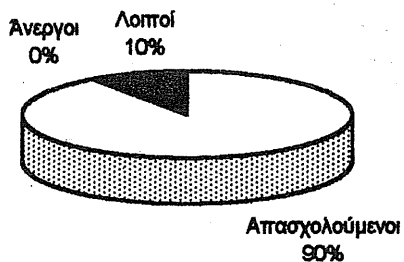


Ειδικότητες των αποφοίτων ανώτατης εκπαίδευσης κατά φύλο



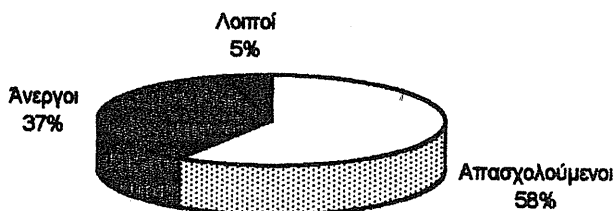
Ειδικότητες των αποφοίτων ανώτατης εκπαίδευσης κατά φύλο



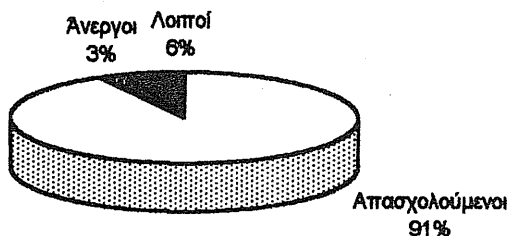
Αττική: Απασχόληση στην Ελλάδα και στην πρώην Σ.Ε.**Αττική: Ποσοστιαία κατανομή της κατάστασης απασχόλησης****Αττική: Ποσοστιαία κατανομή της κατάστασης απασχόλησης του πληθυσμού στην πρώην Σ.Ε.**

Ξάνθη: Απασχόληση στην Ελλάδα και στην πρώην Σ.Ε.

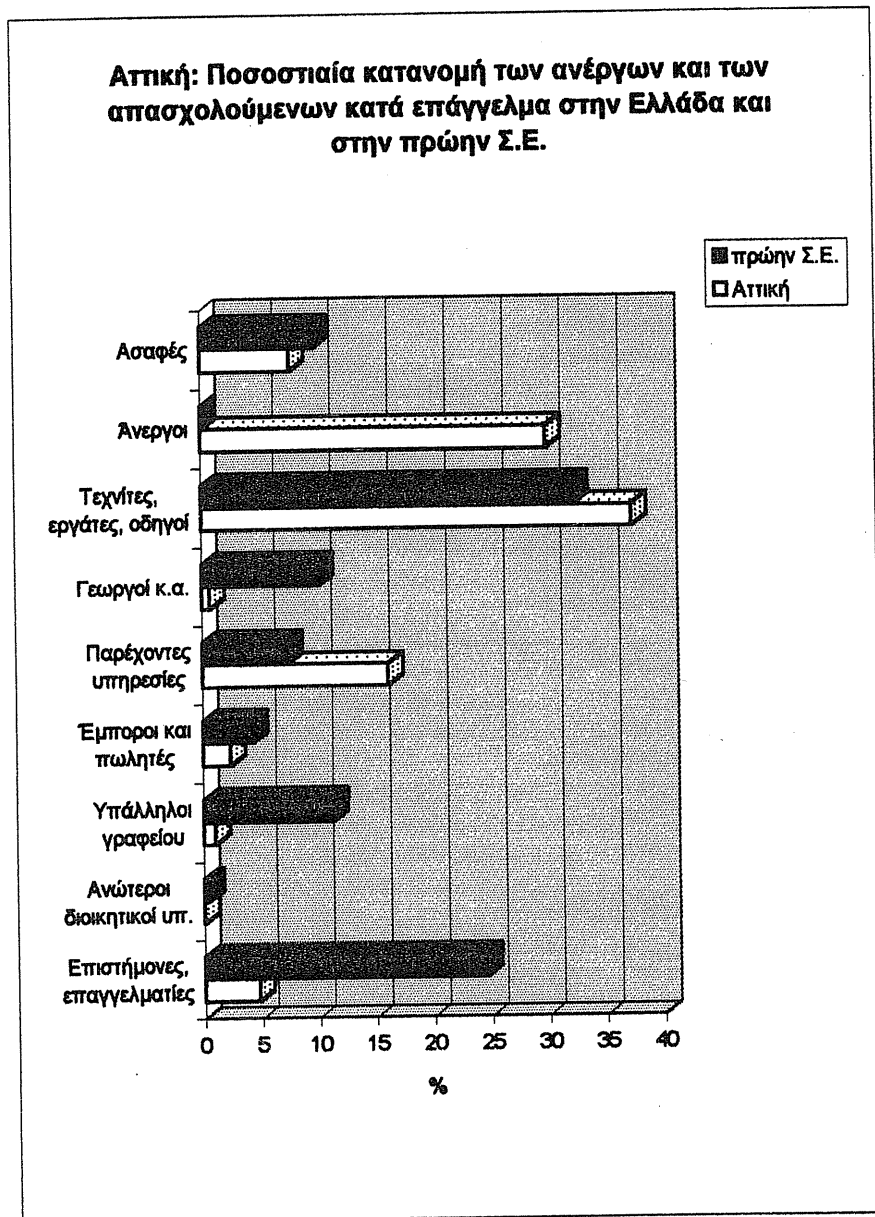
Ξάνθη: Ποσοστιαία κατανομή της κατάστασης απασχόλησης



Ξάνθη: Ποσοστιαία κατανομή της κατάστασης απασχόλησης του πληθυσμού στην πρώην Σ.Ε.

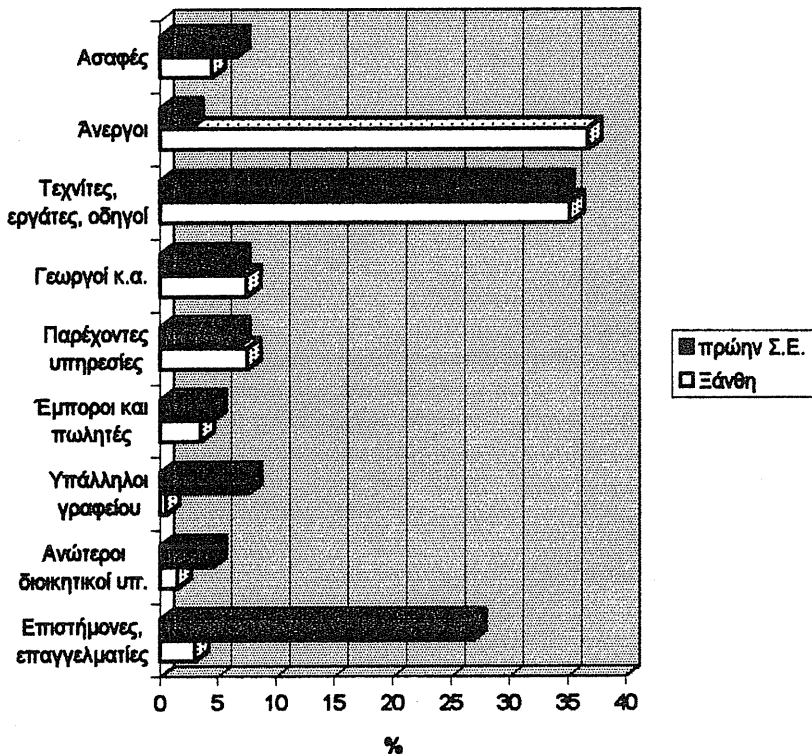


**Αττική: Κατανομή
ανέργων και απασχολούμενων κατά επάγγελμα
στην Ελλάδα και στην πρώην Σ.Ε.**

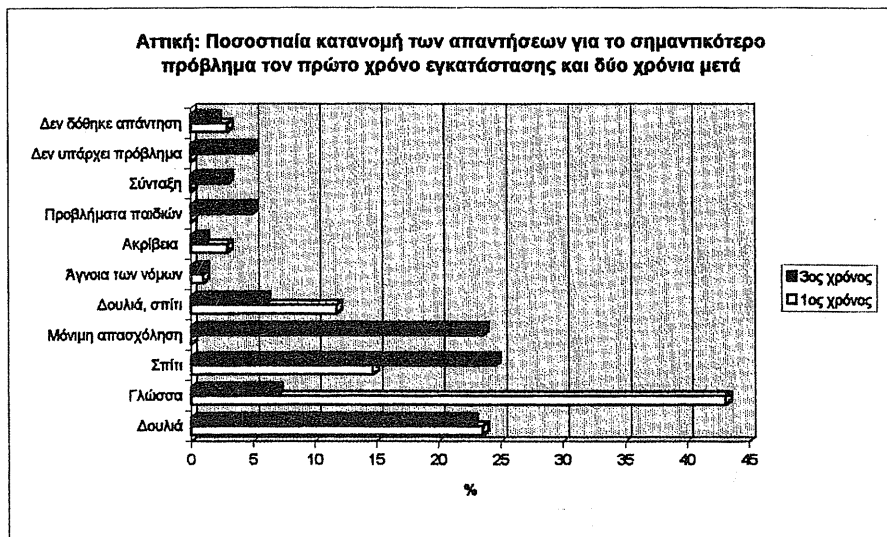


**Ξάνθη: Κατανομή
ανέργων και απασχολούμενων κατά επάγγελμα
στην Ελλάδα και στην πρώην Σ.Ε.**

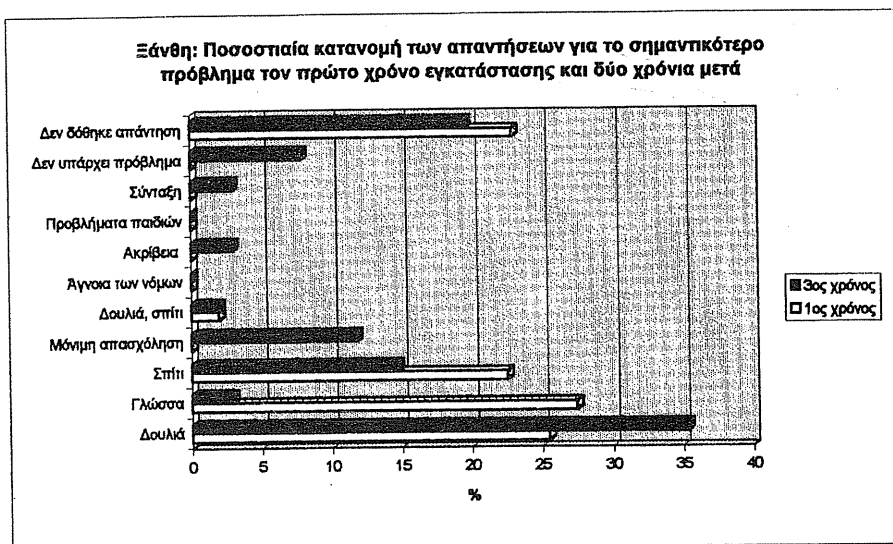
**Ξάνθη: Ποσοστιαία κατανομή των ανέργων και
απασχολούμενων κατά επάγγελμα στην Ελλάδα και
στην πρώην Σ.Ε.**



Αττική: Το σημαντικότερο πρόβλημα τον πρώτο χρόνο εγκατάστασης και δύο χρόνια μετά



Ξάνθη: Το σημαντικότερο πρόβλημα τον πρώτο χρόνο εγκατάστασης και δύο χρόνια μετά



ABSTRACT

Maria Vergeti

The focus of the research entitled **Pontian Greek Immigrants from the former Soviet Union, 1985-1995** is the process of social integration of more than 70.000 Pontian Greeks from the former Soviet Union who settled in the Greek state between 1985 and 1995. The purpose is to record and analyze the demographic and social characteristics of the immigrants, to present the initial and permanent settlement conditions, to present and analyze the state housing policy concerning Pontian Greeks and to emphasize the problems which they face in their effort to integrate into the Greek social structure.

Previous research has covered only parts of the final large wave of immigration of Pontian Greeks from the former Soviet Union. The necessary conditions for immigration existed in 1985, when the borders in the Soviet Union were opened. It was not, however, until 1988 that mass immigration began. This study covers the period between 1985 and 1995.

The research was conducted in two separate provinces: in the municipality of Aharnai (Menidi) in the province of Attika in a sample of one hundred households and in the province of Xanthi (area of western Thrace) in a sample of one hundred households. Both districts have a large, concentrated population of Pontian Greeks, but state assistance between the two varies markedly. In Attika there is no assistance in terms of housing and in Xanthi the immigrants utilize the services of the National Foundation for the Reception and Resettlement of the Greeks Abroad and the Repatriated Greeks (in Greek E.I.Y.A.P.O.E.)

In the municipality of Aharnai the selection criterion was the density of population in specific areas of the municipality where a large concentration of Pontian Greeks from the former Soviet Union reside. In the province of Xanthi the research was conducted in the areas of the city where the state built houses for refugees (Evmiro, Ektenepol A and B) or rents houses for use by the refugees. The research was also conducted in the villages of Petrohori and Genisea. These two villages were chosen because of their large population of recent immigrants in comparison to other villages in the province. The sample in Xanthi was drawn from a list of E.I.Y.A.P.O.E. and is random and representative because the vast majority of the Pontian Greek residents in the province of Xanthi are supported by

the state program of E.I.Y.A.P.O.E.

The unit of research was the household according to the common definition given by the Greek National Census Bureau: "A person or group of people consisting of two or more people who live in the same house, share responsibility for living and eat together." The concept of household is boarder than the concept of family. For the purpose of the study household was considered the most appropriate unit of study, because it is a common phenomenon in the case of immigrants that people who lived in different households in their place of origin, live together for some period of time under a common roof and financial management after immigration. The information was obtained through face-to-face interviews with a randomly selected member of the household ranging in age from eighteen to sixty-eight. The interviewers were college graduates or students of Pontian Greek origin who were fluent in the Pontian Greek language. The chosen member of the household spoke on behalf of all members regarding demographic and social characteristics and spoke only for himself/herself regarding questions about expectations and problems of social integration.

Information was gathered in Attikā from March until May 1996 and in Xanthi in October 1996. In the province of Xanthi during October 1996 in-depth interviews were conducted with representatives from E.I.Y.A.P.O.E. and Pontian Greek organizations in order to ascertain and analyze the Greek state policy concerning housing and occupational rehabilitation of the Pontian Greeks from the former Soviet Union.

A large percent, 25% of Pontian Greeks in Attika and 23% in Xanthi mentioned "to live in homeland" as the main reason for settling in Greece. "Departure of the Greek population" is indicative of the "minority syndrome". Membership in a group provides individuals with a sense of protection and belonging. In the case of minorities the danger of losing this sense of protection and belonging results in members moving en masse or following the other group members at a later stage. Table 1 shows that the "minority syndrome" was the reason for immigration of 16% of Pontian Greeks in Attika and 7% in Xanthi. In Attika 15% of the participants and in Xanthi 3% left the former Soviet Union for the future of the children. Participants made statements like "there was war, lack of food, we had to save the children", and also like "we were financially well off there, but the opportunities for the children were limited. They weren't Russians. As Greeks in Greece they can become whatever they want." The vast majority of respondents mentioned retaining the Greek way of life (language, Greek Orthodoxy, family unity) and marriage to a Greek as one of the main reasons for immigration. In Attika 6% of respondents and in Xanthi 24% gave a combination

of reasons which included: war, the desire to follow their relatives and friends on the route towards the homeland and anxiety about the future of their children. It is interesting to note that a small part of the 6% in Attika responded that immigration was the result of opposition to the political system in the Soviet Union and financial reasons concerning the future of the children. It is obvious that the Pontian Greeks from the former Soviet Union did not immigrate for financial purposes.

The reasons for immigration are verified by demographic and social characteristics like sex and year of arrival in Greece. According to traditional roles, more women than men followed their own people to mass immigration. Only 10% in Attika and 39% in Xanthi mentioned ethnic strife and war as the reason for immigration. This discrepancy between the two provinces resulted because 75% of the immigrants in Xanthi arrived between 1991 and the end of 1994 after experiencing ethnic strife or war in their place of origin. In Attika 46% arrived in Greece before 1991. However, 45% and 38% of the respondents who arrived in Greece and settled in Attika during 1993 and 1994 mentioned ethnic strife and war as reasons for immigration.

According to Table 2, in Attika 55% of the immigrants were born in the Republic of Kazakstan, 20% in the Republic of Abhazia, which until 1993 was an autonomous area of the Republic of Georgia, 9% in the Republic of Georgia excluding Abhazia, 7% on the coast line of the Black Sea in the Republic of Russia, 1% in Moscow and 4% are young children who were born in Greece. A large percentage of first degree relatives who remained in the former Soviet Union live in Kazakstan. First degree relatives remain in all the former Soviet Republics which have Pontian Greek communities including Siberia. In Xanthi the situation is different. The majority took refuge in the Greek state from areas experiencing ethnic strife and war, therefore none of the relatives remained in the Soviet Union. In Georgia were born 26% of the immigrants, 21% in Abhazia, 17% in Armenia, 16% in Kazakstan, 6% on the coast line of the Black Sea in the Republic of Russia, 0.2% in Ukraine, 0.2% in Kirgizia and 8% are young children who were born in Greece.

The distribution of Pontian Greeks according to age group is in agreement with the dominant tendency of immigrant families who decide to settle permanently in another country. Families with few members and the least possible number of pre-school children have a better chance of adaptation and eventually integration into the new social surrounding than families with dependants, namely young children and the elderly. According to Table 3, the age groups 0-4 and 5-9 years old constitute 13% of the population in Attika, which is significantly smaller than the 16% representing the age groups 10-14 and 15-19 years old. In Xanthi the age

groups 0-4 and 5-9 years group constitute 19% of the population and the age groups 10-14 and 15-19 years old, 20%.

Under normal circumstances the age group 0-4 years old should range from 8 to 10%. The small percentages in Attika and Xanthi (5% and 7% respectively) are indicative of the use birth control in the country of origin because of expected family immigration, as well as in Greece because of major financial problems experiencing in Greece. There is no demographic reason related to the size and composition of male and female population that could explain why the size of the age group 0-4 years old is smaller than the age groups of 5-9 and 10-14 years old. The age groups 5-9 and 10-14 are represented by the percentages 7% and 7% in Attika and 13% and 9% in Xanthi respectively.

In Attika 12% of the households surveyed share a living space: 10 of the 12% consist of two households in a single living space and 2% of three households in a single living space. This is due to the difficult financial circumstances that the immigrants face. They therefore chose the most economic solution by combining households in a larger apartment and sharing the rent. At the same time the mechanisms of solidarity and welfare operate in the Pontian Greek community. These mechanisms have been helpful to generations of Pontian Greeks who have followed routes of expatriation. The same mechanisms allow households or extended families to live together. In Xanthi the situation is much better because the state supported program is in operation. Only 4% of the sample shares a living space and this is never occupied by more than two households.

The average household consists of 4.7 members in Attika and 4.1 members in Xanthi. This information reveals that the average Pontian Greek household has more members than the average Greek household. As Table 4 illustrates a significant percentage of elderly parents live with their married children, 11% in Attika and 7% in Xanthi. These percentages are significantly higher than those existing in the Greek social structure. On one hand this illustrates insufficient child care facilities, on the other hand it illustrates the inability of elderly immigrants to support themselves. They cannot receive the social benefits and pensions due to them for the years they have worked in the Soviet Union. There is no agreement between the two governments concerning the above issue. The elderly usually cannot find jobs even if they choose to work. Their personal income consists of small state pensions and allowances. The percentage of the elderly who live with their married children is smaller in Xanthi because the state provides housing and covers living expenses (food, water, electricity supplies).

The difficult conditions that the elderly face is illustrated by the fact that 28% of first degree relatives who remained in Soviet Union are parents of respondents

in Attika. Some parents will come and settle in Greece eventually but most will remain there because of the difficulties they face in integration into the Greek financial structure. The fact that 3% of the first degree relatives who remained in the former Soviet Union are children indicates that future immigration of a percentage of the elderly is possible. Insufficient child care services for pre-school children in Greece and problems of integration into the Greek educational system result in young children and the elderly remaining together in the former Soviet Republics during the first difficult years of adaptation for the young parents in Greece. Of the 3% of the children who remain there, some came to Greece but could not adapt here and therefore returned to their country of origin to continue their studies.

It is obvious that the Pontian Greek immigrants need to settle in a protected environment like that provided by relatives, friends and state-welfare. As Table 5 illustrates, 74% mentioned that the reason for settlement in Attika was relatives and friends already settled there. Also, 11% responded that they chose to live in Attika because of relatives and friends, as well as the fact that there are cheap plots of land and houses for rent. The tendency of settling in a protective environment is also illustrated by 62% of respondents who settled in Xanthi because of the state program of support. In addition, 11% settled in Xanthi to take advantage of state housing. Only 1.9% in Attika and 0.7% in Xanthi mentioned the availability of work as a reason for settlement.

The vast majority of immigrants in Attika chose to follow relatives and friends who had already settled there. The mechanisms of family and community solidarity drive family and friends to help with the construction and repair of houses. The result is impressive. Without state help or permanent, well paid jobs 42% own a house and it is obvious that the vast majority of the remaining percentage of immigrants will eventually own houses. In Xanthi where the state support program is in operation, 12% of the immigrants own their homes in accordance with the policy before 1990. The remaining 88.2% live in state owned or rented homes. The housing conditions in Xanthi are better than in Attika.

As illustrated by Table 6 the level of education is satisfactory in terms of secondary and tertiary education. In Attika 68% and in Xanthi 56% of those surveyed had completed programs in tertiary or secondary educational institutions. This is remarkable given the persecution of Pontian Greeks suffered under Stalin's rule.

The majority of University graduates received their degrees from the Colleges of Medicine, Liberal Arts, Engineering and Economics, as illustrated by Table 7. Differentiation by sex is representative of the notion of female roles in production and society. These roles are common in both eastern and western societal values.

The percentage of male college graduates with engineering degrees far exceeds that of the females. On the contrary the percentages of female graduates with degrees in traditionally female fields of study, such as those in the College of Liberal Arts is significantly greater than males.

Occupational status plays a decisive role in the integration of Pontian Greeks into the Greek social structure. Financial integration facilitates overall integration. As illustrated in Table 8, 30% in Attika and 37% in Xanthi are actively seeking work. In Attika 62% and in Xanthi 59% are employed. In Attika 8% and in Xanthi 5% neither seek nor desire work or are unable to work. In the former Soviet Union the situation was strikingly different. The percentage of employment for the sample in Attika was 90% and 92% for the sample in Xanthi. The percentage of those who did not desire, seek or were unable to work was 10% in Attika and 6% in Xanthi. The last category is larger in Greece than in the former Soviet Union. This shows once again that some pupils and students are forced to interrupt their studies and seek employment in order to help the family financially. It also indicates that some of the elderly who lost their Soviet pensions are seeking work.

For the majority of immigrants there is no correspondance between their occupations in the former Soviet Union and in Greece. Immigrants are not well represented in scientific occupations/professions or in management positions in private and public institutions in Greece. However, a skilled population does exist, but it is not utilized in Greece.

Table 1
Distribution according to reasons for immigration

Reasons for immigration	Number of immigrants over eighteen years old			
	Attika		Xanthi	
	Frequency	%	Frequency	%
To live in homeland	26	25.49	23	22.55
To live in homeland and departure of the Greek population	25	24.51	3	2.94
To follow the departure of the Greek population	16	15.69	7	6.86
For the future of the children	15	14.70	3	2.94
Ethnic strife, war	10	9.80	40	39.22
Ethnic strife and departure of the Greek population	4	3.92	1	0.98
Combination of reasons	6	5.88	24	23.53
Sum	102	100.00	102	100.00

Table 2
Distribution according to respondents' place of birth and place of birth of first and second degree relatives remaining in the Soviet Union

Country of birth	Respondents in Attika		1st and 2nd degree relatives remainig in the former Soviet Union		Respondents in Xanthi	
	Frequency	Percent	Frequency	Percent	Frequency	Percent
Kazakstan	265	55.09	26	43.43	69	16.16
Abhazia	98	20.37	9	15.00	88	20.61
Georgia excluding Abhazia	44	9.15	10	16.67	110	25.76
Armenia	0	0.00	0	0.00	71	16.63
Russia, the Black Sea coast line	36	7.48	10	16.67	25	5.85
Greece	20	4.16	0	0.00	34	7.96
Uzbekistan	10	2.08	2	3.33	25	5.85
Ukraine	0	0.00	0	0.00	1	0.23
Kirgizia	0	0.00	0	0.00	1	0.00
Russia, Moscow	3	0.62	0	0.00	0	0.00
Russia, Siberia	0	0.00	1	1.67	0	0.00
Sum	481	100.00	60	100.00	427	100.00

Table 3
Distribution according to age group and sex

Age group	Attika						Xanthi					
	Male		Female		Sum		Male		Female		Sum	
	Freq.	%	Freq.	%	Freq.	%	Freq.	%	Freq.	%	Freq.	%
0-4	13	5.35	12	5.04	25	5.20	17	8.33	12	5.98	29	6.79
5-9	16	6.58	20	8.40	36	7.48	25	12.25	29	13.00	54	12.65
10-14	17	7.00	17	7.14	34	7.07	16	7.84	24	10.76	40	9.37
15-19	29	11.93	16	6.72	45	9.36	23	11.27	21	9.49	44	10.30
20-25	17	7.00	18	7.56	35	7.28	18	8.82	16	7.17	34	7.96
25-29	22	9.05	11	4.62	33	6.86	15	7.35	17	7.62	32	7.49
30-34	20	8.23	22	9.24	42	8.73	17	8.33	12	5.38	29	6.79
35-39	17	7.00	27	11.34	44	9.15	18	8.82	23	10.31	41	9.60
40-44	27	11.11	20	8.40	47	9.77	15	7.35	10	4.48	25	5.85
45-49	12	4.94	18	7.56	30	6.24	9	4.41	14	6.28	23	5.39
50-54	14	5.76	10	4.20	24	4.99	7	3.43	11	4.93	18	4.22
55-59	16	6.58	15	6.30	31	6.44	5	2.45	11	4.93	18	4.22
60-65	11	4.53	8	3.36	19	3.95	5	2.45	6	2.69	11	2.58
65-69	4	1.65	8	3.36	12	2.49	5	2.45	8	3.59	13	3.04
70+	8	3.29	16	6.72	24	5.00	7	3.43	9	4.04	16	3.74
Sum	243	100.0	238	100.0	481	100.0	204	100.0	223	100.0	427	100.0

Diagram 1
Attika: Diagram of age groups

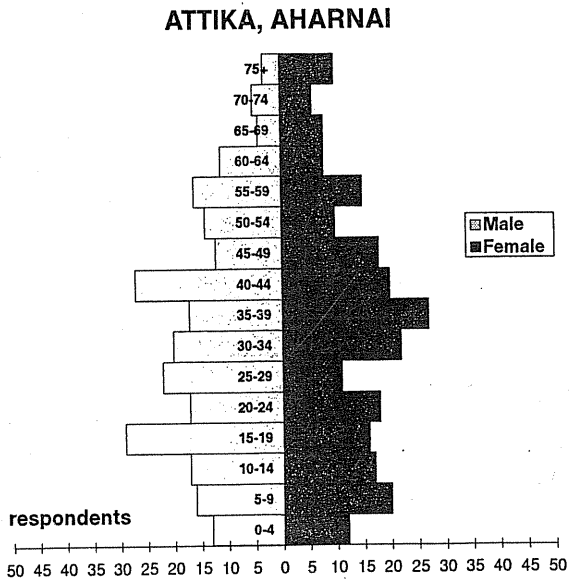


Diagram 2
Xanthi: Diagram of age groups

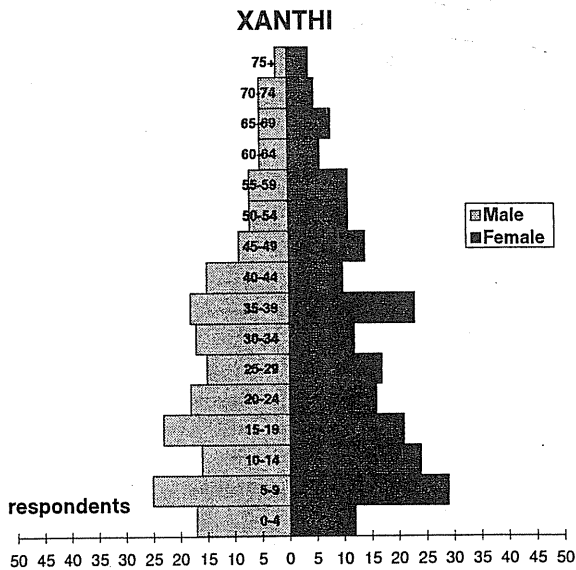


Table 4
Distribution according to the relationship of the head of the household to family members in Greece and first and second degree relatives who remained in the former Soviet Union

Relationship with the head of the family	Xanthi		Attika		Attika: 1 st and 2 nd degree relatives who remained in the former Soviet Union	
	Frequency	Percent	Frequency	Percent	Frequency	Percent
Head of the household	101	23.65	103	22.20	0	0.00
Wife or husband	88	20.61	90	19.40	1	1.67
Child, husband/wife of the child	184	43.09	193	41.59	2	3.33
Parent	29	6.79	63	11.42	17	28.33
Brother, sister	4	0.94	7	1.51	34	56.67
Other (mainly first degree relatives)	3	1.16	18	3.88	6	10.00
Sum	427	100.00	464	100.00	60	100.00

Table 5
Distribution according to reasons of settlement in Attika and Xanthi of people over the age of eighteen

Reasons of settlement	Attika		Xanthi	
	Frequency	Percent	Frequency	Percent
Relatives and friends	269	73.9	44	15.33
House	10	2.75	32	11.15
Work	7	1.92	2	0.70
State-welfare	0	0.00	181	62.37
Relatives and friends, house	41	10.76	2	0.70
Relatives and friends, work	30	8.24	3	1.05
Other reasons	6	1.65	11	3.83
No answer	3	0.82	12	4.18
Sum	364	100.00	287	100.00

Table 6
Distribution according to the level of education in the former Soviet Union of persons over fifteen years old

The level of education in the former Soviet Union	Attika						Xanthi					
	Males		Females		Sum		Males		Females		Sum	
	Freq.	%	Freq.	%	Freq.	%	Freq.	%	Freq.	%	Freq.	%
University graduate	26	15.75	23	15.65	49	15.71	28	20.00	23	15.13	51	17.46
Two or three year college degree	21	12.73	32	21.77	53	16.9	8	15.71	25	16.45	33	11.30
High school graduate	44	26.67	31	21.09	75	24.04	26	18.57	25	16.45	51	17.47
Technical school education	18	10.91	17	11.56	35	11.22	17	12.14	16	10.53	33	11.30
Junior high school education	34	20.61	20	13.61	54	17.31	21	15.00	10	6.58	31	10.62
Primary school education	12	7.27	14	9.52	26	8.33	20	14.29	21	13.81	41	14.04
Little or low primary school education	7	4.24	5	3.40	12	3.85	18	12.85	29	19.07	47	16.10
No answer	3	1.81	5	3.4	8	2.56	2	1.41	3	1.97	5	1.71
Sum	165	100	147	100	312	100	140	100	152	100	292	100

Table 7
Field of study of University graduates by sex

Field of study-Colleges	Attika						Xanthi					
	Males		Females		Sum		Males		Females		Sum	
	Freq.	%	Freq.	%	Freq.	%	Freq.	%	Freq.	%	Freq.	%
College of Medicine	3	11.94	3	4.17	6	12.24	1	3.57	3	13.04	4	7.84
College of Liberal Arts	2	7.69	6	26.09	7	14.29	1	3.57	6	26.09	7	13.73
College of Physical Sciences & Mathematics	1	1.54	2	8.70	3	6.12	1	3.57	3	13.04	4	7.84
College of Engineering	12	46.15	3	13.04	15	30.61	14	50.00	3	13.04	17	33.33
College of Economics	1	3.85	3	13.04	4	8.16	4	14.29	5	21.74	9	17.65
College of Education	0	0.00	1	4.35	1	2.04	1	3.57	1	4.35	2	3.92
College of Agriculture	1	3.85	1	4.35	2	4.08	0	0.00	1	4.35	1	1.96
Remaining Colleges	6	23.08	4	17.39	10	20.41	4	14.29	0	0.00	4	7.84
Vague answer	0	0.00	0	0.00	0	0.00	2	7.14	1	4.35	3	5.88
Sum	26	100	23	100	49	100	28	100	23	100	51	100

Table 8
Occupational status in Greece and in the former Soviet Union by sex

Percentage frequency of occupational status												
	Attika						Xanthi					
	Greece			f. Soviet Union			Greece			f. Soviet Union		
	Males	Fem.	Sum	Males	Fem.	Sum	Males	Fem.	Sum	Males	Fem.	Sum
Employed	74.68	48.20	62.29	89.55	91.06	90.27	69.72	45.56	58.79	93.81	90.10	91.92
Rest	6.96	8.63	7.74	10.45	8.94	9.73	4.59	4.44	4.52	5.15	5.94	5.56
Sum	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Unemployed	18.35	43.17	29.97	0.00	0.00	0.00	25.69	50.00	36.68	1.03	3.96	2.53